

T.C.
ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

KUR'AN'A GÖRE MÜŞRİKLERİN
ULU'L-AZM PEYGAMBERLERDEN TALEPLERİ

Hazırlayan

Habip KALAÇ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GÜL

ŞIRNAK, 2018

T.C.
ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

KUR'AN'A GÖRE MÜŞRİKLERİN
ULU'L-AZM PEYGAMBERLERDEN TALEPLERİ

Hazırlayan

Habip KALAÇ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi. Ahmet GÜL

ŞIRNAK, 2018

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Habip KALAÇ

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK SAYFASI

“Kur’an’a Göre Müşriklerin Ulu’l-azm Peygamberlerden Talepleri” adlı Yüksek Lisans / Doktora tezi, Şırnak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Habip KALAÇ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GÜL

KABUL VE ONAY SAYFASI

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GÜL danışmanlığında Habip KALAÇ Tarafından hazırlanan “**Kur’an’a Göre Müşriklerin Ulu’l-azm Peygamberlerden Talepleri**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Şırnak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı’nda **Yüksek Lisans** Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GÜL .....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi M. Nurullah AKTAŞ .....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet BAĞIŞ .....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun ..... tarih ve ..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GÜL
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

İslam dininin en önemli kaynağı olan Kur'an'ı Kerim Hz. Âdem'den başlayıp Hz. Muhammed'e kadar yaşamış bazı kavim ve milletlerin hayatından kesitler sunmuştur. Kur'an, muhatap kitleyi bilgilendirirken kullandığı üslubun tarih, coğrafya ya da kıssalar kitabı olmadığı aksine sunmuş olduğu bilgilerde ibretlik bir durumun varlığını okuyucuya kavratmayı hedeflemiştir. Bu üslubu kulanırken meselenin detayına inmeden ana hatlarıyla aktarmaya çalışmıştır.

Tarihi süreç içinde peygamberler içinde yaşadıkları topluma ilahi mesajı aktarma esnasında çeşitli sıkıntı ve meşakatlere maruz kalmış kimisi de bu yolda katledilmiştir. Tarihi süreçte yaşanmış bu olayları Kur'an haber vermiştir.

Tarih sahnesinde hiçbir olgu, olay ve toplumsal sıkıntı sebepsiz bir şekilde ortaya çıkmış değildir. Tezahür eden her olayın bir arka planı olmuştur. Bunun için olayların gün yüzüne çıkmasına sebep olan perde arkasındaki etkenlerin sağlıklı bir şekilde anlaşılması, doğru tahlil edilmesi ve sağlam bilgi süzgecinden geçirilmesi kaçınılmazdır. Özellikle Hz. Peygamberin içinde yaşamış olduğu Mekke müşrik toplumunun farklı din ve inanışları bilmesine rağmen, şirk eksenli bir hayat tarzı benimsemesinin altında yatan temel olguların sağlıklı bir şekilde ele alınıp güvenilir kaynaklardan araştırılması elzemdir. Mesele sadece Mekke'deki putlarla sınırlandırılacak olursa müşriklerin inanç dünyasında temellenmiş olgular teğet geçilmiş olacaktır. Sadece belirli kesitlerden örnekler sunup olayın tek taraflı incelenmesi de aydınlığa kavuşması gereken noktaların karanlıkta kalmasına sebep olacaktır. Şirk meselesinin her yönüyle daha iyi anlaşılması için Hz. Peygamberden önce yaşamış peygamberlerin içinde yaşadıkları şirk toplumlarının tanınması meseleye ışık tutacaktır.

Çalışmamız, giriş, üç bölüm ve sonuç kısımlarından oluşmuştur. Giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı, yöntemi, sınırları ve önemi hakkında kısa bilgiler sunulmuştur. Çalışmanın birinci bölümünde ulu'l-azm kavramı açıklanarak kelimenin maksat açısından ne tür değişikliğe uğradığı kısaca beyan edilmiştir. İkinci bölümde konunun daha rahat anlaşılması için bazı kavramlar açıklanmıştır. Bununla beraber ulu'l-azm olan beş peygamberin tarihlerine fazla ayrıntıya girilmeden

değinilmiştir. Üçüncü bölümde müşriklerin ulu'l-azm peygamberlerden talepleri işlenerek, bu talepleriyle asıl maksatları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada konu seçimi ve müracaat edeceğim kaynakların tespitinde, beni yönlendiren, bana her daim zaman ayıran, bana yol gösteren ve teşvik eden değerli hocam ve tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GÜL'e, eğitim hayatımda bana yol gösterip ilminden istifade ettiğim Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Nurullah AKTAŞ hocama, katkılarını benden esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Mehmet BAĞIŞ hocama ve eğitim öğretim hayatım boyunca bana katkıları olan ve bu konumda olmama vesile olan bütün hocalarıma, arkadaşlarıma ve özellikle Şırnak İlahiyat bünyesinde fedakârca çalışan hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca çalışmam boyunca kendileriyle yeterince ilgilenemeyip çeşitli sıkıntılardan dolayı ihmal ettiğim eşim Gül hanıma, çocuklarıma beni sabırla karşılayıp destekledikleri için teşekkür ederim.

Habip KALAÇ

**TEZİN BAŞLIĞI: KUR'AN'A GÖRE MÜŞRİKLERİN ULU'L-AZM
PEYGAMBERLERDEN TALEPLERİ**

Tez Yazarının Adı SOYADI: Habip KALAÇ

**Şırnak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam bilimleri Ana Bilim
Dalı, Yüksek Lisans, 09/10/2018**

**Danışman: Unvanı Adı SOYADI: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GÜL
Şırnak, 2018**

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Kur'an'da ismi geçen ulu'l-azm Peygamberlerden müşriklerin istedikleri talepler ve mücadelelerini ele almaktır. Bununla beraber tarih sahnesinde müşrikleri şirke iten etkenler tespit edilmeye çalışılarak müşriklerin bu talepleriyle neyi hedefledikleri incelenip araştırılmıştır. Bununla beraber müşrikleri ulu'l-azm peygamberlere karşı çıkmaya iten etkenlerin gurur, kendini üstün görme, psikolojik, ekonomik etkenlerle birlikte sosyal konumlarının etkili olduğu görülmüştür. Müşriklerin bu talepleri Kur'an ve İslami kaynaklar bağlamında ele alınmıştır.

Kur'an'ı Kerim'in en çok değindiği hususlar arasında şirk ve müşrik kavramları önem arz etmiştir. Çünkü bu iki kavram insanoğlunun yeryüzüne yerleşmesinden sonra sıkça karşılaştığı ve yaşamı boyunca çeşitli sebeplerle imtihana çekildiği iki önemli konu olmuştur. İnsanlar zamanla yaratıcıyı bırakıp farklı şeylere yönelmekle şirkin bataklığına saplanmışlardır. Bundan dolayı insanoğlunun hasmı olan şeytan sürekli şirk ve şirki çağrıştıran argümanlarla insanı tanrı tanımazlığa saptıran fikirlerin karanlığına itmeye çalışmıştır. Buna karşılık insanoğlu yeryüzündeki serüveninde yalnız bırakılmayıp hasmı olan şeytana karşı vahiy ve peygamberlerle desteklenmiştir. Bu doğrultuda vahiy takip edenler doğru yolu bulmuş karşı çıkanlar ise farklı inanç grupları içinde kaynağı beşeri olan sistemlere dahil olmuşlardır.

**Anahtar Kelimeler: Şirk, Müşrik, Peygamber, Talep, Ulu'l-azm
peygamberler**

**ACCORDING TO THE QUR'AN, THE POLYTHEISTS
DEMANDS OF THE PROPHETS**

Thesis Author's Name& Surname: Habip KALAÇ

Şırnak University, Institute of Social Sciences

Department of Basic Islamic Sciences, M.A, September, 2018

Supervisor: Assistant Professor Ahmet GÜL

Şırnak, 2018

ATBSTRAC

The aim of this study to contextualize demands of mushriks from the ulu'l-azm prophets in the Koran and struggle of ulu'l-azm prophets against mushriks. However, Factors that mushriks cause to commit shirk have been tried to be identified and investigated. At the same time, it is understood that the factors like superiority, psychological, economic factors and social positions are effective to cause idolaters mushriks to commit shirk against the ulu'l-azm prophets.

Shirk and mushrik have a great importance among the subjects are told in the Koran. This is because these two concepts have been the two important issues that human beings have encountered frequently after being settled on the earth, In time, people left the creator and turned to different things that is why committed shirk. Therefore, the devil who is the enemy of mankind has always tried to push people into the darkness of the ideas that divert people with gods with the arguments which evoke shirk. On the other hand, the human being is not left alone in his adventure on earth and supported by revelations and prophets against the devil. In this direction, those who follow the revelation have found the right way and those who oppose them have been included in the systems of human being whose source is within different belief groups.

Key Words: Shirk, Mushrik, Prophet, Demand, ulu'l-azm prophets

KUR'AN'A GÖRE MÜŞRİKLERİN ULU'L-AZM PEYGAMBERLERDEN TALEPLERİ

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	II
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK SAYFASI	III
KABUL VE ONAY SAYFASI.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
ÖZET.....	VII
ATBSTRAC	VIII
İÇİNDEKİLER	IX
KISALTMALAR	XII
GİRİŞ	1
A- Araştırmanın Konusu.....	1
B- Araştırmanın Amacı	1
C-Araştırmanın Önemi.....	1
D-Araştırmanın Yöntemi.....	2
E-Araştırmanın Sınırları.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

ULU'L-AZM KAVRÂMI VE ULU'L-AZM PEYGAMBERLER

1.1. Ulu'l-azm Kavramı	3
1.2. Ulu'l-azm Peygamberler.....	3
1.2.1. Hz. Nuh	5
1.2.2. Hz. İbrahim.....	10
1.2.3. Hz. Musa	21
1.2.4. Hz. İsa.....	38
1.2.5. Hz. Muhammed	44

İKİNCİ BÖLÜM

ŞİRK VE MÜŞRİK KAVRAMLARI

2.1. Şirk	51
2.2. Müşrik.....	52
2.3. Şirkin Başlangıcı	53
2.4. Şirk Psikolojisi.....	55
2.5. Şirk Toplulukları.....	56
2.5.1. Dehrilik.....	58

2.5.2. İlahad.....	59
2.5.3. Sabiilik.....	60
2.5.4. Yahudilik.....	62
2.5.5. Hristiyanlık.....	65
2.6. Teslis.....	67
2.7. Din Adamları.....	68
2.8. Hz. İsa'nın İlahlığını İddia Edenlere Karşı Cevap.....	69
2.9. Ortak Koşulan Varlıklar.....	70
2.9.1. Melekler.....	71
2.10. Kur'an'da Cinlerin Mahiyeti.....	73
2.11. Cisimlerle Yapılan Şirk.....	74
2.12. Müşrikleri Şirk'e İten Etkenler.....	77
2.12.1. Ekonomik Etkenler.....	78
2.12.2. Siyasi Etkenler.....	78
2.12.3. Atalara Bağlılık.....	80
2.12.4. Sosyal Etkenler.....	80

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÜŞRİKLERİN ULU'L-AZM PEYGAMBERLERDEN TALEPLERİ

3.1. Peygamberlere Yapılan Bazı Talepler.....	82
3.2. Allah'ın Hz. İbrahim'den Talepleri.....	82
3.2.1. Kâbe'nin İnşası.....	82
3.2.2. Tavaf Çağrısı.....	83
3.2.3. İsmail'in Kurban Edilmesi Meselesi.....	83
3.3. İsrailoğullarının Hz. Musa'dan Talepleri.....	85
3.3.1. İlah Talebi.....	85
3.3.2. Allah'ı Görme Talebi.....	86
3.4. Havarilerin Hz. İsa'dan Talepleri.....	87
3.4.1. Sofra İndirme Talebi.....	87
3.5. Müşriklerin Ulu'l-azm Peygamberlerden Talepleri.....	88
3.6. Müşriklerin Hz. Nuh'tan Talepleri.....	89
3.6.1. Müminleri Kovma Talepleri.....	89
3.6.2. Melek Gönderilme Talebi.....	91
3.6.3. Azap Talebi.....	92
3.6.4. Kralın Gemiyi Yakma Talebi.....	93
3.7. Müşriklerin Hz. İbrahim'den Talepleri.....	94
3.7.1. Bayram Törenine Katılma Talebi.....	95
3.7.2. Nemrut'un Kurban Kesme Talebi.....	96
3.7.3. Kralın Hz. İbrahim'in Eşi Sare İle İlgili Talebi.....	97
3.7.4. Diriltme ve Öldürme Talebi.....	97

3.8. Müşriklerin Hz. Musa'dan Talepleri	98
3.8.1. Firavun'un Mucize Talebi	98
3.8.2. Melek Talebi.....	101
3.8.3. Kudüs'ün Fethedilmesi Talebi	103
3.8.4. Yiyecek Talebi	104
3.9. Müşriklerin Hz. İsa'dan Talepleri.....	105
3.9.1. Ölüyü Diriltme Talebi	105
3.9.2. Diriltme Talebi	106
3.10. Müşriklerin Hz. Muhammed'den Talepleri	106
3.10.1. Mescidi Aksa'yı Tanıtma Talebi	107
3.10.2. Ebu Talip'ten Talepleri	109
3.10.3. Makam ve Mülk Talebi	110
3.10.4. Hz. Peygambere Karşılık Birini Takas Etme Talebi	110
3.10.5. Peygamberlik Talebi.....	111
3.10.6 Kur'an'nın Farklı Dilden Olması Talebi	112
3.10.7. Kur'an Tek Parça Halinde İnmesi Talebi.....	112
3.10.8. İtibarsızlaştırma Talebi.....	113
3.10.9. Meleklerin İndirilmesi Talebi.....	115
3.10.10. Azap Talebi	116
3.10.11. Mucize Talebi.....	117
3.10.12. Ayın Yarılmasını Talep Etme.....	117
3.10.13. Müşriklerin Müslümanları Kovma Talebi.....	119
3.10.14. İlahlara Sövme İle İlgili Talebi.....	120
SONUÇ.....	122
KAYNAKÇA	126
ÖZGEÇMİŞ.....	132

KISALTMALAR

b. :Bin

c. :Cilt

haz. :Hazırlayan

DİA. :Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

hz. :Hazreti

y. :Yıl

cc. :Celle celaluhu

bkz. :Bakınız

vb. :Benzeri

thk. :Tahkik Eden

çev. :Çeviren

yay. :Yayınları

trc. :Tercüme

trs. :Tarihsiz

yy. :Yayın yok

a.mlf. :Aynı müellif

GİRİŞ

A- Araştırmanın Konusu

Kur'an'a Göre Müşriklerin Ulu'l-azm Peygamberlerden Talepleri Kur'an, sünnet, tefsir gibi islami kaynaklar ışığında ele alınıp doğru ve objektif bir bakış açısıyla ele alınıp sağlıklı neticeler elde edilmeye çalışılmıştır. Konunun anlaşılmasına katkı sunmak üzere bir kısım müminlerin taleplerine de yer verilmiştir.

B- Araştırmanın Amacı

Kur'an'ın tasvirine göre ulu'l-azm peygamberlerin içinde yaşadıkları toplumla olan sosyal yaşantıları, tevhide çağrıyla beraber müşrik toplumun nasıl bir reaksiyon sergiledikleri ve bununla beraber ilahi vahyi tebliğ ve tebyin göreviyle yükümlü olan ulu'l-azm peygamberlerin nasıl bir yöntem izledikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu araştırmayapılırken müşriklerin talepleriyle ulaşmaya çalıştıkları maksatları anlaşılmasına çalışılmıştır. Bununla beraber müşriklerin tarih boyunca peygamberlere karşı çıkmalarının altında yatan temel faktörlerin aynı ya da benzer oldukları araştırılarak ortaya konulmuştur.

Araştırmamızın ana gövdesini teşkil eden şirk-müşrik ve talep kavramlarının iyi anlaşılması için gerekli tahlil ve sentezlerin yapılması gerekmektedir. Bunun için de Kur'an'da konuyla ilgili olan ayetlerden Tefsir, Hadis, Siyer ve konuyla ilgili gerekli kitaplara müracaat edilmiştir. Çalışmamızda genelde ulu'l-azm peygamberler olmak üzere özelde ise konuya ışık tutan materyallerin çokluğu hasebiyle Hz. Muhammed'in içinde yaşamış olduğu Mekke şirk toplumuna ağırlık verilmiştir. Ayrıca çalışmamızda ayet mealleri için Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hazırlamış olduğu meal esas alınıp tercih edilmiştir.

C-Araştırmanın Önemi

Müşrikleri şirke sevk eden sosyopolitik sebepler yanında enaniyet, kendini ilahi mesajı getiren peygamberden üstün görme, toplum içindeki konumu ve ekonomik gibi bazı faktörler saymak mümkündür. Bunlar tarihi seyir içerisinde müşrik bir toplumun oluşumuna da kaynaklık etmiştir. Dolayısıyla şirk toplumlarının oluşmasında bir ya da bir den çok etken olduğu göz ardı edilmeden şirk anlayışının

benimsenmesinin arkasında yatan etkenlerin doğru ve sağlıklı bir şekilde araştırılması gerekmektedir.

Tarih sahnesinde varlık gösteren toplumlarda tarihi bir gerçeklik olarak şirk kavramının o toplumun özellikle elit kesimi tarafından sahiplendiği görülmüştür. Buradaki sahiplenmenin farklı sebeplere dayandığını söylemek mümkündür.

Bu çalışmada Kur'an'dan hareketle Tefsir, Hadis ve Siyer eserlerinden de istifade edilerek, ulu'l-azm peygamberlerin içinde yaşadıkları şirk toplumuyla nasıl mücadele ettikleri ve buna karşılık şirk toplumunun nasıl bir tavır takındığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna karşılık şirk toplumun ne tür söylem ve savunma taktikleri geliştirdikleri, tevhit ve müşrik toplum arasında nasıl bir denge olduğu araştırılarak bu ve benzeri sorular cevaplanmaya çalışılmıştır.

D-Araştırmanın Yöntemi

Bilimsel ve akademik bir araştırmada vazgeçilmez bir ölçüt olan tarafsızlık ilkesine riayet edilmiştir. Aktarılan bilgilerin güvenilir olması için de gerekli hassasiyet gösterilerek okuyucuya sağlam bilgilerin aktarılması noktasında tezdeki veriler akademik bir üsluba tabi tutulup uygun delillendirme yöntemleri izlenmiştir.

Bununla beraber araştırmamızda bilgilerin sağlamlığı açısından ilk dönemde yazılmış tefsir, hadis vb. kaynaklar taranarak sağlam bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır.

E-Araştırmanın Sınırları

Bu çalışmada bütün peygamberler ele alınmamış olup sadece ulu'l-azm peygamberlerle ve bu peygamberlere yapılan taleplerle sınırlandırılmıştır. Konu Kur'an'ı Kerim'de ilgili sure ve ayetler ışığında tefsir, hadis ve siyer kaynaklarından istifade edilerek anlaşılmalı ve değerlendirilmeye çalışılmıştır. Şirk toplumlarının tamamı araştırılmaktansa en çok bilinen ve Kur'an'da kendilerine atıfta bulunulan Hristiyan, Yahudi, Sabii, Dehri gibi gruplar ele alınıp öbür şirk gruplarına da ışık tutmak suretiyle müşrikler hakkında genel bir yaklaşım sergilenmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULU'L-AZM KAVRÂMI VE ULU'L-AZM PEYGAMBERLER

Bu bölümde ulul'azm peygamberlerin hayatlarına değinilmiştir. Konu Kur'an, Hadis ve İslami kaynaklardan istifade edilerek hazırlanmıştır. Ulu'l-azm kavramına dahil olan Peygamberlerin içinde yaşadığı insanların ilahi vahye karşı duruş ve tepkilerinin nasıl olduğu ve aynı zamanda bu görevi tebliğ ve açıklamakla mesul olan Peygamberlerin çekmiş oldukları sıkıntılardan kesitler sunulmuştur.

1.1. Ulu'l-azm Kavramı

Kur'an'da bu kavram iki surede (Ahzap ve Şura) geçmektedir. Ulu'l-azm peygamberlerin sayısı ve hangisinin daha üstün olduğuyula ilgili ihtilafli bilgiler rivayet edilmiştir. Fakat tercih edilen görüş bunların beş kişi olduğu şeklindedir.¹

Ulu'l-azm: Azim sahipleri anlamında kullanılmıştır. Azim: bir işin yürütülüp, uygulanması için kalbi o işe kesin olarak bağlamak, gayret ve ictihad etmek için kullanılır.² Ulu'l-azm kavramının, sabretmek ve sabır sahipleri için de kullanıldığı söylenmiştir.³

İki surede geçen kullanımın gayesi Hz. Peygamberin kendisinden önce yaşamış olan peygamberlerin mücadelesi ve eziyetlerinin bildirilmesi yanında sabretmesinin de istenmiş olmasıdır.⁴ Ayrıca Kur'an'ı Kerim'de bu kavram ilahi mesajı tebliğ ve tebyin esnasında karşılaştıkları sıkıntı ve eziyetlere karşı sebatlarından dolayı beş peygamber için kullanılmıştır.⁵

1.2. Ulu'l-azm Peygamberler

Tarihi seyir içerisinde insanlar vahiyden uzaklaştıkça sapkın yollara dalmışlardır. Sapkın yollara girdikçe, sapkınlık ve sapıklık da artmıştır. Bununla beraber insanların sayıca çoğalıp yeryüzünün muhtelif yerlerine dağılmasıyla zaman

¹ İbn kesir, Ebu'l-fida İsmail b. Umar b. Katir, *Tefsiru'l-Kur'an'il-Azim, Daru'l-Fikir*, Beyrut 2011, IV/. 1720.

² Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Birleşik yay, Ankara 2003, VI/. 448.

³ Ebu'l-Hasan, Mukatil b. Süleyman b. Beşir el-Ezdi bil'vela'i-Belhi, *Tefsiru Mukatil b. Süleyman*, thk. Ahmed Ferit, Daru'l-İlm, Beyrut 2003, III/. 231.

⁴ Ahkaf, 46/35.

⁵ Abdalbaki, Muhammed Fuat, *el-Mu'cemu'l-Müfehres li-Elfazi'l-Kur'ani'l-Kerim*, Daru'l-Marife, Beyrut 2012, 691.

içinde Hz. Âdem'in zürriyeti çoğalmıştır. Bu çoğalma beraberinde yeryüzünün faklı yerlerinde mesken ve inançların doğmasına kaynaklık etmiştir.⁶

Dinin kaybolup beşeri kültürlerin ön plana çıktığı dönemlerde âlemlere rahmet olarak Yüce Allah, insanları içine düştükleri karanlıktan aydınlığa çıkmaları için peygamberler göndermiştir.⁷ Beşerin varlık sahnesine çıkmasıyla beraber yeryüzünde kendisine rehberlik edecek yine kendi cinsinden peygamberler gönderilmiştir. Bu da insanların beşer olması münasebetiyle gönderilen elçilerin de beşer olmasını gerektirmiştir.⁸

Peygamberler bir insanın çekmiş olduğu sıkıntıların aynısını ve daha fazlasını çekerek, ilahi görevin tebliği ve tebyini esnasında çeşitli engel ve eziyetlere maruz kalmışlardır. Bununla beraber tehdit edilmiş, yurtlarından sürgün edilmiş,⁹ hatta bu uğurda kimileri katledilmiştir.¹⁰ Yüce Allah insanlara, kendisini tanıttak peygamberler ve elçiler göndermedikçe muhatap kitleyi mesul tutmamıştır.¹¹

İnsan tabiatı itibariyle tarihi süreçte sürekli bir yere sığınma ihtiyacı duymuştur. İnsanların sapkın fikir ve dehlizlerde kaybolmamaları, zihin bulanıklığından kurtulup sağlam bir itikada sahip olabilmeleri için bu görevi peygamberler üstlenmişlerdir.¹²

Burada konumuzun önemli bir bölümünü teşkil eden ulu'l-azm peygamberlerin, Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve Hz. Muhammed'in hayatlarına değinilecektir.

⁶ İbn Esir, Ebu'l-Hasan İzzeddin Ali b. Ebi'l-Kerem Muhammed eş-Şeybani el-Cezeri, *el-Kami'l-fi't-Tarih*, Çev. Ahmet Ağırakça, Beşir Eryarsoy, Zülfikar Tüccar, Abdülkerim Özaydın, Yunus Apaydın, Abdullah Köşe, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2008, I/. 36-37-38.

⁷ Ahzap, 33/43,45,46, Fetih, 48/8.

⁸ Fussilet, 41/6.

⁹ Mubarekfuri, Sefiyyurrahman, *er-Rahiku'l-Mahtum*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut 2008, 61. Havva, Said, *el-Esas fi's-Sünne*, çev. Abdurrahim Ali Ural, Recep Çetintaş, M. Ahmet Varol, Orhan Aktepe, H. Ahmet Özdemir, Aksa, İstanbul, 1989. I/.263-265.

¹⁰ Ali İmran, 3/112.

¹¹ İsra 17/15.

¹² Havva, *el-Esas fi's-Sünne*, I/. 110-112.

1.2.1. Hz. Nuh

Hz. Nuh, ismi Kur'an'da geçen beş büyük peygamberden biridir. Uzun bir zaman içinde yaşadığı toplumun hidayet bulması için mücadele vermiştir. Bu uzun mücadeleye rağmen insanlar nübüvvet elçisinden yüz çevirmişdiler.¹³

Hz. Nuh'un hayatı, mücadelesi ve peygamberlik serüveni biraz farklılık arz etmiştir. Hz. Nuh'un kıssası Kur'an ve hadislerde önemli bir mevki işgal etmekle beraber ismi Kur'an'da 43 yerde geçmektedir. Ayrıca Kur'an'ın yetmiş birinci suresi "Nuh" adını taşır.¹⁴ Bununla beraber ona küçük Âdem de denilmiştir.¹⁵ Hz. Nuh bazı kaynaklara göre Beni Rasib'e peygamber olarak gönderilmiştir.¹⁶ Şeceresi: Nuh İbni Lamek b. Metuşalih b. Henuh b. Yerid b. Mehlayin b. Kaynun b. Enuş b. Şis b. Âdem'dir. Hz. Nuh yaklaşık olarak Hz. Âdem'in vefatından 620 yıl sonra doğmuştur.¹⁷

Hz. Nuh'un hayat hikâyesi, çektiği sıkıntılar, bütün çabalara rağmen iman etmeyenlere tufanın yaşatılması, geminin yapılışı ve gemidekilerin kurtulması gibi hadiseler Kur'an'ın çeşitli yerlerinde zikredilmiştir.¹⁸ Hz. Nuh'un peygamberliği Kur'an vahyi ile sabitken konuyla ilgili birkaç surede ayetler nazil olmuştur.¹⁹ Hz. Nuh

¹³ Ankebut, 29/14.

¹⁴ Aydemir, Abdullah, *İslami Kaynaklara Göre Peygamberler*, Türkiye Diyanet Vakfı yay, Ankara 2005, 47.

¹⁵ Endülüsi, Ebu Muhammed, Abdülhak b. Galip b. Atiyye, *el Muharreru'l-Veciz fi Tefsiri'l-Kitabi'l-Aziz*, thk. Abdüsselam Abdüşşafi Muhammed, Daru'l-Kutubi'l-İlm, Beyrut 2001, IV/. 477.

¹⁶ İbn Esir'de geçen bir bilgiye göre: Nuh (as), Biverebs'e itaat eden bir kavme peygamber olarak gönderilmiştir. Bu kavim putperest olup, yeryüzünde puta tapan ilk kavim olduğu şeklinde bir tespit bulunmuştur. Ayrıca Biverebs'in, Sabiilik mezhebini ilk defa ortaya koyan kişi olduğunu ifade etmiştir. Sabiilik mezhebinin ibadet şeklini ruhanilik teşkil eder. Bu ruhanilerde meleklerdir. Yani buradaki ibadet meleklerle yapılır. Sabiiler şirke düşmekle beraber kâinatın bir yaratıcısının olduğunu kabul ederler. İbn Esir, *el-Kami'l-fi-Tarih*, I/. 56-57. Farklı rivayetlerde Sabiilikten ilk söz eden kişinin, Biyurasip isminde bir şahıs olduğu kaydedilmiştir. Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, *Tarih't-Taberi*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Daru'l-Maarif, Kahire 1967, I/. 178.

¹⁷ İbn Kesir, İsmail, *Kıyasu'l-Embiya*, thk. e's-Şeyh Kasım, e's-Şemai, e'r-Rafi', Dar'ul-Erkam, Beyrut trs, 49. Köksal, Mustafa Asım, *Peygamberler Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı yay, Ankara 1989, I/. 87. İbn Kesir, el-Bidaye ve'n-Nihaye'de Taberi'ye dayandığı bir bilgiye göre, Nuh'un (as), Hz. Adem'den 126 sene sonra dünyaya geldiğini ifade etmiştir. Sabilikten ilk söz eden kişinin, Biyurasip isminde bir şahıs olduğu kaydedilmiştir. Taberi, *Tarihu't-Taberi*, I/. 137.

¹⁸ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, çev. Mehmet Keskin, Çağrı yay, İstanbul 1994, I/. 130.

¹⁹ Âli İmran, 3/33; en-Nisa, 4/163; Araf, 7/59; Hud, 11/25; Ankebut, 29/14; Hadit, 57/26; Nuh, 71/1.

ilk ulu'l-azm peygamber olmakla beraber²⁰ yeryüzüne gönderilen ilk resul olmuştur.²¹ Bazı rivayetlere göre yeryüzünün ikinci nebisidir.²²

Hız. Nuh'un yaşı hakkında farklı yorumlar yapılmışken kırk ya da elli yaşındayken peygamber olarak gönderildiği söylenmiştir.²³ Farklı nakiller olmakla beraber Hız. Nuh'un tufandan sonra da üç yüz elli sene yaşadığı yönünde rivayet yapılmıştır.²⁴ Farklı rivayetlerin sebebi ayeti kerimede de değinildiği gibi dokuz yüz elli sene²⁵ Hız. Nuh'un peygamberlik görevi mi yoksa yaşı da buna dâhil midir? sorusunun cevabı açık olmadığından bu durum netlik kazanmış değildir.²⁶ Genel özelliklerine bakıldığında onun ilk ulu'l-azm peygamber olmakla ilk resul ve yeryüzünde puta tapan ilk kavme gönderildiği anlaşılmaktadır.

Hız. Nuh'un kavmi Hız. Âdem'in getirmiş olduğu tevhit dininden uzaklaşıp sapıklık ve delalete düşerek²⁷ çeşitli malzemelerden (tunç, demir, tahta, taş) yaptıkları putlara taparak nimetin asıl sahibini unuttu.²⁸ Onların bu davranışları helak olmalarına sebep olmuştur.²⁹ Bunlar azgınlıkta sınır tanımayan insanlardı. Kendileri peygambere karşı çıkarken çocukları da onları örnek aldı. Bu durum nesillerce devam etti.³⁰ Yüce Allah'ı unutup elleriyle yaptıkları malzemelere kulluk eden bu toplumu³¹ Allah suda

²⁰ Ahzap, 33/7-8 Ayeti kerimede geçen "مَيْتًا غَلِيظًا" ifadesinin burada nasıl kullanıldığı ve bu kelimenin burada kullanımıyla ilgili sağlıklı bilgi elde etmek için gerekli tefsirlere bkz. İbn. Atiyye, *el Muharriru'l-Veciz*, II/ 132. Zemahşeri, el-Allame, Carullah ebi'l-Kasım Mahmud b. Ömer, *el-Keşşaf an Hakaiki'l-Ğevamidi't-Tenzili ve Uyuni'l-Ekavili fi Vucuhi't-Tenzili*, Riyad 1998, V/ II/ 170-173.

²¹ İsmail b. Kesir, *Kıyasu'l-Enbiya*, 50. İbn Kesir, *el'Bidaye ve'n-Nihaye*, I/ 138. Askalani, Ahmed b. Ali b. Hacer, *Fethu'l-Bari Şerhu Sahihi Buhari*, Daru'l-Feyha, Suriye 2000, VI/ 448.

²² Zühri, Muhammed b. Sa'd b. Muni', *Kitabu Tabakati'l-Kebir*, Mektebetu'l-Hanci,thk. Ali Muhammed Ömer, Kahire 2001, I/ 36-37.

²³ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, V/ 564. Ayeti Kerime'de elli yıl hariç bin sene durdu, ifadesi sayıyı delillendirme, yaklaşık bir sayı verme ve Hız. Peygambere Hız. Nuh'un bu uzun ömre rağmen mücadele edip sabrettiğini hatırlatarak teselli verilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, V/ 564.

²⁴ Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, *Tarih't-Taberi*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Daru'l-Maarif, Kahire 2001, I/ 179.

²⁵ Ankebut, 29/14.

²⁶ İbn Esir, *el-Kami'l-fi't-Tarih*, I/ 57.

²⁷ Araf, 7/59.

²⁸ Çakan, İsmail, Lütfü, Solmaz, N. Mehmet, *Kur'an'ı Kerime Göre Peygamberler Ve Tevhit Mücadelesi*, Yeni Şafak, Kültür Armağanı (Ensar Neşriyat), trs, 45.

²⁹ Necm, 53/52.

³⁰ Ebu'l-Hasan Mukatil b. Süleyman b. Beşir el-Ezdi, bi'l-Vilai'l-Belhi, *Tefsiru Mukatil b Süleyman*, Daru'l-Kutubi'l-İlm, Beyrut 2003, III/ 295.

³¹ İbn Cevzi, Ebu'l-Ferec Cemalu'd-Din Abdu'r-Rahman Ali b. Muhammed, *Zadu'l-Mesir fi İlmi't-Tefsir*, VIII/ 40.

boğdu.³² Kendilerine her çeşit nimet verilenler Allah'a kulluğu terk edince kendilerine en büyük kötülüğü yapmış oldular.³³

Hız. Nuh'un kendilerine elçi olarak gönderildiği toplum yoldan çıkan bir toplumdur. Hız. Âdem'den sonra insanlar tevhit inancından uzaklaşarak³⁴ sapıklığa düşmeleri neticesinde, fuhşiyat, içki ve eğlencelere dalarak Allah'ın kendilerine vermiş olduğu nimetleri unutup, putlara taptılar. İnsanlar delalete düşüp küfrün zirvesine ulaşmış³⁵ ve ilahi çağrıya aldırmadan faklı şeylere yöneldiler.³⁶ Bunun üzerine Allah, Hız. Nuh'u insanları tevhide, iyiliğe, ve kötülükten nehyetmek için gönderdi.³⁷ O her fırsatta, insanları Allah'ın birliğine, yaratmasına ve nimetlerine çevirmeye gayret edip³⁸ toplumu içine düştükleri gafletten uyandırmaya çalıştı.³⁹ Hiç şüphe yok ki ilahi mesajla görevli olan bütün peygamberler tebliğ ve tebyin aşamasında çeşitli sıkıntı ve zorluklarla karşılaştılar. Her bir peygamber içinde yaşamış olduğu toplumun elit kesimi tarafından dışlanarak çeşitli eziyetlere maruz kalmıştır.⁴⁰

Hız. Nuh ilahi mesajı tebliğ etmekle⁴¹ bu uğurda çeşitli sıkıntılara maruz kalıp tebliğden alıkonulup⁴² tehdit edildi.⁴³ Fakat Hız. Nuh bütün engel ve eziyetlere rağmen kavmin hidayete ermesi için bağışlanmasını talep etmeye devam etti.⁴⁴ Uzun bir müddet uğraşmasına rağmen⁴⁵ bu çabası neticesiz kaldı.⁴⁶ Kavmi vadedilen azabın gelmesini talep edince Hız. Nuh bunun ancak Allah'ın dilemesi sonucunda gerçekleşebilecek bir şey olduğu hatırlattı.⁴⁷

Hız. Nuh tüm tepkilere rağmen görevini ifa etmeye devam etti. Toplumun elit kesimi sosyal konumlarını kullanıp etraftaki insanları kışkırtarak ilahi mesajı tebliğ ve

³² İbn Cevzi, *Zadu'l-Mesir*, VIII/. 40.

³³ Araf, 7/64.

³⁴ Taberi, *Tarihu't-Taberi*, I/. 179. Çakan, ve diğerleri, *Kur'an'ı Kerime Göre Peygamberler Ve Tevhit Mücadelesi*, 52.

³⁵ İbn Esir, *el-Kami'l-fi't-Tarih*, I/. 56-57. Taberi, *Tarihu't-Taberi*, I/. 180.

³⁶ Nuh, 71/23.

³⁷ Zühri, *Kitabu Tabakati'l-Kebir*, I/. 23-24.

³⁸ Çakan, ve diğerleri, *Kur'an'ı Kerime Göre Peygamberler Ve Tevhit Mücadelesi*, 52.

³⁹ Saffat, 7/59.

⁴⁰ Araf, 7/60-66.

⁴¹ Hud, 11/5-6.

⁴² Kamer, 54/9.

⁴³ Zemahşeri, *Keşşaf*, 5/. 656.

⁴⁴ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, VII/. 74.

⁴⁵ Ankebut, 29/14.

⁴⁶ Hud, 11/32.

⁴⁷ Hud, 11/33-34.

tebyinle görevli olan risalet elçisini öldürmekle tehdit ettiler.⁴⁸ Hz. Nuh tehditlere boyun eğmeyip mücadelesine devam ederek, umudunu yitirmeden, son ana kadar ilahi görevi yerine getirdiğine inanmak istedi.⁴⁹ O tüm yolları denerken ilahi mesaj, görevinin tamamlandığını ve bundan sonra kavminden kimsenin kendisine iman etmeyeceğini bildirdi.⁵⁰ İman etmeyenler içinde akrabaları da vardı.⁵¹ Allah (cc) onu teselli ederek kâfirler için üzülmemesini söyledi.⁵² Hz. Nuh yenilgisini kabul edip, sabrın tükendiği bir anda Allah'tan yardım istedi.⁵³ Çünkü bunların vicdanları körelmiş hakikati görmek istemeyerek Hz. Nuh'tan kaçıyor ve azabın gelmesi için ısrar ediyorlardı.⁵⁴ O da bu ısrar üzerine şikayetini Rabbine arz ederek kavmin helak olmasını talep etti.⁵⁵ Bu nida ve talepler aslında tufanın habercisi olmuştur. Nihayetinde Allah, Hz. Nuh'a gemi yapmasını emretti.⁵⁶

Hz. Nuh ilahi emri aldıktan sonra tufan için hazırlanmaya başlayıp, insanların garipsediği bir işe başlayarak gemi inşası için gerekli malzemeleri temin etti.⁵⁷ Hz. Nuh gemi inşaatıyla meşgul iken, yanından geçen insanlar onunla alay ederek, şimdi de marangozluk mu? yapacaksın, deyip işini hafife aldılar. Hz. Nuh gemiyi karada yapmaya başlayınca⁵⁸ kavmi, Nuh'un bir ev yaptığını sandılar.⁵⁹ Fakat bütün bunlara rağmen Hz. Nuh hakikatin yerini bulacağını bildiği için, kendisiyle alay edenlere aldrış etmedi.⁶⁰ Nihayet gemi tamamlanıp birinci kata yabani ve yırtıcı hayvanlar, ikinci kata insanlar üçüncü kata da kuşlar yerleştirildi.⁶¹ Geminin yapımı bitip

⁴⁸ Şura, 26/112.

⁴⁹ Çakan, ve diğerleri, *Kur'an'ı Kerime Göre Peygamberler Ve Tevhit Mücadelesi*, 50.

⁵⁰ Hud, 11/36. İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/. 926. bkz.

⁵¹ Hud, 11/45.

⁵² İbnu'l-Esir, *el-Kami'l-fi'-Tarih*, II/. 926.

⁵³ Kamer, 54/10.

⁵⁴ Hud, 11/32.

⁵⁵ Nuh, 71/5,26,28.

⁵⁶ Mü'minun, 23/27.

⁵⁷ Kurtubi, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebu Bekir, *el-Camiu'li-Ahkami'l-Kur'an*, thk. Abdullah b. Abdu'l-Muhsin et-Türki, Muessesetu'r-Risale, Beyrut 2006, I/. 109-110.

⁵⁸ Zemahşeri, *Keşşaf*, XI/. 197.

⁵⁹ Mukatil, *Tefsiru Mukatil b. Süleyman*, II/. 118.

⁶⁰ Taberi, *Tarihu't-Taberi*, I/. 180. Hz. Ali'den yapılan bir rivayete göre "Tennur" kelimesi, sabah aydınlığının karanlığı yarıp, tan yerinin ağarıp ışık saçması manasına gelir. İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/. 153. bkz. Kavramla ilgili; Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV/. 414-415. bkz. Ayrıca buradaki Tennur'un Havva'ya ait olduğu ve tufan suyunun ilki olarak buradan fişkırdığı söylenmiştir. Taberi, *Tarihu't-Taberi*, I/ 185.

⁶¹ Taberi, *Tarihu't-Taberi*, I/. 181-183. Konu hakkında rivayet edilmiş bilgilerin tamamını burada zikretmek fazla bir yekün tutacağı için, İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/. 152.

hazırlıklar tamamlandıktan sonra ilahi emirle Hz. Nuh ve yanındakilerin gemiye binmeleri istendi.⁶²

Gemiye binenlerin sayısı hakkında da farklı yorumlar yapılmıştır.⁶³ Hz. Nuh gemiye üç oğluyla (Ham, Sam ve Yafes) beraber eşlerini ve kendi eşini bindirdi.⁶⁴ Gemidekilerin sayısı ile ilgili rakamlar sayıya delalet eden bir nassın bulunmamasından kaynaklanmıştır.

Hz. Nuh iman edenleri gemiye aldıktan sonra kendisine iman etmeyen oğluna seslenerek Rabbinin kendisine olan sözünü hatırlattı.⁶⁵ Hz. Nuh peygamber olmakla birlikte bir babaydı ve oğlu kendisinden bir parçaydı. Elbette ki oğlunun gözleri önünde boğulmasına razı olamazdı. Bütün çabalara rağmen oğlu buğulanlardan olmuştu.⁶⁶ Bu kişinin Yam olduğu ifade edilmiştir. Hz. Nuh, Allah'a yalvararak oğlunun kurtulmasını istedi. Fakat ilahi emir kesin olup, İlahi tebliğe inanmayanlar peygamberin yakını da olsa azaba maruz kalmışlardır.⁶⁷ Böylece Hz. Nuh'a inanıp gemiye binenler dışında hepsi boğuldu.⁶⁸

Tufan'ın etkisi umumi olmuştur.⁶⁹ Nuh Tufan'ı Recep ayının onuncu gecesinde başlayıp Muharrem ayının onuncu günü son bulmuştur.⁷⁰ Hz. Nuh işin başından sonuna kadar hayırla başlayıp son bulması için Allah'a sığındı.⁷¹ Gemi altı ay boyunca dalgalar üzerinde akıp gitti.⁷² İşin nihayetinde ilahi emirle tufanın son bulup gemidekilerin güvenli bir şekilde inmeleri istendi.⁷³ Sonunda gemi Cudi Dağı üzerinde istikrar buldu.⁷⁴ Bu dağın Musul'a yakın bir dağ olduğu ifade edilmiştir.⁷⁵

Gök yağmur yağmayı bırakıp yerde ilahi emir doğrultusunda suyunu tuttu. Gemidekiler dışında sağ kalan kimse kalmadı. Hz. Nuh zeminin emniyetli olduğunu öğrenmek için bir güvercin gönderdi. Güvercin beraberinde bir zeytin dalıyla dönünce

⁶² Hud, 11/40.

⁶³ Muhammed b. Said b. Muni'in Zühri, *Kitabu't-Tabakati'l-Kebir*, thk. Ali Muhammed Amr, Mektebetu'l-Hanci, Kahire 2001, 24.

⁶⁴ Taberi, *Tarihu't-Taberi*, I. 182-187.

⁶⁵ Hud, 11/42.

⁶⁶ Hud, 11/43.

⁶⁷ Hud, 11/45.

⁶⁸ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I. 155.

⁶⁹ Enbiya, 21/76-77.

⁷⁰ Taberi, *Tarihu't-Taberi*, I. 184-185.

⁷¹ Zuhruf, 43/12-14.

⁷² İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I. 155.

⁷³ Hud, 11/48.

⁷⁴ Taberi, *Tarihu't-Taberi*, I. 185.

⁷⁵ Mukatil, *Tefsiru Mukatil b. Süleyman*, II. 120.

yeryüzündeki suların çekildiği anlaşıldı. Böylece Hz. Nuh ve beraberindekiler tufan bitince gemiden indiler.⁷⁶ Dolayısıyla tufandan günümüze kadar gelen nesiller Hz. Nuh ve beraberindeki insanların devamı olmuştur.⁷⁷

Sular çekildikten sonra Hz. Nuh ve beraberindekiler gemiden inip Cudi Dağının eteklerinde bir köy kurdular. Kurulan bu köy bugünkü ismiyle (seksen köy) “heştan ya da heştıyan” “semanin” adıyla bilinir.⁷⁸ Resmi kayıtlarda bu köyün ismi “yoğurtçular” şeklinde geçmektedir. Bu köy şu an mevcut olup Şırnak iline bağlı ve merkeze beş kilometre uzaklıktadır.⁷⁹

1.2.2. Hz. İbrahim

Allah kimi insanlara farklı özellikler vererek, kimisini kimisinden üstün kılmıştır. Her şeyin bir özü ve özeli vardır, Rahmanın özeli ve halili de Hz. İbrahim'dir.⁸⁰ Zaman aktıkça insanlar tevhide ve bu yöndeki yaşantıyı unutmaya başladılar. Bunun neticesinde yozlaşma ve bozulmalar kaçınılmaz olmuştur. Fakat insanlık ne zaman bozulmuşsa Allah kendilerine uyarıcılar göndermiştir.⁸¹

Hz. İbrahim Kur'an'da ismi farklı surelerde geçen ulu'l-azm peygamberlerdendir. Hz. İbrahim, tefsir, tarih, edebiyat, peygamberler tarihi gibi özellikle İslam'a ait kaynaklarda kendisinden çokça bahsedilmektedir. Üç semavi dinin ortak kabul ettiği bir peygamber olması hasebiyle⁸² bu dinlere ait kaynaklarda ismi zikredilen bir peygamber olmuştur. Kur'an'ı Kerim'de bulunan surelerden birisi “İbrahim” olarak isimlendirilmiş olmakla beraber Hz. İbrahim'in ismi Kur'an'da altmış sekiz yerde geçmektedir.⁸³ Kur'an onun Hanif dini üzere bir hayat yaşadığını haber verir.⁸⁴ İbrahim b. Taroh b. Nahor b. Saroh b. Raho b. Faloh b. Abir b. Şaloh b. Erfehşez b. Sam b. Nuh'dur.⁸⁵

⁷⁶ Taberi, *Tarihu't-Taberi*, I/ 192-193.

⁷⁷ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/ 159.

⁷⁸ İbn Esir, *el-Kamil fi't-Tarih*, I/ 161.

⁷⁹ Güneş, Hüseyin, *Nuh Tufanı ve Cudi Dağı*, İlahiyat yay. Ankara, 2014, 139.

⁸⁰ Nisa, 4/125.

⁸¹ Çakan, ve diğerleri, *Kur'an'ı Kerime Göre Peygamberler Ve Tevhit Mücadelesi*, 77.

⁸² Taberi, *Tarihu't-Taberi*, I/ 286.

⁸³ Aydemir, Abdullah, *İslami Kaynaklara Göre Peygamberler*, Türkiye Diyanet Vakfı yay, 2015, 57.

⁸⁴ Nahl, 16/123.

⁸⁵ İsmail b. Kesir, *Kıyasu'l-Enbiya*, 95.

Hız. İbrahim Şam ovasındaki Berze köyünde doğmuştur. İlk eşi Sare'dir. Annesinin Emile isminde bir kadın olduğu söylenmiştir.⁸⁶ Hız. İbrahim'in babası, (Azer) Taroh'tur. Bununla beraber bazıları Azer, Taroh'un sıfatıdır, demiŐlerdir.⁸⁷ Ya da Taroh, Azer'in lakabıdır.⁸⁸ Taroh'un  oğlu oldu. Bunlardan İbrahim, Taroh'un ortanca oğludur. Taroh, Hız. İbrahim ve zevcesini alıp kardeŐinin oğluyla beraber Harran b. Lut'u da yanına alıp Harran'a götürdü. Hız. İbrahim buradan da Kenanlıların egemenliğindeki Filistin'e hicret etti. Burası Keldanilerin egemenliğinde olan bir yer idi.⁸⁹ Harran ehli, yıldız ve putlara tapan bir millettir. Allah Hız. İbrahim'i daha küçüklüğünde olgunluğa erdirmiŐ kendisini ve ailesini Şirkten koruyarak Harran'daki insanların hidayete ermesi için onu peygamber olarak gönderdi.⁹⁰ Hız. İbrahim kendilerine suhuf verilen peygamberler arasındadır.⁹¹ Allah ona göklerin ve yerin hükümranlığını gstererek⁹² onu bu işe hazırlamış oldu.⁹³

Allah, Hız. İbrahim'e göklerin ve yerin melektn gösterdikten sonra Hız. İbrahim insanların içinde buldukları durumun yanlış olduğunu, taptıkları Şeylerin kendilerine ne bir zarar ne de bir yarar sağlayamayacağını çeşitli vesilelerle göstermek istedi. Çünkü Hız. İbrahim'in içinde yaşadığı toplum ilahi mesajdan uzaklaşan putperest bir toplumdur. Kur'an'ı Kerim bize Hız. İbrahim'in içinde yaşadığı toplumun aklını, basiretini ve Őuurunu harekete geçirmek için hangi delillere baŐvurduęunu bildirmiştir. Hız. İbrahim her fırsatta yanlıŐlarını göstermeye alıŐarak⁹⁴ büyük ve farklı cisimlere dikkatlerini çekip yaptıkları Şeyin yanlış olduğunu anlatmaya çalıştı.⁹⁵ Hız. İbrahim burada ayın, yıldızlardan daha büyük ve daha parlak olduğunu gördü. İnsanlara ay'ı gösterdikten sonra⁹⁶ güneşe yönelip yaptıkları Şeyin yanlış olduğunu

⁸⁶ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/. 198.

⁸⁷ Taberi, *Tarihu't-Taberi*, VI.342.

⁸⁸ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/. 201.

⁸⁹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/. 198-199.

⁹⁰ İsmail b. Kesir, *Kıyasu'l-Enbiya*, 96.

⁹¹ Ala, 87/19.

⁹² En'am, 6/75.

⁹³ Hilali, ed-Dehhak b. Muzahim el-Belhi, *Tefsir'u-Dehhak*, Daru's-Selam, Kahire 1999, I/. 345. Nesefi, Ebu'l-Berakat Abdullah b. Ahmed b. Muhammed, *Medarik't-Tenzil ve Hakaik't-T'evil*, Daru'l-Kelimi't-Tayyib, Beyrut 1998. I/. 516.

⁹⁴ En'am, 6/76.

⁹⁵ Semerkandi, Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmet b. İbrahim, *Tefsir's-Semerkandi*, thk. Şeyh Ali Muhammed Muvahhit, Daru'l-Kutubi'l-Arab, Beyrut, trs. I/. 496.

⁹⁶ Tabersi, Emini'l-İslam Ebu Ali el-Fadl b el-Hasan, *Mecmu'l-Beyan fi Tefsiril'-Kur'an*, Daru'l-Murteda, Beyrut 2006. IV/.70-71.

hatırlatarak⁹⁷ onların da mahluk olduğunu göstermeye çalıştı.⁹⁸ Hz. İbrahim hakikat arayışında çeşitli argümanlar ileri sürerek içinde bulunduğu insanların nasıl bir durumda olduklarını göstermek istedikten⁹⁹ sonra her şeyi bırakıp Allah'a yöneldi.¹⁰⁰ Onun tek gayesi insanların hakikati bulmaları idi.¹⁰¹

Hz. İbrahim göklerin ve yerin melekûtunu gördükten sonra ölünün nasıl dirileceğiyle ilgili merakı oldu. Bu merakını yatıştırmak için de Rabbinden ölülerin nasıl dirileceklerini göstermesini isteyince Allah onun bu teklifini kabul etti.¹⁰² Hz. İbrahim, yakinen nefsi teskin olanlardan olmak istiyordu.¹⁰³ Çünkü varlığı duymak ve görmek ile vücuda geldiğini görme kısmına tanıklık yapmak nefsi tatmin etmek açısından fevkalade farklılık arz eder.¹⁰⁴ Allah Hz. İbrahim'den kuşları alıp parçalamasını isteyince o da bunu yapıp¹⁰⁵ kuşların parçalarını farklı yerlere bıraktı.¹⁰⁶ Bu parçaları dağların üzerine yerleştirdikten sonra, kuşları kendine çağırması istendi. O da bunu yaparak¹⁰⁷ nihayetinde yaratmanın¹⁰⁸ ve ölümden sonra dirilmenin nasıl olduğunu yakinen görmüş oldu.¹⁰⁹

Hz. İbrahim'in içinde yaşadığı toplum putperest bir toplumdur. O tebliğ aşamasında en yakınlarından başladı. Bunların başında da put bakıcılığıyla görevli olan babası geliyordu. Onu ilahi mesajı kabule¹¹⁰ yumuşak bir dille davet etmeye başladı.¹¹¹ Hz. İbrahim, şeytan'ın yolunda gidenlerin acıklı bir azaba uğrayacağını bildirmesine rağmen¹¹² babası bunu kabul etmedi.¹¹³ Hz. İbrahim çabasının sonuçsuz

⁹⁷ En'am, 6/78.

⁹⁸ Fussilet, 41/37.

⁹⁹ En'am, 6/79.

¹⁰⁰ Züheyli, Vehbe, *et-Tefsiru'l-Munir fi'l-Akideti ve's-Şerieti ve'l-Menheci*, Daru'l-Fikr, Dimaşk2009. IV/. 280.

¹⁰¹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/. 202.

¹⁰² Bakara, 2/260.

¹⁰³ Taberi, *Cami'u'l-Beyan*, IV/. 631.

¹⁰⁴ Seyid Muhammed Hüseyin et-Tabatabai, *el-Mizan fi Tefsiru'l-Kur'an*, thk. Şeyh Hüseyin er-Raimi, Muessesetu'l-Alam, Beyrut 1997, II/. 371.

¹⁰⁵ Semerkandi, *Tefsiru's-Semerkandi*, I/. 228.

¹⁰⁶ Taberi, *Cami'u'l-Beyan*, IV/. 644-647.

¹⁰⁷ Bakara, 2/60.

¹⁰⁸ Bakara, 2/60.

¹⁰⁹ Taberi, *Cami'u'l-Beyan*, IV/. 649.

¹¹⁰ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/. 201-202.

¹¹¹ Meryem, 19/42.

¹¹² Meryem, 19/44.

¹¹³ Meryem, 19/46.

kaldığını görünce uygun bir üslup ile oradan ayrılarak¹¹⁴ Rabbine sığındı.¹¹⁵ Çünkü oradakiler ona düşmanlık besliyorlardı.¹¹⁶

Hız İbrahim'in gönderildiği toplum put, yıldız ve gezegenlere tapmış olan Babil halkıydı. İlahi mesajı reddetmelerinden dolayı Hz. İbrahim putlarını hedef alıp¹¹⁷ taptıkları şeylerin faydasız olduklarını göstermeye çalıştı.¹¹⁸ Onun bu uğraşlarına karşılık¹¹⁹ “*Babalarımızı bunlara ibadet ediyor bulduk.*” dediler.¹²⁰ Kavmin cevabına karşılık İbrahim, “*Andolsun, “Siz de, atalarınız da apaçık bir sapıklık içindesiniz”*”¹²¹ dediğinde bunlar Hz. İbrahim'in söylediklerini hafife aldılar.¹²² Hz. İbrahim onlara hakikati söylüyordu.¹²³ Bu münazaradan sonra putlar hakkında aklından geçenleri yapmak için harekete geçtiğinde¹²⁴ bunu insanlardan bazıları duydu. İnsanlar eylemek için dışarı çıktıkınca o geride kalıp,¹²⁵ hasta ve zayıf¹²⁶ olduğunu söyleyerek, onlarla gitmemek için bahane aradı. Böylece eline bir balta alarak putları kırmak için putların bulunduğu yere girince¹²⁷ gördüğü manzara karşısında hayrete düştü. Putların önünde çeşitli yiyecekler vardı.¹²⁸ Onlara hitaben bir şeyler söyleyip¹²⁹ cevap alamayınca kızıp¹³⁰ putları tek tek kırmaya başladı.¹³¹ İş bittikten sonra baltayı büyük putun boynuna geçirip¹³² insanların düşüncelerini harekete geçirmeye çalışıyordu.¹³³

İnsanlar döndükten sonra putların olduğuyere girdiler. İçeri girdiklerinde putlarına yapılanları görünce: *Onlar, “Kim yaptı bunu tanrılarımıza! Muhakkak o*

¹¹⁴ Meryem, 19/47.

¹¹⁵ Meryem, 19/48.

¹¹⁶ İbn Kesir, *el-Bidaye ve 'n-Nihaye*, I/. 201.

¹¹⁷ İbn Kesir, *el-Bidaye ve 'n-Nihaye*, I/. 203.

¹¹⁸ Ankebut, 29/25.

¹¹⁹ Nisaburi, Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmet el-Vahidi, *el-Vasit fi Tefsir 'l-Kur'ani 'l-Mecid*, Daru'l-Kutubi'l-İlm, thk. Şeyh Ahmed Abdu'l-Mersud, Ahmed Abdu'l-Fenni el-Cemeli, Beyrut 1994, III/. 241.

¹²⁰ Enbiya, 21/53.

¹²¹ Enbiya, 21/54.

¹²² Enbiya, 21/55-56.

¹²³ Semerkandi, *Tefsiru 's-Semerkandi*, XI/. 370.

¹²⁴ Enbiya, 21/57.

¹²⁵ Suyuti, Celaluddin, *ed-Durru 'l-Mensur fi 't-Tefsiri bi 'l-Me 'sur*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki, Merkezun lil Buhusi ve 'd-Diraseti 'l-Arab ve 'l-İslam, Kahire 2003, X/. 303.

¹²⁶ Muhammed b. İshak, *Tefsiru Muhammed b. İshak*, Beyrut 1996, 163.

¹²⁷ Semerkandi, *Tefsiru 's-Semerkandi*, II/. 370.

¹²⁸ Taberi, *Cami 'u 'l-Beyan*, XI/. 295.

¹²⁹ Saffat, 37/91.

¹³⁰ Saffat, 37/92.

¹³¹ Saffat, 37/93.

¹³² Taberi, *Cami 'u 'l-Beyan*, XI/. 295.

¹³³ İbn Kesir, *el-Bidaye ve 'n-Nihaye*, I/. 206.

zalimlerden biridir”¹³⁴ dediler. Bütün şüpheler Hz. İbrahim’in üstünde idi.¹³⁵ (İçlerinden bazıları), “İbrahim, denilen bir gencin onları diline doladığını duyduk”¹³⁶ dediler. Bunun üzerine Hz. İbrahim’i çağırdılar.¹³⁷ O da zaten bunu isteyip hakikati göstermek için bir fırsat aramaktaydı.¹³⁸ İnsanlar onu sorguya çekince¹³⁹ buna karşılık o da işin asıl failini gösterdi.¹⁴⁰ Onun gayesi zarar ve fayda vermeyen bu cisimlere akıl sahibi bir varlığın ibadet etmesinin makul olmadığını göstermeye çalışmaktı.¹⁴¹ Hz. İbrahim asıl zalimlerin kendileri olduğunu söyleyerek¹⁴² taptıkları şeylerin faydasız olduğunu hatırlattı.¹⁴³ Hz. İbrahim ağaçlardan ve taşlardan yonttukları cisimlere tapmanın akıl karı olmadığını göstermeye çalıştı.¹⁴⁴ Buna karşılık tartışmada yenileceklerini ve halkın hakikati öğreneceklerini bildikleri için onu cezalandırma yolunu tercih ettiler.¹⁴⁵ Hz. İbrahim’i eve hapsedip günlerce odun toplayarak¹⁴⁶ bu odunları ateşe verip¹⁴⁷ Hz. İbrahim’i ateşin içine atarak intikam almak istediler.¹⁴⁸ Odunları toplayıp büyükçe bir ateş yaktıktan sonra Hz. İbrahim’i bağlayıp¹⁴⁹ mancınıkla içine attılar.¹⁵⁰ O da her zamanki gibi Rabbine sığınıp¹⁵¹ halini arzetti.¹⁵²

¹³⁴ Enbiya, 21/59.

¹³⁵ Sa’lebi, Abdurrahman b. Muhammed, *Tefsiru Sa’lebi (bi Cevahiri’l-Hisani fi Tefsiri’l-Kur’an)*, Daru’l-Heyai’t-Turasi’l-Arab, Beyrut 1997. IV/. 90.

¹³⁶ Enbiya, 21/60.

¹³⁷ Enbiya, 21/61.

¹³⁸ İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, I/. 207.

¹³⁹ Enbiya, 21/62.

¹⁴⁰ Enbiya, 21/63.

¹⁴¹ Şevkani, *Fethu’l-Kadir*, III/. 566.

¹⁴² “Hiç şüphesiz asıl zalimler sizsiniz siz” ifadesi için beş görüş belirtilmiştir: 1. İbni Abbas’a göre konuşmayan bir varlığa ibadet ettiniz. 2. Vehb b. Münebbih’e göre: ilahlarınızı bırakıp gittiniz. 3. Yine Vehb b. Münebbih’e göre büyükleri varken küçüklerine ibadet ettiniz. 4. Mukatil ve İbn İshak’a göre balta büyüklerinin elindeyken İbrahim’i (as) töhmet altında bırakmanız. 5. Taberi’ye göre ise putunuz burada iken kalkıp ta İbrahim’e soru sormanız kendinize zulmetmenizdir. Ebu’l-Ferec, Cemaluddin, Abdurrahman, b. Ali b. Muhammed Cevzi, *Zadu’l-Mesir*, Mektebu’l-İslam, Beyrut 1974, V/. 364. bkz.

¹⁴³ Enbiya, 21/66.

¹⁴⁴ İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, I/. 208.

¹⁴⁵ İbn kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, I/. 208.

¹⁴⁶ Taberi, *Cami’u’l-Beyan*, XVI/. 306.

¹⁴⁷ İbn Kesir, *Tefsiru’l-Kur’an’il-Azim*, IX/. 415.

¹⁴⁸ Mukatil b. Süleyman, *Tefsiru Mukatil b. Süleyman*, II/. 364.

¹⁴⁹ Tusi, eş-Şeyh, et-Tibyan, thk. Ahmet Habib, Kasiru’l-Amil, trs. VII/. 262.

¹⁵⁰ İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, I/. 208.

¹⁵¹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, I/. 208.

¹⁵² Taberi, *Cami’u’l-Beyan*, XVI/. 306.

Hız. İbrahim ateşe atılınca “*Ey ateş! İbrahim’e karşı serin ve selamet ol*”¹⁵³ *dedik.* şeklindeki ayetten ilahi tedbirin devrede olduğu görülmektedir.¹⁵⁴ Hz. İbrahim ateşe atıldığında on altı yaşlarındaydı.¹⁵⁵ Sürekli ilahi gözetim altında olup gereken yardımları alıyordu.¹⁵⁶ Bu olay Hz. İbrahim’in hayatında çok faklı bir yer edindi.¹⁵⁷ Hz. İbrahim’in Ateşte kırk ya da elli gün kaldığı söylenmiştir.¹⁵⁸ O bu durumda iken anne ve babasının yanına gelip bu manzaraya tanıklık ettikleri nakledilmiştir.¹⁵⁹ Hz. İbrahim için planlanan tuzak ve desiselerin tamamı ilahi tedbir sayesinde boşa çıkmıştı.¹⁶⁰ Hz. İbrahim için serinlik ve emniyet olan bu ateş Ahirette bu facir, bedbaht ve inkârcı topluluk için hüsrân ve azap olacaktır.¹⁶¹

Her şeyin sahibi Allah’tır. Kâinatın idarecisi ve tek mürebbisi odur. Hz. İbrahim’i yaratan, ateşi yaratan her şeyden münezze olan ev her şeye kadir olan Allah’tır. Görevi yakma olan ateşilahi emir geldiğinde serinlik ve selamete dönüşmüştür. Her şey kendisine biçilen görevi yapmakla mesuldür. Ateşin görevi yakmak suyun görevi ise serinletmek ve söndürmektir. Ama aynı su Hz. Musa için yarılıp emniyetli bir yol haline gelmişti.¹⁶² Çünkü o bir şeyin olmasını dilediğinde istemesi yeterlidir.¹⁶³

Hız. İbrahim ateşten çıktıktan sonra olaya tanıklık etmiş bazı insanlar Nemrut’un şerrinden korkmalarına rağmen Hz. İbrahim’in davetine icabet ettiler. Böylece Hz. İbrahim kendisine iman edenleri de alarak burayı terk etme kararı aldı.¹⁶⁴ Hz. İbrahim ve kendisine iman edenler buldukları yerde rahat edemeyeceklerini anladıklarında kavimlerinden ayrılarak Mısır’a hicret ettiler. Bu, Hz. İbrahim ve beraberindekilerin ilk hicreti oldu. O esnada Mısır’da firavunluk makamında Sinan b. Ulvan b. Avlec b. İmlak b. Laved b. Sam b. Nuh bulunuyordu.¹⁶⁵

¹⁵³ Enbiya, 21/69.

¹⁵⁴ Suyuti, *ed-Durru’l-Mensur*, X/. 311.

¹⁵⁵ Taberi, *Cami’u’l-Beyan*, XVI/. 308.

¹⁵⁶ İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, I/. 208.

¹⁵⁷ Razi, *Mefatihü’l-Gayb*, XXII/. 188.

¹⁵⁸ Razi, *Mefatihü’l-Gayb*, XXII/. 188. İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, I/. 209.

¹⁵⁹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, I/. 209.

¹⁶⁰ Enbiya, 21/70.

¹⁶¹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, I/. 210.

¹⁶² Muhammed Şa’râvi, *Tefsiru Şa’râvi*, thk. Ahmet Ömer Haşim, el-Ezher, yay,1961, XV/. 9585.

¹⁶³ Yasin, 36/82.

¹⁶⁴ Köksal, *Peygamberler Tarihi*, 160.

¹⁶⁵ İbn Esir, *el-Kâmil fi’t-Tarih*, I/. 85.

Hız. İbrahim kavmi içindeyken birçok şeyle karşılaşmış ve yakınlarından destek alamamıştır. Durum böyleyken ilahi mesajı tebliğ ve tebyin aşamasının sağlam yapılabilmesi için uygun zaman ve zeminin bulunması gerekmiştir. Hız. İbrahim bulunduğu yerde her şeyini, ailesini akrabalarını, yurdunu, Allah'a gerçek bir şekilde kulluk yapabilmek uğruna terk etmişti. İşte burada ilahi yardımla kavminin bütün hile ve desiselerinden zaferle çıkmayı başaran Hız. İbrahim'i Rabbi Şam'a yönlendirdi.¹⁶⁶ Hız. İbrahim Şam'a göç ederken yalnız değildi. Kardeşi Harran'ın oğlu Lut ve karısı da kendisine eşlik ettiler. Hız. İbrahim Şam'a göç ettiğinde evladı yoktu.¹⁶⁷ Oraya gittikten sonra Allah kendisine evlat bahşedip¹⁶⁸ ona ve soyuna peygamberlik verdi. Kendisinden sonra gelen bütün peygamberler de onun soyundan oldu.¹⁶⁹ Şam'da iken çıkan kıtlık sonucu Mısır'a hicret etti.¹⁷⁰ Burada da bazı sıkıntılara maruz kalınca orayı da terk edip¹⁷¹ Kudüs'e yakın olan Teymün'e gitti.¹⁷² Hız. İbrahim yerleştiği bu yerde Allah kendisine ve kendisinden gelecek olan zürriyetine bol miktarda mal mülk ihsan etti. Bu ihsan Hız. Peygamberin ümmetini de şamil olmuştur.¹⁷³

Sare kısır olduğu için çocuk doğuramıyordu. Bundan dolayı Sare, Hacer'in Hız. İbrahim'le evlenmesini istedi. Bu evlilikten İsmail dünyaya geldi.¹⁷⁴ İsmail'in hükümdarlık alanı geniş yerlere ulaşip kendisinden sonra gelmiş olan nesillerde bundan pay aldı. Nitekim bundan en büyük paylardan birisini alacak olan Hız. Peygamber ve ümmeti Araplara ve Araplar dışındaki birçok belde, ülke ve topluluklara hâkim olmuştur.¹⁷⁵ İsmail'in doğmasıyla Sare'nin Hacer'e karşı duruşu değişti.¹⁷⁶ İsmail'in doğumundan on üç yıl sonra Sare'de İshak'ı dünyaya getirdi.¹⁷⁷ Bunun üzerine bu nimetlere karşılık olarak Hız. İbrahim Rabbine şükretti. Bu şükürden dolayı

¹⁶⁶ Ankebut, 29/26; Rivayetlere göre İbrahim'in göç ettiği yer Irak'tır. Buranın, ayette de ifade edildiği gibi bereketli, meyvesi, ağaçları, nehirlerinin çok olduğu ve buraya çok peygamber geldiği ifade edilmiştir. Suyuti, *Durru'l-Mensur*, III/. 244. bkz; Başka bir rivayete göre, İbrahim'in (as) hicret ettiği yer Şam ya da Mekke'dir. Taberi, *Tarihu't-Taberi*, XVI/. 314-315. bkz.

¹⁶⁷ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/. 214.

¹⁶⁸ Enbiya, 21/72.

¹⁶⁹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/. 214.

¹⁷⁰ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/. 214.

¹⁷¹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/. 215-216. Geniş bilgi için bkz.

¹⁷² İbn Kesir, *en-Nihaye ve'l-Bidaye*, I/. 218.

¹⁷³ İbn Kesir, *en-Nihaye ve'l-Bidaye*, I/. 218.

¹⁷⁴ İbn Kesir, *en-Nihaye ve'l-Bidaye*, I/. 219.

¹⁷⁵ İbn Kesir, *en-Nihaye ve'l-Bidaye*, I/. 219.

¹⁷⁶ Köksal, *Peygamberler Tarihi*, 170.

¹⁷⁷ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/. 86.

Allah, İbrahim'e, İsmail'i mübarek bir insan kılarak soyundan on iki büyük insan çıkacağını müjdeledi.¹⁷⁸

Yukarıda da değinildiği gibi Hacer İsmail'i doğurunca Sare bu durumu kıskanıp Hz. İbrahim'den Hacer'i ve oğlunu göremeyecekleri bir yere götürmesini istedi. Çünkü Hacer çocuk sahibi olunca artık Sare'yi pek aldırılmıyordu.¹⁷⁹ Hz. İbrahim bu teklifi olumlu bulup Hacer'i ve oğlu İsmail'i bugünkü Mekke'nin kurulu bulunduğu yere getirdi. O vakit İsmail annesinin kucağında süt emme yaşındaydı. Hz. İbrahim onları yerleştirip dönmek isteyince Hacer: "Ey İbrahim! Bizi bırakıp da nereye gidiyorsun? Deyince Hz. İbrahim cevap vermedi. Bunun üzerine Hacer sorusunda ısrar etti. Hz. İbrahim'in cevap vermediğini görünce "Böyle yapmanı sana Allah mı söyledi?"¹⁸⁰ sorusuna karşılık, Hz. İbrahim, evet karşılığını verdi. Buna karşılık Hacer de: "Öyleyse Allah bizi burada zayı etmez," şeklinde cevap verdi.¹⁸¹

Hz. İbrahim'in ailesini getirdiği yer o gün için çölden ibaret olup,¹⁸² ıssız topraklardı. Burası ovakitlerde yaşama elverişli değildi. Hz. İbrahim'in ailesini bıraktığı yer Kâbe'nin yanında, Zemzem Kuyusu'nun üst tarafında, Mescidi Haram'ın yukarı kısmında Devha (Çorak) denen bir yer idi. Burası susuz bir bölgeydi. Hz. İbrahim ailesinin yanına biraz su ve erzak bıraktıktan sonra¹⁸³ bir tepenin üzerine çıkarak vadiye yönelip şu niyazda bulundu: "*Rabbimiz! Ben çocuklarımdan bazısını, senin kutsal evinin (Kâbe'nin) yanında ekin bitmez bir vadiye yerleştirdim. Rabbimiz! Namazı dosdoğru kılmaları için (böyle yaptım). Sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir, onları ürünlerden rızıklandır, umulur ki şükrederler.*"¹⁸⁴

Allah, Hz. İbrahim'in duasına icabet etti. Kurak olan bu yerler daha sonra insanların geçiş ve yerleşme yeri haline geldi. Allah burayı insanlara sevdiren buralara bereket yağdırdı.¹⁸⁵ Hz. İbrahim ailesini bırakıp gidince Hacer çocuğuyla yanındaki erzaktan yeyip bir süre idare etti. Erzak ve su tükenip İsmail açlık ve susuzluktan kıvrınmaya başlayınca yavrusunun bu durumuna dayanamayan Hacer

¹⁷⁸ İbn Kesir, *en-Nihaye ve'l-Bidaye*, I/ 220.

¹⁷⁹ İbn Kesir, *en-Nihaye ve'l-Bidaye*, I/ 219.

¹⁸⁰ Taberi, *Cami'u'l-Beyan*, XIII/ 690-693.

¹⁸¹ İbn Kesir, *en-Nihaye ve'l-Bidaye*, I/ 220- 221.

¹⁸² İbrahim, 14/35-41.

¹⁸³ İbn Kesir, *en-Nihaye ve'l-Bidaye*, I/ 220- 221.

¹⁸⁴ İbrahim, 14/37.

¹⁸⁵ Suyuti, *Durru'l-Mensur*, VIII/ 557-560.

etrafına bakındı ve en yakınındaki Safa Tepesine koşmaya başladı.¹⁸⁶ Tepeye çıktıktan sonra birilerini görme maksadıyla vadiye yöneldi. Fakat o çorak ve ıssız vadide kimseyi göremedi. Daha sonra Safa'dan yorgun bir şekilde vadiye inip Merve'ye Tepesine yöneldi. Merve Tepesinin üzerindeyken birilerini görme umuduyla gözlerini dolaştırdı. Ama kimseye rastlamadı.¹⁸⁷ Hac esnasında yapılan Sa'y buradan kalmış bir hatıradır.¹⁸⁸

Hacer su ararken Merve Tepesinde bulunduğu bir anda bir ses işitti. Bu ses kendisine “senin yanında bize bir yardımcı bulunduğunu bize işittirdin.” dedi. Hacer etrafına bakındığında bir meleğin kanatlarıyla toprağı eşelediğini gördü.¹⁸⁹ Su çıkarken dağılmaması için Hacer hemen elleriyle etrafını kumla çevirip bunu yaparken bir taraftan da suyu kırbasına doldurdu.¹⁹⁰ Böylece Safa, Merve Tepeleri arasında ilk say yapan Hacer olmuştur.¹⁹¹

Hacer ve oğlu İsmail buraya yerleştikten sonra Cürhüm kabilesinden bir grup buraya yönelmişti. Bu kabile bir tepenin üzerinde kuşların uçtuğunu görünce, birbirilerine burada su olup olmadığını sordular.¹⁹² Nihayet Hacer ve İsmail'in bulunduğu noktaya yöneldiklerinde burada daha önce su olmadığı halde şimdi suyun kaynadığını görünce Hacer'den izin alarak onlara komşu oldular.¹⁹³ Böylece Allah İbrahim'in duasını kabul edip insanların bir kısmının Hacer ve oğluna meyletmesini sağladı.¹⁹⁴ Bunun neticesinde zamanla burası genişleyip yerleşim yeri haline gelmiştir. Daha sonra Cürhümlülerin akrabaları da buraya dâhil olunca bu mıntıka iyice kalabalık olmuştu.¹⁹⁵

İsmail büyüyüp Cürhümlülerden Arapçayı öğrenerek onlardan bir kızla evlendi. Aradan uzun bir zaman geçince Hz. İbrahim Mekke de bıraktığı ailesini merak edip onları ziyaret etmek istedi¹⁹⁶ Hz. İbrahim uzun bir zaman sonra Mekke'ye

¹⁸⁶ Taberi, *Tarihu't-Taberi*, V. 252.

¹⁸⁷ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I. 221.

¹⁸⁸ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I. 87.

¹⁸⁹ Taberi, *Tarihu't-Taberi*, V. 252.

¹⁹⁰ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I. 222.

¹⁹¹ Taberi, *Cami'u'l-Beyan*, XIII. 690.

¹⁹² İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I. 87.

¹⁹³ Taberi, *Tarihu't-Taberi*, V. 256.

¹⁹⁴ İbrahim, 14/37.

¹⁹⁵ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I. 222.

¹⁹⁶ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I. 222-223.

geldiğinde Hacer vefat etmişti.¹⁹⁷ Hz. İbrahim Mekke'ye geldiğinde İsmail evde olmadığı için görüşme imkanı bulamadı.¹⁹⁸ Bunun üzerine hane halkına duada bulunup oradan ayrıldı.¹⁹⁹

Allah, Hz. İbrahim'in yeğeni olan Lut'un kavmini helak etmek istedi. Bu kavim azgın, ahlaksız ve ilahi mesajı unutup delalete dalmıştı. Bunun neticesinde Allah bunların helak olmasını murat etti.²⁰⁰ Hz. İbrahim Mısır'dan ayrılıp Kudüs'e yerleşince Lut'u, halkı çok şerli ve ahlaksız olan Medayin (Sedum) ülkesine gönderdi.²⁰¹

Bu kavmi Allah'ın isteği üzere helak etmek için gelen Cebrail, Mikail ve yanındaki iki melekle birlikte Medayin'e geçmeden²⁰² Hz. İbrahim'e ve eşi Sare'ye, İshak'ın doğacağı müjdesini verdiler.²⁰³ Medayin'i helak edecek olan elçiler Hz. İbrahim'e misafir oldular.²⁰⁴ Hz. İbrahim misafirperverliğiyle tanınan bir kişi olduğu için evine gelen misafirlere hemen ikramda bulunmak istemiş ama²⁰⁵ misafirlerin tuhaf davranışları onu korkutmuştu.²⁰⁶ Hz. İbrahim hazırladığı yemekten misafirlerinin yemesini isteyince bu kişiler hazırlanan yemeklere dokunmadılar. Gelenler yemekten tatmayınca Hz. İbrahim içten içe bir korkuya kapılarak bu kişilerin kendisine zarar vereceklerini düşündü.²⁰⁷ Melekler biz Allah tarafından Medayin Halkı'nı helak etmek için gönderildik,²⁰⁸ şeklinde Hz. İbrahim'e telkin vererek onu teskin ettiler.²⁰⁹

Hz. İbrahim ile kendisine gelen misafirleri arasındaki diyalog devam ederken bu elçiler Medayin'e gitmeden Hz. İbrahim'e iki çocuğun müjdesini verdiler.²¹⁰ Elçiler İshak ve Yakup'u müjdelerken Sare şaşkınlık içindeydi.²¹¹ İkisinin de yaşı ilerlemiş durumdaydı.²¹² Sare bu şekilde şaşkınlık yaşarken Cebrail'e

¹⁹⁷ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/ 87.

¹⁹⁸ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/ 88.

¹⁹⁹ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/ 88.

²⁰⁰ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/ 231.

²⁰¹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/ 218.

²⁰² Taberi, *Cami'u'l-Beyan*, XII/ 465.

²⁰³ Hud, 11/69.

²⁰⁴ Hud, 11/69.

²⁰⁵ İbn Cevzi, *Zadu'l-Mesir*, IV/ 128.

²⁰⁶ Hud, 11/70.

²⁰⁷ Taberi, *Cami'u'l-Beyan*, XII/ 471.

²⁰⁸ Ankebut, 29/32.

²⁰⁹ Taberi, *Cami'u'l-Beyan*, XII/ 472.

²¹⁰ Hud, 11/71.

²¹¹ Meryem, 19/7-9.

²¹² Hud, 11/72.

“bu müjdenin delili nedir nasıl gerçekleşecek?” dedi. Cebrail, Sare’yi teskin etmek için eline kuru bir odun parçası aldı ve odun parçası Allah’ın izniyle yeşerdi. Böylece Sare ilerlemiş yaşına rağmen kuru odun nasıl yeşerdiyse kendisinin de Allah’ın izniyle çocuk sahibi olabileceğine kanaat etti.²¹³

Gelen elçiler Hz. İbrahim’e İshak’ın müjdesini vermekle beraber asıl gayeleri azgın ve hayâsız olan Lut kavmini helak etmekte.²¹⁴ Hz. İbrahim gelen elçilerle tartışmaya girip “orada Allah’a ibadet eden elli kişi var.” diyerek endişesini dile getirdi. Melekler “hayır biz onları helak için gelmedik.” diyerek onu teskin ettiler.²¹⁵ Nihayet Hz. İbrahim mücadelesine devam ederek gelen elçilerin dikkatlerini Lut’a çevirdi.²¹⁶ İman edenler kurtulmuşken Lut’un karısı geride kalıp Allah’ın azabını hak edenlerden oldu.²¹⁷ Bunun üzerine Allah bu kavmi helak edip kendilerinden sonra gelen akıllı insanlar için bir öğüt ve ibretlik kılmıştır.²¹⁸

Ulu’l-azm peygamberlerden olan Hz. İbrahim hakkında Hz. peygamberden nakledilen bir rivayete göre, kendisine on sahife verildiği ve bu sahifelerde emsal sözler olduğu bildirilmiştir. Allah, Hz. İbrahim’in vefatını istediğinde ölüm meleğini ona bir insan şeklinde gönderdi. Hz. İbrahim sıcak bir günde misafirlere ikramda bulunurken bir adam yanına geldi. Hz. İbrahim Gelen misafire yemek yedirmek istemiş fakat bu ihtiyarın yemek yemesinde bir gariplik görünce,²¹⁹ hemen bu ihtiyara neden böyle yaptığını sordu. Adam “bunları bana ihtiyarlık yaptırıyor.” dedi. Bunun üzerine Hz. İbrahim adama “kaç yaşındasın?” dediğinde Adam yaşını söyleyince Hz. İbrahim, bu adamdan iki yaş küçüğüm acaba bunun yaşına geldiğimde durumum nasıl olur diyerek Allah’tan hemen ruhunu kabzetmesi için dua etti. Bunun üzerine oradaki adam (Azrail) onun ruhunu kabzetti. Hz. İbrahim vefat ettiğinde iki yüz yaşındaydı.²²⁰ Buna delalet eden bir rivayette Hz. Peygamber “Hz. İbrahim yüz yirmi yaşındayken

²¹³ Taberi, *Tarihu’t-Taberi*, I. 273.

²¹⁴ Ankebut, 29/31..

²¹⁵ İbn Abbas, Katade vb. şahıslardan yapılan rivayetlere göre Lut kavmi içinde Allah’a ibadet edenlerin sayısı hakkında farklı rivayetler yapılmıştır. Detaylı bilgi için, Zemahşeri, *Keşşaf*, III/. 217. bkz.

²¹⁶ Ankebut, 29/32.

²¹⁷ Suyuti, *Durru’l-Mensur*, XI. 547.

²¹⁸ Ankebut, 29/34-35.

²¹⁹ İbn Esir, *el-Kâmil fi’t-Tarih*, I. 104-105.

²²⁰ İbn Esir, *el-Kâmil fi’t-Tarih*, I. 104-105.

keserle sünnet oldu. Bu olaydan sonra seksen yıl daha yaşadı.” dediği nakledilmiştir.²²¹ Hz. İbrahim’in Cisrun mezrasında Sare’nin yanında medfun olduğu söylenmiştir.²²²

Hz. İbrahim vefalı, kendisine verilen görevi yerine getirmekten bir an için tereddüt etmeyen,²²³ misafirperver ve Rab’binin emrine boyun eğen bir peygamber idi.²²⁴ O teslimiyetçi, Rab’bi uğruna ateşe atılan,²²⁵ yeryüzünün ilk ceberutuyla imtihan edilen, Rab’bi için hicret eden, yerde ve gökte anılan, Allah’ın kendisini insanlara önder kıldığı Allah’ın dostu Halilu’r-Rahmandır.²²⁶ O, Rabbinin imtihanından yine Rabbi sayesinde başarıya nail olmuştur.²²⁷

1.2.3. Hz. Musa

Kur’an’ı Kerim’de Hz. Musa’nın kisası Kassar Suresinde yoğun bir şekilde işlenmiştir. Allah kendisine iman edenlerin gönüllerini çeşitli şekillerde teskin edip onları korkularından emin kılmıştır. Bu korku ve endişeyi yaşayanlardan biri de Musa’nın annesi olmuştur. Allah Musa’nın annesini korku ve endişelerden emin kılarak,²²⁸ onu korku ve endişelerinden nasıl emin olacağı kendisine bildirildi. İlahi gözetim altında kıyıya sağ salim ulaşan Musa, Allah’ın düşmanı ve yeryüzünde ilahlık taslayan Firavun için imtihan vesilesi oldu.²²⁹ Fakat ilahlık taslayan bu zorba ve etrafındakiler içinde buldukları gafletin farkında değillerdi.²³⁰ Kendini ilah gören bu zorba korku ve endişelerden dolayı çocuğun yanlarında kalmasına müsaade etmek istemedi. Fakat eşi ısrar edince bunu kabul edip ilahi takdirin kendileri için istediği acı akibetin farkında olmadı.²³¹

Hz. Musa’nın şeceresi, Musa b. İmran b. Yasher b. Kahes b. Lava b. Yakup b. İshak b. İbrahim’dir.²³² Bazı nakillere göre de Hz. Musa, Kahis b. İmran’ın

²²¹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/ 252.

²²² Taberi, *Tarihu't-Taberi*, I/ 312-313.

²²³ Ankebut, 29/16.

²²⁴ Saaffat, 37/105.

²²⁵ Enbiya, 21/185.

²²⁶ Nisa, 4/125.

²²⁷ Necd, 53/37.

²²⁸ Kasas, 28/7.

²²⁹ Taha, 20/39.

²³⁰ Kasas, 28/8.

²³¹ Kasa, 28/9.

²³² Taberi, *Tarihu't-Taberi*, I/ 385. İbn Esir, *el-kâmil fi't-Tarih*, I/ 148.

oğludur. Kahis, Lavi b.Aziz'dir. Lavi de İshak b.Yakup'tur. İshak ise Hz. İbrahim'in oğludur.²³³

İsrailoğulları, Mısır'da Hz. Yusuf'la beraber uzun yıllar refah ve güvenlik içinde yaşadılar. Mısır'da önemli makamlarda görev yapmak onlara sosyal statü kazandırdı. Budurum uzun yıllar devam etti. Fakat Hz. Yusuf'un vefatından sonra İsrailoğulları statülerini kaybedip iş başına gelen zorba Firavunlar tarafından köleleştirildi.²³⁴ Toplum içinde aşağılanmış, en ağır iş ve alanlarda çalıştırıldılar. Her geçen gün Mısır'da yalnızlaşmış ve zulmüne esir oluyorlardı. Bu duruma dayanamayan İsrailoğulları Filistin'e, eski soydaşlarının yanına gitmek istediler.²³⁵

İsrailoğulları sıkıntılı ve zor günler geçirdiler. Kullarına karşı merhametli olan Allah İsrailoğullarını bu durumdan kurtarıp yeryüzünde hakim kıldıktan sonra zorbalardan zulmünü engelleyerek²³⁶ israiloğullarına işi üstlenme kudreti verip Firavun'u helak ettikten sonra onları Mısır'a varis kılmak istedi. Aynı zamanda Firavun ve hanedanına da ellerindeki mülk ve saltanatın nasıl alınacağını göstererek bu işi israiloğullarından gelecek olan bir adamın eliyle yapmak istedi.²³⁷ Buna rağmen Firavun zulmetmeye devam edip²³⁸ büyüklük taslayarak İsrailoğullarını bölüp parçaladı.²³⁹ Bu kişinin Velid b. Mus'ab olduğu söylenmiştir.²⁴⁰

Yakup'un soyundan olan İsrailoğulları kendi zamanının en seçkinleri olmuşlardır. Fakat şerefli bir peygamberin neslinden gelen İsrailoğulları dönemin firavunlarından eziyet çektiler. İsrailoğulları Hz. İbrahim'in soyundan gelecek bir kurtarıcının haberini kendi aralarında konuşuyorlardı. Bu haber Mısır Firavun'unun ölümünün bu çocuğun eliyle olacağı şeklinde idi.²⁴¹ Gelecek bu kişinin Yusuf olacağı şeklinde tahminler yürütülüyordu. Fakat Yusuf vefat edince tahminlerinde yanlışlıklarını gören kâhin ve büyücüler Firavun'a tedbir almasını söylüyorlardı.²⁴² Bunun üzerine korkuya kapılan Firavun doğan erkek çocukların öldürülmesini

²³³ İbn Kesir, *el-Bidaye ve 'n-Nihaye*, I/ 353.

²³⁴ Taberi, *Tarihu 't-Taberi*, I/ 387.

²³⁵ Çakan, ve diğerleri, *Kur'an'ı Kerim'e Göre Peygamberler Ve Tevhit Mücadelesi*, 145.

²³⁶ Kasas, 28/5-6.

²³⁷ Taberi, *Cami 'u'l-Beyan*, XVIII/ 152-154.

²³⁸ Kasas, 28/4.

²³⁹ Maturidi, *Tevlatu Ehli's-Sünne (Tefsiru'l-Maturidi*, VIII/ 146.

²⁴⁰ İbn Esir, *el-Kâmil fi 't-Tarih*, I/ 149.

²⁴¹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve 'n-Nihaye*, I/ 354.

²⁴² İbn Esir, *el-Kâmil fi 't-Tarih*, I/ 149.

istedi.²⁴³ Firavun'un emriyle İsrailoğullarından doğan çocuklar bir yıl sağ bırakılıp bir sonraki yıl doğanlar ise öldürülüyordu. Hz. Musa'nın doğduğu sene öldürülme emrinin verildiği yıl olduğu söylenmiştir.²⁴⁴

Özetle Firavun kendisine verilen haberin korkunç yüzüyle karşılaşmamak için beklenen adamın dünyaya gelişini engellemek için gözünü kan bürümüş kendi saltanatı uğruna bir nesilden doğan masum çocukları katletmekten geri durmamdı. İşte Hz. Musa çocukların koyun gibi makam uğruna boğazlandığı bir zaman ve ortamda dünyaya gelmişti. Beşer olan Firavun tuzak kurarken Allah da tuzak kurup tedbir alıyordu.²⁴⁵

Mısır ülkesinde İsrailoğullarına yapılan işkence ve haksızlıkları Kur'an aktarmıştır.²⁴⁶ Burada Allah, Hz. Musa, Firavun ve Karun'un kıssalarını Hz. Peygamber vasıtasıyla muhatap kitleye (Kureyş Müşrikleri) ve sonrasında gelecek olan nesillere bildirmiştir. Bu meseleyi bildirirken Hz. Musa'ya yakınlığı olan Karun'a bu yakınlığının küfründen dolayı fayda vermeyeceğini, Firavun'un sahip olduğu saltanatın ve mülkün, ceberutça hareketleri ve küfrü yüzünden faydasız olduğunu göstererek Kureyş'in de Hz. Peygambere olan yakınlığının imandaki inatlaşma yüzünden ahirette bir fayda sağlayamayacağı mesajı verilmek istenmiştir.²⁴⁷

Musa'nın annesi, Yukabid binti Velid Lavi b. Yakup'tur.²⁴⁸ Hamile kaldığında Firavun çocukları öldürme emri verdi. Musa'nın annesi endişelenip kendince tedbir almaya çalışarak etrafındakilere hamile olduğunu belli etmemeye gayret etti. Korkusundan Musa'yı sürekli Nil'in kenarında emziriyordu. Sandukaya bir ip bağlayıp birisi geldiğinde Nil'e salıp, gittiğinde de Musa'yı çekip alıyordu.²⁴⁹ Durum böyleyken annesinin ne yapması gerektiği bildirildi.²⁵⁰ Sanduka Nil'e bırakıldıktan sonra Musa'nın annesi yavrusu için telaşlandı. Bu endişesinden dolayı da kızına (Meryem) Musa'yı takip etmesini tembihledi.²⁵¹ Musa'nın annesi bu

²⁴³ Kasas, 28/4.

²⁴⁴ Taberi, *Cami'u'l-Beyan*, XVIII/ 156.

²⁴⁵ Tarık, 86/15-16.

²⁴⁶ Kasas, 28/3.

²⁴⁷ Kurtubi, *el-Camiu' li-Ahkam'i-Kur'an*, XVI/ 229.

²⁴⁸ Mukatil, *Tefsiru Mukatil b. Süleyman*, II/ 290.

²⁴⁹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-. Nihaye*, I/ 356.

²⁵⁰ Maturidi es-Semerandi, Ebu Mensur Muhammed b. Muhammed, *Tevilatu'l-Kur'an*, thk. Ali Haydar Ulusoy, Daru'l-Mizan, İstanbul 2008, XI/ 11.

²⁵¹ Kasas, 28/11.

korkuları yaşarken gerekli tedbirler alındı.²⁵² Bu arada Firavun'un casusları her yerde yeni doğan İsraili bebekleri arıyorlardı.²⁵³ Kendisine ilahi emir gelmesi üzerine annesi, Hz. Musa'yı sandukanın içine koyup Nil nehrine bıraktı.²⁵⁴ Allah Musa'nın annesini teskin edip²⁵⁵ vadettiği şeyin gerçekleşeceğini bildirdi.²⁵⁶ Musa'nın annesinin evi Nil Nehri'nin kenarındaydı.²⁵⁷ Dalgalar Musa'yı sürükleyerek Firavun'un evinin önündeki ağaçlık alana getirdi. Asiye de o arada yıkanmak için Nil'deydi. O civarda Asiye'nin hizmetçileri de bulunuyordu. Sandığı gören hizmetçiler, içinde değerli bir şey olduğunu düşünerek sandığı Asiye'ye verdiler. Asiye sandığı açtığı anda²⁵⁸ hareket eden bir bebek olduğunu görünce²⁵⁹ bebeği yanına aldı.²⁶⁰

Asiye bu olayı Firavun'a haber verdiğinde Firavun korkarak bebeği öldürmek istedi. Çünkü Firavun: "bu bebeğin İsrailoğullarından olmasından korkuyorum. Ya bu çocuk, elleriyle helak olacağımız kişi ise!" diyerek korkusunu dile getirdi. Asiye hemen kendileri için belki hayırlı olur deyince Firavun bırakmak zorunda kaldı.²⁶¹ Ama Firavun meslenin iç yüzünü bilmiyordu²⁶²

Musa annesinden ayrılmış artık uzun bir süre Firavun'un sarayında kalmıştı. O, saraydayken bir ara acıktı ve ağlamaya başladı. Her taraftan emzirilmesi için kadınlar getirilmiş fakat Musa hiç birinin sütünü emmedi. Allah bir sebep yaratıp Musa'yı annesine kavuşturacaktı.²⁶³ Musa'nın hiçbir kadından süt emmemesi ilahi bir taktirdir.²⁶⁴ Musa saraydayken ağlamaya başlayınca etrafındakiler ona susması için yiyecekler verdiler, sakinleştirmeye çalıştılar ama başaramadılar. Oradaki insanlar çaresizlikten şaşkına dönüp Musa için sütanne arayışına girdiler.²⁶⁵ Bu arada Musa'nın

²⁵² Kasas, 28/7.

²⁵³ İbn Aşur, eş-Şeyh Muhammed Tahir, *Tefsiru't-Tehrir ve't-Tenvir*, Daru't-Tunus, Tunus 1984, XX/. 74.

²⁵⁴ Kassas, 28/7.

²⁵⁵ İbn Aşur, *Tefsiru't-Tehrir ve't-Tenvir*, XX/. 73.

²⁵⁶ Kassas, 28/7.

²⁵⁷ Burada geçen vahiy kelimesi, iletmek, irşat etmek, bildirmek vb. manalarda kullanılmıştır. Nitekim Kur'an'ı Kerim'de bu bağlamda farklı kullanım şekillerine rastlamak mümkündür. Meraği, Ahmet Mustafa, *Tefsiru'l-Meraği*, Daru'l-Ulum, 1946. XX/. 37. bkz. Örneğin bal arısına vahyetmekten maksat onu irşat etmektir. bkz. (Nahl, 16/68-69.)

²⁵⁸ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/. 357.

²⁵⁹ Suyuti, *Durru'l-Mensur*, XI/. 423.

²⁶⁰ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/. 389.

²⁶¹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/. 389.

²⁶² Kasas, 28/9.

²⁶³ İbn Kesir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/. 151.

²⁶⁴ Kasas, 28/12.

²⁶⁵ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/. 358.

kız kardeşi (Meryem) kendilerine bir sütanne ve bebeğin bakımını üstlenebilecek bir aile olduğunu söyledi.²⁶⁶ Meryem annesinin yanına gidip saraydaki durumu kendisine haber verdi. Durum üzerine Musa'nın annesi hemen kalkıp saraya gidip²⁶⁷ Musa'ya süt vermeye başladı. Bunu görenler: "Çocuğun ailesini biliyorsun bize hemen söyle dediler." Musa'nın annesi hemen "Ben bunu tanımıyorum. Bu ancak iyiliksever melikin oğludur." diyerek durumu kurtarmaya çalıştı.²⁶⁸ Bu şekilde Musa'nın annesi içindekileri dışa vurmaktan korundu.²⁶⁹ Anne çocuğu dışında hiçbir şey düşünemediği için²⁷⁰ yavrusundan ayrıldıktan sonra çok üzülmüştü.²⁷¹ Fakat Allah Musa'nın annesine dayanma gücüverip çocuğuna kavuşmasını sağladı.²⁷²

Hız. Musa büyüyünce, bir gün Firavun atına binip saraydan ayrıldıktan sonra o da bir ata binip bir zamanlar Yusuf'un ikamet ettiği şehre doğru yola çıktı. Menfe Şehri, o gün için Mısır'ın büyük şehirlerindendi.²⁷³ Musa öğle vakti çarşı pazarın kapalı olduğu bir esnada şehre girdi.²⁷⁴ Ortalıkta kimseler yoktu yollar bomboştu.²⁷⁵ İnsanlar şehrin dışındaydı.²⁷⁶ Biri İsrailoğullarından diğeri Kıptilerden iki kişinin kavga yaptıklarını gördü.²⁷⁷ Kıpti, Hız. Musa'yı görünce ondan yardım istemiş fakat Hız. Musa bundan imtina etmişti. İsraili yardım isteyince buna karşılık Hız. Musa Kıpti'nin göğsüne öldürme kastı olmaksızın bir yumruk vurması sonucu Kıpti'yi öldürdü.²⁷⁸ Hız. Musa'nın tarafını tuttuğu kişinin Samiri olduğu söylenmiştir.²⁷⁹

Hız. Musa hayatında böyle bir hata yapmamıştı. Nefsini kınadı, yaptığı davranıştan dolayı büyük bir hata yaptığını anlayınca yaptığından dolayı pişmanlık duyup Allah'ın kendisini bağışlaması için istiğfarda bulundu. Bir daha böyle bir davranışta bulunmayacağını ve suçlulara asla yardımcı olmayacağı sözü verdi.²⁸⁰ Hız. Musa olaydan sonra Menfe şehrinin sokaklarında korku içinde dolaşip sabahladı.

²⁶⁶ Meragi, *Tefsiru'l-Meragi*, XXI/ 41-42.

²⁶⁷ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/ 151.

²⁶⁸ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/ 389.

²⁶⁹ Kasas, 28/10.

²⁷⁰ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/ 358.

²⁷¹ Kutup, *Fizilali'l-Kur'an*, V/ 2678-2679.

²⁷² Kassas, 28/7-13.

²⁷³ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/ 152.

²⁷⁴ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/ 152.

²⁷⁵ Taberi, *Cami'u'l-Beyan*, XVIII/ 183.

²⁷⁶ Salebi, Ebu İshak Ahmedu'l-Maruf bi'l-İmam, *el-Keşf ve'l-Beyan*, thk. Ebu Muhammed b. Aşur, Daru'l-Heyai't-Turasi'l-Arab, Beyrut 2002, VII/ 240.

²⁷⁷ Meragi, *Tefsiru'l-Meragi*, XXI/ 44.

²⁷⁸ Suyuti, *Durru'l-Mensur*, XI/ 437-440.

²⁷⁹ Salebi, *el-Keşf ve'l-Beyan*, VII/ 240.

²⁸⁰ Kassas, 28/16.

Öldürdüğü Kıpti'nin hesabı sorulur diye temkinli davranmaya başladı. Çünkü Firavun olayı duyunca katilin teftişini isteyecekti. Hz. Musa bundan dolayı Firavun ve adamlarından saklandı.²⁸¹ Şehrin sokaklarında dolaşırken dün kendisine yardım ettiği kişiyle tekrar karşılaştı. Bu adam yine bir Kıpti'yle kavga yapıyordu. Yine aynı şekilde Hz. Musa'dan yardım istedi.²⁸²

Fakat Hz. Musa günahkârları kurumayacağına dair Rabbine söz vermişti.²⁸³ Bundan dolayı İsrailiye net bir dille yardım etmeyeceğini ve bunun artık bir saptırıcı olduğunu söyleyerek dünkü tuzağa düşmeyeceğini söyledi.²⁸⁴ Hz. Musa'yı burada yardımdan caydıran sebeplerden biri de Firavun'un güç ve adam çokluğuna sahip olmuş olmasıdır. Çünkü Mısır'daki Firavunların zulümleri her kesçe biliniyordu.²⁸⁵ Musa (as) İsrailiye çok ağır çıkıştı. İsraili (samiri) Kıpti'yle kavga yaparken Hz. Musa'nın kendisine yöneldiğini gördü. Hz. Musa'nın üzerine geldiğini görünce Kıpti'yi bırakıp, “*Ey Musa! Dün birini öldürdüğün gibi, beni de öldürmek mi istiyorsun.*” dedi. Bunu duyan oradaki Kıpti hemen onları bırakıp insanlar arasında Hz. Musa'nın işlemiş olduğu olayı yaymaya başladı. Böylece olayın gerçek yüzü ortaya çıkıp Firavun'a intikal etti. Aynı zamanda Hz. Musa İsrailiye yardım etmekle başını belaya soktu.²⁸⁶

Olayı duyan insanlar (Kıptiler) Firavun'a: “İsrailoğulları bizden birini öldürdüler. Öcümüzü al onlardan, dediler.” Firavunda katilden hak alınacağını vadetti. Bunun üzerine Kıptiler katili teftiş etmek için her yeri aramaya başladılar.²⁸⁷ Meseleyi öğrenen biri hemen Hz. Musa'yı uyardı.²⁸⁸ Bu şahıs Hz. Musa'nın ilk mümini olup aynı zamanda Hanif dinine mensup biri idi.²⁸⁹ Hz. Musa'ya gelip kendisi hakkında alınan kararı bildirince²⁹⁰ Hz. Musa korkuya kapıldı. Çünkü Firavun'un adamları onu her yerde arıyorlardı. Hz. Musa huzursuzdu. Bundan dolayı Menfe şehrini terk etti.²⁹¹

²⁸¹ Tabersi, *Mecmu'l-Beyan*, X/. 307.

²⁸² İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'an'il-Azim*, X/. 448.

²⁸³ Kassas, 28/17.

²⁸⁴ Kassas, 28/18.

²⁸⁵ Tabersi, *Mecmu'l-Beyan fi*, X/. 307.

²⁸⁶ Taberi, *Cami'u'l-Beyan*, XVIII/. 196-198.

²⁸⁷ İbn Cevzi, *Zadu'l-Mesir*, VI/. 210.

²⁸⁸ Kasas, 28/20.

²⁸⁹ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/. 153.

²⁹⁰ Nesefi, *Medariku't-Tenzil*, II/. 635.

²⁹¹ Kasas, 28/21.

Hız. Musa Rab'bine teveccüh edip ona tevekkül ederek azıksız, susuz ve kimsesiz bir şekilde Allah'a sığınarak²⁹² Menfe şehrini kendisine eşlik eden melekle terk etmişti. Gidecekleri bu yeni yer Mısır'a sekiz gün uzaklıkta olan Hız. Şuayb'ın beldesi yani Hız. İbrahim'in Medyen'i şeklinde isimlendirilen yer idi.²⁹³

Medyen suyuna yaklaştığında orada bir grup insanla karşılaştı. Bu insanlar suyun başında davarlarını suluyorlardı. Kenarda davarlarını sulamak isteyen iki kız görünce²⁹⁴ "Musa onlara: "Ne bu durumunuz?" dedi. Onlar: "Çobanlar sulayıp çekilinceye kadar biz koyunlarımızı sulayamayız. Babamız ise çok yaşlı bir adamdır", dediler.²⁹⁵ Durum üzerine Hız. Musa bu iki kızın hayvanları suladı.²⁹⁶

Bu iki kız gittikten sonra Hız. Musa da dinlenmek için bir ağacın gölgesine çekilip,²⁹⁷ "Rabbim! Bana göndereceğin her hayra muhtacım", dedi.²⁹⁸ Hız. Musa acziyetini ve içinde bulunduğu durumunu Rab'bine arz etti. Hız. Musa bu vaziyette beklerken, koyunlarını suladıkları kızlardan biri çıkıp yanına geldi.²⁹⁹ Gelen bu kız babasının, kendisiyle görüşmek için çağırdığını bildirmesi üzerine³⁰⁰ Hız. Musa da kalkıp Şuayb'ın evine gitti.³⁰¹ Başından geçenleri anlatınca Hız. Şuayb: "Korkma o zalim kavimden kurtuldun", dedi.³⁰² ve kendisinin güvende olduğunu bildirdi. Hız. Musa, Şuayb'ın kızlarıyla istişaresi neticesinde kızlarından birisini nikahına alması karşılığında yanında çalışmaya başladı.³⁰³ Böylece Hız. Şuayb'ın yanında on yıl kaldı.³⁰⁴

Hız. Musa Mısır'a doğru hareket ettiğinde Allah, Harun'a kardeşi Hız. Musa'nın gelmekte olduğunu bildirdi. Bunu öğrenen Hız. Harun kardeşini karşılamak için şehrin dışına çıktı. Hız. Musa kardeşi Harun'a Allah'ın kendilerini peygamber olarak görevlendirdiklerini bildirip, Firavun'a gitmeleri gerektiğini söyleyerek ikisi

²⁹² Hazin, Alau'd-Din b. Muhammed b. İbrahim el-Bağdadi, Daru'l-Kutubi'l-Arabiyyi'l-Kubra, *Tefsiru'l-Hazin, (Lubabu't-Tevil fi Meani't-Tenzil)*, trs. III/. 428-429.

²⁹³ Zühayli, *et-Tefsiru'l-Munir*, X/. 442.

²⁹⁴ İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'an'il-Azim*, X/. 362.

²⁹⁵ Kasas, 28/23.

²⁹⁶ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/. 154.

²⁹⁷ Hatip eş-Şirbini, *Tefsiru Şirbini*, III/. 45-46.

²⁹⁸ Kasas, 28/24.

²⁹⁹ İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'an'il-Azim*, X/. 363.

³⁰⁰ Kasas, 28/25.

³⁰¹ Taberi, *Tarihu't-Taberi*, I/. 398.

³⁰² Kasas, 28/25.

³⁰³ Kasas, 28/27.

³⁰⁴ Taberi, *Tarihu't-Taberi*, I/. 399.

beraber Firavun'un sarayına gittiler.³⁰⁵ Firavun'la nasıl bir dil ve üslup kullanmaları gerektiği bildirildi. Çünkü Firavun azmış biriydi.³⁰⁶ Musa ve Harun bir gece vakti Firavun'un kapısını çaldılar. Firavun ise gece geç vakitlerde kapısının çalınmasına alışık değildi. Zaten kimse de bu vakitte gelmeye cesaret edemezdi. Nihayet kapıya geldiklerinde Hz. Musa kapıcıya³⁰⁷ kendilerini tanıınca³⁰⁸ kapıcı elçilerin geldiğini Firavun'a bildirdi.³⁰⁹

Allah Hz. Musa ve kardeşi Harun'u Firavun ve kavmine ilahi mesajı bildirmeleri için gönderdi. Hz. Musa içeri girince kendini tanıtarak Firavun'a İsrailoğullarını kendisiyle göndermesini istedi.³¹⁰ Ayrıca Firavun'a, eşi ve ortağı olmayan Allah'a kulluk etmeyi, kendilerine zulmettiği ve esir tuttuğu İsrailoğullarını serbest bırakmasını söyledi.³¹¹ Musa ve kardeşi Harun, Firavun'la ilk sefer karşılaşma taleplerini iletme fırsatı buldular.

Hz. Musa kendisini tanıtip geliş maksadını açıkladıktan sonra Firavun Hz. Musa'yı tanıdı. Firavun, Allah'ın elçisini etkileyip minneti altında bırakmak için Hz. Musa'ya çocukluğunu ve geçmişteki bazı şeyleri hatırlattı.³¹² Hz. Musa da Firavun'a karşılık kendini savundu.³¹³ Firavun Hz. Musa'yı dinledikten sonra ondan bazı deliller isteyince³¹⁴ Hz. Musa, elindeki asayı yere koydu.³¹⁵ Elindeki asayı yere bırakmasıyla kocaman bir ejderhaya dönüştü. Hz. Musa güneşten parlak, Yedi Beyza'yı da Firavun'a gösterdi.³¹⁶ Firavun'un Hz. Musa'ya minnetine gelince aslında seneler önce Firavun İsrailoğullarının erkeklerini boğazlayıp kadınlarını da köleleştirmişti. Hz. Musa'yı saraya alarak sanki bütün İsrailoğullarına iyilik yapmış izlenimi vermeye çalışıyordu.³¹⁷

³⁰⁵ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I. 158.

³⁰⁶ Taha, 20/42-44.

³⁰⁷ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I. 158.

³⁰⁸ Şuara, 26/16.

³⁰⁹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I. 372.

³¹⁰ Taberi, *Tarihu't-Taberi*, I. 404.

³¹¹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I. 372.

³¹² Şuara, 26/18-19.

³¹³ Şuara, 26/20-21.

³¹⁴ Araf, 7/106.

³¹⁵ Araf, 7/107.

³¹⁶ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I. 159.

³¹⁷ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I. 373.

Hız. Musa Firavun'un karşısında kendilerinin âlemlerin Rabbi olan Allah'ın elçileri olduğunu bildirdiğinde Firavun bilmezden gelerek³¹⁸ Hız. Musa'ya, senin Alemlerin Rabbi olduğunu iddia ettiğin de kim? dedi. Firavun bu görüşünü teyit etmek için etrafındakilere dönerek: "Ben sizin için kendimden başka bir ilah bilmiyorum." diyerek konumunu pekiştirip Hız. Musa'yı ve iddia ettiği görüşü muhatap kitlenin zihninde küçük ve değersiz göstermeye çalıştı.³¹⁹ Firavun'un hakikati inkâr edip muhatapları etkileme girişimlerine karşılık Hız. Musa Alemlerin Rabbinin kim olduğunu açıkladı.³²⁰ Buna karşılık Firavun da hakikati alaycı bir dille inkâra devam edip küçümseyici bir dil kullandı.³²¹ Hız. Musa da Firavun'un bir beşer olduğunu hatırlatarak³²² Allah'ın her şeye hakimve sahip olduğunu hatırlattı.³²³

Firavun, Hız. Musa'yı kavminin gözünde küçük düşürmek için her yolu denedi. Bunun içinde sürekli muhatap kitleye soru yönelterek haklılığını ispat etmeye çalışıyordu.³²⁴ Firavun bütün telkinlere rağmen azgınlık, inat ve küfürde ısrar etti.³²⁵ Hız. Musa, Firavun'a farklı deliller sunduktan sonra Firavun muhatap kitlenin zihinleri üzerinde hüküm sürdürmeye devam etti. Daralan ve köşeye sıkışan Firavun makam ve gücünden de istifade ederek³²⁶ İnsanların zihin dünyasını karıştırmaya devam etti.³²⁷

Firavun Hız. Musa'nın yalancı olduğunu üst yetkililerinden Haman'ı da işin içine dâhil ederek Hız. Musa'yı itibarsızlaştırma peşinde oldu. Çünkü Firavun her şeyi yaratanın Allah olduğunu biliyordu. Onu bu inkâra sürükleyen enaniyet, hırs ve böbürlenmekten başka bir şey değildi.³²⁸

Firavun, Hız. Musa'nın akli ve burhani delillerini inkâra devam edip tehditler savurdu.³²⁹ Firavun, Hız. Musa'dan delil isteyince bunun üzerine Hız. Musa ejderhaya dönüşen asasını ve Allah'ın izniyle güneşten parlak olan elini iki mucize olarak gösterdi.³³⁰ Buna rağmen Firavun ilahlık davasında ısrar edip Hız. Musa'yı

³¹⁸ Şuara, 26/22-23.

³¹⁹ Meragi, *Tefsiru'l-Meragi*, XIX/. 53.

³²⁰ Şuara, 26/24.

³²¹ Şuara, 26/25.

³²² Şuara, 26/26.

³²³ Şuara, 26/28.

³²⁴ Kutup, *fi Zilali'l-Kur'an*, V/. 2592.

³²⁵ Şuara, 26/27.

³²⁶ Naziat, 79/23-24.

³²⁷ Kasas, 28/38.

³²⁸ Nahl, 16/14; Taha, 20/49-55; Ala, 87/1-2; Bakara, 2/21-22; Araf, 7/29; Rum, 30/27.

³²⁹ Şuara, 26/29-30.

³³⁰ Şuara, 26/30-33.

büyücülükle suçlamaya devam etti. Daha sonra ülkesinde ve çevre ülkelerdeki büyücüleri toplatıp Hz. Musa'yı yenme planları yaptı. Firavun haklılığını ispatlamak için her desiseye başvurdu.³³¹ Firavun bununla Hz. Musa'nın bir sihirbaz olduğunu söyleyip kendini sağlama almak istiyordu. Ayrıca etrafındakileri iyice inandırmak için de Hz. Musa'nın kendilerini, üzerinde yaşadıkları yerden çıkarmak için çabaladığını ileri sürdü. Bununla kavminin Musa'ya hasmane bir tavır takınmasını ve Hz. Musa'nın yalnız kalmasını sağlamaya çalışıyordu.³³²

Firavun Hz. Musa'nın sihirbaz olduğunu söyleyerek muhatap kitleyi inandırmak istemiş ve bunu yaparken de bir yandan Hz. Musa'yı öldürmekle tehdit etmişti. Ancak Allah (cc) daha öncede Hz. Musa'ya yardım ettiği gibi bu seferde Firavun'un kavmi içinde imanını gizleyen³³³ biri çıkıp Firavun'a, bazı telkinlerde bulunup Hz. Musa'ya yardımcı olmuştu. Bu kişinin Firavun'un amcasının oğlu olduğu nakledilmiştir.³³⁴

Hz. Musa, Allah'ın mesajını Firavun'a aktardıktan sonra Firavun makam ve sultanından istifade edip Hz. Musa'yı saf dışı bırakarak getirdiği ilahi mesajı insanların nezdinde değersiz göstermeye çalışarak Hz. Musa'ya karşı çeşitli hilelere girişti.³³⁵ Firavun, Hz. Musa için öldürme planları kurarken bir grup da Hz. Musa ve kardeşine verilecek ceza hususunda acele edilmemesini tavsiye ediyorlardı. Bu grup Hz. Musa ve kardeşini büyük bir alanda her kesin görebileceği bir şekilde, hem Mısır'da hem de civar ülkelerden getirilecek mahir sihirbazlarla yenmeyi planladı.³³⁶ Böylece Hz. Musa ve davasının haksızlığı her kesin önünde ifşa edilip Firavun ve makamı sağlaştıracaktı.³³⁷

Firavun, Hz. Musa'nın kendilerini yapmış olduğu büyü ile sahip oldukları topraklardan çıkarmak istediğini iddia etti. Ardından Hz. Musa'ya kendi adamlarının yapmış olduğu büyü ile galip geleceklerini söyleyerek Hz. Musa'dan bir buluşma mekânı tayin etmesini istedi. Hz. Musa da bunu fırsata çevirip herkesin hakikati görebilmesi için insanların bir arada olduğu bayram gününü buluşma zamanı olarak

³³¹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/. 375.

³³² Şuara, 28/34-35.

³³³ Mümin, 40/28.

³³⁴ Taberi, *Cami'u'l-Beyan*, XX/. 311.

³³⁵ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/. 160.

³³⁶ Meragi, *Tefsiru'l-Meragi*, XIX/. 57.

³³⁷ İbn Aşur, *Tefsiru't-Tehrîr ve't-Tenvir*, XIX/. 125.

belirledi.³³⁸ Hz. Musa hakikatin ortaya çıkması için gündüz vaktini tercih etti. Çünkü Firavun ve sihirbazları gecenin karanlığında çeşitli hile ve desiselere başvurarak insanları yanıltmaya çalışıyorlardı. Fakat netice istedikleri gibi sunuçlanmadı.³³⁹

Firavun yoğun bir hazırlık yaparak heryerden sihirbazlar getirtti. İnsanların bunu görmeleri için toplanma yerine gelmeleri istendi.³⁴⁰ O gün için sayıları büyük bir yekûn tutan sihirbaz toplandı.³⁴¹ Sihirbazların işleri aldatmaktır. Bundan dolayı ortaya attıkları iplere hareket vermek için güneş ısısından da faydalanıp ip ve değnekleri civa gibi maddelere bulayıp hareket etmelerini sağlıyorlardı. Bunları izleyenler kendiliğinden hareket ettiklerini sandılar. Böylece insanların gözlerini büyülemiş oldular.³⁴² Hz. Musa biran için korkuya kapılınca Allah, elçisini galip getirip onları buzguna uğrattı.³⁴³ Çünkü yaptıkları sadece göz yanıltmasından ibaretti.³⁴⁴

Sihirbazlar Hz. Musa'nın esasının büyük ve korkutucu bir ejderhaya dönüşüp ortaya atılan her şeyi yuttuğunu görünce bunun bir sihir, aldatma ve göz boyama olmadığını, sihir ilmiyle uğraştıkları için hemen anladılar. Böylece Allah onların kalplerindeki katılığı ve kapalılığı giderip hidayet bulmalarını nasip etti.³⁴⁵ Firavun'un sihirbazları hakikati gördükten sonra ibadete layık olanın Firavun değil Hz. Musa ve Harun'un Rabbi olduğuna iman ettiler. Firavun'un kendilerine vereceği azaba aldırış etmeyip³⁴⁶ ona meydan okuyarak hakikatin burada açığa çıkıp etraflarındaki insanlar tarafından da görülmesine vesile oldular.³⁴⁷ Bu sihirbazlar Müslüman olarak can verirken³⁴⁸ Geride kalan sihirbazlar da Hz. Musa ve Harun'un Rabbini insanlar arasında anlatmaya devam ettikçe Firavun daralmış, öfkelenmiş ve tedbir üstüne tedbir almıştı.³⁴⁹

Firavun ağır bir yenilgiye uğradıktan sonra konumunu kurumak için sultasından istifade ederek, sihirbazları oradaki insanların gözünde suçlu göstermek

³³⁸ Taha, 20/56-59.

³³⁹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve 'n-Nihaye*, I/. 380.

³⁴⁰ Şuara, 26/37-41.

³⁴¹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve 'n-Nihaye*, I/. 380.

³⁴² İbn Kesir, *el-Bidaye ve 'n-Nihaye*, I/. 382.

³⁴³ Yunus, 10/81-82.

³⁴⁴ Ahmed b. Muhammed b. Hambel, *Müsned*, thk. Ahmed Muhammed Şakir, Daru'l-hadis, Kahire 1995, IV/. 345.

³⁴⁵ İbn Kesir, *el-Bidaye ve 'n-Nihaye*, I/. 383.

³⁴⁶ Araf, 7/126.

³⁴⁷ Ebu bekir Cezairi, *Eyseru't-Tefasir li Kelami'l-Aliyyi'l-Kebir*, yy, 1990, III/. 363.

³⁴⁸ Zemahşeri, *Keşşaf*, II/. 491.

³⁴⁹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve 'n-Nihaye*, I/. 383.

için sanki hepsi Hz. Musa'yla anlaşmış gibi olayı lehine çevirmeye çalıştı.³⁵⁰ Fakat akli başında ve akli selim insanların Firavun'un iddia ettikleri iftiralara inanması mümkün değildi. Hz. Musa'nın bu büyücülerle daha önce görüşmediği açıktı. Çünkü sihirbazları o meydana toplayan Hz. Musa değil aksine iftiracı olan Firavun'un kendisi idi.³⁵¹ Bu olaydan sonra Firavun'un sarayında imanlarını saklayan iki kişi vardı. Biri Firavun'un eşi Asiye, diğeri ise Firavun'un sarayında Harbil isminde olan bir mümindir. Bu şahıs Hz. Musa'nın mucizesini görünce iman etmiş olup Firavun'un hışmına uğrayarak şehit edildi.³⁵² Asiye de imanını ifşa edip öldürüleceğini anlayınca Rabbine sığındı.³⁵³

Kavminin kendisine sırt çevirip Hz. Musa'ya yönelmesi Firavun'u çıldırtmış ve elindeki en büyük kuzu olan Haman'ı emeline dâhil etmek istedi.³⁵⁴ Firavun semanın yol ve kapılarına erişmek istedi. Bunu yaparak kavmi karşısında saygınlık kazanmaya çalışıp konumunu pekiştirmeyi hedefliyordu.³⁵⁵ Sonunda yüksek bir kule yapıldı. Fakat Firavun maksadına ulaşmadan bu kule yıkıldı.³⁵⁶ Bunu görmelerine rağmen Hz. Musa ve kendisine inananlara baskı yapmaya devam ettiler.³⁵⁷

Firavun daha önce İsrailoğullarını köleleştirdiği gibi şimdi de aynı yöntemi kullanıp tehditlerine devam etti.³⁵⁸ Firavun İsrailoğullarının erkek çocuklarını öldürmekle kendisine karşı yapacakları mukavemetten onları yoksun bırakmak istiyordu.³⁵⁹ Firavun bu şekilde düşünüp bu insanlara dilediğini yapmakla serbest olduğunu zannederek bir taraftan da bu kavim için tuzak koruyordu. Fakat unuttuğu bir şey vardı! Allah onun tuzağını gören ve tuzak kuranların en sağlamı ve hayırlısıydı.³⁶⁰

³⁵⁰ Hamedî, Abdu'l-Kadir b. Şeybe, *Tehzibu't-Teftir ve Tecridu't-Tevili mimma ulhike bihi mine'l-Ebatili ve Reddi'l-Ekavili*, Mektebetu'l-Maarif, Riyad, 1993, V/. 253.

³⁵¹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/. 384-385.

³⁵² Asiye ve Harbil Kıssaları hakkında geniş malumat için İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/. 162. bkz.

³⁵³ Tahrim, 66/11-12.

³⁵⁴ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/. 163.

³⁵⁵ Taberi, *Cami'u'l-Beyan*, XX/. 324-327.

³⁵⁶ İbn Atiyye, *el-Muharreru'l-Veciz*, IV/. 560.

³⁵⁷ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/. 387.

³⁵⁸ Araf, 7/127.

³⁵⁹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/. 387.

³⁶⁰ Mümin, 40/25.

Buna karşılık Hz. Musa kavminin ne yapması gerektiğini bildirdi.³⁶¹ Hz. Musa kavmini Firavun ve korkusuna karşı teskin etti. Gördüklerinin beşeri bir tehdit olduğu ve bu sıkıntılar atlatıldıktan sonra ilahi nimetlere kavuşmanın yakın olduğunu kavmine hatırlattı. Böylece Hz. Musa'ya inananlar eziyetlere karşı direnç ve imanda sebat etmeyi öğrenerek daha sonra karşılaşacakları sıkıntılara karşı nefislerini terbiye etmeye başladılar.³⁶² Hz. Musa'nın kavmine verdiği telkinler onları tatmin etmedi. İsrailoğulları daha öncede Firavunlardan çeşitli sıkıntılar gördükleri için bundan sonra da hayatlarında bir değişiklik olmayacağını zannederek Hz. Musa'ya karşı geldiler. Hz. Musa'dan önce işkenceye uğradıkları gibışimdi de aynı sıkıntıya uğrayacaklarını iddia ediyorlardı.³⁶³ Onların bu çıkışına ve sabırsızlığına karşılık Hz. Musa teskin etmeye devam etti.³⁶⁴ Onlar Allah'a teslim olurken Firavun zulmünde ısrar etmeye devam etti.³⁶⁵

Hz. Musa'nın gelişiyle Kıptilerle İsrailoğullarının arası açılmış saflar iyice belirginleşmişti. Firavun İsrailoğullarını baskı ve şiddetle yıldırmaya çalışıyordu.³⁶⁶ Onlardan ağır vergiler alıyor bir yandan da erkek evlatlarını öldürüp onları köleleştiriyordu. Bu şekilde israiloğulları sürekli Firavun'a bağlı kalmak zorunda kalıyorlardı.³⁶⁷ İsrailoğulları kendilerine yapılanları Hz. Musa'ya şikâyet ettiler.³⁶⁸ Hz. Musa da bir taraftan Firavun'la mücadele ediyor bir taraftan da kavminin kendilerine yapılanlara sabretmelerini istiyordu.³⁶⁹

Yıllardır Firavun'un zulmü altında kıvranan İsrailoğullarına ilahi yardımın gelmesi yakındı. Allah'ın elçisi, Firavun ve kavmine ilahi mesajı tebliğ ve tebyin etmişti. Fakat bunlar direttiler. Öğüt ve nasihatten anlamadılar. Bunun üzerine Allah onları çeşitli belalarla sınamadı.³⁷⁰ Bunlar: kıtlık,³⁷¹ yağmurun esirgenmesi, ürünlerde azalma şeklinde³⁷² ağır bir imtihan olmuştu.³⁷³ Bunlara rağmen Musa'ya iftira etmeye

³⁶¹ Araf, 7/128.

³⁶² İbn Şeybe, *Tehzibu't-Tefsir*, V/. 259.

³⁶³ Araf, 7/129.

³⁶⁴ Yunus, 10/84.

³⁶⁵ Mümin, 40/34-35.

³⁶⁶ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/. 163.

³⁶⁷ İbn Cevzi, *Zadu'l-Mesir*, III/. 245.

³⁶⁸ Suyuti, *Durru'l-Mensur*, VI/. 505.

³⁶⁹ Araf, 7/129.

³⁷⁰ Araf, 7/130.

³⁷¹ Taberi, *Camii'l-Beyan*, XI/. 374.

³⁷² Mukatil, *Tefsiru Mukatil*, I/. 409.

³⁷³ Zemahşeri, *Keşşaf*, II/. 493.

devam edip³⁷⁴ İman etmeyeceklerini söylediler.³⁷⁵ Bunun sonucunda çeşitli sıkıntılara maruz kaldılar.³⁷⁶

Firavun ve kavminin başına gelenler katlanılır gibi değildi. İçtikleri su kanlanıp, ürünlerini çekirgeler basıyordu. Hayatlarının her alanını bitler, pireler, çekirgeler ve haşereleler istila etmişti. Bunun neticesinde Hz. Musa'ya gidip³⁷⁷ azabın kaldırılması şartıyla iman edeceklerini söylediler.³⁷⁸ Hakikati bütün gerçeğiyle görmelerine rağmen inkâr etmeye devam edip, Hz. Musa'yı oyalamaya çalıştılar.³⁷⁹ Bu durum birkaç defa tekrarlanmıştı.³⁸⁰ Allah kavmin akıbetini biliyordu. Fakat kullarına merhametinden dolayı cezalandırma noktasında aceleci davranmadı.³⁸¹ Firavun ve kavmi küfür ve isyanlarında devam ettiler. Bundan sonra kendilerini ansızın yakalayacak azap kaçınılmaz olmuş ve Allah onları suda boğmak suretiyle helak etti.³⁸²

Bir zamanlar köle gibi çalıştırılanlar, erkek çocukları gözleri önünde boğazlananlar ve kadınları esir edilenler sabrettikleri için şimdi helak edilen kavmin yerine Allah'tan bir rahmet ve nimet olarak Mısır'ın yeni mirasçıları kılınmıştı.³⁸³

Yıllardır Mısır'da ağır işlerde köle gibi çalıştırılan İsrailoğulları Hz. Musa'nın gelmesiyle bir hami kazanmışlardı. Firavun Hz. Musa ve kavmine karşı her geçen gün sertleşiyor ve onlara karşı değişik önlemler almaya çalışıyordu. Bu ortamda bu şartlar içinde Hz. Musa'nın Mısır'da kavmiyle Firavun'un egemenliğinde yaşaması mümkün görünmüyordu. Hz. Musa Firavun ve kavminin iman etmesinden ümidini kesince Mısır'ı terk kararı aldı.³⁸⁴

Hz. Musa Mısır'dan çıkmadan önce bazı hazırlıklar yaptı. Bu hazırlıklara istinaden Allah Hz. Musa'ya Mısır'da evler edinip içinde namaz kılmalarını istedi.³⁸⁵ Çünkü İsrailoğulları Kıptiler arasında karışık ve dağınık bir şekilde yaşıyorlardı. Olası

³⁷⁴ Araf, 7/131.

³⁷⁵ Araf, 7/132.

³⁷⁶ Araf, 7/133.

³⁷⁷ Taberi, *Tarihu't-Taberi*, I. 410.

³⁷⁸ Araf, 7/134.

³⁷⁹ Suyuti, *Durru'l-Mensur*, VI. 521.

³⁸⁰ İbn Esir, *el-kâmil fi't-Tarih*, I. 164.

³⁸¹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I. 400.

³⁸² Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, XIV/. 229-230.

³⁸³ Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, XIV/. 230.

³⁸⁴ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I. 164.

³⁸⁵ Yunus, 10/87.

bir göç esnasında rahat hareket edilebilmesi için evler yanyana kurulupnamazgâh haline getirildi. Burada namazın toplayıcı, ilahi yardım vesilesi ve sabrın anahtarı olduğu anlaşılmıştır.³⁸⁶ Böylece Kıptilere karşı yekvücut olup göz korkutucu oldular.³⁸⁷ Hz. Musa Mısır'dan çıkış için uygun bir ortam kollamıştı. Nihayet Hz. Musa uygun bir zemin bulunca bir gece vakti³⁸⁸ Kıptilerden gizlenerek kavmini alıp Mısır'dan çıkmaya başladı.³⁸⁹ Mısır'dan çıkınca oranın zenginliklerini Firavun ve kavminin küfrüne rağmen Allah'ın kendilerine verdiği nimetleri düşünerek³⁹⁰ kaygılandı. Kavmi Mısır'dan çıkarken gittikleri yerde bollukla karşılaşınca Firavun ve kavmine imrenir de Allah'ın mesajlarını unutmalarından korkuyordu. Bunun içinde Allah'ın kendilerine nimet verip de inkâr edenlerin sonunun ne olduğunu, kavminin görmesi için Allah'tan Firavun ve kavminin helakini istedi.³⁹¹

Hz. Musa Mısır'ı terk ederken kavminden alabildikleri kadar Kıptilerden ödünç süs eşyası almalarını istedi.³⁹² İsrailoğulları çok kalabalıktılar.³⁹³ Hz. Musa'nın ayrıldığını öğrenen Firavun ordusuyla peşlerine düştü.³⁹⁴ Yıllardır Firavun'un zulüm ve baskısından bıkan İsrailoğulları kurtuluşa erme ümidiyle çıktıkları yolda Firavun'u arkalarında görünce ne yapacaklarını bilemediler.³⁹⁵ Kavim Firavun'un arkalarından geldiğini görünce panikleyip³⁹⁶ Hz. Musa'yı suçlamaya başladılar.³⁹⁷ Sabretmesi gereken İsrailoğulları bu belanın sebebinin Hz. Musa olduğunu söylediler.³⁹⁸

İsrailoğulları denize yakın bir yerdeyken Firavun onlara iyice yaklaşmıştı. Hz. Musa'da endişe ve korku yoktu. Çünkü o Rabbinden emindi. O daha öncede en sıkıntılı zamanlarında Rabbinin nusretine nail olmuştu. Burada Hz. Musa'ya esasını denize vurması söylenmişti.³⁹⁹ Hz. Musa deniz kenarında beklerken Firavun'un kavminden olup imanını gizleyen kişi gelip "Allah sana buradan gelmeni mi söyledi?"

³⁸⁶ Bakara, 2/153.

³⁸⁷ Ebu Suud, *İrşadu Akli's-Selim*, IV/. 171.

³⁸⁸ Şuara, 26/52.

³⁸⁹ Taberi, *Tarihu't-Taberi*, V/. 414.

³⁹⁰ Şirbini, *Tefsiru Şirbini*, II/. 35.

³⁹¹ Zühayli, *et-Tefsiru'l-munir*, VI/. 268-269.

³⁹² İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/. 164-165.

³⁹³ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/. 406.

³⁹⁴ Şuara, 26/60.

³⁹⁵ İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'an'il-Azim*, X/. 348.

³⁹⁶ Şuara, 26/61.

³⁹⁷ İbn Adil, Ebu Hafı Ömer b. Ali ed-Dımeşki el-Hanbeli, *el-Beyanu fi Ulumil'Kitab*, Daru'l-Kutubi'l-İlm, thk. Adil Ahmed Abdu'l-Mevcut, Ali Muhammed Muarridi, Beyrut 1998, XV/. 35.

³⁹⁸ Araf, 7/129.

³⁹⁹ Şuara, 26/63.

Sorusuna karşılık Hz. Musa: “evet” şeklinde karşılık verdi. Bu kişi çok âbid biri olup Allah ona Hz. Musa’dan sonra peygamberlik verdi.⁴⁰⁰ Hz. Musa asasını denize vurmasıyla on iki geçiş yoluna dönüştü.⁴⁰¹ Böylece on iki kabile (sıbt) olan İsrailoğulları kendilerine açılan yollardan güvenli bir şekilde geçtiler.⁴⁰² Kabileler kendilerine açılan bu on iki yoldan geçerken kalpleri mutmain kılınıp⁴⁰³ her kabilenin geçmekte olduğu yol emniyetli bir hale getirildi.⁴⁰⁴

Firavun İsrailoğullarının denizi geçtiklerini görünce atını denize doğru sürdü. Deniz kenarına yaklaşınca yine her zamanki kibirli haliyle ve hakikati görmesine rağmen adamlarına: “Şu denizin benim korkumdan yarıldığını ve düşmanlarıma yetişmek için açıldığını görmüyor musunuz?” dedi. Aslında Firavun denizin korkusundan açılmadığını çok iyi biliyordu. İlk sefer böyle bir manzarayı müşahede eden askerlerine cesaret verip korkularını yenmeleri için yürüttüğü bir siyasetti.⁴⁰⁵

Allah, Firavun ve askerlerini denize iyice yaklaştırdı.⁴⁰⁶ İsrailoğullarının arkasından bakan Firavun denizi geçmeyi niyetlendi. Fakat bindiği at dalgalardan ürktüğü için denizde açılan yola girmekten imtina etti.⁴⁰⁷ Bunun üzerine Cebrail dişiliği, Firavun askerlerinin bindikleri atları cezbeden bir kısrığa binip denize doğru ilerlemesiyle bütün atlar peşine düştü. Ordunun tamamı denizin içindeyken ilahi emirle denizin kapanması sonucunda⁴⁰⁸ Hz. Musa ve beraberindekiler kurtulup Firavun ve askerleri boğulup helak oldular.⁴⁰⁹ Deniz üzerlerine kapanıp askerler helak olunca Firavun hakikati gördü. Hemen iman etmek istedi ama bu ona fayda sağlamadı.⁴¹⁰ Sonunda Firavun ve askerleri helak olmuş İsrailoğulları da uzun süren esaretten kurtulup yeryüzünün farklı yerlerinde yaşamlarına devam ettiler.

Hz. Musa kavmine Allah’a karşı tevazu sahibi olup kendilerine verdiği nimetleri hatırlamalarını istedi.⁴¹¹ Onlara çok sayıda peygamber göndererek

⁴⁰⁰ İbn Kesir, *el-Bidaye ve 'n-Nihaye*, I/. 408.

⁴⁰¹ Şuara, 26/63.

⁴⁰² Şevkani, *Fethu'l-Kadir*, IV/. 135-136.

⁴⁰³ İbn Kesir, *el-Bidaye ve 'n-Nihaye*, I/. 408.

⁴⁰⁴ Taberi, *Cami'u'l-Beyan*, XVII/. 584.

⁴⁰⁵ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/. 165.

⁴⁰⁶ Şuara, 26/64.

⁴⁰⁷ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/. 165.

⁴⁰⁸ Taberi, *Cami'u'l-Beyan*, XVII/. 587.

⁴⁰⁹ Şuara, 26/66-67.

⁴¹⁰ Yunus, 10/90.

⁴¹¹ Maide, 5/20.

Firavun'un köleliğinden kurtarıp özgürce bir hayat yaşayabilecekleri bir duruma getirdi. Dünyada hiç kimseye vermediği nimetleri onlara verdi.⁴¹² Allah Hz. Musa'ya kavmini alıp kutsal toprak olan Kudüs'e gitmelerini söyledi.⁴¹³ Nihayet Kudüs taraflarına geldiklerinde Hisaniler, Feraziler, Kenaniler ve civardaki kabilelere rastladılar. Bunlar zorba topluluklardı. Allah Kudüs'ün fethedilip oradaki zalim toplumların çıkarılmasını istedi.⁴¹⁴

Fakat İsrailoğulları Hz. Musa'ya sırtlarını dönüp olan bunca şeyi, Allah'ın nimetlerini Firavun'dan ve kölelikten kurtuluşlarını çok çabuk unuttular ki Hz. Musa'ya, biz asla oraya girmeyiz dediler.⁴¹⁵ Filistin'de güçlü kuvvetli insanların varlığı İsrailoğullarını korkutmuştu.⁴¹⁶ Bunlara karşı Hz. Musa Rab'bine sığındı.⁴¹⁷ Bu kadar nimete rağmen Allah'ın emrine karşı çıkıp Hz. Musa'yı yarı yolda bırakan bu kavim çok ağır cezalandırıldı. İsrailoğulları isyan ve küfürde hadlerini aşınca Allah yolunda cihat etmekten geri kaldılar.⁴¹⁸ Bu yüzden Allah onları Tih Çölü'nde sağa sola dönüp dolaşan şaşkınlara çevirmişti.⁴¹⁹

Hz. Musa'nın duası neticesinde Arzı-Mukaddes İsrailoğullarına kırk sene haram kılındı. Bu kırk sene içinde mevcut İsrail toplumu yaşlanıp Hz. Musa'ya asi olanlar öldüler.⁴²⁰ Bunların neslinden gelen çocukları babalarının hatalarına düşmemek ve çölde evsiz barksız sefil bir hayat sürmemek için ilahi emre boyun eğdiler. Sonuçta Filistin İsrail kavminin yeni yetişen itaatkâr insanlarıyla fethedildi.⁴²¹

Hz. Musa Allah'tan Tevrat levhalarını alıp kavmine döndüğünde kavmi arasında bir cinayet işlenmişti. Bir adam amcaoğluna varis olmak için bu cinayeti işlemişti. Bu olaydan dolayı Hz. Musa'ya gelip maktulün kanını talep ettiler. Durum üzerine Hz. Musa katilin bulunması için Allah'tan yardım istedi.⁴²² Olayın

⁴¹² Zühayli, Vehbe, *Tefsiru'l-Veciz ala Hamişi'l-Kur'ani'l-Azim ve Esbabı'n-Nuzul*, çev. Hacı İnan, Daru'l-Fikr, Dimaşk 1998, I/. 434.

⁴¹³ Maide, 5/21.

⁴¹⁴ Hamedî, *Tehzibu't-Tefsir*, IV/. 135-136.

⁴¹⁵ Maide, 5/22.

⁴¹⁶ Buradaki dev insanlarla ilgili çok farklı rivayetler yapılmıştır. Bu rivayetlerin temelini ehli kitabilerin kaynakları oluşturuyor. Konuyla ilgili İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/. 171-172. bkz.

⁴¹⁷ Maide, 5/25.

⁴¹⁸ İbn Atiyye, *el-Muharreru'l-Veciz*, V/. 175.

⁴¹⁹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/. 420.

⁴²⁰ Mevdudi, Ebu'l-Ala, *Tefhimu'l-Kur'an*, çev. Muhammed Han Kayani, Yusuf Karaca, Naziye Şişman, İsmail Bosnalı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş, Tuğlar Matbası, İnsan yay, İstanbul 2006, I/. 473.

⁴²¹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, III/. 154-155.

⁴²² İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/. 170.

aydınlanması için bir sığır kesilmesi istenince⁴²³ oradakiler sığırın nasıl olduğunu kendilerine bildirilmesini istediler.⁴²⁴ Onlar işi hususunda ciddi davranmadıkça Allah hakikatin ortaya çıkması için ısrar etmiştir.⁴²⁵ Bahanelerine devam ettiler. *Onlar, “Bizim için Rabbine dua et de, rengi neymiş? Açıklasın” dediler. Musa şöyle dedi: “Rabbim diyor ki, o, sapsarı; rengi, bakanların içini açan bir sığırdır”. dedi.*⁴²⁶ Hz. Musa sığırdaki bulunması gereken özellikleri bildirdi.⁴²⁷ Onlar bahane buldukça Allah bahanelerini ortadan kaldırmak için duruma yeni bir açıklık getiriyordu.⁴²⁸ Bunlar aralarında maktulün suçunu birbirilerine yüklemek isterken Allah hakikati ortaya çıkarıyordu.⁴²⁹

Boğazlanan ineğin bir parçasıyla, (diliyle) maktule vurdular. Et parçasının değmesiyle maktul ayağa kalkıp kendisini öldüren kişinin kim olduğunu söyledi. Buradaki cinayet bu şekilde Allah’ın izniyle ortaya çıkmış oldu.⁴³⁰

Hz. Harun’un vefatından sonra⁴³¹ Hz. Musa bir yoldan geçerken daha önce güzelliğine rastlamamış bir mezar gördü. Sonra bu mezarı hazırlayan meleklerle bu kabrin kimin için hazırlandığını sordu. Melekler de “Allah katında üstünlük kazanan bir kul için.” dediler. Hz. Musa da “Ben bunun gibi içine girip yatılacak güzel bir yer görmedim.” dedi.⁴³² Bunun üzerine melekler “Eğer bu kulun sen olmasını istiyorsan gir bu mezara.” dediler. Hz. Musa mezara girip uzandı. Böylece ruhunu Rabbine teslim etti. Hz. Musa’nın yüz yirmi yaşında vefat ettiği nakledilmiştir.⁴³³

1.2.4. Hz. İsa

Allah, Meryem’den babasız biç çocuk dünyaya gelmesini takdir etti.⁴³⁴ Bu çocuk bilinenin aksine kendisinden farklı durumlar tezahür etti.⁴³⁵ Meryem çocuğun bu şekilde dünyaya gelmesinden dolayı kavmi içinde sıkıntılılara maruz kaldı.⁴³⁶ Allah,

⁴²³ Bakara, 2/67.

⁴²⁴ Bakara, 2/68.

⁴²⁵ Taberi, *Cami’u’l-Beyan*, II/ 77.

⁴²⁶ Bakara, 2/69.

⁴²⁷ Bakara, 2/71.

⁴²⁸ İbn Adil, *el-Beyanu fi Ulumi’l-Kitabi*, II/ 175.

⁴²⁹ Bakara, 2/72.

⁴³⁰ İbn Esir, *el-Kâmil fi’l-Tarih*, I/ 171.

⁴³¹ Taberi, *Tarihu’t-Taberi*, V/ 432.

⁴³² İbn Esir, *el-Kâmil fi’l-Tarih*, I/ 175. Askalani, *Fethu’l-Bari Şerhu Sahihi Buhari*, II/ 90.

⁴³³ İbni Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, I/ 485.

⁴³⁴ Ali İmran, 3/45.

⁴³⁵ Ali İmran, 3/46.

⁴³⁶ Ali İmran, 3/47.

İsa'ya katından gönderdiği kitap ve hikmeti öğreteceğini vadetti.⁴³⁷ İsa, Allah tarafından İsrailoğullarına gönderilmiş seçkin bir peygamberdir. Bir beşerin elinde tezahür etmesi imkansız olan çeşitli mucizelerle desteklenmiştir.⁴³⁸ Aynı zamanda kendisinden önce gelmiş Tevrat'ı doğrulayan ve bir rahmet vesilesi olarak İsrailoğullarına daha önce haram kılınmış bazı şeylerin helal kılındığını haber vermiştir.⁴³⁹

Kur'an'da ismi en fazla zikredilen ulu'l-azm peygamberlerden biri de Hz. İsa'dır. Yaratılış hikâyesi ve annesinin kavmi arasında çektiği sıkıntı bizzat Kur'an tarafından aktarılmıştır.⁴⁴⁰ Meryem binti İmran b. Yaşum b. Emun bin Menşa bin Hezka b. Ahzek b. Yusam b. Uzriya b. Emsiya b. Yavuş b. Yarum b. Yehşafaz bin Usa b. Ruhub'um b. Süleyman ailesine mensuptur.⁴⁴¹

Meryem'in annesi Hanne bir gün bir ağacın gölgesinde oturmuşken bir kuşun yavrusunun ağzına yiyecek verdiğini gördüğü bir esnada, kendisinin de bir oğlan çocuğu olmasını arzulamıştı. O bunu arzularken yaşı epeyce ilerlemişti.⁴⁴² Hanne hemen Allah'tan kendisine erkek bir çocuk vermesi için dua etmişti. Çünkü onların adetlerinde erkekler Beytul Makdis'e adanırdı. O da erkek çocuk doğurursa bu hizmete vereceğini vadetmişti. Buradaki adanmışlık buluş çağına kadar devam ederdi.⁴⁴³ Meryem'in annesi halisane bir şekilde karnındakinin ne olduğunu bilmeden doğurduğu takdirde bunu Allah için Beytul Makdis'in hizmetine vereceğini vadetti. Rabbinden bunu kendisinden kabul etmesi için dua eden⁴⁴⁴ Hanne Meryem'e gebe iken İmran vefat etti.⁴⁴⁵ Meryem'i doğurunca onu bir beze sararak mescide götürdü.⁴⁴⁶ Meryem'in bakımı konusunda tartışmalar yaşandı. Sonuçta bu sorumluluk Hz. Zekeriya'ya bırakıldı.⁴⁴⁷

⁴³⁷ Ali İmran, 3/48.

⁴³⁸ Ali İmran, 3/49.

⁴³⁹ Ali İmran, 3/50.

⁴⁴⁰ Meryem, 19/22.

⁴⁴¹ Taberi, *Tarihu't-Taberi*, I/ 586. Meryem'in şeceresiyle ilgili ihtilafı rivayetler yapılmıştır. Taberi, *Tarihu't-Taberi*, I/ 682. bkz.

⁴⁴² Taberi, *Tarihu't-Taberi*, I/ 582.

⁴⁴³ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/ 262.

⁴⁴⁴ Sadi, Abdurrahman b. Nasir, *Teysiru'l-Kerimi'r-Rahman fi Tefsiri Kelami'l-Menan*, thk. Abdurrahman b. Mualla el-Levhiki, Daru's-Selam, Riyad 2002, 134.

⁴⁴⁵ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/ 262-263.

⁴⁴⁶ Köksal, *Peygamberler Tarihi*, 304.

⁴⁴⁷ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/ 263.

Zekeriya Meryem'i alıp teyzesine teslim etti. Daha sonra bir sütanne bularak Meryem'e mescidin içinde bir oda yaptı. Bu odaya merdivenle çıkılıp Hz. Zekeriya dışında kimse bu yere girmiyordu. Hz. Zekeriya her gittiğinde Meryem'in yanında yazın kış meyvesi kışın da yaz meyvesi görüyordu.⁴⁴⁸ Hz. Zekeriya Meryem'in yanında mevsim dışı meyveleri görünce bunun beşer işi olamayacağını anladı. Bu müthiş manzarayla karşılaşan Hz. Zekeriya⁴⁴⁹ her şeye kudreti yeten, Meryem'e bu nimetleri bahşeden Allah'a, kendisine hayırlı bir evlat vermesi için dua etti.⁴⁵⁰ Nihayetinde Allah Zekeriya'ya Yahya adında bir erkek çocuk verdi.⁴⁵¹

Hz. İsa'nın doğması Muluku't-tavaif dönemine rastlar. Mecusiler ise, Hz. İsa'nın doğumunun, İskender'in Babil topraklarını ele geçirmesinden altmış beş yıl, Eşganilerin hükümdarlıklarının üzerinden elli bir yıl geçtikten sonra Hristiyanlar da onun doğumunu, İskender'in Babil'i ele geçirmesinden üç yüz altmış üç yıl geçtikten sonra gerçekleştiğini söylemişlerdir.⁴⁵²

Hz. İsa'nın gelmesi yaklaşınca⁴⁵³ Allah Meryem'i öldürülmekten, maddi ve manevi kirlilikten, şirk ve küfürden kurudu. İnsanlık tarihinde babasız dünyaya gelecek ilk çocuğu Meryem'e verdi. Bu da Meryem'in hem dünya da hem de ahirette Allah katında büyük bir şeref ve mertebe kazanmasına vesile oldu.⁴⁵⁴ Allah Meryem'i terbiye edip hazırladı. Meryem çokça ibadet eden, Rabbine gönülden yönelen ve onu kendinden razı etmeye çalışan biriydi.⁴⁵⁵ Meryem'in yanındaki suyu tükenincebir gün her zamanki gibi olduğu yerden çıkıp suyu tatlı olan bir mağaraya girdi. Cebrail de o sıra Allah'ın emriyle Meryem'in yanına gelip çocuğu müjdeledi⁴⁵⁶ O gün Meryem kavminden uzak bir yerde idi.⁴⁵⁷ Meryem cebrail'i görünce hemen Allah'a sığındı.⁴⁵⁸ Cebrail hemen maksadının bir çocuk müjdelemek olduğunu söyleyince⁴⁵⁹ Meryem şaşkınlığını ifade etti.⁴⁶⁰ Cebrail Meryem'e Hz. İsa'yı müjdeledikten sonra onun

⁴⁴⁸ İbn Esir, *el Kâmil fi't-Tarih*, I/ 263.

⁴⁴⁹ Ali İmran, 3/37.

⁴⁵⁰ Taberi, *Cami'u'l-Beyan*, V/ 360.

⁴⁵¹ Meryem, 19/7.

⁴⁵² İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/ 271.

⁴⁵³ Ali İmran, 3/45.

⁴⁵⁴ İbn Atiyye, *el-Muharreru'l-Veciz*, I/ 343.

⁴⁵⁵ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, II/ 98.

⁴⁵⁶ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/ 272.

⁴⁵⁷ Meryem, 19/16-17.

⁴⁵⁸ Meryem, 19/18.

⁴⁵⁹ Meryem, 19/19.

⁴⁶⁰ Meryem, 19/20.

peygamber olacağını ve İsa'nın hangi vasıflara sahip olacağını açıklayıp oradan ayrıldı.⁴⁶¹

Cebrail ve Meryem arasında geçen konuşmadan sonra Meryem Hz. İsa'ya hamile kaldı. Bunun neticesinde kavminin kendisini görmeyeceği bir yere çekilerek⁴⁶² insanların dedikodusuna mahal vermek istemedi.⁴⁶³

Meryem, Hz. Zekeriya'nın Mabet'te kendisine hazırladığı yerden ancak temel ihtiyaçlarını gidermek için dışarı çıkıyordu.⁴⁶⁴ Bir ara Meryem amcaoğlu Yusuf'la beraber suyu tatlı olan bir mağaraya su ihtiyacını karşılamak için girdi. Yine bir gün Meryem ihtiyaçlarını gidermek için mağaraya tek başına giderken Cebrail Allah'ın emrini getirdi. Meryem hamile kalınca İsrailoğulları bunu kimin yaptığını araştırmaya koyuldular. Onlara göre, Meryem'in yanına giren çıkan tek kişi Zekeriya'dır. Yani Meryem'e bu kötülüğü Zekeriya yapmıştı. Bunun neticesinde Zekeriya peygamberi bulup şehit ettiler.⁴⁶⁵

Meryem doğum yapınca iblis boş durmayıp hemen olayı İsrailoğullarına bildirdi. Olayı duyan kavim Meryem'e gelip: Onu çirkin şeylerle suçlayarak:⁴⁶⁶ *“Ey Harun'un kız kardeşi! Senin baban kötü bir kimse değildi. Annen de iffetsiz değildi.”*⁴⁶⁷ şeklinde çıkıştılar. Harun (as) İsrailoğulları arasında takvalı bir insan olarak tanınmıştı. Bütün güzellikler Harun'a nispet edilirken nasıl olurda Meryem böyle bir iş yapmış olabilir! Bu, Meryem'i açıkça kınamayıdı.⁴⁶⁸ Çünkü Meryem Hz. Musa'nın kardeşi Harun'un soyundandır.⁴⁶⁹

Onlar böyle çirkince düşünürken, *Bunun üzerine (Meryem, çocukla konuşun diye) ona işaret etti. “Beşikteki bir bebekle nasıl konuşuruz?” dediler.*⁴⁷⁰ Onların cevabına karşılık: *Bebek şöyle konuştu: “Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum. Bana kitabı (İncil'i) verdi ve beni bir peygamber yaptı.”*⁴⁷¹ Allah İsa'yı beşikte konuşurarak,

⁴⁶¹ Çakan, ve diğerleri, *Kur'an'ı Kerime Göre Peygamberler ve Tevhit Mücadelesi*, 243.

⁴⁶² Meryem, 19/22.

⁴⁶³ Kasimi, Muhammed Cemaluddin, *Tefsiru Kasimi (Mehasinu't-Tevil)*, thk. Muhammed Fuad Abdulbaki, yy, 1957, XI/ 4133.

⁴⁶⁴ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, II/ 104.

⁴⁶⁵ İbn Esir, *el-kâmil fi't-Tarih*, V. 270-271.

⁴⁶⁶ Çakan, ve diğerleri, *Kur'an'ı Kerime Göre Peygamberler ve Tevhit Mücadelesi*, 244.

⁴⁶⁷ Meryem, 19/28.

⁴⁶⁸ Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, XXI/ 209.

⁴⁶⁹ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, V. 274.

⁴⁷⁰ Meryem, 19/29.

⁴⁷¹ Meryem, 19/30.

Meryem'i İsrailoğullarının kötü isnadlarına karşı koruyup kendisine yakışmayan söylemlerden beri kıldı.⁴⁷² Hz. İsa ise kendisinin Allah'ın kulu olduğunu söyleyerek annesinin bu söylemlerden uzak olduğunu söyledi.⁴⁷³

Allah yer şeyden münezzehtir. Cenabı Allah kendisinin her şeyin sahibi olduğunu her şeyi idare ve terbiye eden ve her şeyden müstağni olduğunu bildirdi. Allah her şeyden müstağni iken nasıl olur da çocuk edinebilirdi! Bu olsa olsa Hristiyanların bir uydurması ve iftirasıdır.⁴⁷⁴ Bu çirkin ifadeler karşılık Kur'an gerekli cevapları vermiştir.⁴⁷⁵

Allah Hristiyan ve Yahudilerin yanlgı içinde olduklarını bildirip, Hz. İsa'nın bir hakikat ve kendisinin kulu olduğunu bildirmiştir.⁴⁷⁶ Teslis inancını savunanların içinde buldukları durumun kendileri açısından tehlikeli ve yanlış olduğu bildirip onları tevhide çağırıldı.⁴⁷⁷ Aynı zamanda bu uyarı "Üzeyr Allah'ın oğludur." diyen Yahudiler için de geçerlidir.⁴⁷⁸

Hz. İsa'nın doğduğu gün yeryüzündeacayip şeyler tezahür edip, putlar yüzüstü düştüler. Hz. İsa'nın doğumuna delalet eden alametlerden birini Fars hükümdarı görmüştü. Şam hükümdarları da bu doğumu duymuştu. Bunun üzerine bazı adamlarını Hz. İsa'yı öldürmek için gönderince bu durum Meryem'e haber verildi.⁴⁷⁹ Haberi alan Meryem amcasının oğlu ile oğlu Hz. İsa'yı da alıp Mısır'a gitti. O zaman İsrailoğullarının hükümdarı Herodes idi. Yahudiler hükümdarı Hz. İsa'nın aleyhine kışkırtıyorlardı.⁴⁸⁰

Meryem oğluyla on iki yıl Mısır'da kaldı. Meryem ve oğlu evine misafir oldukları valinin evinde bir şey kayboldu. Valinin evine de ancak ihtiyaç sahipleri geliyordu. Kaybolan eşyanın kim tarafından alındığı bilinmiyordu. Bu durum, vali iyiliksever olduğu için Meryem'i üzmüştü.⁴⁸¹ Hz. İsa hemen annesine gelip, kaybolan eşyanın bulunması için yardımcı olabileceğini söyledi. İstek üzerine Hz. İsa, malı "âma

⁴⁷² Zemahşeri, *Keşşaf*, IV/. 18.

⁴⁷³ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/. 275.

⁴⁷⁴ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, II/. 115.

⁴⁷⁵ Meryem, 19/88.

⁴⁷⁶ Meryem, 19/34.

⁴⁷⁷ Nisa, 4/171-173.

⁴⁷⁸ Tevbe, 9/30.

⁴⁷⁹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, II/. 124.

⁴⁸⁰ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/. 276.

⁴⁸¹ Taberi, *Tarihu't-Taberi*, I/. 597.

ile kötürüm olan iki adam çaldı.” dedi. Bu iki kişi sorgulandıktan sonra çalınan mal bulunmuştu. Hz. İsa otuz yaşına kadar burada kaldı. Annesi onu boyacılık öğrenmesi için bir boya ustasının yanına çırak olarak verdi. Hz. İsa otuz yaşına girince Şam’daki Nasır’a denilen yere gelip oradaki insanları irşat etmeye başladı.⁴⁸²

Hz. İsa, kendisinden önce gelmiş olan Tevrat’ı tasdik ettiğini⁴⁸³ bildirerek oradaki kavmi uyarmaya başladı. Daha sonra Tevrat’ta kendilerine daha önce Hz. Musa’nın onlara haram olduğunu bildirdikleri bazı şeylerin, deve eti, bazı kuş çeşitleri, helal kılındığını bildirdi.⁴⁸⁴ Onlara Allah’tan korkup itaatkâr olmalarını söyleyerek onuntek ilah olduğunu hatırlattı.⁴⁸⁵ Hz. İsa Allah’tan gelen emirleri kavmine iletince uzun bir zamandır unuttukları, gözardı edip ve kendisiyle amel etmedikleri Tevrat’ı savunmaya başladılar. Bunlar Tevrat’ta hiçbir değişikliğin olmadığını iddia edip adeta Hz. İsa’yı tekzip yolunu tercih ettiler.⁴⁸⁶ Şeriatın değişmesinin ve neshin mümkün olamayacağını savundular.⁴⁸⁷ Bunun üzerine kendilerinden hakikati açıklayan Tevrat’ı getirip okumaları istendi. İşte burada Hz. İsa’ya muhalif oldukları ortaya çıktı.⁴⁸⁸

Allah, resulü Hz. İsa’yı kutlu davette tek başına bırakmadı. Ona bu görevde yoldaşlık edip ilahi davanın insanlara ulaşması için yardım edildi. Çünkü Allah’ın nimetlerini unutan onları Firavun’un zulmünden kurtardığını hatırlamayan azgın ve yoldan çıkmış İsrailoğullarına karşı bu destek lazımdı.⁴⁸⁹ Sonra Allah havarilere⁴⁹⁰ Hz. İsa’ya tabi olmalarını istedi. Onlar da Hz. İsa’ya tabi olup yardımcı olacaklarını bildirdiler.⁴⁹¹ Havariler kendilerine yapılan ilhama uyup Allah’ın dininin insanlar

⁴⁸² İbn Esir, *el-Kâmil fi’t-Tarih*, I/. 276.

⁴⁸³ Meryem, 3/50.

⁴⁸⁴ Ebi Hatim, Abdurrahman b. Muhammed ibnu İdris er-Razi, *Tefsiru’l-Kur’ani’l-Azim Mesneden an Resulullahi ve Sahabeti ve Tabiin*, thk. Esed Muhammed et-Tayyip, el Memleketu’l-Arabiyetu es-Suudiyye, Riyad 1997, II/.657-658.

⁴⁸⁵ Meryem, 3/50-51.

⁴⁸⁶ Tabatabai, es-Seyyit Muhammed Hüseyin, *el-Mizan fi Tefsiri’l-Kur’an*, Mueessesetu’l-Âlemi li’l-Metbuat, Beyrut 1997, III/. 395.

⁴⁸⁷ Bakara, 2/106.

⁴⁸⁸ Ali İmran, 3/93.

⁴⁸⁹ İbn Kesir, *Tefsiru’l-Kur’an’il-Azim*, V/. 413.

⁴⁹⁰ Havari kelimesi farklı manalarda kullanılmıştır. Aslına dönüş yapmak, yardımcı olmak, sapmak vb. manalarda kullanılmıştır. Kelimenin farklı kullanım şekilleri için, İbn Manzur, *Lisanu’l-Arap*, thk. Abdullah Ali el-Kebir, Muhammed Ahmed Hasbullah, Haşim Muhammed eş-Şazali, Daru’l-Maarif, trs. IX/. 1042-1046. bkz.

⁴⁹¹ Maide, 5/111. Ayette geçen “İlham” kelimesi, bir şeyi bildirmek anlamında kullanılmıştır. Musa’nın Annesine de bildirme manasında “ilhâm” kavramı kullanılmıştır. Yine Nahl, 16/68. ayette, bal arısına vahyedildiğinden bahsediliyor. Detaylı bilgi için İbn Kesir, *Tefsiru’l-Kur’an’il-Azim*, V/. 413. bkz.

arasında yayılması için çaba sarf edip Hz. İsa'ya yardımcı oldular.⁴⁹² Bunlar çeşitli işlerde çalışan kişilerdi.⁴⁹³

Yahudiler Hz. İsa ve tabilerine tuzak kurup engellemek istediler. Onlar bunu düşünürken peygamberi ve kendisine inananları da Allah gözetleyip kurudu. Allah tuzağı daha kuvvetli ve yardımı daha çabuk olandır.⁴⁹⁴ Bir zamanlar Mekke müşrikleri nasıl aralarında anlaşıp Hz. Peygamberi öldürmek için birleşmişlerse İsrailoğullarının reisi de Hz. İsa'nın öldürülmesi için Yahudileri birleştirme yolları aramıştı. Nihayet aynı fikirde birleştiler. Hz. İsa'nın onlara, Allah'ın kendilerine bozğ ettiğini söylemesi üzerine, Yahudiler ona saldırdılar.⁴⁹⁵

Allah, Hz. İsa'yı kendi katına çıkarmak istediğinde Hz. İsa, içinde on ikihavari bulunan bir eve girdi. Onlara, bana iman ettikten sonra sizden kim beni inkâr eder, dedi. Sonrada onlara, bu gün benim yerime öldürülüp Allah katında derece sahibi olmak isteyen kim var! deyince bir genç kalktı. Hz. İsa ona otur dedi. Üç sefer bu isteğini tekrarlayınca üçünde de aynı genç cevap verince Allah bu genci Hz. İsa'ya benzetti.⁴⁹⁶ Kur'an'da Hz. İsa'nın öldürülmediğini aksine ilahi kurumaya alınıp göğe yükseltilmiş olduğunu ifade edilmiştir.⁴⁹⁷ Kur'an'ın Hz. İsa hakkındaki nihai kararı ve Ehl-i kitabın onun hakkında ki düşüncelerine cavabı:

Andolsun, kitap ehlinden hiç kimse yoktur ki ölümünden önce, ona (İsa'ya) iman edecek olmasın. Kıyamet günü o (İsa) onların aleyhine şahit olacaktır."⁴⁹⁸ şeklindedir.

1.2.5. Hz. Muhammed

Muhammed (sav) Abdullah, Abdülmuttalib (asıl ismi Şeybe), Hâşim, Abd-i Menâf (Muğîre), Kusay, Kilab, Mürre, Kâb, Lüeyy, Galib, Fihri (Kureyş), Mâlik, Nadr, Kinâne, Huzeyme, Müdrike (Amir), İlyas, Mudar, Nizar, Maad, Adnan soyundandır.⁴⁹⁹

⁴⁹² İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, II/ 137.

⁴⁹³ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/ 276. 278.

⁴⁹⁴ İbn Cevzi, *Zadu'l-Mesir*, I/ 395.

⁴⁹⁵ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/ 276. 281.

⁴⁹⁶ Suyuti, *Durru'l-Mensur*, V/ 96.

⁴⁹⁷ Nisa, 4/158

⁴⁹⁸ Nisa, 4/159

⁴⁹⁹ İbn Hişam, Ebu Muhammed Abdulmelik, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, Daru'l-Kitabi'l-Arab, Beyrut 2012, I/ 10-11.

Hz. Peygamber Fil savaşlarının yapıldığı sene dünyaya geldi.⁵⁰⁰ Bu da rebülevvel ayının on ikisinin pazartesi günüdür.⁵⁰¹ Hz. Peygamberin babası Abdullah Medine’de iken vefat etti. Hz. Peygamber altı yaşlarındaiken annesiyle beraber babasının kabrini ziyaret ettiği esnada Amine Ebva denilen köyde vefat etti. Yalnız kalan Hz. Peygamber sekiz yaşına kadar dedesi Abdulmuttalib’in yanında kaldı. Dedesinin de vefat etmesi üzerine amcası Ebu Talib’in himayesine girdi.⁵⁰²

Mekke’nin havası boğuk ve yeni doğan çocuklar için elverişli olmadığı için bebekler çevre yerlerden gelen süt annelere ve bakıcılara emanet edilirdi. Halime de kıtlığın şiddetli olduğu bir sene bakıcılığını üstlenmek istediği bir çocuk almak için Mekke’ye geldi. Hz. Peygamber yetim ve babasız olduğu için onu kimse almak istemedi. Halime de eli boş dönmek istemeyince Hz. Peygamberin bakıcılığını üstlendi. Nihayet Halime toparlanıp Medine’ye yöneldiğinde yaşlı ve cılız devesi kendinde takat bulup kervandakilerin hepsini geçti. Hz. Peygamberi almakla Halime’nin evine bereket doldu.⁵⁰³

Hz. Peygamber kızkardeşiyle birlikte koyunları olatmaya giderken, bir ara kardeşinden yiyecek bir şeyler alması için eve gitmesini istedi. Bu esnada yanına iki kişi gelip Hz. Peygamberin göğüsünü yarıp içini temizledikten sonra tekrar yerine koydular. Hz. Peygamber bu olaydan sonra korkarak hemen Halime’ye gitti ve olanları olduğu gibi anlattı. Bunun üzerine Halime endişelendi ve Hz. Peygamberi hemen devesine bindirip Mekke’ye annesinin yanına götürdü. Sorumluluğunu tamamladığını ayrıca yaşanan hadiseden de korku duyduğunu ifade ederek emaneti asıl sahibine teslim etti.⁵⁰⁴

Kabe tarihi süreç içinde ya doğal afetler sunucu ya da beşeri faktörler nedeniyle zarar görmüştür. Kabe Hz. peygamber döneminde tamir edilip onarılmıştı. Kureyş kabileleri etraftan taş toplayıp Kabenin tamiratına başladılar. Bu iş yapılırken Hz. Peygamber de Kabe’nin inşasında herkes gibi çalıştı. Nihayet Kâbe’nin inşası tamamlandıktan sonra sıra Haceru’l-Esved’in yerine yerleştirilmesi meselesine gelince bu mesele kabileler arasında tartışmaya sebep oldu. Ortam iyice gerilince bir hakem

⁵⁰⁰ İbn Hişam, *es-Siretu’n-Nebeviyye*, I/ 77.

⁵⁰¹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, II/ 412.

⁵⁰² Havva, *el-Esas fi’s-Sünne*, I/ 177.

⁵⁰³ İbn Sa’d, *Tabakat*, 87-88.

⁵⁰⁴ İbn Sa’d, *Tabakat*, 90.

tain etmeyi kararlaştırdılar. Aralarında, Mescidi Haram'dan giren ilk kişinin hakem olması üzerinde anlaştılar. Nihayet Hz. Peygamber giren ilk kişi oldu ve herkes buna çok sevindi. Hz. Peygamber taşın bir yaygı üzerine kunulmasını istedi. Ve her kabile reisi yaygının bir tarafından tutarak taş yerine yerleştirildi. Bۆylece Hz. Peygamber bu meselede insanların nezdinde ۆnemli bir yer edinmiş oldu.⁵⁰⁵

Hz. Peygamber cahiliye adetlerinden tamamen korunmuştur. Bir beşer olması hasebiyle beraber koyun otlattıkları arkadaşlarından izin alıp gece karanlığında Mekke'de yapılan bir dűęüne katılmak istemesi üzerine dűęün alanına yaklaşmak istedi. Bunun ۆzerine ilahi tedbir hemen devreye girip gۆzlerine ağır bir uyku inmesi neticesinde olduğu yerde sabaha kadar uyudu. Çünkü Hz. Peygamber daha sonra ۆnemli bir gۆrev ۆstlenecek ve bundan dolayı kendilerine dini tebliğ ettiği insanların yanlış adetlerine bulaşmamış olması gerekiyordu. Bundan dolayı Hz. Peygamber bu teşebbüslerinden korundu.⁵⁰⁶

Hz. Peygamber bisettten ۆnce içinde yaşadığı toplumla insani ilişkilerini sۆrdürdü. İnsanların yararı doğrultusunda yapılan faaliyetlere uzak kalmadı. İşte Hz. Peygamber dۆnemin Mekke'sinde insanları kuruma, mazlumların yanında yer alacaklarına dair birbirilerine sۆz veren birkaç kabilenin bu erdemli ve faziletli grubuna dahil olup destek sundu. Bu da Hz. Peygamberin insanlar arasında tanınıp sۆz sahibi olmasında ۆnemli katkılar sağladı.⁵⁰⁷ O bu davranışıyla İşlam ۆncesi ve sonrası ezilmiş insanların yanında olmayı ilke edinmiş ve bunun yanında yer almanın gerekliliğini ۆğretmiřtir.

Hz. Hatice ticaretle uğraşan bir kadındı. Hz. Peygamberle anlaşıp ticaret kervanının başına geçmesini istedi. Hz. Peygamberin iři ۆstlenmesiyle Hz. Hatice'nin ticareti canlanmıştı. Bunun neticesinde Hz. Hatice Hz. Peygamberin işinden çok memnun kaldı. Hz. Hatice Hz. Peygambere karşı olan rağbetini kendisine bildirdikten sonra o da durumu amcalarıyla istişare etmiş ve bunun neticesinde evlilikleri gerçekleşip bu evlilik neticesinde ۆü erkek dۆrdü kız olmak ۆzere yedi çocukları dűnyaya gelmiştir.⁵⁰⁸

⁵⁰⁵ Havva, *el-Esas fi's-Sünne*, I. 197.

⁵⁰⁶ Havva, *el-Esas fi's-Sünne*, I. 199.

⁵⁰⁷ Havva, *el-Esas fi's-Sünne*, II. 201.

⁵⁰⁸ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, II. 457-458.

Hız. Peygamber kırk yaşlarındaiken kendisine peygamberlik görevi verildi. Vahiy ilk başlarda sadık rüyalar şeklinde geldi. Gördüğü rüyalar gerçekleşiyordu. Sonra kendisine yalnızlık sevdirdi. Bundan sonra insanların içinde buldukları durumu düşünmeye başladı ve yanına erzak alarak Hira mağarasına gitti. Bunu birkaç sefer tekrarladı. Hız. Peygamber Hira mağarasında iken bir ara Cebrail gelip kendisinin Allah'ın elçisi olduğunu bildirdi. Daha sonra Alak süresinin ilk beş ayetini okuduktan sonra Hız. Peygamber dehşete kapılıp eşi Hız. Hatice'nin yanına gitti. Bu ilk vahiyle Hız. Peygamberin elçilik görevi başlamış oldu.⁵⁰⁹

Hız. Peygamber bisetin başlangıcından üçüncü senesine kadar daveti gizli bir şekilde yaptı. Bu daveti ilk başlarda sadece güvendiği kişilere tebliğ etti. Çalışmalarını gizli bir şekilde yürütmeye başladı. Nihayet Allah bu davetin insanlara açıktan yapılmasını istedi. Bu emirden sonra Hız. Peygamber de davetini insanlara açıktan yapmaya başladı. Bu da Hız. Peygamberin çeşitli sıkıntılara maruz kalmasına sebep oldu. Hız. Peygamberin bu süreçte yaptığı ilk iş yakın akrabalarını islama çağırması oldu. Hız. Peygamberin kavmi ilk etapta ona karşı olumsuz bir tavır içine girmediler. Fakat zaman ilerleyip gelen ayetler tanrılarını ve geçmiş atalarını eleştirince azı hariç Hız. Peygambere cephe aldılar. Bu da Hız. Peygamber ve inananlar için sancılı bir sürecin başlangıcı oldu.⁵¹⁰

Kureyş Hız. Peygamberin getirdiği yeni dine karşı tutum sergileyip onu üzerinde ısrar ettiği dinden ve davadan dönmesini istedi. Bunun için de çeşitli girişimlerde bulundular. Hız. Peygambere eziyet edip onu yolundan döndürmek için Ebu Talib'e müracaat ettiler. Hız. Peygambere kendilerince çok üst seviyede teklifler sundular. Ebu Talibe, Kendilerini Hız. Peygamberden ve getirdiklerinden kurtarması için adeta yalvardılar. Çünkü Kendileri için toplumüzerinde azımsanamayacak derecede bir otoriteleri vardı. Ezilmiş ve mevcut düzenden bıkmış bir toplumun kendileri için kurtuluş çaresi olacak bu davete gönül vermesi onları tedirgin ediyordu. İşte bu yüzden Hız. Peygamberi yolundan döndürmek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Kureyş'in bu desiselerine karşı Ebu Talip yeğenini bırakmayacağını söyleyip ölünceye kadarda onu kullamaya devam edeceğini söyledi.⁵¹¹

⁵⁰⁹ İbn Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, I/. 159.

⁵¹⁰ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, II/. 46.

⁵¹¹ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, II/. 62-73.

Mekke’de Hz. Peygamberi kuruyan Ebu Talib’in vefatından sonra iyice yalnız kaldı. Müşriklerde bunu fırsat bilip Hz. Peygamber ve ona inananlara eziyet etmeye başladılar. Durum üzerine Hz. Peygamber inananlara Habeşistan’a hicret etmelerini söyledi. Çünkü orada adil bir hükümdar vardı. Mekke müşrikleri iman edenlerin Habeşistan’a hicretlerini kabullenmediler. Hicret edenlerin arkasından Habeşistan’a giderek bunların kendilerine verilmesini talep ettiler. Habeşistan kralıyla yaptıkları görüşme neticesinde, kral bunları iade etmeyeceğini söyledi. Elleri boş dönen Kureyş elçileri Mekke’deyeni önlemler almaya başladılar. Bu arada islama gönül verenlerin sayısı her geçen gün artıyordu. Müslümanlara, Hamza ve Ömer gibi şahsiyetlerin de katılmasıyla Müslümanlar kuvvet kazanıyordu. Buna karşılık müşriklerde eziyetlerini arttırmışsa da katılımlara engel olamamışlardır.⁵¹²

Müslümanların günden güne artması Kureyşi düşündürüp yeni önlemler almaya itti. Kureyşin aldığı önlemlerden biri Müslümanları boykot etmektir. Müslümanlarla alışveriş yapılmayacak ve onlardan kız alıp kız verilmeyecekti. Aralarında aldıkları bu anlaşmayı yazılı bir metne döküp Kabe’nin duvarına astılar. Kureyşin bu kararı neticesinde, Haşimoğulları ve Muttalipoğulları Ebu Talib’in etrafında kümelenmişlerdir. Bu durum üç yıl devam etti. Her ne kadar bu süreçte maddi sıkıntılar çekmişse de Hz. Peygamberdavetine gizli şekilde devam etmişti.⁵¹³

Ebu Talip ve Hz. Hatice ablukadan sonra hicretten yaklaşık üç yıl önce vefat ettiler. İkisinin vefatı arasında fazla bir zaman yoktu. Bunlar Hz. Peygamberin hayatında önemli iki şahsiyetti. İkisi de Hz. Peygamberi güçleri nisbetinde himaye etmişlerdi. Ebu Talip Hz. Peygamberi koruma noktasında Kureyşin önünde önemli bir engel teşkil etmişti. Şimdi ise Kureyşin önünde engel kalmamış artık Hz. Peygambere dilediklerini yapabileceklerdi. Bazen yolunu kesip engelleme bazen başına toprak saçma ve bazen de bir hayvanın barsaklarını namazdayken üzerine atmaktakendisine eziyet ettiler. Çünkü onlara göre Hz. Peygamber himayesiz ve kimsesizdi. Hz. Peygamberde her defasında onları yumuşak bir dille uyarıp yaptıklarına karşılık sabretti. Hz. Peygamber Kureyş’in tutumuna karşı civardaki çeşitli Arap

⁵¹² Havva, *el-Esas fi’s-Sünne*, I/ 319.

⁵¹³ İbn Esir, *el-Kâmil fi’t-Tarih*, II/ 72-73.

kabilelerinden kendisine iman edip kendisini korumaları için talepte bulundu. Fakat hiç birinden olumlu bir sunuş alamadı.⁵¹⁴

Hz. Peygamber civar kabilelerden de olumlu bir sunuş alamayınca davetini daha rahat yapabileceği bir yer arayışı içine girdi. Hz. Peygamber o yıl Hac mevsiminde uygun bir zaman bulup Medine'den gelen Hazre kabilesiyle çeşitli görüşmeler yaptı. Zaten Hazre kabilesi de Medine'deki Yahudilerden bıkmıştı. Sürekli kendilerini yeni gelecek peygamberle tehdit ediyorlardı. Hazre kabilesinden o yıl Hz. Peygamberin çağrısına yedi kişi olumlu cevap verdikten sonra oradan ayrıldılar. Bir sene sonra tekrar hac için gelen on iki kişi Akabe'de Hz. Peygamberle görüştüler. Medine'ye döndüklerinde ise Hz. Peygamberi ve davetini anlatarak İslamın Medine'de yayılmasında öncülük ettiler.⁵¹⁵

Mekke'den Medine'ye hicret islam tarihinde önemli bir yer işgal etmiştir. Çünkü Hz. Peygamberin gelişiyle zülüm ve cehalet içinde yaşayan insanlar benliklerinin farkına varıp yeni gönderilmiş dinin öğretilerine canları pahasına sahip çıkmak için gayret ettiler. Mekke'de Hz. Peygambere iman eden ilk nesil olan bu insanlar eziyetlere baruz kalıyor ve her geçen gün Mekke'de yaşam alanları kendilerine daraltılıyordu. Bununla beraber henüz kuvvet bakımından zayıf olan bu insanların müşriklere karşılık vermeleri Mekke'de daha vahim sonuçlar doğuracağı için müşriklere karşı savunma yapmaları yasaklanıp eziyetlere karşı sabretmeleri istendi. Nihayet Allah Mekke'deki Müslümanların Medine'yehicret etmelerini Peygambere bildirdi. Bundan sonra Müslümanlar da peyder pey hicret etmeye başladılar.⁵¹⁶

Müslümanlardan azı hariç Medine'ye hicret ettikten sonra Hz. Peygamber ve birkaç Müslüman hala Mekke'de idi. Durumu öğrenen Kureyş müşrikleri Hz. Peygamberin gideceğini hesap ederek onu engelleme planları yaptılar. Bu arada Hz. Peygamber de hicret için gerekli hazırlıkları yapmaya çalıştı. Yanındaki emanetleri sahiplerine teslim etmek için Hz. Aliyi görevlendirdi. Mekke Müşrikleri Hz. Peygamberin çıkmasını engellemk için topladıkları gençleri evinin önünde toplayarak Hz. Peygamberi öldürmek için gönderdiler. Bu durum Hz. Peygambere hemen

⁵¹⁴ Mubarekfuri, *er-Rehigu'l-Meğtum*, 108.

⁵¹⁵ İbn Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, I. 260

⁵¹⁶ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, II. 87.

bildirildi. Allah'ın izniyle orada toplanan insanların arasından geçerek evden ayrılıp Hz. Ebu Bekir'i de yanına Alarak Medineye doğru yola çıktılar. Durumdan haberdar olan müşrikler onu yakalamak için etrafa adamlar gönderdiler. Nihayet Hz. Peygamber ve Ebu Bekir Medineye zahmetli bir yolculuktan sonra vardılar.⁵¹⁷

Müşriklerle ilk temas Medine'ye hicre edildikten sonra olmuştu. Hz. Peygamber zaman zaman Medine dışına seriyeler gönderiyordu. Hz. Peygamber Abdullah b. Cahş'ı bir grup Müslümanla beraber Nahle denilen yere teftiş niyetiyle gönderdi. Burada Kureyş'e ait bir kervanı ele geçirdiler. Bu olay haram aylarda gerçekleştiği için Kureyş tepkisinde gecikmedi. Bu hadise Bedir savaşının çıkmasını tetiklemişti. Bu savaştan sonra Müslümanlar zaman içinde hem Kureyş müşrikleriyle hem de Medine ve dışında yaşayan çeşitli kabilelerle karşı karşıya geldiler. Sonra Hz. Peygamber Medine'de kendileriyle beraber yaşadığı insanlarla bazı antlaşmalar yaptı.⁵¹⁸

Hz. Peygamberin hastalığı Safer (28 Nisan- 26 Mayıs 632) ayının sonlarında eşi Zeyneb'in evinde iken başladı. Buradan Hz. Aişe'nin hücreğine taşındı. Hastalığı giderek ağırlaşır ve namaz kıldırmasına engel olunca Hz. Ebu Bekir'in namazı kıldırmasını söyledi. Zaman zaman hastalığı hafiflemişse de Rebiülevvel ayının on ikinci günü hastalığı iyice ağırlaşır ve aynı günde vefat etti. Hz. Peygamber eşi Hz. Aişe'nin hücrelerinde defnedilmiştir.⁵¹⁹

⁵¹⁷ Muhammed b. Sad b. Muni er-Rehberi, *Kitabu't-Tabakat*, thk. Ali Muhammed Ömer, Mektebetu'l-Hanci, Kahire 2001, 193-204.

⁵¹⁸ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, II/ 97-120.

⁵¹⁹ İbn Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, II/ 412-413.

İKİNCİ BÖLÜM

ŞİRK VE MÜŞRİK KAVRAMLARI

Bu bölümde şirk ve şirke bulaşan müşrikler üzerinde durulup bununla beraber müşrik toplumları şirke iten etkenler tespit edilmeye çalışılmıştır. Şirk ve müşrik kavramları konunun ana omurgasını oluşturması nedeniyle öncelikli olarak izah edildikten sonra müşriklerin taleplerine yer verilecektir.

2.1. Şirk

Bu kavram Kur'an'ı Kerim'de çeşitli sure ve ayetlerde geçip şirkin nasıl yapıldığı ve çeşitleriyle ilgili örnekler sunulmuştur. Bu kavram yerine göre muhataba anlatılmak istenen maksada göre anlamda farklılık ve çeşitlilik kazanmıştır. Muhatap kitlenin müfred, tesniye, cemi, müzekker ve müennes olması sebebiyle kullanılan siygada farklılık arz etmiştir. Şirk kelimesi, “şe-ri-ke” fiil kökünden türemiş bir mastar olup, ortaklık manasındadır. Aynı kökten gelen “şirket” mastarı da bulunmaktadır.⁵²⁰ Örneğin: Ortaklık kurmak müşarekede bulunmak, iki malın ya da cinsleri aynı ve farklı olmak üzere, hayvan, insan gibi, iki şeyin birbirine karıştırılması anlamında kullanılmıştır. Aynı meyanda, hadislerde, “Rabbim! Bizleri salih kullarının zümresine dâhil eyleşeklinde de kullanılmıştır. ”Bu kelimenin çoğulu şürekâ ya da eşrak'tır.⁵²¹ Bazı ayetlerde de “nid” veya çoğulu “endad” şeklinde geçtiği görülmüştür.⁵²² Bazı ayetlerde “ilah” çoğulu “alihe”⁵²³ ve bazılarında da “Rab” çoğulu “erbab” olarak geçmektedir.⁵²⁴ Şirk, iki ve daha fazla kişinin bir işte birlikte oluşturdukları ortaklığı ifade eder.⁵²⁵

Bu bağlamda şirk kavramı Kur'an'ı Kerim de maksadın ifadesi açısından farklı şekillerde kullanılmıştır. Bu kavramın kullanımıyla ilgili Kur'an'da şu örnekler sunulmuştur: *Hani Lokman oğluna öğüt vererek şöyle demişti: “Yavrum! Allah'a ortak koşma! Çünkü ortak koşmak elbette büyük bir zulümdür.”*⁵²⁶

⁵²⁰ İsfehani, *el-Müfredatu fi Garibi'l-Kur'an*, 262.

⁵²¹ İsfehani, *el-Müfredat fi Garibi'l-Kur'an*, 262-263.

⁵²² İbrahim, 14/30.

⁵²³ İsra, 17/42; Enbiya, 21/24.

⁵²⁴ Yusuf, 12/39.

⁵²⁵ İbn Manzur, *Lisanu'l-Arap*, XXV/. 2248-2251.

⁵²⁶ Lokman, 31/13.

De ki: “Ben de ancak sizin gibi bir insanım, (Ne var ki) bana, ‘Sizin İlah’ınız ancak bir tek ilâhtır. Kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa yararlı bir iş yapsın ve Rabbine ibadette kimseyi ortak koşmasın’ diye vahyolunuyor.”⁵²⁷

Ey Muhammed! De ki: “Allah’ı bırakıp da ilah olduklarını iddia ettiklerinizi çağırın. Göklerde ve yerde zerre kadar bir şeye sahip değillerdir. Onların yerde ve gökte hiçbir ortaklıkları yoktur. Allah’ın onlardan bir yardımcısı da yoktur.”⁵²⁸

De ki, “Allah’ı bırakıp da taptiğiniz ortaklarınızı gördünüz mü? Gösterin bana, onlar yerden ne yaratmışlardır?” Yoksa onların göklerde bir ortaklıkları mı var? Yoksa kendilerine bir kitap verdik de, onlar o kitaptan, açık bir delile mi sahip bulunuyorlar? Hayır, zalimler birbirlerine aldatmadan başka hiçbir şey vadetmezler.⁵²⁹

2.2. Müşrik

Müşrik kavramı da şirk kavramı gibi Kur’an’ı Kerim’de muhtelif sure ve ayetlerde geçmektedir. İnsanlar tarihleri boyunca doğada var olduğuna inanılan gizemli güçlere karşı sığınılacak bir yer aramışlardır. Kimi milletler ilahi kudrete kimileri de arz ve semadaki cisimlere kutsiyet atfederek nefislerindeki korkudan emin olmak istemişlerdir. Bunun neticesinde insanlar görevli elçilerin tebliğ ve tebyinlerine uyup tevhit toplumu oluştururken karşı çıkanlar da ilahi kudret ile kendileri arasında vasıtalar kılıp tarihi serüven içinde şirk ve müşrik toplumlar oluşturmuşlardır.⁵³⁰

Bundan dolayı insan fitratından kaynaklanan, neredengeldim ve nereye gideceğim, merakından dolayı insan daha çocuk yaşta iken yaratanla ilgilenmeye başlamıştır. Çevresindeki her şeyin bir failinin olması gerektiği sonucuna ulaşma çabasında olmuştur. Sonunda akli selim ve peygamberlerin yönlendirmesi neticesinde evrende sayısızca eşyanın Allah’ın varlığına delalet ettiğini kavrayıp kabul etmiştir.⁵³¹

Kur’an’da müşrik kavramı maksadın hâsılı için farklı şekillerde kullanılıp muhatap kitlenin durumuna göre siygası değişiklik arz etmiştir. Müşriklerle ilgili Kur’an’da bir çok ayet vardır. Konuyla ilgili birkaç ayet şöyledir:

⁵²⁷ Kehf, 18/110.

⁵²⁸ Sebe, 34/22.

⁵²⁹ Fatır, 35/40. Şirk kavramıyla ilgili Kur’an da birçok sure ve ayette farklı kullanımlar sunulmuştur. Kavram hakkında geniş bilgi için, Abdulbaki, *el-Mu’cemu’l-Müfehres*, 621-622. bkz.

⁵³⁰ Gündüz, Şinasi, *Yaşayan Dünya Dinleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı yay, Ankara 2010, 17.

⁵³¹ Bayındır, Abdulaziz, *Kur’an Işığında Aracılık ve Şirk*, Süleymaniye Vakfı yay, İstanbul 2015, 18.

“İman etmedikleri sürece Allah’a ortak koşan kadınlarla evlenmeyin. Mümin bir cariye Allah’a ortak koşan bir kadından daha hayırlıdır, Allah’a ortak koşan kadın hoşunuza gitse de. İman etmedikleri sürece Allah’a ortak koşan erkeklerle, kadınlarınızı evlendirmeyin. İman eden bir köle, Allah’a ortak koşan bir erkekten daha hayırlıdır, Allah’a ortak koşan hür erkek hoşunuza gitse de. Onlar ateşe çağırırlar, Allah ise izniyle, cennete ve bağışlanmaya çağırır. O, insanlara ayetlerini açıklar ki öğüt alıp düşünsünler.”⁵³²

“Zina eden erkek, zina eden veya Allah’a ortak koşan bir kadınla evlenir. Zina eden bir kadınla da ancak zina eden veya Allah’a ortak koşan bir erkek evlenir. Bu müminlere haram kılınmıştır.”⁵³³

“Allah, münafık erkeklere ve münafık kadınlara, Allah’a ortak koşan erkeklere ve Allah’a ortak koşan kadınlara azap etmek; mümin erkeklerin ve mümin kadınların da tövbelerini kabul etmek için insana emaneti yüklemiştir. Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”⁵³⁴ Müşrik erkek ve müşrik kadınlara karşı nasıl bir tavır takınılması gerektiği ifade edilmiştir.

2.3. Şirkin Başlangıcı

Şirkin sağlıklı anlaşılabilmesi için müşriklerin neden şirk koştuklarını değil şirke götüren sebeplerin nasıl başladığını bilmek meselenin sağlıklı değerlendirilebilmesi için önemlidir. Çünkü toplumsal hiçbir olay ve olgu birden patlak vermemiştir. Toplum etkileyen olayların perde arkasının bilinmesi olayın sağlıklı anlaşılmasında yardımcı olacağı için burada şirkin tarihçesine bakmak önem arz etmiştir.

Taştan yapılan putlara ilk tapanlar İsmail oğulları olmuştur. İsmail oğulları yaşadıkları Mekke kendilerine dar gelince başka alanlara yayılmışlardır. Gittikleri her yerde de Kâbe’ye duyulan özlem ve saygı gereği Haremi Şerif’ten bir taş alıp beraberlerinde götürdüler. Daha sonra buldukları yerde Haremi Şerif’ten aldıkları taşın etrafında tavaf etmeye başladılar. Buda zamanla hoşlandıkları taşların etrafında

⁵³² Bakara, 2/221.

⁵³³ Nur, 24/3.

⁵³⁴ Ahzap, 33/73. Müşrik kavramının geçmekte olduğu ayetler için, Abdulbaki, *el-Mu’cemu’l-Müfehres*, 866-867. bkz.

tavaf yapmaya kadar götürmüş ve Kabe'ye duyulan saygı içine şirk karışacak kadar faklı bir boyut kazanmaya başlamış oldu.⁵³⁵

Şirk denilince Akla ilk gelen isim Hz. Nuh'un kavmidir.⁵³⁶ Çünkü o, Allah tarafından müşriklere gönderilen ilk resul idi. Nuh her defasında onlara Allah'ın nimetlerini hatırlatıp içinde buldukları durumları ve gidişatlarını hatırlattı. Fakat bunlar her defasında diretiler.⁵³⁷ Hz. Nuh kavminde meşhur olan dört put vardır bunlar: Suva', Yeğus, Yeu'k ve Nesr idi.⁵³⁸ İnsanlar bu putlara tapmışlardır.⁵³⁹ Aslında bu putlar Hz. Nuh'un kavmi içinde yaşamış ilahi tebliği kabul eden salih insanların suretleridir. Bunlar vefat ettikten sonra İblis bu insanların suretlerini yapıp şirke giden yolları açmaya çalıştı. Çünkü ilk etapta bunlara tapın denilse tepkiye sebep olacağı için bu resimler salih insanları hatırlamak için yapıldı görüntüsü verilmeye çalışıldı. Zaten o an için insanlar da bunlara tapmamıştı.⁵⁴⁰

Hz. Nuh'un tufanı daha tazeliğini koruyorken ve insanların hafızasında bu olay canlılığını muhafaza ediyorken şeytanın birden insanlara, Salih insanların suretlerini yapın sonrada onlara tapın, demesi umulmadık bir tepkiye yol açacağı için bundan kaçınılmıştır. Bu yüzden plan aşamalı ilerlemiştir. Zaten Hz. Nuh da yeryüzünde hiçbir inkârcının kalmaması için dua da bulunmuştu.⁵⁴¹ İnsanların zihinlerinde bu duanın tesiri canlılığını kururken aşamalı bir yöntem takip edildiği anlaşılmıştır. Bu yüzden şeytan şirk kavramını insanlara alıştırarak öğretip benimsetmiştir.

Bir önceki nesil salih insanların resimlerine bakarak kendilerini teselli etmişlerdir. Bu nesil tükenip yerine gelen yeni kuşağa, iblis, bunların heykellerini yapın, demiştir. Heykeller yapıldıktan sonra da şeytan bunlara, sizden öncekiler bunlara ibadet etmişlerdir, diyerek kurguladığı düşüncenin referansını hazırlamaya

⁵³⁵ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, II/. 308.

⁵³⁶ Hud, 11/25-27.

⁵³⁷ Meyli, *Risaletu'ş-Şirki ve Mezahiruh*, 111-113.

⁵³⁸ Nuh, 71/23.

⁵³⁹ Nuh'tan sonra bu putları Arap kabileleri kutsadılar. Her bir kabilenin putu ayrıydı şöyle ki Ved ismindeki put: Beni Kelb kabilesinin, Suva' Huzeyl kabilesinin, Yeğus, Murad kabilesinin, Nesr Himyer kabilesinin, Yeük ise Hemedan kabilesinin putuydu. Askalani, *Fethu'l-Bari Şerhu sahihi Buhari*, VIII/. 851. bkz. Putlara verilen bu isimlerin aslında Âdemin çocuklarının isimleri olduğu söylenmiştir. Suyuti, *Durrul'Mensur fi't-Tefsiri bi'l-Me'sur*, XIV/. 712-713. bkz. Bazı rivayetlere göre ise bunlar Süryanice isimlerdir. İbn Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, I/. 59. bkz.

⁵⁴⁰ İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'an'il-Azim*, XIV/. 142-143.

⁵⁴¹ Nuh, 71/24.

çalışmıştır. Böylece putlara ibadet yapma insanlar arasında birer vazife haline gelmiştir.⁵⁴²

Neticede iyi niyetle girilen bu yola zülmün ve şirkin karıştığı bir çıkmaza girilmiştir. İblis sinsice insanların itikatlarını değiştirip tevhit yerine çok ilahlı bir anlayış geliştirip insanların bilinçaltına yerleştirerek nesilden nesile geçecek olan puta ibadet etme geleneğini yaygın bir hale getirmiştir. Şirk kavramı Hz. İbrahim'in toplumunu da sarmış ve buradan Araplara da sıçrayarak günümüze kadar çeşitli varyantlarıyla varlık göstermiştir.

2.4. Şirk Psikolojisi

Müşriklerin zihin dünyası karışık olmakla beraber mutlak manada Allah'ı inkâr diye bir şey olmadığı kendi ifadelerinde bellidir. Putlara ibadet etmelerinin sebebini de Allah'a yaklaşımda birer vesile olduklarını söylemeleridir.⁵⁴³ Faklı ayetlerde yeri, göğü ve kendilerini kim yarattı? sorusuna karşılık Allah yarattı,⁵⁴⁴ şeklindeki cevaplarında nasıl bir inanca sahip olduklarını göstermesi açısından önemlidir.

Müşriklerde tevhit inancını benimseyen insanlar gibi darlıkta, korku halinde, seferde, savaşta vb. gibi durumlarda en üstün ve yüce güç olan Allah inancını benimsemişlerdir. Müşrikler her ne kadar putlara ibadet ederek şirk koşmuşlarsa da gerçek ilahın Allah olduğunu bilmişlerdir. Dolayısıyla kendileriyle Allah arasında vesile saydıkları evliyaları ve putları psikolojik ve ruhi destek olarak kabul etmişlerdir. Çünkü onların dünyasında aşkın olan varlığa araya elçiler koyarak ulaşılabilmiştir.⁵⁴⁵

Nitekim müşriklerin dünyasındaki tanrı inancını teke indiren peygamberlere karşı duydukları öfkeleri ve hayretleri de Kur'an'da hikâye edilmiştir.⁵⁴⁶ Bu, tıpkı istediğini elde etmek için üstte bulunan mevkilere birilerini aracı kılarak ulaşma arzusuna benzemiştir. Yani tanrıların en üstünü olan Allah'a ulaşma arzusundan ibarettir.

Müşrik insanların psikolojisini belki de en iyi özetleyecek durumlardan birisi de Hz. peygamberin dedesi Abdulmuttalib'in Ebrehe'ye karşı ne bir kuvvetle ne de

⁵⁴² Suyuti, *Durru'l-Mensur*, XIV/. 712-713.

⁵⁴³ Zümer, 39/3; Yunus, 10/18.

⁵⁴⁴ Zuhruf, 43/9-87.

⁵⁴⁵ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed*, I. 338.

⁵⁴⁶ Sad, 38/5-7; Enbiya, 21/36; Furkan, 25/41-42.

Kabe'nin içindeki ve çevresindeki putlarla karşı çıkma isteğinin olmadığı aksine Ebrehe'ye karşı, bu evin Rabbine sığınıyorum o burayı korur,⁵⁴⁷ demesi müşriklerin inancını ve haleti ruhiyelerini anlamanın çokda mümkün olmayan karmaşık bir yapı olduğu görülmüştür. Aynı şekilde Hz. peygamberin amcası ve hamisi olan Ebu Talib'in Hz. Peygamberin hak olduğunu bilmesine rağmen ölüm döşeğinde kendisine telkin edilen şehadeti reddetme psikolojisinin altında yatan ana sebebi anlamak güçtür.⁵⁴⁸ Bu bağlamda müşriklerin kendi elleriyle yonttukları, şekil verdikleri ve daha sonra pazarda normal bir eşya alınır gibi satın aldıkları bu putlara ibadet etmeleri müşriklerin psikolojilerini yansıtmaları açısından ayrıca önem arz etmiştir.⁵⁴⁹ Bu delillerin tamamı karmaşık bir inanç yapısında olan müşriklerin tek tanrı inancına sahip olduklarını göstermiştir.

Uzun yıllar Firavun'un zulümüyle köleleştirilen İsrailoğullarının Hz. Musa'nın gelmesiyle Allah'ın bir ikramı sonucu kurtulan bu kavim daha denizi geçeli kısa bir süre geçmesine rağmen⁵⁵⁰ Hz. Musa'dan kendilerine bir ilah edinmesini istemeleri altında yatan psikolojik faktörleri anlamak pek de kolay görünmemiştir.⁵⁵¹ Bununla beraber şirk psikolojisiyle hareket eden insanlarda nesnelere duydukları tevessül inancının ön planda olduğu görülmüştür.

2.5. Şirk Topluları

İnsanlar tarihi devirlerde ilahi mesajdan uzaklaşarak tarihin karanlık dehlizlerinde şirk bataklığına düşmüşlerdir. Fakat her uzaklaşma ve fetret döneminden sonra kültür ve gelenekler her ne zaman ilahi mesajın önüne geçmişse yüce Allah insanların içindeki durumdan kurtulmaları için elçiler göndermiştir.

İnsanlar ilahi Risalet'ten uzaklaştıkça ya da uzak durdukça ve buna sosyo-kültürel faktörlerde eklenince⁵⁵² kendilerini ısıtacak güneş tanrısına, yağmur yağdıracak bulut tanrısına, hastalandığında şifa verecek gizli bir güce el açmışlardır. Bunun sonucunda tevhitte uzaklaşan şirk topluları doğmuştur.⁵⁵³ Bu da âdemoğlunun yaratana hakkıyla tanımadığı, ilahi mesajı dinlemek yerine yüz çevirip,

⁵⁴⁷ Kutup, *Fizilali'l-Kur'an*, VI/ 2981-3982.

⁵⁴⁸ Mubarekfuri, *er-Rahiku'l-Mahtum*, 108.

⁵⁴⁹ Suyuti, *Durru'l-Mensur*, XI/ 304.

⁵⁵⁰ Şuara, 26/63.

⁵⁵¹ Araf, 7/138.

⁵⁵² Sinanoğlu, Mustafa, *Şirk*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay, DİA 2013, İstanbul 1988, XXXIX/ 194.

⁵⁵³ Ünal, *Kur'an'da Temel Kavramlar*, 284.

Allah'ı hakkıyla takdir etmeyişinden⁵⁵⁴ kaynaklanmış şirk toplumlarının türemesine neden olmuştur. Nihayetinde ne muvahhid ne de müşrik hiçbir topluma, uyarıcılar gönderilmedikçe, cezalandırılmamışlardır.⁵⁵⁵

Burada şirk-müşrik toplumların analizini yapmak için bunların kimler olduğunu tespit etmek konumuz açısından önem arz etmiştir. Çünkü tarihi serüvende beşerin kendi içgüdüleri neticesinde ortaya çıkan şirk toplumları olduğu gibi zamanla semavi dine mensup olan insanlar arasında da ilahi mesajdan uzaklaşma neticesinde şirke düştüğü görülmüştür. Dolayısıyla bu kavramın sadece şirk kuşan toplumlara has olmadığı göz ardı edilmemelidir. Örneğin semavi dine mensup olan Hristiyanlar teslis inancıyla, Yahudiler ise Üzeyir'in Allah'ın oğlu olduğunu iddia etmekle şirke düştükleri bilinmektedir. Dolayısıyla insanlarla asıl kaynak arasına mesafeler girdikçe yozlaşma ve beşer ürünü olan sapkın fikirler türemiştir.⁵⁵⁶

Allah'a ortak koşan müşrik toplumlara bakıldığında sistemli ve düzenli bir inanç sisteminden yoksun oldukları görülmüştür. Bunlar yerine göre içgüdülerinden kaynaklanan korkuları yüzünden Allah dışındaki her hangi bir varlığa, melek, put, cin vb. taparken bazen de enaniyet, dünyalık ve menfaat uğruna şirke düşmüşlerdir.⁵⁵⁷ Aslında müşrikler ubudiyetin putlara değil Allah'a layık olduğunu bilip bu hakikati bilmişlerdir. Bundan dolayı Allah'a hakkıyla ibadet edemeyeceklerini iddia edip ona karşı mahcup olmama adına Allah ile kendi aralarında şefaet edeceklerine inandıkları putları aracı kılmışlardır.⁵⁵⁸ Dolayısıyla kendi iç dünyalarında kurdukları inanç sisteminin zaman ve şartlara göre değişiklik arzettiği görülmüştür.

Aşağıdaki ayetler müşriklerin nasıl bir inanç bozukluğu ve tek söylemden uzak olduklarını açıklamıştır. Kur'an müşriklerin tutarsızlığını ve içinde buldukları ruh halini şöyle aktarmıştır:

Allah'a ortak koşanlar diyecekler ki, "Eğer Allah dileseydi biz de ortak koşmazdık, babalarımız da. Hiçbir şeyi de haram kılmazdık. Onlardan öncekiler de (peygamberlerini) böyle yalanlamışlardı da sonunda azabımızı tatmışlardı. De ki,

⁵⁵⁴ Hac, 22/74.

⁵⁵⁵ İsrâ, 17/15.

⁵⁵⁶ Tevbe, 9/30.

⁵⁵⁷ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed*, çev. Mehmet Yolcu, Düşün Yay, İstanbul 2012, I/. 326-327.

⁵⁵⁸ Sinanoğlu, Mustafa, *Şirk*, Türkiye Diyanet Vakfı yay, DİA XXXIX/. İstanbul 1988, 197.

“Sizin (iddialarınızı ispat edecek) bir bilginiz var mı ki onu bize gösteresiniz? Siz ancak kuruntuya uyuyorsunuz ve siz sadece yalan söylüyorsunuz.”⁵⁵⁹

Allah’a ortak koşanlar dediler ki: “Allah dileseydi ne biz, ne de atalarımız ondan başka hiçbir şeye tapmazdık, Onun emri olmadan hiçbir şeyi de haram kılmazdık.” Kendilerinden öncekiler de böyle yapmıştı. Peygamberlere düşen sadece apaçık bir tebliğdir.”⁵⁶⁰

“Eğer Rahman dileseydi biz onlara kulluk etmezdik”, dediler. Bu konuda hiç bir bilgileri yoktur. Onlar sadece yalan söylüyorlar.”⁵⁶¹

Ayetlerden de açık bir şekilde anlaşıldığı gibi Müşrikler kendilerini avuttukları ve budurum karşısında suçsuz olduklarını iddia ederek asıl suçlunun başkaları olduklarını ima etmeye çalıştıkları görülmektedir.

2.5.1. Dehrilik

Dehr, mutlak zaman anlamına geldiği için bu kavram zamana nispet edilmiştir. İslam dünyasında bu akım, materyalist olarak tanımlandığı için inkârcı bir akım olarak kabul edilmiştir.⁵⁶² Dehr kavramının bin senelik zamanı kapsadığını söyleyenler olmuştur. Hz. Peygamberin de hadislerinde dehr kavramını kullandığı sabittir. Dehrilik inancına mensup olanlar mülhidler (dinden çıkanlar) ahirete inanmazlar.⁵⁶³ Aynı kavramın âlemin yaratılması ve yok olması içinde kullanıldığı görülmüştür.⁵⁶⁴

Kur’anın haber verdiğine göre İslam öncesi cahiliye Arap toplumunda çeşitli inançlar vardı. Dehrilik de bu farklı inançlar arasında yer almaktaydı.⁵⁶⁵ İlmi bağlamda bu akımı savunan insanların elinde ölümden sonra yeniden vücut bulmanın ve dirilmenin olmayacağını ispatlayacak bir tek bilimsel kanıtları olmamıştır. Bu sadece bir zandan ibarettir.⁵⁶⁶ Bu akımın savunucuları her şeyi yok eden, çürüten ve yokluk âlemine sürükleyen asıl şeyin zaman olduğunu iddia etmişlerdir. Böylece yaratıcı olan

⁵⁵⁹ En’am, 6/148.

⁵⁶⁰ Nahl, 16/35.

⁵⁶¹ Zuhruf, 43/20.

⁵⁶² Altıntaş, Hayrani, *Dehriyye*, Türkiye Diyanet Vakfı yay, DİA, İstanbul 1988, IX/. 107.

⁵⁶³ İbn Manzur, *Lisanu’l-Arap*, XIV/. 1439-1440.

⁵⁶⁴ İsfehani, *el-Müfredat fi Garibi’l-Kur’an*, 179.

⁵⁶⁵ Casiye, 45/24.

⁵⁶⁶ Casiye, 45/24.

Allah'ı atıl bir durumda bırakmışlardır. Bunun neticesinde de zamanı (dehr) Allah'a eş koşmuşlardır.⁵⁶⁷

Dolayısıyla kevni ve fiziki âlemde cereyan eden olayların son bulması yaratıcının kudretiyle değil bunlara göre her şeyin ana faili olan zamandır. Bundan dolayı bu kişiler şiiirlerinde de zamandan yakınmışlardır.⁵⁶⁸ Bunları iddia edenlere karşılık Kur'an birçok ayette farklı örnekler sunarak ölümden sonraki hayatı somutlaştırarak gözler önüne sermek suretiyle kendilerinin savunmuş olduğu nazariyenin hakikatten uzak olduğunu bildirmiştir.⁵⁶⁹ Fakat insanların çoğu bunu bilmezden ve görmezden gelmişlerdir.⁵⁷⁰

Dehriyyun akımını savunan insanlarda da bir fail (dehr) olduğu inancı görülmekle beraber mutlak manada bir tanrı tanımazlık olduğu neticesine ulaşılır. Yani bunlara göre asıl olan Tanrının atıl durumda olmasıdır.⁵⁷¹

2.5.2. İlhad

Ateizm, (ilhad-mülhid) anlam itibariyle dinden çıkmayı ifade eden bir felsefi kavram olup sözlük manasıyla, meyledip yönelmek, hakikatten sapmak, kuşku duymak ve münakaşa etmek anlamında kullanılmıştır. Aynı kavram kelami anlamda Allah'ın varlığını ve birliğini ve inanç esaslarını inkâr etmek içinde kullanılmıştır.⁵⁷²

İlhad kavramına Kur'an'da atıfta bulunulmuştur.⁵⁷³ Bu kavram zulümle eş anlamlı olacak şekilde kullanılmıştır. Bu kavram İslam öncesi cahiliye toplumunun nasıl bir inanca sahip olduklarını göstermiş, o dönemin ahlak ve inanç karakteristik özelliğini de yansıtmıştır.⁵⁷⁴ Çünkü Kur'an ateist olan İslam öncesi müşriklerin ölümden sonraki diriliş hakkında şüphelerine karşılık örnekler sunmuştur.⁵⁷⁵ Ateistlerin düşüncesinde tanrının yokluğunu ispatlamaktan öte varlığı hakkındaki delillerin yetersiz olduklarını iddia etmeleri temel ilkelerini teşkil etmiştir.⁵⁷⁶ Bundan dolayı bu akımı savunan insanlarda eskiden olduğu gibi gönümüzde de ahiret inancı

⁵⁶⁷ Mevdudi, *Tefhimu'l-Kur'an*, V/. 328.

⁵⁶⁸ Zemahşeri, *Keşşaf*, V/. 487.

⁵⁶⁹ Kutup, *Fizilali'l-Kur'an*, V/. 3232.

⁵⁷⁰ Casiye, 45/26.

⁵⁷¹ İbn Aşur, *Tefsiru't-Tehrir ve't-Tenvir*, XXV/. 362-366.

⁵⁷² Gürsoy, Kenan, *İlhad*, Türkite Diyanet Vakfı yay, DİA1988, XXII/. 90.

⁵⁷³ Hac, 22/25.

⁵⁷⁴ Razi, *Mefatihu'l-Gayb*, XXIII/. 24-26.

⁵⁷⁵ Yasin, 36/77-79.

⁵⁷⁶ Gürsoy, Kenan, *İlhad*, Türkite Diyanet Vakfı yay, DİA1988, XXII/. 98.

olmadığı için ölümden sonraki hayata inanmazlar.⁵⁷⁷ Tanrı tanımaz ateistler aslında hür olduklarını iddia edip, yaratıcının kendilerine tanrılık yapmasını ve müdahil olmasını reddederek nefislerini tanrılaştırıp kendilerini tanrı konumuna görmüşlerdir. Müşrikler ise Allah'ı kabul etmekle beraber ona başkalarını ortak kılıp ulaşmak istemişlerdir.⁵⁷⁸ Bu iki bakış açısı aslında ateistler ile müşrikler arasında nasıl bir fark olduğunu gösterip yüce yaratıcıya olan inançlarını yansıtmıştır.

Ateizm tarihçesinin eski olduğu ve bunun milattan önce olduğu varsayımı ağırlık kazanan görüş olmuştur. İslam tarihinde de bu akımla öne çıkan iki önemli şahsiyet olmuştur. Bunlardan birisi Yahya b. İshak er-Ravendi (H. 205-245) diğeri Ebu Bekir Muhammed İbni Zekeriyâ er-Razi (865-982) bu iki şahıs peygamberlik ve mucize gibi dini inançları eleştirmişlerdir. Dolayısıyla ateizmin üzerine kurulduğu temel düşünce yoktan yaratmanın imkânsız olduğu iddiasından gelmiştir.⁵⁷⁹

2.5.3. Sabiilik

Kur'an'da Sabiilerden bahseden üç ayet bulunmaktadır. Bu ayetlerin ikisinde sabiiler Müminler, Yahudiler ve Hristiyanlarla beraber anılmışken, üçüncü ayette ise Sabiilere ek olarak müşrik ve Mecusilerde zikredilmiştir. Kur'an'da Sabiilerle ilgili olarak şöyle buyurulmuştur:

“Şüphesiz inananlarla (Müslümanlar), Yahudiler, Hristiyanlar ve Sabiilerden (her bir grubun kendi şeriatı döneminde) “Allah’a ve ahiret gününe inanan ve Salih ameller işleyenler için Rableri katında mükâfat vardır; onlar korkuya uğramayacaklar, mahzun da olmayacaklardır”⁵⁸⁰

“Şüphesiz inananlarla (Müslümanlar), Yahudiler, sabiiler ve Hristiyanlardan (her bir grubun kendi şeriatı döneminde) “Allah’a ve ahiret gününe inanan ve Salih ameller işleyenler için hiç bir korku yoktur. Onlar mahzun da olmayacaklardır”⁵⁸¹

⁵⁷⁷ En'am, 6/29.

⁵⁷⁸ Bayındır, *Kur'an Işığında Aracılık ve Şirk*, 19.

⁵⁷⁹ Topaloğlu, Aydın, *Ateizm ve Eleştirisi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay, Ankara 2004, 24-25.

⁵⁸⁰ Bakara, 2/62.

⁵⁸¹ Maide, 5/69.

“Şüphesiz, iman edenler, Yahudiler, Sabiiler, Hıristiyanlar, Mecûsiler ve Allah’a ortak koşanlar var ya, Allah kıyamet günü onların aralarını mutlaka ayıracaktır. Çünkü Allah her şeye şahittir.”⁵⁸²

Allah (cc) Kur’an’da farklı din ve inanışlara mensup olan bu kişilerin varlığını ve durumlarını bizlere haber vermiştir. Allah’a iman edip salih amel işleyenlerle inanmayanların ahiretteki durumları hakkında nasıl hüküm verileceği açıklanmıştır. Bununla beraber gerek canlı ve cansız varlıkları Allah’a ortak koşmak yanında peygamberleri arasında ayırım yaparak onları ilahlaştırılanların akibet olarak nasıl bir durumla karşılaşacakları hakkında kendilerine mesaj verilmiştir.⁵⁸³

Sabiiler, kendilerinin Hz. Nuh’un dinine tabi olduklarını iddia etmişlerdir. Gerçekte ise bunlar Ehli Kitaptan ayrılıp gündüz ibadet eden bir inanç sistemine sahip olmuşlardır. Mekke müşriklerinin, Hz. Peygamber ve Müslüman olan insanlara, Kureyş’in dinini terk edip İslam’ı benimsemelerinden dolayı “sabiî oldu” yakıştırmasında bulunmaları aslında bunların Ehli Kitap olduklarının bir kanıtını teşkil etmiştir. Fakat bunlar zaman içerisinde güneş, ay ve yıldızlara taparak tevhitte uzaklaşmışlardır.⁵⁸⁴ Hevasına uyup peygamberler ve onların yolunu terk edenler içinde Sabiî kavramı kullanılmıştır.⁵⁸⁵ Bu kavram Kur’an tarafından da kullanılmıştır.⁵⁸⁶

Tefsircilerin bir kısmına göre Allah, Sabiî kavramıyla her hangi bir dine mensup olmayan kişileri kastetmiştir. Bazıları da bunların Ehli Kitaptan ayrılan bir grup olmadıklarını söylemiştir. Bazılarına göre de Yahudi ve Mecusiler arasından türemiş bir grup oldukları⁵⁸⁷ ve meleklerle taptıkları söylenmiştir.⁵⁸⁸

Üzerinde düşünülmesi gereken önemli noktalardan birisi, Sabiî gibi bir topluluğun Kur’an’da kendilerine yer bulmaları ve zikredilmeye değer bulmuş olmalarıdır. Bu mesele ayrıca tartışılması gereken bir konudur. Çünkü yeryüzünde Allah’a şirk kuşmuş nice toplumlar var olmuştur. Buna rağmen Kur’an’ın üç ayetinde

⁵⁸² Hac, 22/17.

⁵⁸³ Kiliçli, Sami, *Mekki Surelerde Müminlerin Müşrikler ve Ehl-i Kitap İle İlişkileri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Tefsir Anabilim Dalı, 2012, 87-88.

⁵⁸⁴ İbn Manzur, *Lisanu’l-Arap*, XXVIII/. 2385.

⁵⁸⁵ Şehristani, Ebulfeh Muhammed Abdülkerim İbn Ebu Bekir Ahmed, *el-Milel ve’n-Nihal*, thk. Abdülaziz Muhammed el-Vekil, Daru’l-Maarif, Kahire 1968, II/. 63.

⁵⁸⁶ Maide, 5/69; Bakara, 2/62

⁵⁸⁷ Taberi, *Cami’u’l-Beyan*, II/. 32-38.

⁵⁸⁸ Razi, *Mefatihü’l-Gayb*, III/. 112.

neden ısrarla Sabiilere atıfta bulunulmuştur? İşin en ilginç yanı da Sabiilerin Kur'an'da Ehl-i kitap olan Hristiyan, Yahudi ve Müminlerle anılmış olmaları olmuştur.

Bunların muvahhidlerle anılmış olmaları onların da Allah'a iman eden ve her hangi bir şekilde muvahhidlerin dinine inanan kişiler olduklarının birer göstergesini teşkil etmektedir. Fakat İslam tarihi boyunca neredeyse yazılmış olan bütün tefsirlerde bu incelikler göz ardı edilmiş olup Sabiilerle ilgili bu kısım karanlıkta kalmıştır. Bununla beraber halen Irak'ta Sabiiliği devam ettiren insanların varlığı da bilinmektedir.⁵⁸⁹

Ayrıca Sabiilerin nübüvvetten önce de Arapların şirke dayalı inançlarını ve geleneklerini terk etmiş olmaları ve bu şekilde içinde buldukları toplum tarafından dışlanmaları da kendi dönemleri açısından ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir.⁵⁹⁰

2.5.4. Yahudilik

Arabistan'a giren semavi dinlerin en önemlisi ve en kadimi Yahudilik olmuştur. Bu din dönemin siyasi çalkantılarından etkilenip Babil Kralı Buhtunnasır'dan kaçarak başta Medine olmak üzere civar yerleşimlere dağılmış olan insanlar tarafından Arabistan'a taşınmıştır. Kısmi olarak Yemen dışında Arapların bu dine sempati duydukları söylenemez. Bundaki en büyük etken Yahudilerin enaniyeti ve kendilerini seçilmiş ırk olarak görmelerinden kaynaklanmıştır. Zaten bölgenin hâkimi olan Araplarında bu anlayışı kabul etmeleri mümkün görülmemiştir. Yahudiliğin o dönemlerde Arabistan'da kabul görmemesinin sebeplerinden biride semavi dine mensup olduklarını iddia eden Yahudilerin ilahi mesajı bırakıp ticarete yönelmeleri; fitne, fesat ve faizcilikle uğraşmaları olmuştur. Bu faktörler zamanla Arapların kendilerine ve inançlarına mesafeli davranmasında etkili olmuştur.⁵⁹¹ Dolayısıyla Yahudilerin dinlerinde samimiyetsiz davranışları bölge halkının semavi olan bu dine yaklaşmasını engellemiştir.

Kur'an'da Yahudilik kavramı ve Yahudilerin büyük bir yekün tuttuğu geniş bir zeminde ele alınmıştır. Yahudilik üç semavi dinden birisidir. Hz. Yakup'la başlayan serüvenleri Hz. Musa döneminde zirve noktasına çıkmıştır. Hz. Yusuf'tan

⁵⁸⁹ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed*, I. 426.

⁵⁹⁰ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed*, I. 427-428.

⁵⁹¹ Sarıçam, İbrahim, *Hiz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay, Ankara 2004, 48.

sonra köleleştirilmeleri ve sancılı bir merhaleden geçtikleri Kur'an tarafından haber verilmektedir. Kur'an Hz. Yakup'un kavmini, Beni israil (İsrailoğulları) şeklinde tanıtmıştır. İsrailoğulları Hz. Musa'dan sonra tefrikaya düşerek şirke bulaşmaya kadar gitmişlerdir. İsrailoğulları Hz. Musa'ya nispetle Musevi olarak da anılmışlardır.⁵⁹² Bunlar Hz. Musa'ya tabi olup kendilerine Tevrat'ın hükümleri uygulanmıştır. Tevrat Allah tarafından gönderilen ilk ilahi kitap olma özelliği taşımıştır.⁵⁹³

Yahudiler Arabistan'a seçilmişlik duygusuyla gelipmensup oldukları dini kendi emellerine alet ederek oradaki insanlar üzerinde tahakküm kurmak istediler. Bunlar her konuda üstün ve bilgili olduklarını sanıyorlardı.⁵⁹⁴ Fakat Kur'an onların bu şekilde olmadıklarını haber vermiştir. Bu meyanda Kur'an'ın Yahudileri tanıtmayı şöyle bildirir:

"Bunların bir de ümmî takımı vardır; Kitap'ı (Tevrat'ı) bilmezler. Onların bütün bildikleri bir sürü kuruntulardır. Onlar sadece zanda bulunurlar."⁵⁹⁵

"Kitap ehlinden öylesi vardır ki, ona yüklerle mal emanet etsen, onu sana (eksiksiz) iade eder. Fakat onlardan öylesi de vardır ki, ona bir dinar emanet etsen, tepesine dikilip durmadıkça onu sana iade etmez. Bu da onların, "Ümmilere karşı (yaptıklarımızdan) bize vebal yoktur demelerinden dolayıdır. Onlar, bile bile Allah'a karşı yalan söylerler."⁵⁹⁶

"O, ümmilere, içlerinden, kendilerine ayetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderendir. Hâlbuki onlar, bundan önce apaçık bir sapıklık içinde idiler."⁵⁹⁷

İsrailoğulları Allah'ın Hz. Musa'yı kendilerine göndermesiyle Firavun'un zulmünden kurtarmıştı. Bunlar daha Hz. Musa hayatta iken taşkınlık yapıp zaman zaman Hz. Musa'nın emrinden çıkarak hatta Hz. Musa kırk günlük Allah ile yaptığı buluşmada dahi küçük bir şirke bulaşmışlardı. Allah'ın kendilerine vermiş oldukları nimetleri unutup Hz. Musa'dan sonra delalete düştüler. Kur'an İsrailoğullarının şirkini şu ayetle bildirmiştir:

⁵⁹² Tevbe, 9/30.

⁵⁹³ Şehristani, *el-Milel ve'n-Nihal*, II/ 15-16.

⁵⁹⁴ Derzeze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed*, I/ 444.

⁵⁹⁵ Bakara, 2/78.

⁵⁹⁶ Ali İmran, 3/75.

⁵⁹⁷ Cuma, 62/2.

*Yahudiler, “Üzeyir Allah’ın oğludur” , dediler. Hristiyanlar ise, “İsa Mesih Allah’ın oğludur”, dediler. Bu onların ağızlarıyla söyledikleri (cahilce) sözleridir. Onların bu sözleri daha önce inkâr etmiş kimselerin söylediklerine benziyor. Allah onları kahretsin. Nasıl da haktan çevriliyorlar!*⁵⁹⁸

Yahudilerden Finhas adında bir adam, ya da onlardan bir grubun, Üzeyir Allah’ın oğludur, dediler.⁵⁹⁹ Aynı kişinin, Allah fakir bizler ise zenginiz,⁶⁰⁰ dediği rivayet edilmiştir. Yahudiler zaman içinde Tevrat’ın hükümlerini unutup işlerine yarayacağı şekilde kendi hevaları doğrultusunda yorumladılar. Bunun üzerine ellerindeki ilahi mesajın değerini bilmeyen İsrailoğullarından Tevrat sökülüp alındı. İlahi mesajın değerini bilmeyen bunlar öyle bir hale geldiler ki bir zaman sonra Üzeyir Allah’ın oğludur, deme cesaretinde bulundular.⁶⁰¹

Bir zamanlar Allah’ın kendilerini kurtarması için gönderdiği ve kendilerine her çeşit nimet verilen ve üstün tutulan bu kavim Allah’ın lanetini üzerlerine çekti. Hristiyanlar, Hz. İsa Allah’ın oğlu derken Yahudiler de Üzeyir Allah’ın oğludur demeye başladılar. Bu iki grup adeta her şeyden münezze olan Allah için çocuk isnadında bir birleriyle mücadele haline girdiler.⁶⁰²

Hz. Peygamber Mekke’den Medine’ye hicret ettikten sonra Yahudiler iman etmemek için her fırsatta üste çıkma yolları aramıştır. Tevrat’ı kendi emelleri doğrultusunda yorumladılar. Zaman zaman Hz. Peygamberin bazı şeyleri bilmediğini ima ettiler. Bunlardan bir grup Hz. Peygambere gelerek, sen daha Üzeyir’in Allah’ın oğlu olduğunu bilmiyorsun, kiblemizi terk ettin biz sana nasıl tabi olalım, demekle Hz. Peygamberin bilgisiz kendilerinin ise herşeyi bildiklerini iddia ettiler.⁶⁰³ Bunu yaparak hakikatin kendilerinde olduğunu ima etmeye çalışıp hakikate tabi olmamak için bahaneler üretiyorlardı. Bunlar kendi ağızlarıyla söyledikleri⁶⁰⁴ ve iddia ettikleri şeylerden ibaretti. Ve bunlar gerçeği bırakıp kendilerinden önceki milletlerin Allah’a yakışmayan iftiralarını dile getirmişlerdir.⁶⁰⁵

⁵⁹⁸ Tevbe, 9/30.

⁵⁹⁹ Taberi, *Cami’u’l-Beyan*, XI/. 409.

⁶⁰⁰ Âli İmran, 3/181.

⁶⁰¹ Nisaburi, *el-Vesit fi Tefsir’l-Kur’ani’l-Mecid*, II/. 489.

⁶⁰² Zemahşeri, *Keşşaf*, III/. 31-33.

⁶⁰³ Suyuti, *Durru’l-Mensur*, 317-318.

⁶⁰⁴ Tevbe, 9/30.

⁶⁰⁵ İbn Cevzi, *Zadu’l-Mesir*, III/. 423.

Öyle anlaşılıyor ki Yahudiler de Tevrat'ın hükümlerini bırakıp kendilerine daha fazla sevimli olan dünyalık ve öncekilerin sözlerini yeğleyerek Allah'a ortak koşanlardan olmuşlardır.⁶⁰⁶ Hâlbuki Yahudilerin cahilce Allah'a oğul şeklinde isnad ettikleri Üzeyir; onun samimi ve takvalı bir kul olup iddia ettikleri gibi Allah'ın oğlu değil nesebi tertemiz olan Harun'un soyundan olan şerefli bir kuldur.⁶⁰⁷

Yahudiler, Üzeyir Allah'ın oğlu olduğunu iddia etmişlerdir. Bununla birlikte din adamlarını da Rab edindiler. Kimileri Hz. İsa'yı tanrı edinip tapınırken kimileri de annesi Meryem'i ilahlaştırıp tapıyor ve suretlerini mabetlerine asıyordu. Bu şekilde dinin özünden uzaklaşıp inanç yozlaşması ve akli meleke kaybına uğramışlardır. Yahudilerde aynı şekilde inanç yozlaşması yaşayıp Tevrat'taki hükümleri uygulamak yerine, din adamlarının kendileri için teşri ettikleri hükümleri uygulamışlardır. Papa onlar için helali haram, haramı da helal kılmıştır. Bu da şirkin başka bir türünü teşkil etmiştir. Bu şekilde Yahudiler Allah'a ortaklar kuşup şirk toplumu haline dönüşmüştür.⁶⁰⁸ Bununla da yetinmeyen bu iki topluluk kendilerinin Allah'ın sevgili kulları ve çocukları olduklarını iddia ederek şirkin başka bir çeşidine bulaşmışlardır.⁶⁰⁹

Yahudi ve Hristiyanlar ilahi mesajın ve dinin özünden uzaklaştıkça ilahi bereketten mahrum kalıp tarihi serüvende farklı toplumlar tarafından zulme ve göçe tabi tutulmuşlardır. Özellikle Yahudiler bencillikleri yüzünden sayıca çoğalamamışlardır. Bunun neticesinde de gittikleri yerlerde zayıf kalıp fazla tutunamadılar. Tarihte Hristiyan ve Yahudi şeklinde tanımlanan bu iki grup İslam inancına göre şirk toplumları arasında zikredilmişlerdir.

2.5.5. Hristiyanlık

Kur'an N-S-R kavramını maksadın gayesine göre farklı şekillerde kullanmıştır. Kur'an'da N-S-R: Allah tarafından yardım için, "*Allah'ın yardımı ve fetih (Mekke fethi) geldiğinde*"⁶¹⁰ bazen kulun Allah'tan yardım talebi, "*Kâfirler topluluğuna*

⁶⁰⁶ Bakara, 2/165.

⁶⁰⁷ Abduh, *Tefsiru'l-Kur'ni'l-Kerim*, XI. 378.

⁶⁰⁸ Meragi, *Tefsiru'l-Meragi*, XI. 98-103.

⁶⁰⁹ Maide, 5/18.

⁶¹⁰ Nasr, 110/1.

karşı bize yardım et."⁶¹¹ bazen de Allah'ın kuldun yardımı talebi⁶¹² şeklinde kullanılmıştır.

Günümüzde dünyanın her yerinde mensupları bulunan ve dünya çapında nüfusun 1/5'ini oluşturan Hristiyanlık, Filistin bölgesinde doğmuştur.⁶¹³ Hristiyanlık, vahiy ve kutsal bir kitaba dayanmakla beraber zaman içerisinde teslis inancının benimsenmesiyle farklı bir boyut kazanmıştır. Hristiyanlık zamanla yeryüzüne dağılmıştır. Özellikle Kuzey Arabistan'da Gassaniler ve Hireliler arasında yaygınlık kazanmıştır. Irak'taki Hristiyanlar Nasturiliği benimsemişlerdir. Güney Arabistan'da ise Yemen ve Necran'da yayılmış durumdaydı. Dönemin Bizans'ı otoritesini ve ticaret hacmini arttırmak için Hristiyanlığı araç olarak kullanmıştır. Hatta Himyer'e piskopos gönderip kiliseler inşa etmiştir. Daha sonraları Habeşliler bu dini yaymak için büyük çabalar sarf etmişlerdir.⁶¹⁴

Hristiyanlık, günümüzde iki milyardan fazla müntesibi bulunan, Katolik, Ortodoks ve Protestanlardan oluşan farklı grup ve mezheplere ayrılmıştır. İnanç sistemleri İsa Mesih üzerine oluşmuştur. İslam literatüründe Hristiyanlar için Nasranî, İsevi, Hristiyanlık içinde Nasranîyye ve Mesihîyye ifadeleri kullanılmıştır.⁶¹⁵

Hristiyanlık dini mensubiyet açısından yeryüzündeki büyük oluşumlardan birini teşkil eden Hz. İsa'nın ümmetidir. Hz. İsa Tevrat'ta müjdelenen kişidir.⁶¹⁶ Hristiyanlar için Hz. İsa'nın nüzülü, annesiyle ittisali, kelimenin vücut bulması, yükselmesi, ittihadı kelim ve meleklerle olan ittisali önemli görülmüştür. Bu meyanda kendi aralarında yaptıkları değerlendirmeler ve yorumlar farklılık arz etmiştir. Kendi aralarında Hz. İsa hakkındaki değerlendirmeleri yüzünden zamanla farklı gruplara ayrılan Hristiyanlar, Hz. Peygamberin de bildirdiği gibi yetmiş iki fırkaya ayrılmışlardır. Bu gruplardan üç tanesi tarihleri boyunca ön planda olmuştur. Bunlar: Mülkaniyye, Yakubiyye ve Nasturiyyedir.⁶¹⁷

⁶¹¹ Bakara, 2/286.

⁶¹² İsfehani, *el-Müfredatu fi Garibi'l-Kur'an*, 497. Nusret kelimesinin geçtiği ayetler için, Abdalbaki, *el-Mu'cemu'l-Müfrehz*, 924-926. bkz. İbn Manzur, *Lisanu'l-Arap*, XLIX/. 4439-4442. bkz.

⁶¹³ Tümer, Güney, Küçük, Abdurrahman, *Dinler Tarihi*, Ocak yay. Ankara 1988, 136.

⁶¹⁴ Sarıçam, *Hz. Muhammed Ve Evrensel Mesajı*, 48-49.

⁶¹⁵ Demirci, Kürşat, *Hristiyanlık*, Türkiye Diyanet Vakfı yay, DİA 1988, XVII/. 328.

⁶¹⁶ Şehristani, *el-Milel ve'n-Nihal*, II/. 25-26.

⁶¹⁷ Şehristani, *el-Milel ve'n-Nihal*, II/. 25-28.

Arabistan'da insanlar Hristiyanlığı toplu kabul yerine bireysel bazda bir varlık mücadelesi vermişlerdir. Özellikle vahyin ilk olarak nazil olduğu Mekke'de Hristiyanları ya da Hristiyanlığı muhatap alan ve onları mücadele konusu yapan bir ayet nazil olmamıştır. Eğer bu civarlarda Hristiyanlık yaygın ve güçlü bir pozisyonda olsaydı Mekke müşrikleriyle yapılan mücadele bunlarla da yapılırdı.⁶¹⁸

Kur'an'da Ehl-i kitap olan Hristiyanların dillendirilmesi onların vahiy döneminde hâkim unsur oldukları için değil Mekke ve civar müşriklerin peygambere karşı koz olarak kullanmak istedikleri duyumsamalardan ibaret olan dillendirmelerine karşılık verilen cevaplardan müteşekkildir. Hristiyan unsurlarla asıl mücadele Medine döneminde dışarıdan gelip Hz. Peygamberle Hz. İsa, Meryem, teslis vb. konularda sordukları sorular neticesinde ortaya çıkmış ve bu sorulara karşılık duyurucu cevaplar verilmiştir.

2.6. Teslis

Temelleri tevhid üzere kurulu Hz. İsa'nın ümmeti zamanla İncil'in öğretilerini unutup hükmünü uygulamaktan geri durdular. Böylece zamanla tevhitten uzaklaşma neticesinde teslis şeklindeki düşünce biçimi Hristiyan âlemi içinde yaygınlık kazanmıştır. Hristiyanlar bu meseleyi kendi aralarında farklı bir değerlendirmeye tabi tutup bölünmüşlerdir. Bunun sonucunda aralarında inanç yozlaşması kaçınılmaz olmuştur.⁶¹⁹

Kur'an birçok sefer Hristiyan ve Yahudilerin Allah hakkındaki yakışıksız isnadlarını reddetmiştir. İsa'nın babasız yaratılması, Meryem hakkındaki iftiraları ve Allah'a çocuk isnad etmelerine karşılık ayetler nazil olmuştur.

Hristiyanların kafasını sürekli karıştıran mesele Hz. İsa'nın babasız dünyaya gelmiş olmasıdır.⁶²⁰ Bu nedenle Hristiyanların nazariyesine göre bir insanın babasız dünyaya gelmesi mümkün değildir. Bunun neticesinde kendilerini şirke götürecek olan Hz. İsa'ya tanrılık isnadında bulunmaları Hristiyan dünyasında teslis düşüncesini beraberinde getirmiştir.⁶²¹ İsa'nın babası kim? sorusuna, Meryem ve kutsal ruh karmaşasında eklenince Hristiyan dünyasında itikadi bozulmalar baş göstermiştir.⁶²²

⁶¹⁸ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed*, I. 462.

⁶¹⁹ Nisa, 4/157.

⁶²⁰ Şehristani, *el-Milel ve'n-Nihal*, II. 232.

⁶²¹ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed*, I. 486.

⁶²² Cabir, *Muhammed Âbid, Kur'an'a Giriş*, 45.

Bu düşünce Hristiyan dünyasında zaman içerisinde şekillenip kurumsallaşmıştır. Teslis inancı Hristiyanlık dininden önceki dinlerde de mevcuttur. Hristiyanlığın kutsal kitabı, Kitab-ı Mukaddes’de teslis kelimesine rastlanmamakla beraber bu ifadeyi çağrıştıran, baba, oğul ve kutsal ruh inancı mevcuttur. Daha sonraki dönemlerde kendi aralarında yaptıkları tartışmalarda bu mesele farklı bir şekle bürünmüştür.⁶²³

2.7. Din Adamları

Kur’an ve hadislerde Ehl-i Kitap olan Hristiyanların işlemiş oldukları şirkle ilgili örnekler sunulmuştur. Bu şirk bazen teslis inancıyla bazen de din adamlarıyla yapılmıştır. Konuyla ilgili ayetler şöyledir:

*“(Yahudiler) Allah’ı bırakıp, hahamlarını; (Hristiyanlar ise) rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih’i rab edindiler. Oysa bunlar da ancak, bir olan Allah’a ibadet etmekle emrolunmuşlardır. Ondan başka hiç bir ilah yoktur. O, onların ortak koştukları her şeyden uzaktır.”*⁶²⁴

Din adamlarıyla beraber içlerinde Allah’a çokça ibadet eden kişilere tevessülde bulunmak şekliyle şirk kuşmuşlardır. Bunu yapanlarda kavmin içerisindeki cahil kalmış sefihlere. Kavmin akılsızları erbablara tapmıyor aksine bilgisiz tabiiiler olmaları hasebiyle araştırmadan emir ve nehiyleri kabul etmişlerdir. Takip edilen bu kişilerde durumdan istifade edip Allah’ın kelamını tahrif ederek kendi emelleri doğrultusunda değiştirip insanların mallarına göz dikmişlerdir. Bu şekilde sefihlere şuurlaştırıp köleleştirdikten sonra her dedikleri yapıldığı için bu kişiler zamanla Rab edinildiler. Bunların din adamlarını Rab edindikleriyle ilgili Hz. Peygamberden konuyla ilgili çeşitli nakiller yapılmıştır.⁶²⁵ Kur’an’ın eleştirdiği noktalardan birisi de tabi olanın kendisine tabi olduğu kişiyi eleştirmeden yaptığı teslimiyetidir.⁶²⁶

Bu kişilerin Allah’a şirk koştuklarını açıklayan başka ayetlerde durumları şöyle dile getirilerek yaptıkları şeyin yanlışlığı ortaya konulmuştur:

Andolsun, “Allah, Meryem oğlu Mesih’tir”, diyenler kesinlikle kâfir oldular. De ki: “Şayet Allah, Meryem oğlu Mesih’i, onun anasını ve yeryüzünde olanların

⁶²³ Leyla Gürkan, Salime, *Teslis*, Türkiye Diyanet Vakfı yay, DİA 1988, XL/. 548-549.

⁶²⁴ Tevbe, 9/31.

⁶²⁵ Maturidi, *Te’vilatu’l-Kur’an*, VI/. 346-351.

⁶²⁶ Yasin, 60/36.

hepsini yok etmek istese, Allah'a karşı kim ne yapabilir? Göklerin, yerin ve bunların arasında bulunan her şeyin mülkü (hükümranlığı) Allah'ındır. Dilediğini yaratır. Allah her şeye hakkıyla gücü yetendir. buyrulmuştur”⁶²⁷

Andolsun, “Allah, Meryem oğlu Mesih'tir” diyenler kesinlikle kâfir oldu. Oysa Mesih şöyle demişti: “Ey İsrail oğulları! Yalnız, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin. Kim Allah'a ortak koşarsa artık Allah ona cenneti muhakkak haram kılmıştır. Onun barınağı da ateştir. Zalimler için hiç bir yardımcı yoktur.”⁶²⁸ denilerek bu grupların nasıl şirke düştükleri ifade edilmektedir.

2.8. Hz. İsa'nın İlahlığını İddia Edenlere Karşı Cevap

Allah (cc) Kur'an da kendisine çocuk isnad eden ve Hz. İsa'ya tanrılık atfedene cevap vermiştir. Allah (cc) kendilerine kitap inenlere uyarıda bulunarak haddi aşmamaları ve hakikat dışında bir şey söylememeleri konusunda uyarmıştır. Kendilerini şirke düşürecek İsa hakkındaki kabul edilemez düşüncelerden uzak durmalarını bildirmiştir. Rabbiniz tek ilahtır ona ortaklar koşmayın ki güzel akıbet sizin olsun, uyarısında bulunulmuştur.⁶²⁹ Yapılan önemli uyarılardan biri de ortak koştukları İsa ve meleklerin ilah olmayıp sadece Allah'ın kulları oldukları hatırlatması olmuştur.⁶³⁰

Allah katında beşerin babası Adem'in durumu ve yaratılması ne ise kendisine ilahlık yakıştırdığınız İsa'da aynı durumdadır. Siz de İsa da sadece Allah'ın ol emrinden ibaretsiniz, bilgisi verilerek yaptıkları yakıştırmaların yanlış olduğu uyarısı yapılmıştır.⁶³¹

Meselenin, muhatapların zihninde kesinlik oluşturması için Allah'a ortak koşulan İsa'nın da bir beşer olduğu ve ilahi uyarıya muhatap olduğu bilgisi verilmiştir. Bununla da yetinilmeyerek Hz. İsa'nın kendisi de Allah'ı takdis ederek aciziyetini ve beşer olduğunu söylemiştir. Bununla beraber kendisinin bilmediklerini yalnızca Allah'ın bileceğini söylemekle de kendisinde ilahlık vasfının olmadığını muhataplara bildirmiştir.⁶³²

⁶²⁷ Maide, 5/17.

⁶²⁸ Maide, 5/72.

⁶²⁹ Nisa, 4/171.

⁶³⁰ Nisa, 4/172.

⁶³¹ Ali İmran, 3/59.

⁶³² Maide, 5/116-117.

Hiz. Peygamberde resul olması yanında beşerilik vasfının da olduğunu dile getirmiştir. Zaman zaman Hristiyanların Hiz. İsa hakkında düştükleri hatayı ashabının düşmemeleri için, Hiz. İsa hakkında kavminin dediklerinden kaçınmalarını tavsiye edip, aşırıya kaçmamalarını ve kendisi hakkında sadece Allah'ın kolu denilmesinin yeterli olduğunu hatırlatmıştır.⁶³³ Bu şekilde şirke açılan kapıyı kapatmıştır.

Allah kendisine kulluk yapılması çağrısında bulunurken Hristiyanların içine düştükleri hatadan vazgeçmeleri hem kendisine hem de kulu Hiz. İsa'ya iftirada bulunulmamasını istemekle beraber kendisinin bu çağrısına kulak verilmesini istemiştir.⁶³⁴

Hiz. İsa'nın ve Meryem'in öteki insanlar gibi kendisinin kulları olduğu Kur'an'da açık bir şekilde ifade edilmiştir. Ehl-i kitap olan Hristiyanların hangi şekilde Allah'a şirk koştukları kendilerine açıklanıp vazgeçmemeleri neticesinde kendilerine akıbetleri hatırlatılmıştır.

2.9. Ortak Koşulan Varlıklar

İnsanoğlu tarihi devrelerde içinde yaşadığı çevresel faktörlerinde etkisiyle vahiy ve ilahi mesajdan uzaklaşması neticesinde tabiatta gerçekleşen doğa olayları karşısında içgüdüsel olarak kendisini emniyette görmek istemiştir. Bu içgüdüsel korku zaman içinde insanı farklı sonuçlara ulaştırıp canlı ve cansız varlıklara farklı manalar yükleyerek kendisini muhafaza etmek için farklı argümanlar geliştirmiştir.⁶³⁵ Yeryüzünün muhtelif kesimlerinde insanlar cin, ağaç ve madenlerden yaptıkları cisimlere tapmışlardır. Bu da zaman içinde insanların hayatında ayrılmaz bir parça haline gelmiştir. Ve bu şirk toplumları günümüzde de tarihi şirk bağlarından kopmuş değillerdir. İneğe tapanlar, Bu da heykeli, vb. inançlar muhtelif coğrafyalarda devam etmektedir.⁶³⁶

Buna göre insanlar tarihleri boyunca çeşitli şekillerde Allah'a şirk koşmuşlardır. Kaynaklarda şirkin çeşitleriyle ilgili farklı gruplandırmalar yapılmıştır. Bunlardan bir kaçı şöyledir:

⁶³³ Askalani, *Fethu'l-Bari Şerhu Sahihi Buhari*, VI. 583.

⁶³⁴ Derveze, *Kur'an'a Göre Hiz. Muhammed*, II/. 452.

⁶³⁵ Komisyon, *Yaşayan Dünya Dinleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı yay, Ankara 2010, 17-18.

⁶³⁶ Komisyon, *Yaşayan Dünya Dinleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı yay, 22-33.

1. Allah'ın kendisi dışında her hangi birisini bir şeyde tasarruf yetkisine sahip kabul etmesi.
2. Keyfiyet konusunda Allah'ın işinde pay sahibi olması.
3. Allah'ın yapmış olduğu işte kendisine yardımcı kabul etmesi.
4. Şefa'at meselesi. Allah'ın izni olmadan bir kişinin başkasına şefa'at edebileceği düşüncesinde olmak yapılan hatalardan biridir. Allah bunu nefyetmiştir. İnsanlar arasında mevcut olan şirk şekilleri bunlarla sınırlı değildir.⁶³⁷

2.9.1. Melekler

Kur'an bize meleklerin varlığından haber vermektedir. Melek kavramı eski medeniyetler tarafından da bilinir olup her biri kendi inancına göre farklı manalar yüklemiştir. Bununla beraber Arapların da meleklerin varlığından haberleri olmuştur.⁶³⁸ Çünkü Kur'an'da yer yer Mekke müşriklerinin gururlanıp ilahi mesajı tebliğ etmekle görevli olan peygambere meydan okuyarak kendisinden melekleri gökten indirmesini talep etmeleri de aslında Arapların bu kavrama yabancı olmadıklarını göstermektedir.⁶³⁹

Bu meydan okumayla ilgili: Müşrikler kendilerine gelen peygamberlere karşı farklı bahaneler uydurmuşlardır.⁶⁴⁰ Ya bir hazine talebinde bulunmuşlar ya da peygamber olduğunu söyleyen kişiyle bir meleğin⁶⁴¹ olmasının gerektiği ya da harikulade bir hayat yaşaması gerektiğini, çarşıda pazarda dolaşmaması yemek yememesi gibi şeyler iddia ederek inanmama noktasında diretmişlerdir.⁶⁴² Buna karşı risalet elçisinin görevinde bunları engel görmemesi istenmiştir.⁶⁴³

Bu ayetlerin tamamı Hz. Peygamberle müşrikler arasında geçen tartışmanın ana konusunun meleklerin varlığını teşkil ettiği görülmektedir.

⁶³⁷ Meyli, Mübarek b. Mahmud, *Risaletu's-Şirki ve Mezahiruhu*, thk. Ebu Abdurrahman b. Mahmut, Daru'r-Rayyeti, Cidde 2001, 107.

⁶³⁸ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed*, I/ 374. Meleklerin varlığıyla ilgili Kur'an'ı ilgili ayetler için: Bakara, 2/97-98,161,210; Âli İmran, 3/124-125,166,172; En'am, 5/50, Enfal, 8/12; Nahl, 16/49-50; Meryem, 19/64; Ahzap, 33/56; Zümer, 39/75; Nebe', 78/38,

⁶³⁹ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed*, I/ 364.

⁶⁴⁰ En'am, 6/8.

⁶⁴¹ Hicr, 15/17.

⁶⁴² Furkan, 25/7.

⁶⁴³ Hud, 11/12.

Melek kelimesinin mesaj getiren resul kelimesiyle aynı manayı paylaştığı rivayet edilmiştir.⁶⁴⁴ Aşağıdaki ayette de melek kelimesinin bir iletiyi bildirmek olduğunu destekler mahiyettedir:

*Allah, “Benden başka ilah yoktur. Öyle ise bana karşı gelmekten sakının, diye (insanları) uyarmaları için emrini içeren vahiy ile melekleri kullarından dilediğine indirir.”*⁶⁴⁵

Araplar nurani varlık olan meleklerle uygun olmayan isnadlarda bulunmuşlardır. Müşrik Araplar kız çocuklarını Allah’a isnad ederek⁶⁴⁶ meleklerle dişilik atfetmişlerdir.⁶⁴⁷ Bununla Allah katında kızların erkeklere tercih edildiğini iddia ettiler.⁶⁴⁸

Konuyla alakalı başka ayetlerde de onların bu iftiraları dile getirilmiştir. Yüce Allah onların bu iftiralarından münezzehe olduğunu ifade edip bu taksimatı istekleri doğrultusunda yaptıklarını bildirmiştir.⁶⁴⁹ Bu taksimat ve iddiaların mesnetsiz ve büyük bir şey olduğu noktasında uyarılmışlardır.⁶⁵⁰

Bütün bu iftiralara karşılık Allah kıyamet gününde müşriklerle melekleri yüzleştirip onlara:⁶⁵¹

*“Allah’ın, onları hep birden toplayacağı, sonra da meleklerle, “Bunlar mı size ibadet ediyorlardı?”, diyeceği günü bir hatırla!”*⁶⁵²

*Melekler derler ki: “Seni eksikliklerden uzak tutarız. Onlar değil, sen bizim dostumuzsun. Hayır, onlar cinlere ibadet ediyorlardı. Onların çoğu cinlere inanıyordu.”*⁶⁵³ diyeceğini haber vermiştir.

Semavi din olan Yahudi ve Hristiyanlıkta da meleklerle farklı manalar yüklendiği görülür. Bunlara göre melekler Allah’ın oğulları olup bu melekler insanların kızlarıyla evlenirler. Bu inanç bu iki dinin kutsal metinlerinde farklı

⁶⁴⁴ Taberi, *Cami’u’l-Beyan*, I/. 473.

⁶⁴⁵ Nahl, 16/2.

⁶⁴⁶ Saffat, 37/149.

⁶⁴⁷ Saffat, 37/150.

⁶⁴⁸ Saffat, 37/153.

⁶⁴⁹ Nahl, 16/57.

⁶⁵⁰ İsrâ, 17/40.

⁶⁵¹ Ebu’s-Su’ud, *İrşadu Akli’s-Selim*, IV/. 463.

⁶⁵² Sebe, 34/40.

⁶⁵³ Sebe, 34/41.

tezahürlere sahip olsa da aralarında fazla bir fark yoktur. Bu dinlere göre meleklerin, insanları kuruma, insanlarla beraber olanları, Allah'a yakın olanları açısından gruplara ayırdıkları ve her birinin kendisine has görevleri olduğu söylenmiştir.⁶⁵⁴

Bazı ayetlerde inanmayanların melekleri mevzu bahis etmeleri peygambere meydan okumaları, bazı ayetlerde meleklerle ibadet etmeleri, örneğin, Lat, Menat ve Uzza'yı kendilerine şefaathçi görmeleri⁶⁵⁵ bazı ayetlerde de şirk ehlinin meleklerden şefaath bekledikleri görülmüştür. Bununla beraber müşrikler melekler hakkında aşırı kaçıp Allah ile kulları olan melekler arasındaki bağı daha da ileri bir safhaya taşıyarak yaratan ile yaratılan arasında soy bağı kurmaya çalışmışlardır.⁶⁵⁶

2.10. Kur'an'da Cinlerin Mahiyeti

Cin kelimesi, her hangi bir şeyi hissiyattan saklamak anlamında "Cenne" fiilinden türemiştir. Bundan dolayı insanların duyu organları tarafından algılayamadığı şeylere cin denilmiştir.⁶⁵⁷ Kur'an'da cinlerin yalın bir ateşten yaratıldığı haber verilmiştir.⁶⁵⁸

İnsanlar arasındaki cin inancı çok eskilere dayanmıştır. Eski milletlerden Asur ve Babil gibi topluluklarda bu inancın izlerine rastlamak mümkündür. Cin inancı sadece doğu toplumlarına has bir şey olmamıştır. Bu aynı zamanda batı toplumlarını da etkilemiştir. İnsanlar cinlerin kendileri üzerinde etkili olduklarını düşündükleri için onlardan korunma yolları aramışlardır. Cahiliye Arapları arasında da cinler yeryüzünün ilahları olarak kabul edilmiştir. Onlara göre cinlerin farklı alanlarda görevleri vardır. Doğa olaylarını yönetme, insanları iyileştirme ve onlara hastalık verme gibi inançlar yerleşiktir.⁶⁵⁹

Müşriklere benimsemiş oldukları cin inancının yanlış olduğu, kulluğun cinlere değil her şeyin sahibi olan Allah'a yapılması gerektiği ayetlerde kendilerine hatırlatılmış olup cinlerin ilah olarak görülmesinin yanlış olduğu bildirilmiştir.⁶⁶⁰ Bununla beraber müşriklere cinlerden Allah'ı inkâr edenler olduğu gibi onun ulûhiyetini Kur'an vahyini dinledikten sonra kabul edenlerin de olduğu haber

⁶⁵⁴ Erbaş, Ali, *Melek*, Türkiye Diyanet Vakfı yay, DİA 1988, XXIX/. 37-39.

⁶⁵⁵ Necd, 53/19-22.

⁶⁵⁶ Saffat, 37/149-158.

⁶⁵⁷ İsfehani, *el-Müfredatu fi Garibi'l-Kur'an*, 105.

⁶⁵⁸ Rahman, 55/15.

⁶⁵⁹ Sami Kılavuz, Ahmet, *Cin*, Türkiye Diyanet Vakfı yay, DİA 1988, VIII/. 3-10.

⁶⁶⁰ Zariyat, 51/56.

verilmiştir.⁶⁶¹ Ayrıca cinlerin müşrikler tarafından sanıldığı gibi doğüstü güçlere sahip olmadıkları ve gaybı da bilmedikleri haber verilmiştir.⁶⁶²

Kur'an'da farklı ayetlerde cinlerin varlığı hakkında ayetler nazil olmuştur. Konuyla ilgili, gökyüzünde süslü burçlar olduğu⁶⁶³ ve bu burçların şeytanlardan korunduğu bildirmiştir.⁶⁶⁴ Aralarından kulak hırsızlığı yapanların olduğu ve bu davranışlarından dolayı ünlem alındığı ifade edilmiştir.⁶⁶⁵ Ayrıca cinlerin dumansız ateşten yaratıldıkları bilgisi de verilmiştir.⁶⁶⁶ Kur'an varlıklarını bildirdiği cinlerin Hz. Peygamberi dinlediklerini ve daha sonra dinledikleri şeyleri kavimlerine tebliğ ettiklerini haber vermiştir.⁶⁶⁷

2.11. Cisimlerle Yapılan Şirk

Hz. İbrahim'in içinde yaşadığı toplum güneş, ay ve yıldızlara tapma şeklinde tevhit anlayışından uzaklaşmıştır. Bu da insanların ilahi mesajdan uzak kalmasıyla hayatlarında nelerin ilah olarak yer edindiğini göstermesi açısından önem arz etmiştir.⁶⁶⁸

Arap müşriklerinde “şehit”⁶⁶⁹ kelimesi hazır olan putları için kullanılmıştır. Yani bunlar Allah'tan bir şey talep ettiklerinde yanı başlarındaki putlarını şahit tutup isteklerinin gerçekleşmesini ummuşlardır. Buna karşılık Kur'an onlara hitap ederek, şahit ve şeriklerinin dedikleri şeyin vücut bulması için çağrıda bulunmalarını istemiştir.⁶⁷⁰

Müşrik araplarda putlar ve şahitler şirk aracı yapılmışken⁶⁷¹ Ehl-i kitap olan Yahudi ve Hristiyanlarda durum farklılık arz etmiştir. Bunlar şirk aracı olarak Hz. İsa, Üzeyir ve din adamlarını kutsamak şeklinde şirke bulaşmışlardır.⁶⁷² Buradan anlaşılıyor ki insanlar arasındaki şirk vesileleri farklılık arz etmiştir. Müşrik Mekke

⁶⁶¹ Cin, 72/1-15.

⁶⁶² Sebe, 34/14-15.

⁶⁶³ Nahl, 15/16.

⁶⁶⁴ Nahl, 15/17.

⁶⁶⁵ Nahl, 15/18.

⁶⁶⁶ Nahl, 15/27.

⁶⁶⁷ Ahkaf, 46/29. Kur'an'da Cinlerin mahiyeti Hakkında, Rahman, 55/14-15, 33, 71-74; Mülk, 67/5; En'am, 6/112, 130; A'raf, 7/38, 179; Saffat, 37/6-11; Fussilet, 41/25; Cin, 72/1-5.

⁶⁶⁸ En'am, 6/74-81.

⁶⁶⁹ Bakara, 2/23. Şürekâ kelimesine benzer olan ve şirk ifade eden kelimeler için: Rum, 30/40; Sebe, 34/22; Fatır, 35/40.

⁶⁷⁰ İbn Aşur, *Tefsiru't-Tehrir ve't-Tenvir*, I. 335-336.

⁶⁷¹ Tevbe, 9/31.

⁶⁷² Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed*, I. 330-331.

Arapları arasında put inancının mimarı bir rivayete göre insanların helak olmasına sebep olan Amr b. Luhey'dir. Hz. Peygamberin bu kişi hakkında, ateştedir, dediği ve yine bu kişinin insanların helakine yol açtığı rivayet edilmiştir.⁶⁷³

Bu şahsın bazı ihtiyaçlarını karşılamak için Şam'a gittiğinde orada birtakım insanların putlara taptıklarını görmesi üzerine bunlara niçin taptıklarını sormuştur. Onlarda: Yağmur istediğimizde yağdırırlar, yardım talep ettiğimizde yardım ederler. Şeklinde cevap vermişlerdir. Bunun üzerine Luhey, kendisine bir put vermelerini istedi. Kendisine verilen putu Mekke'ye götürüp oradaki insanların bu puta ibadet etmelerini söyledi.⁶⁷⁴ Böylece şirkin başlangıcı olarak Mekke'de kendisine tapınan ilk put Hübel olmuştur.⁶⁷⁵ Mekke ve çevresinde ki insanlar Kabeyi tavaf ettiklerinde Hz. İbrahim döneminden kalmış olan telbiye ile tavaf yapmışlardır.⁶⁷⁶ Hz. İsmail'den bu yana Hicaz'da Arapların yaşadığı yerlerde Hz. İbrahim'in inancı dışında farklı bir dinin varlığının bilinmemiş olması göz önünde bulundurulması gereken önemli bir noktadır.⁶⁷⁷ Bu aynı zamanda Mekke müşriklerinin bu kişiden önce putlara tapmadıklarının bir göstergesi olmakla beraber putlara tapma inancının da burada olmadığına delalet etmiştir.

Kur'an'da müşriklerin güneşe ve aya ibadet ettikleri görülmektedir. Bu davranışlarının yanlışlığı kendilerine haber verilip, güneş ve ayın Allah'ın birliğine delalet eden iki mahlûk oldukları hatırlatılmıştır.⁶⁷⁸ Aynı zamanda Kur'an hakkında şüpheleriniz varsa buna karşı tezinizi tahkik edecek delillerinizi de ortaya koyun çağrısı yapılmıştır.⁶⁷⁹ Mahlûka değil Halik olan Allah'ın ibadet edilmeye layık olduğu mesajı müşriklerin bilinçaltına yerleştirilmeye çalışılmıştır.

Müşrikler arasında Şir'a yıldızına tapanların varlığı da haber verilmiştir.⁶⁸⁰ Huzaa kabilesinin taptığı yıldız Şira'dır. Kabileden bu yıldızla ilk tapanlardan birinin de anne tarafından Hz. Peygamberin dedelerinden Ebu Kebş olduğu söylenmiştir. Bu şahıs müşrikler arasında ki yaygın inanıştan ayrıldığı için etrafındaki insanlar

⁶⁷³ Askalani, *Fethu'l-Bari Şerhu sahihi Buhari*, V/. 669. Şahin Ersin, Musa, *Fethu'l-Muni'm Şerhu Sahihi Müslim, Kitabu'l-Fiten ve Eşratu's-Sae'ti*, Daruş-Şuruk, Beyrut 2002, V/. 1307.

⁶⁷⁴ İbn Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, I/. 58-59.

⁶⁷⁵ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, II/. 308.

⁶⁷⁶ İbn Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, I/. 58.

⁶⁷⁷ Hamidullah, *Muhammed, İslam Peygamberi*, çev. Mehmet Yazgan, Beyan yay, İstanbul 2012, I/. 37.

⁶⁷⁸ Semerkandi, *Tefsiru's-Semerkandi*, III/. 184.

⁶⁷⁹ Zemahşeri, *Keşşaf*, I/. 216-217.

⁶⁸⁰ Necm, 53/49.

tarafından kınanmak için İbn Ebi Kebşe şeklinde tahkir edilmeye çalışılmıştır.⁶⁸¹ Mekke ve civardaki Müşrik Araplar arasında yıldızlara tapanların olduğu ve bu yıldızın bu kabile tarafından kutsandığı görülmüştür. Burada da her şeyin tek sahibinin Allah olduğu hatırlatılmıştır.

Hicaz'da insanların demir, tahta ve çeşitli maddelerden yaptıkları putlarının olduğu ve bu putlara taptıkları bilinmiştir. Her kabilenin hatta her şahsın kendi evinde özel putları olmuştur. O dönemde Kabe'nin içinde ve dışında putlar mevcut idi.⁶⁸² Mekke müşriklerinin taptıkları putları vardı.⁶⁸³ Bu putlar erkek ve dişi şeklindedir. Müşrikler bu putları farklı manalara delalet edecek şekilde isimlendirmişlerdir. Bunlara kurbanlar kesilip, yiyecekler sunulularak, kendilerine ibadet edilip dileklerinin gerçekleşmesi için onlardan talepte bulunulmuştur.⁶⁸⁴

Müşriklerin gökyüzündeki cisimlere farklı manalar yükleyip onlara ibadet etmelerini Kur'an haber verip tapınılan bu şeylerin de Allah'a karşı sorumlu olduklarını açıklayıp şirk vesilesi yapılan bu cisimlerin kendilerine has görevleri olduğu bildirilmiştir.

*“Şüphesiz sizin Rabbiniz, gökleri ve yeri altı gün içinde (altı evrede) yaratan ve Arş üzerine (sınırsız kudret ve iktidar makamına) istiva eden (kurulan), geceyi, kendisini durmadan takip eden gündüze katan, güneşi, ayı ve bütün yıldızları da buyruğuna tabi olarak yaratan Allah'tır. Dikkat edin, yaratmak da, emretmek de yalnız ona mahsustur. Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın şanı yücedir.”*⁶⁸⁵

*“Allah, gökleri gördüğünüz her hangi bir direk olmadan yükselten, sonra Arş üzerine (sınırsız kudret ve iktidar makamına) istiva eden (kurulan), güneşi ve ayı buyruğu altına alandır. Bunların hepsi belli bir zamana kadar akıp gitmektedir. O, her işi (hakkıyla) düzenler yürütür, ayetleri ayrı ayrı açıklar ki Rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanabilirsiniz.”*⁶⁸⁶

O; geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı sizin hizmetinize verdi. Bütün yıldızlar da onun emri ile sizin hizmetinize verilmiştir. Şüphesiz bunlarda aklını kullanan bir

⁶⁸¹ Tabersi, *Mecmu'l-Beyan fi Tefsiril'-Kur'an*, IX/. 234.

⁶⁸² İbn Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, II/. 258-259, I/. 61.

⁶⁸³ Necm, 53/19-22.

⁶⁸⁴ Hazin, *Tefsiru'l-Hazin*, IV/. 233-234.

⁶⁸⁵ Araf, 7/54.

⁶⁸⁶ Ra'd, 13/2.

*millet için ibretler vardır.*⁶⁸⁷ denilerek bu cisimlere yükledikleri manaların yanlış olduğu açık bir şekilde ortaya konulmuştur

Müşriklerin zihin dünyaları karışık olmakla beraber, kâinatın bir yaratıcısının olduğu fikri hâkimdir. Her ne kadar şerik ve putları Allah ile kendi aralarında vesile kılmışlarsa da onlarda da tek Allah inancı olduğu kendi itiraflarıyla sabittir. Çünkü mutlak manada onların dünyasında ve inançlarında kâinatı ve içindekileri idare eden asıl güç Allah'tır.⁶⁸⁸

Dolayısıyla müşriklerin zihin dünyası karışık ve bulanık olduğu için hakikatten uzaklaşmakla beraber onların zihinlerinde gerçek manada hiççiliğin olmadığı anlaşılmıştır. Çünkü Arapların yaşadığı coğrafya da ilahi mesajı tebliğ eden peygamberlerin varlığı bilinmiştir. Bununla beraber Araplar Hz. İbrahim'in dininden de çeşitli vesilelerle haberdar olmuşlardır. Nitekim Mekke ve civarında müşriklerin dini dışında farklı inançları benimseyenlerin de olduğu malumdur. Neticede Hicaz'a gelenler ve buradan farklı yerlere giden kişilerin görmüş oldukları farklı inançlardan etkilenmeleri sonucunda Mekke ve çevresinde farklı inançlar tezahür etmiştir. Hicazdaki müşrik inancın en fazla etkilendiği gruptevhitten uzaklaşan Yahudi ve Hristiyanlar olmuştur.

2.12. Müşrikleri Şirk'e İten Etkenler

Farklı inançlardan etkilenen Mekke müşrikleri kendileriyle aynı ortamı paylaşan Hz. peygambere vahyin inmesiyle katı bir muhalefet sergilemişlerdir. Etrafında döndükleri Kâbe, bilinç dünyalarında yatan tek ilah anlayışı ve kendilerine, kâinatın yaratıcısı kim? diye sorulduğunda Allah demeleri! Hayatlarının birer parçası olan putlarla tezat halde yaşadıklarının bir emaresidir.⁶⁸⁹ Bu başlık altında müşrikleri şirke iten etkenlerin neler olduğu üzerinde durulacaktır.

⁶⁸⁷ Nahl, 16/12.

⁶⁸⁸ Ankebut, 29/61.

⁶⁸⁹ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed*, I. 337.

2.12.1. Ekonomik Etkenler

Hicaz ve çevresinde insanların genellikle sanayi ve tarımla meşgul oldukları görülmüştür.⁶⁹⁰ Mekke'deki insanlar ise yaşadıkları yer sebebiyle daha çok komşu ülkelere düzenledikleri seyahatlerle geçimlerini sağlamışlardır.⁶⁹¹

Toplumlar kurulmuş olan sosyo-kültürel yapılarının bozulmasını istemezler. Bu nedenle var olan sisteme karşı yeni bir yapılanmanın varlığı her zaman kendilerini tedirgin etmiştir. Bu yüzden Mekke müşrikleri de Hz. Peygamberin getirmiş olduğu ilahi mesajın etkisiyle kendi bünyelerinde bazı değişikliklere sebep olacağı için karşı çıkmışlardır.⁶⁹²

Mekke müşrikleri ticaret için gittikleri her yerde Haremi Şerife komşu olmaları hasebiyle emniyet içinde kendilerine dokunulmadan dolaşmıştır. Bununla beraber Mekke'deki insanlar bunca nimete ve Allah'ın insanlar arasında bunları saygın bir yerde tutmasına karşılık şirk koşmamaları gerektiği kendilerine hatırlatılmıştır.⁶⁹³

2.12.2. Siyasi Etkenler

İstiğna kavranı Kur'an'ın Kerim'de geçtiği üzere cümle içindeki durum ve maksadın ifade edilmesi üzerine farklı manalar kazandığı görülmüştür. İstiğna kelimesi lügat manasında da farklı kullanımlara sahip olmuştur. Mal varlığı, maddi zenginlik manası yanında⁶⁹⁴ Allah'ın isimlerinden bir isim olarak kullanılması ve Allah'ın kuluna yardım etmesi şeklinde farklı manalarda kullanılmıştır.⁶⁹⁵

Risalet elçilerinin getirdiği İlahi vahye yüz çevirenler kendilerinin bu kişilerden farklı ve üstün görmelerine karşılık Allah bunların inanmamalarına karşılık hakiki manada müstağni ve inanmalarına ihtiyacı olmadığını bildirmiştir.⁶⁹⁶ İlahi vahyi kabullenmekten imtina edenler aynı zamanda maddi varlıklarıyla da Allah'a karşı kendilerini müstağni saymışlardır.⁶⁹⁷ İlahi vahyin muhatabı konumunda olan bu insanlara, dünya hayatı için gerekli olan evlat ve mal verildiği hatırlatılmıştır.⁶⁹⁸ Bu iki

⁶⁹⁰ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed*, I/. 59.

⁶⁹¹ Kureyş, 106/1.

⁶⁹² Kiliçli, *Mekki Surelerde Müminlerin Müşrikler ve Ehl-i Kitap İle İlişkileri*, 123.

⁶⁹³ Kutup, *Fizilali'l-Kur'an*, VI/. 2981-3982.

⁶⁹⁴ Neseфі, *Medarik't-Tenzil*, III/. 602.

⁶⁹⁵ Mustafa, İbrahim, Abdulkadir, Hamid, Zeyati, Ahmed Hasan, en-Neccar, Muhammed Ali, *el-Mu'cemu'l-Vesit*, Mektebetu'l-İslam, Kahire 1972, II/. 665.

⁶⁹⁶ Teğabun, 64/5.

⁶⁹⁷ Suyuti, *Durru'l-Mensur*, XV/. 470.

⁶⁹⁸ İsra, 17/6.

önemli şey o zaman için kabilelerin kuvvet ve egemenliği için gerekli idi. Çünkü bunlar, toplumun temelini oluşturan ekonomik, askeri, politik, savaş ve askeri gücün temelini teşkil etmiştir.⁶⁹⁹

Ayrıca Mekke'nin yönetimini ellerinde bulunduran Kureyş bunun sürdürülebilirliğini sağlamak için sayılan bu faktörleri elinde bulundurmaya zorunda kalmıştır. Nitekim bunun sonucunda Mekke ve çevresine sahip olabilmeye ve varlığını hissettirmiştir.⁷⁰⁰ Müşrikleri, elçilere karşı şiddet kullanıp haktan yüz çevirmelerine sebep olan önemli etkenlerden biride gurur olmuştur. Bu konuda özellikle Hz. Peygamber Mekke müşriklerinin eziyetlerine maruz kalmıştır.

Müşrikler risalet görevini kendilerine tebliğ eden elçilere karşı çeşitli tavırlar takındılar. Bunlardan biriside risaleti kabul etmemek için Hz. Peygamberin etrafındaki insanlarla bir arada durmalarının imkân dâhilinde olamayacağını savunmaları olmuştur. Özellikle müşrikler sosyal konumları gereği peygamberi ve getirdiği tevhit anlayışının kendilerini alt tabakadaki insanlarla aynı seviyede buluşturduğu için nefislerindeki körleşme neticesinde gurura kapılıp, ancak kendilerine özel mekân ve davetiye gitmesi durumunda tabi olabileceklerini ima etmişlerdir.⁷⁰¹

Tevhit anlayışı beraberinde toplumsal farklılığı kaldırıp, efendi, köle ve saflar arasındaki birliği sağlamıştır.⁷⁰² Öyleki siyah ile beyazı, köle ile efendisini ve Habeşistanlı köle ile Kureyş'in asilzadesini kardeşlik bilinciyle aynı safta buluşturmuştur.⁷⁰³ Dolayısıyla müşrikleri Hz. Peygambere karşı farklı argümanlar geliştirmelerine iten etkenlerden biriside maddi açıdan kuvvetli olmaları ve kendilerini maddi olarak müstağni bulmalarından kaynaklandığı görülmüştür.

Müşrikler hakikati bilmelerine rağmen ellerindeki toplumsal statü ve hâkimiyetlerini kaybetmemek için Hz. Peygambere kadar gelmiş şirk toplumları arasında bulunan elit kesim elçilere sürekli karşı çıkmıştır. Çünkü herkes dini aynı şekilde muhatap almamıştır. Toplumun yapısı ve toplumu yönetenler eğer istiğna duygusuna sahip insanlar ise gelen ilahi mesajı kabul etmek yerine bütün argümanlarını kullanarak direktip kabul etmekten imtina ederler.

⁶⁹⁹ Paçacı, Mehmet, *Kutsal Kitaplarda Ölümötesi*, Ankara Okulu yay, Ankara 2001, 50.

⁷⁰⁰ Sebe, 34/35.

⁷⁰¹ Kasimi, *Tefsiru Kasimi*, XVII. 6055-6056.

⁷⁰² Zühri, *Kitabu Tabakati'l-Kebir*, I. 204-205.

⁷⁰³ Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, 139-142.

2.12.3. Atalara Bağlılık

Araplar ve o günkü liderleri toplum üzerindeki hâkimiyetlerini kaybetmemek için Hz. Peygamber tarafından getirilen dine karşı kendilerini yabancı hissedip bu ve buna benzer şeyleri daha önce atalarından duymadıklarını ima ettiler.⁷⁰⁴ Aksine bu inancı babalarından devraldıklarını putlara tapmayı, şirki ve eğer Allah dilemeseydi kendilerinin de ortak koşmayacaklarını iddia etmişlerdir.⁷⁰⁵

Fakat Kur'an, şirki seçmelerinin kendi istekleri olduğu, kendileri gibi atalarının da yanlışta ve delalette olduklarını bildirmişve körü körüne bir bağlılığın sonucunun helak olmaktan ibaret olduğu kendilerine bildirilmiştir.⁷⁰⁶

Hz. Peygamberin Mekke toplumuna tebliğ ettiği ilahi mesaj aynı seviyede karşılanmamıştır. Toplum içindeki kişiler, konumları itibariyle yeni olan bu dine farklı tepkiler vermiştir. Olumlu karşılayanlar olmakla beraberbu duruma öfkelenip reddedenler de olmuştur. Çünkü toplum içindeki özellikle elit olan kesim hem varlıklarını hem de konumlarını muhafaza etme girişimlerinde bulunarak, yeni sisteme uymaktansa kendilerine tabi olunmasını istemişlerdir. Gerektiğinde ellerindeki toplumsal statünün bozulmaması için amaç olan dini araç olarak da görmekten çekinmemişlerdir.

2.12.4. Sosyal Etkenler

Toplum içinde sosyal konum sahibi olan insanlar gelen tebliğe olumsuz tavır takınmışlarsa da ellerindeki gücü kaybetmemek için getirdiği dini kabul etmediği halde Ebu Leheb gibi Hz. Peygamberin azılı düşmanı olmasına rağmen lideri olduğu toplumdaki statüsünü korumak için Hz. Peygamberi koruduğunu açık açık dile getirmiştir.⁷⁰⁷ Bunu sadece konumunu pekiştirmek için yapmıştır.

Şirki benimseyenler, yeni gelen dine mesafeli yaklaşarak, toplumsal statüleri tehlikeye düşmedikçe elçiyle karşı karşıya gelmemeye çalışmışlardır. Fakat belli bir zaman geçip menfaatleri tehlikeye düştüğünde kendi menfaatleri için toplumsal bir karşıtlık zemini oluşturma gayretinde oldukları bilinmektedir.⁷⁰⁸ Nitekim Şuayb'ın

⁷⁰⁴ Sad, 38/7.

⁷⁰⁵ Enbiya, 21/53; Şu'ara, 26/74; Lokman, 31/21; Zuhruf, 43/23; En'am, 6/168; Saffat, 37/69-70.

⁷⁰⁶ Âraf, 7/71; En'am, 6/148; Zuhruf, 43/24-25.

⁷⁰⁷ Zühri, *Kitabu Tabakati'l-Kebir*, I/. 180.

⁷⁰⁸ Endülüsi, *el-Muharriru'l-Veciz*, II/. 429.

kavminde ileri gelenler toplumun, gelen yeni elçiye meylettğini görünce ilk etapta Şuayb'a geçmişini hatırlatıp, onun iyi huylu birisi olduğunu hatırlattılar. Bununla beraber toplumun meyli arttıkça yönetici takım tepkilerini arttırıp Şuayb'ı sürgünle tehdit ettiler.⁷⁰⁹

Hz. Peygamberden önce yaşamış şirk topluluklarınakarşı mücadele etmiş olan peygamberlerin de durumu çok farklı değildir. Hz. Nuh da kavmini Allah'a çağırduğında nefsin ve gururun baskın geldiği insanlar hakikati kabul etmek yerine sosyal konumlarından aldıkları güçle⁷¹⁰ peygambere hakaret edip tekzip yolunu tercih ederek etraftaki insanların peygambere tabi olmamaları için onu tehdit edip sürgünle korkuttular.⁷¹¹

Elit kesim şirk psikolojisiyle hareket edip toplum üzerindeki hâkimiyetlerinin devam etmesi için kendilerine ilahi mesajı tebliğ eden elçileri garipsemiş, onların bu işe layık olmadıklarını aksine iddialarını pekiştirmek için kendilerinin bu işle görevlendirilmeye daha layık olduklarını iddia etmişlerdir.⁷¹² Bu şekilde gelen elçiye, insanların tabi olmasını engelleyip insanların hakikate odaklanmasının önüne geçmeye çalışmışlardır.

---

⁷⁰⁹ Araf, 7/88.

⁷¹⁰ Elci, Muhammed b. Abdurrahman b. Muhammed b. Abdullah eş-Şirazi eş-Şafii, me' Haşiyeti Muhammed b. Abdullah el-Gaznevi, *Camiu'l-Beyan fi Tefsiru'l-Kur'an*, thk. Abdülhamit b. Ahmed b. Yusuf Hendavi, Daru'l-Kutubu'l-İlm, Beyrut 2004, IV/. 223.

⁷¹¹ Kamer, 54/9.

⁷¹² Zuhruf, 43/31-32.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÜŞRİKLERİN ULU'L-AZM PEYGAMBERLERDEN TALEPLERİ

3.1. Peygamberlere Yapılan Bazı Talepler

Burada ulu'l-azm peygamberlerden yapılan bazı talepler işlenmiştir.

3.2. Allah'ın Hz. İbrahim'den Talepleri

Burada müşriklerin Hz. İbrahimden taleplerine geçmeden Allah'ın kendisinden istediği taleplere konuyu özetleyici mahiyette değinilmiştir.

3.2.1. Kâbe'nin İnşası

Kâbe, yeryüzünde kurulan ilk mabettir.⁷¹³ Allah, Hz. İbrahim'e Kâbe'yi inşa etmesini istediğinde bu iş ona ağır geldi.⁷¹⁴ Hz. İbrahim zaman zaman Mekke'ye bıraktığı ailesini ziyaret ederdi. Hz. İbrahim bir daha oğlunun durumunu öğrenmek için yine Mekke'ye geldi. Bu arada İsmail, Zemzem Kuyusuna yakın bir yerde oturuyordu. Hz. İbrahim oğluna: Ey İsmail! Allah bana bir iş emretti. deyince İsmail: “Rabbinin emrini yerine getir.” dedi. Hz. İbrahim, bana bu hususta yardım eder misin? deyince İsmail: Babasının bu talebini olumlu karşıladı. Hz. İbrahim hemen: “Allah bana şu belde de bir ev inşa etmemi emretti.” şeklinde yapılması gereken işi İsmail'e bildirdi. Binanın yapılacağı yeri İsmail'e gösterip Kâbe'nin inşasına başladılar. Temeller yavaş yavaş yükseldi. Hz. İbrahim, Makamı İbrahim'deki taşın üzerine çıkıp inşaata devam etti.⁷¹⁵

İnşaat devam ederken yaptıkları işin kabulü içindüada bulundular.⁷¹⁶ Kabe'nin yapımı bitme noktasına gelince Hz. İbrahim Haceru'l-esved'in insanların hac ve umre ibadetleri için belirleyici bir nokta olmasını istemesi üzerine Cebrail bu taşı kendisine getirdi. Böylece Hacerü'l-esved'i yerine koymuş oldu.⁷¹⁷

⁷¹³ Ali İmran, 3/96.

⁷¹⁴ Taberi, *Tarihu't-Taberi*, I. 251.

⁷¹⁵ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I. 224.

⁷¹⁶ Bakara, 2/127.

⁷¹⁷ Taberi, *Tarihu't-Taberi*, I. 253. Rivayetlere göre Ebu Kubeys Dağı İbrahim (as)'e, Haceru'l-Esvedin kendisinde olduğunu ve gelip almasını bildirmişti. İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I. 90.

3.2.2. Tavaf Çağrısı

Kâbe'nin inşasını bitirince Cebrail ona gelip insanları Allah'ın evini tavaf etmeleri için çağrıda bulunmasını istedi. Bunun üzerine Hz. İbrahim “Ya Rabbi sesimi kime ulaştırabilirim ki?” demesi üzerine Allah: “Sen ilan et onlara, senin davetini ulaştırmak bana aittir.” şeklinde cevap verdi.⁷¹⁸ Bunun üzerine Hz. İbrahim insanları Kâbe'ye çağırınca insanlar da Hz. İbrahim'induasına icabet ettiler.⁷¹⁹ Hz. İbrahim'in davetine ilk icabet edenler Yemen ehli olmuştu.⁷²⁰ O da gelen insanlara hac menasiklerini göstermişti.⁷²¹ Böylece daha sonra Kâbe'yi tavaf etmek farz kılındı.⁷²² Sonra Kâbe doğal afetler ve beşeri müdahaleler sonucunda zaman içinde birkaç sefer yenilendi.⁷²³ Hz. Peygamber otuz beş yaşlarındayken Kureyş tarafından yıkılıp yeniden yapılan Kâbe Hz. İbrahim ve İsmail'in yapmış olduğu binadır. Yani o zamana kadar herhangi bir zarar görmediği için yenilenmemişti.⁷²⁴

3.2.3. İsmail'in Kurban Edilmesi Meselesi

Hz. İbrahim ateşten sağ salim çıktıktan sonra bulunduğu Babil'de Firavun ve oradaki insanlardan dolayı Rabbine rahat bir şekilde ibadet edemeyeceğini anladığında Rabbinin kendisini hidayete erdireceğini söyleyip⁷²⁵ oradaki insanları terk ederek Şam'a gitti.⁷²⁶ Hz. İbrahim Sare ile evliyken yaşı epeyce ilerlemiş fakat çocuğu olmamıştı. Bunun üzerine kendisine hayırlı evlatlar vermesi için dua edince Rabbi duasına icabet ederek⁷²⁷ ilk evladı İsmail'i bahşetmişti.⁷²⁸ Hz. İsmail'in kurban edilmiş meselesiyle ilgili şu hususlar anlatılmıştır:

Çocuk kendisiyle birlikte koşup yürüyecek yaşa gelince İbrahim ona, “Yavrum, ben rüyamda seni boğazladığımı gördüm. Düşün bakalım, ne dersin?”, dedi. O da: “Babacığım emrolunduğun şeyi yap. İnşaallah beni sabredenlerden bulacaksın”, dedi. Nihayet her ikisi de (Allah'ın emrine) boyun eğip, İbrahim de onu (boğazlamak için) yüz üstü yere yatırınca ona, şöyle seslendik: “Ey İbrahim!

⁷¹⁸ Askalani, *Fethu'l-Bari Şerhu Sahihi Buhari*, VI/ 493.

⁷¹⁹ Şevkani, *Fethu'l-Kadir*, III/ 610-611.

⁷²⁰ Suyuti, *Durru'l-Mensur*, XI/ 465-473.

⁷²¹ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/ 90-91.

⁷²² Ali İmran, 3/97.

⁷²³ Ebu Suud, *İrşadu Akli's-Selim*, I/ 159-160.

⁷²⁴ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/ 91.

⁷²⁵ Saffat, 37/99.

⁷²⁶ İbn Atiyye, *el-Muharreru'l-Veciz*, IV/ 480.

⁷²⁷ Nisa, 4/125.

⁷²⁸ Kutup, *Fizilali'l-Kur'an*, I/ 2994.

“Gördüğün rüyanın hükmünü yerine getirdin. Şüphesiz biz iyilik yapanları böyle mükafatlandırırız.”⁷²⁹

Yukarıdaki ayetlerden de anlaşıldığı üzere Allah, Hz. İbrahim’e doğacak çocuğu kurban etmesini istemiştir. Bunun sebebi de Hz. İbrahim’in Allah’tan salih bir evlat istemiş olmasıdır. Çocuk doğduğunda hemen kurban edilmesi istenmemiştir. Ancak belli bir yaşa gelince bu talep hatırlatılmıştır. İsmail’in belli bir yaştan sonra kurban edilecek olması Hz. İbrahim için ayrıca meşakkatli olmuştur.⁷³⁰ Meleklerin, duasının kabul olduğunu kendisine müjdelemeleriyle Hz. İbrahim “O halde bu çocuk Allah rızası için kurban olsun.”⁷³¹ dedi. Nihayetinde çocuk büyüyüp babasıyla gezecek kuvvete ulaştığında⁷³² ona: “vaat edip adanmış olduğun adağını yerine getir.” şeklinde kendisine vahyedilmişti.⁷³³ Böylece Hz. İbrahim’in o ağır imtihanı başlamış oldu.⁷³⁴

İsmail, büyüyüp olgunlaşıp iş ve yardımda bulunacak kudrete ulaştığında⁷³⁵ kendisiyle ferahlık bulan Hz. İbrahim ilahi emri evladına bildirdiğinde İsmail teslimiyet gösterdi.⁷³⁶ Hz. İbrahim’de aldığı ilahi emir karşısında hiç tereddüt etmedi.⁷³⁷ Bu rüyayı tevriyegününde gördüğü nakledilmiştir.⁷³⁸

Nihayet Hz. İbrahim ve oğlu İsmail aynı fikirde karar kılıp Rablerine teslim olunca⁷³⁹ kendilerine emredilen işi uygulamak için uygun bir yere gittiler. Cebrail, Hz. İbrahim’i Mina’ya götürdü.⁷⁴⁰ Hz. İbrahim oğlunu alıp giderken şeytan onlara uğraşmaya başladı. Fakat Hz. İbrahim kendisine emredilen bu işi kesin yapacağını göstermek için şeytana “Ey Allah’ın düşmanı! Benden uzak dur diyerek azim ve kararlı olduğunu göstererek, Allah’a yemin olsun ki mutlaka onun emrini yerine getireceğim” diyerek şeytani kendisinden uzaklaştırdı.⁷⁴¹

⁷²⁹ Saffat, 37/100-105.

⁷³⁰ Meragi, *Tefsiru'l-Meragi*, XXIII/ 73.

⁷³¹ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I. 94.

⁷³² Saffat, 37/102.

⁷³³ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I. 94.

⁷³⁴ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I. 226.

⁷³⁵ Salebi el-Maliki, Abdurrahman b. Muhammed b. Mahluf Ebu Zir *Tefsiru Salebi, (el-Cevahiru'l-Hisan fi Tefsiri'l-Kur'an)*, thk. Abdulfettah Ebu Sünne, Daru'l-İhya-i Turasi'l Arab, Beyrut 1997, V/ 43.

⁷³⁶ Saffat, 37/102.

⁷³⁷ Kutup, *Fizilali'l-Kur'an*, I. 2995.

⁷³⁸ Neseфі, *Medariku't-Tenzil*, III/ 131.

⁷³⁹ Saffat, 37/103

⁷⁴⁰ Taberi, *Tarihu't-Taberi*, I. 262.

⁷⁴¹ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I. 94.

Hz. İbrahim, İsmail'i yüz üstü yatırdığında⁷⁴² İsmail "Benim yüzümü görmeyecek şekilde yere yatır, işini de rahat yapman için ellerimi ve ayaklarımı bağla. Beni boğazladığın zaman yüzüme bakıp merhamete gelerek emrolunduğun işten geri kalmayasın," şeklinde emredilen işten razı olduğunu göstermiş odu.⁷⁴³ Hz. İbrahim kendisine emredilen bu işi yapmaya çalışırken bir taraftan da evladına olan şefkatinden dolayı ağlıyordu. Fakat Allah dostu kendisine emredilen bu işi yerine getirmede kararlı davrandı.⁷⁴⁴ Hz. İbrahim bıçağı alıp İsmail'i boğazlamak isterken, görevi yakmak olan ateş nasıl Hz. İbrahim'i yakmadıysa aynı şekilde görevi kesmek olan bıçakta İsmail'i kesmekten imtina etti.⁷⁴⁵ Allah bu şekilde İsmail'i boğazlanmaktan korurken,⁷⁴⁶ Cebrail de İsmail'in yerine kesilmek için bir koç getirdi. Böylece İsmail boğazlanmaktan kurtulmuş olup Hz. İbrahim de İlahi emri sadakatle yerine getirmişti. Çünkü daha önce de Rabbi uğruna kendi canını ateşe atmaktan geri durmayan Hz. İbrahim bu sefer de evladını Rabbi için tereddütsüz feda etmeye hazır olduğunu gösterdi.⁷⁴⁷ İmtihani başaran Hz. İbrahim⁷⁴⁸ Allah'tan kendisine selamet verilmesi ve bütün insanlar tarafından (üç semavi dine mensup olan insanlar) övülmesi, kendisine İshak'ın müjdelenmesi, peygamberlik verilmesi, İsariloğullarından gelen peygamberlerin çoğunun kendi zürriyetinden olması⁷⁴⁹ gibi çeşitli nimetlere mazhar oldu.

Müşriklerin taleplerine geçmeden önce konunun bütünlüğü ve daha rahat anlaşılması için Müminlerin de taleplerini ele almayı uygun gördük.

3.3. İsrailoğullarının Hz. Musa'dan Talepleri

3.3.1. İlah Talebi

İsrailoğulları Firavun'un zulmünden kurtulduktan sonra uğradıkları bir kavmin putlara taptıklarını görünce,⁷⁵⁰ Hz. Musa'dan kendileri için de bir ilah

⁷⁴² Saffat, 37/104

⁷⁴³ Taberi, *Cami'u'l-Beyan* XIX/. 584.

⁷⁴⁴ Taberi, *Tarihu't-Taberi*, I/. 273.

⁷⁴⁵ Maturidi, Ebu Mensur Muhammed b. Muhammed b. Mahmut, *Te'vilatu Ehli's-Sünne (Tefsiru'l-Maturidi)*, thk. Mecdi Baslum, Daru'l-Kutubi'l-İlm, Beyrut 2005, VIII/. 580.

⁷⁴⁶ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/. 95.

⁷⁴⁷ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/. 227.

⁷⁴⁸ Taberi, *Cami'u'l-Beyan*, XIX/. 588. Burada söz konusu olan koçla alakalı bir hayli yorum yapılmıştır. Farklı tariklerden koçun vasıfları, şekli, cennetten geldiği ve burada kaç yıl otladığı ve ismi üzerinde farklı yorumlar yapılmıştır. Konumuz açısından ana mesajı teşkil etmediği için detaylarına girmedik. Mukatil b. Süleyman, *Tefsiru Mukatil*, III/. 104.

⁷⁴⁹ Züheylî, *et-Tefsiru'l-Munir*, XII/. 139.

⁷⁵⁰ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/. 166.

yapmasını istediler.⁷⁵¹ Hakikati gözleriyle gördükleri halde bu talepte bulundular. Hz. Musa bir ara kavmi için hidayet kaynağı olacak Tevrat'ı almak için Tur dağına gitti. Burada kırk gün oruç tuttu.⁷⁵² Hz. Musa'nın dönmesi biraz gecikince Samiri hemen Kıptilerden alınan emanet eşyaları alıp bir buzağı heykeli şekline sokup, onu ilah edinmelerini istedi.⁷⁵³ Harun (as) olaya müdahale edip, yaptıkları davranışın yanlış olduğunu söylediye de dinlemediler.⁷⁵⁴

Hz. Musa'ya helal ve haramları ihtiva eden Tevrat levhaları verildi. Sonra Hz. Musa Tur'dan dönüp kavminin yanına geldiğinde hoşuna gitmeyen o manzarayla karşılaşınca hemen kardeşi Harun'un yanına giderek⁷⁵⁵ onu azarlamaya başladı.⁷⁵⁶ Sonra Hz. Musa, Samiri'ye yaptığını sorduğunda kendini şöyle savundu:⁷⁵⁷ *"Samiri şöyle dedi: "Ben onların görmediği şeyi gördüm. Elçinin izinden bir avuç avuçladım da onu attım. Böyle yapmayı bana nefsim güzel gösterdi."*⁷⁵⁸ Bu olaydan sonra Samiri oradan uzaklaştırıldı.⁷⁵⁹ Hz. Musa bu heykeli alıp tahrip ederek denize attı.⁷⁶⁰ Bundan sonra Hz. Musa kavmini Tevbe ve istiğfara çağırınca,⁷⁶¹ kavmin tevbesi üzerine Allah onları yaptıklarından dolayı affetti.⁷⁶²

3.3.2. Allah'ı Görme Talebi

Bu olaydan sonra Allah Hz. Musa ve kavminden seçilmiş bir grubu Turi Sina dağına davet etti. Hz. Musa onlara tevbe edip oruç tutmalarını ve elbiselerini de temiz tutarak Allah'ın huzuruna gitmeleri gerektiğini bildirdi. Kavim buluşma noktasına gelince Hz. Musa'ya "Biz Rabbimizin sesini duymak istiyoruz." şeklindeki talepleri üzerine⁷⁶³ Hz. Musa da "bunu talep edeceğim." dedi.⁷⁶⁴ Çünkü Hz. Musa'nın Allah'ı görme talebinde bulunması üzerine kavmi buradan hareket ederek bu talepte bulundular.⁷⁶⁵

⁷⁵¹ Araf, 7/138.

⁷⁵² Araf, 7/142.

⁷⁵³ Taha, 20/88.

⁷⁵⁴ Taha, 20/90.

⁷⁵⁵ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I. 168.

⁷⁵⁶ Taha, 20/94.

⁷⁵⁷ Taha, 20/95.

⁷⁵⁸ Taha, 20/96.

⁷⁵⁹ Taha, 20/97.

⁷⁶⁰ Zühayli, *Tefsiru'l-Veciz*, II. 645.

⁷⁶¹ Bakara, 2/54.

⁷⁶² İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I. 169.

⁷⁶³ Bakara, 2/55.

⁷⁶⁴ Taberi, *Tarihu't-Taberi*, I. 427.

⁷⁶⁵ Araf, 7/143.

İsrailoğulları her zamanki gibi nankörlükte sınır tanımayıp sözü nasıl olurda Hz. Musa'yla buraya kadar gelmişken Allah kendini sadece Hz. Musa'ya gösteriyor noktasına getirip⁷⁶⁶ Allah'ı açıkça görmedikçe iman etmeyeceklerini ileri sürdüler.⁷⁶⁷

Hz. Musa'yla beraber gidenler inatları yüzünden korkunç bir sesle ölüme yakalandılar.⁷⁶⁸ Bunu gören Hz. Musa hemen Rabbine: “Rabbim ben şimdi İsrailoğullarına ne derim! Onların seçilmişlerini helak ettin, diyerek kavmin kendisine olan bakış açısını açıklamaya çalıştı.⁷⁶⁹ Daha sonra Hz. Musa kavminin bağışlanmasını talepte bulununca Allah bu kavmi şükretmeyi öğrensiner diye belli bir vakit ölü bıraktıktan sonra tekrar diriltti.⁷⁷⁰ Bu olay belki akılları başlarına gelir, Allah ve elçisine karşı çıkmayıp nefislerini terbiye ederler diye yapıldı.⁷⁷¹

3.4. Havarilerin Hz. İsa'dan Talepleri

3.4.1. Sofra İndirme Talebi

Hz. İsa'nın insanlara gösterdiği büyük mucizelerinden birisi kendisine iman etmiş olanlara gökten sofrayı indirmesidir. Havariler Hz. İsa'dan Allah katından kendilerine bir sofrayı indirmelerini istediler.⁷⁷² Hz. İsa Allah için kendisine yardımcı olan havarilerinin dini duygularının samimi olduğunu anladıktan sonra Allah'a dua etti. Bu duanın neticesinde gökten melekler eşliğinde içinde ekme ve et olan bir sofrayı indirildi. Bu şekilde Hz. İsa Havarilere Allah'ın kudretini göstermiş olup etrafındaki insanların imanlarının pekişmesi sağlamış oldu.⁷⁷³ Hz. İsa bu sofranın kendilerine has olmasını Allah'tan diledi.⁷⁷⁴

Hz. İsa bu sofradan yiyenleri bir şey almama noktasında kesin bir şekilde uyardı. “bu sofradan saklamak ve biriktirmek maksadıyla bir şeyler almadığınız müddetçe, bu şekilde inmeye devam edecektir.” şeklinde uyarıda bulundu. Fakat İsrailoğulları o kadar açgözlüydü ki sofranın inmesinden henüz bir tam gün geçmemişken sofradan yedikten sonra arta kalanları da almaya başladılar.⁷⁷⁵

⁷⁶⁶ Abduh, *Tefsiru'l-Kur'ni'l-Kerim*, I. 321-322.

⁷⁶⁷ Bakara, 2/53.

⁷⁶⁸ Meragi, *Tefsiru'l-Meragi*, I. 116-117.

⁷⁶⁹ Sabuni, *Safvetu't-Tefasir*, I. 60.

⁷⁷⁰ Bakara, 2/56.

⁷⁷¹ Zemahşeri, *Keşşaf*, I. 271.

⁷⁷² Maide, 5/112-115.

⁷⁷³ Meragi, *Tefsiru'l-Meragi*, VII. 59.

⁷⁷⁴ Maide, 5/114.

⁷⁷⁵ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I. 276-279.

Bu insanlar sofranın inmesini talep ettiklerinde Hz. İsa biraz çekimser davrandı. Çünkü bunlardaha önce, onca nimete rağmen peygamberleri Hz. Musa'ya muhalefet edip nimetleri tanımazlık etmişlerdi. İşte bu yüzden Hz. İsa bunların sofranın şükürünü ve hakkını vermeyeceklerinden korktuğu için ilk başta isteksiz davrandı. Fakat bunlar ısrar edince Hz. İsa, Allah'a sofranın inmesi için dua etti.⁷⁷⁶ Sofranın inmesinden sonra Allah onları inkâr etmeme noktasında uyardı.⁷⁷⁷

Hz. İsa da kibleye yönelip inen sofranın kendilerine azap değil rahmet olması için bütün benliğiyle Allah'a dua etti.⁷⁷⁸ Durumu gören Hz. İsa haklı çıktı. Çünkü Allah bu sofradan sadece fakirlerin yemesini istemişti. Bu durum zenginlerin zoruna gidince olayı inkâr edip etraftaki insanlara sofranın inmediğini söyleyerek kendi sonlarını hazırlamış oldular. Bu davranışlarından dolayı Allah onların hilkatlerini değiştirip helak etti.⁷⁷⁹

Talepler genel bir şekilde değerlendirildiğinde sadece müşriklerin peygamberlerden taleplerde bulunmadıkları görülmüştür. Bu talepler bazen Peygamberlerin Allah'tan, bazen Müminlerin peygamberlerden, bazen Müminlerin Allah'tan, bazen Peygamberlerin müşriklerden ve bazen de Allah'ın bu sayılanların tamamından taleplerde bulunduğu şeklinde taze hür etmiştir.

Müşrikler kendilerine gelen elçilerden getirdikleri şeyin doğruluğunu ispatlamalarını istemişlerdir. Onları böyle bir şeye iten, gelen dinin insanlar arasındaki statü farklılığını ortadan kaldırması,⁷⁸⁰ putlarını hedef alması, tek ilah anlayışında ısrar, atalarının akılsız oldukları şeklindeki ağır ithamlarıdır. Buna karşılık müşrikler de bazı taleplerde bulunmuştur. Burada ulu'l-azm peygamberlerden müşriklerin talepleri ele alınacaktır.

3.5. Müşriklerin Ulu'l-azm Peygamberlerden Talepleri

Risalet ve peygamberlik tarihi boyunca bütün peygamberler içinde yaşadıkları toplum tarafından dışlanmış, göçe zorlanmış ve kendilerinden tebliğ

⁷⁷⁶ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, II/ 142.

⁷⁷⁷ Maide, 5/115.

⁷⁷⁸ İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'an'il-Azim*, V/ 413.

⁷⁷⁹ İbn Kesir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/ 276. 280.

⁷⁸⁰ Şeriati, Ali, *Dine Karşı Din*, trc. Doğan Özlük, Fecr yay, Ankara 2015, 29-30.

ettikleri mesajın doğruluğunu ispat edecek deliller sunmalarını istemişlerdir. Burada Müşriklerin ulu'l-azm peygamberlerden talepleri ele alınmıştır.

3.6. Müşriklerin Hz. Nuh'tan Talepleri

Kur'an, insanlık tarihi boyunca beşerin yolunu bulması için elçiler gönderildiğini haber vermiştir. Her insan gibi peygamberler de insan olmaları hasebiyle çeşitli meşgalelere maruz kalıp içinde yaşadıkları insanlar tarafından bazen dışlanmışlardır. Bu dışlanma beraberinde çeşitli sıkıntılar da getirmiştir.⁷⁸¹ Her peygamber içinde yaşadığı topluluğun hidayete ermeleri için nübüvvet tarihi boyunca olağanüstü çabalar sarf etmiştir. Nübüvvet çağrısına olumlu cevap verenler yanında çeşitli sebepler yüzünden karşı çıkanlarda olmuştur. Çabaların sonuç vermediği durumlarda ise kendilerini nübüvvet çağrılarına kapatanlar helak olmuşlardır.⁷⁸²

Hz. Nuh, kavmi içerisinde uzun bir müddet insanların hidayet bulmaları için gayret etti. Hz. Nuh Kur'an'ın bildirmesiyle en uzun yaşamış olan peygamberlerden biri olmuştur. Uzun yaşantısıyla beraber bu yaşın kendisine yüklediği uzun soluklu bir nübüvvet görevini de üstlenmiştir.⁷⁸³

Hz. Nuh nice nesiller gördü. Asırlar geçmesine rağmen insanlar hakikati görüp doğru yola girmek yerine delaleti ve sapıklığı tercih ettiler. Kendilerine yapılan ilahi çağrılara karşılık kulaklarını tıkayarak gelen elçiye engel olup vazgeçirmeye çalıştılar. Hz. Nuh uzun zaman kavmi içinde kalıp onları içinde buldukları sapıklıktan çıkarmak için mücadele etti. Fakat asırlar geçmesine rağmen insanlar yüzlerini hidayete çevirmek yerine delalette kalmayı tercih ettiler. Her gelen nesil bir önceki nesilden daha katı oldu.⁷⁸⁴

3.6.1. Müminleri Kovma Talepleri

Hz. Nuh çok uğraşmasına rağmen kavmi hidayet bulsun diye uğraşırken onlar iman etmemek için kendisinden bazı taleplerde bulundular. Kendilerinin güçlü kuvvetli olduklarını, bununla da insanlara heybet saldıklarını iddia ederek Hz. Nuh'un etrafındaki insanların fakir ve ayak takımından⁷⁸⁵ başka kimseler olmadıklarını ima ederek Hz. Nuh'un risaletini küçümseyip, eğer getirdiğin şey hak olsaydı neden bizim

⁷⁸¹ Nuh, 71/5.

⁷⁸² Kamer, 54/10.

⁷⁸³ Ankebut, 29/14.

⁷⁸⁴ Ankebut, 29/14.

⁷⁸⁵ Hud, 11/27.

gibi asilzade insanlar sana tabi olmuyor! şeklinde kendilerince doğru yolda olduklarını savundular.⁷⁸⁶ Buna istinaden Hz. Nuh'un etrafında toplanan insanların şuur ve düşünceden yoksun olduklarını ima ettiler.⁷⁸⁷ Bunlar insani yüceliğin zenginlikte olduğunu iddia ediyorlardı. Çünkü Hz. Nuh'un etrafındaki insanların fakir kalmasının nedeni bunlara göre, dünyaya sırt çevirip Hz. Nuh'a tabi olmalarından kaynaklanmıştı. İddialarını daha da ileri götürerek makam ve mevki olarak müminlerden daha üstün olduklarını iddialarına dahil ettiler.⁷⁸⁸

Hz. Nuh'a meydan okuyup azabın gelmesini talep ettiler. Bu talepte bulunurlarken de kendilerinden emin bir şekilde vadedilen azabın acele olması gerektiğini savundular. Çünkü onlara göre Hz. Nuh uzak bir yanılğı içindedir. Allah'ı inkar etmelerinden dolayı talep ettikleri azabın gelmeyeceği düşüncesi onlarda hakim idi.⁷⁸⁹ Fakat Hz. Nuh onlara bu taleplerinde büyük bir yanılğı içinde olduklarını hatırlatıp kendi akibetleri için endişe duyduğunu dile getirdi. Bununla beraber azabın isteklerine bağlı olmayıp başkalarına belirlenmiş bir süre olduğu gibi kendilerine de belirlenmiş bir zaman olduğu hatırlatılarak her şeyin kendisine belirlenmiş zaman içinde vuku bulacağı hatırlatıldı.⁷⁹⁰

Bunların buradaki talepleri, maksat birliği açısından Mekke müşriklerinin Hz. Peygambere, etrafındaki ayak takımını uzaklaştır ki sana yaklaşabilelim, tabi olabilelim şeklindeki istek ve çıkışlarıyla uyuşmuştur.⁷⁹¹ Bu bakış açısı müşriklerin ortak bir psikolojiye sahip olduklarını göstermiştir.

Hz. Nuh'un telkinleri kavmin hakikati kabul etmesine fayda vermedi. Aksine Hz. Nuh'a karşı katı davranacakları noktada uyarıda bulundular.⁷⁹² Hz. Nuh yılmadan gece gündüz uzun bir zaman kavminin hidayet bulması için çabaladı. Buna karşılık her defasında Hz. Nuh'a katı bir şekilde davranmaktan geri durmadılar.⁷⁹³

Nuh'un haberini onlara oku. Hani o bir vakit kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Eğer benim konumum ve Allah'ın ayetleriyle öğüt vermem size ağır geliyorsa,

⁷⁸⁶ Abduh, *Tefsiru'l-Kur'an'il-Kerim*, XII/ 61-62.

⁷⁸⁷ Salebi, *Cevahiru'l-Hisan fi Tefsiri'l-Kur'an*, v/ 166.

⁷⁸⁸ Neseî, *Medariku't-Tenzil*, II/ 54.

⁷⁸⁹ İbn Aşur, *Tefsiru't-Tehrir ve't-Tenvir*, XVIII/ 60-61.

⁷⁹⁰ Hud, 11/26.

⁷⁹¹ Abese, 80/1-7.

⁷⁹² Şuara, 26/115.

⁷⁹³ İbn Kesir, *Tefsirul Kur'anil'Azim*, X/ 357-358.

*(biliniz ki) ben sadece Allah'a dayanıp güvenmişim. Artık siz de (bana) ne yapacağınızı ortaklarınızla beraber kararlaştırın ki işiniz size dert olmasın! Bundan sonra bana hükmünüzü uygulayın; bana mühlet de vermeyin!*⁷⁹⁴

*Eğer yüz çeviriyorsanız, sizden zaten hiç bir ücret istemedim. Benim ücretim, ancak Allah'a aittir. Bana müslümanlardan olmam emredildi.*⁷⁹⁵ şeklinde Hz. Hun'un bunları dile getirmesi, hem yaptıkları şeylerden beri olduğunu hem de Allah'a kesin bir şekilde teslim olduğunu gösteriyordu.

Hz. Nuh da onların bu acı ve katı duruşlarına aldırış etmeden insanları Allah'a çağırmaya devam edip onların tehdit ve yıldırımalarına karşılık ellerinden gelen şeyleri yapmalarını isteyerek taleplerine karşılık vermişti.⁷⁹⁶ Hz. Nuh davasının haklılığını ortaya koyup insanların içinde buldukları yanlıştan dönmeleri için onların taleplerine karşılık kendi argümanlarını ileri sürmüştü. Müşriklerin ellerinden geleni yapmalarını, ortaklarını çağırma ve işi gizli değil açık bir şekilde yapmalarını ve bütün kötülükleriyle kendisine zaman tanınamalarını talep edip onlara karşı ciddi davranarak davasının haklı olduğunu bu kavme kabul ettirmeye çalışmıştı.⁷⁹⁷

*“Şöyle dediler: ‘Sakın ilâhlarınızı bırakmayın. Hele hele Vedd’i, Süvâ’ı Yeğus’u, Yu’ük’u ve Nesr’i hiç bırakmayın.’*⁷⁹⁸ Müşrikler de bu ayetin bildirmesiyle Hz. Nuh'a karşı nasıl tedbirler alacaklarını göstermiş oluyorlardı.

Bu insanlar risalet elçisine tabi olup kurtulmayı seçmek yerine tutarsız talepleriyle kurtuluşu ilahlarına sahip çıkmakla elde edeceklerine kanaat ederek bir birilerine ilahlarını tavsiye ettiler.⁷⁹⁹

3.6.2. Melek Gönderilme Talebi

*Bunun üzerine kendi kavminden inkar eden ileri gelenler şöyle dediler: “Bu ancak sizin gibi bir beşerdir, size üstünlük taslamak istiyor. Eğer Allah dileseydi (peygamber olarak size) bir melek gönderirdi. Biz önceki atalarımızdan böyle bir şey duymadık”, dediler.*⁸⁰⁰

⁷⁹⁴ Yunus, 10/71.

⁷⁹⁵ Yunus, 10/72.

⁷⁹⁶ İbn Kesir, *Tefsirul Kur'anil'Azim*, v/. 385.

⁷⁹⁷ Yunus, 10/71.

⁷⁹⁸ Nuh, 71/23.

⁷⁹⁹ Taberi, *Cami'u'l-Beyan*, IV/. 381.

⁸⁰⁰ Muminun, 23/24.

Hakikate tabi olmak istemeyen bu insanlar her fırsatta bahaneler ileri sürerek Hz. Nuh'un kendileri gibi bir insan olduğunu ileri sürdüler⁸⁰¹

Bunlar gelen elçiye iman etmek istemedikleri için bahaneler ileri sürerek, iman edilmesi gereken bir şey olması halinde Allah'ın kendilerine peygamber olan bir melek göndermesi gerektiğini iddia ederek tutarsız bir talepte bulundular. Çünkü bunlar yerine göre peygamberlere karşı psikolojik savunma mekanizması geliştirerek, babalarını bu yol üzerinde gördükleri için gelen vahye tabi olmayacaklarını ima ettiler.⁸⁰²

Melek olan peygamber talebinde bulunmakla aynı zamanda babalarının dininin hak olduğunu ileri sürmeleri nasıl bir tutarsızlık içinde olduklarını yansıtmaları açısından önem arz etmiştir.⁸⁰³ Çünkü bunlar bu talepleriyle aslında babalarının dini dışında inanılması gereken başka bir şey olmadığını iddia ederek, babalarının dinini ileri sürmekle kendileriyle çeliştiklerinin farkında olmadılar. Bu iddia ve talepleriyle de Hz. Nuh'u işinden alıkoyup işlevsiz bırakmak istediler.

3.6.3. Azap Talebi

*Dediler ki: Ey Nûh! "Bizimle tartıştın ve tartışmayı uzattın. Eğer doğru söyleyenlerden isen, haydi kendisiyle bizi tehdit ettiğin azabı getir".*⁸⁰⁴

Şirkte ısrar eden Hz. Nuh'un kavmi kendileri için hazırlanmış azabın gelmesini ısrarla istediler. Hz. Nuh'un kendileriyle yaptığı mücadeleden bıktıklarını ima edip aslında vadedilen azabın söylemden ibaret olduğunu iddia ettiler. Çünkü Hz. Nuh uzun zamandır onlarla uğraşıp ilahi mesajı tebliğ etmekteydi. Durum böyleyken bahsedilen azab gerçek olsaydı elbetteki gelip bizi bulurdu şeklinde bir kanaate sahip olup azaptan kendilerini emin gördüler.⁸⁰⁵ Bu istek kavmin Hz. Nuh'u aciz bırakmak istemesinden kaynaklanmıştır. Dağları ve ovaları dolduran bu gururlu müşrik kavim Hz. Nuh'u sadakat testine tabi tutup,⁸⁰⁶ haklılıklarını ortaya çıkarmak

⁸⁰¹ Kurtubi, *el-Cami li-Ahkami'l-Kur'an*, XV/. 34-35.

⁸⁰² Taberi, *Cami'u'l-Beyan*, XXIII/. 33-34.

⁸⁰³ Salebi, *el-Keşfu ve'l-Beyan*, XI/. 46.

⁸⁰⁴ Hud, 11/32.

⁸⁰⁵ Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, XVII/. 226.

⁸⁰⁶ Kurtubi, *el-Camiu'li-Ahkam'i-Kur'an*, XI/. 106.

için acele edilmesini istediler.⁸⁰⁷ Fakat bu talepleriyle aslında kendileri için sonu acı olan bir akibetin beklediğini bilmeden inatlarında devam ettiler.

Onların bu aceleciliğine karşı şöyle cevap verilmiştir:

*Sizi uyarması ve sizin de Allah'a karşı gelmekten sakınmanız ve rahmete ulaşmanız için, içinizden bir adam aracılığı ile Rabbinizden size bir zikir (vahiy ve öğüt) gelmesine şaştınız mı?*⁸⁰⁸

Hiz. Nuh sabırlı ve merhametli bir insan olduğu için uzun zaman içinde yaşadığı kavmin hidayet bulması için azimle mücadele etti. Onların acele azap taleplerine karşılık sürekli rahmet ön plana çıkarılıp buradaki tebliğin asıl maksadının kendileri için dünya ve ahiret saadeti olduğu mesalı verilmeye çalışılmıştır. Hiz. Nuh'un uzun bir zaman aralarında kalıp çeşitli sıkıntılara katlanıp Rabbinden azap talep etmemesi de bunun göstergesidir.⁸⁰⁹ Fakat bu bekleyiş müşrikleri inatlarından döndürmemiştir. Müşrik kavim Hiz. Nuh'untelkinlerinden rahatsız olup söylediği şeylerden vaz geçmesini istediler.⁸¹⁰ Hiz. Nuh onların tehditlerine aldırmandan her bulduğu uygun fırsatta insanları aydınlatıp hidayete ulaştırmak için çabaladı. Bu yolda çeşitli sıkıntı ve işkencelere maruz kaldı. Tevhid kelimesini Hiz. Nuh'tan duyan kavmin ileri gelenleri tevhidle ilgili şeyleri duymamak için parmaklarını kulaklarına tıkayarak Hiz. Nuh'a eziyette bulundular.⁸¹¹

Hiz. Nuh'un uğraşları fayda vermedi. Her fırsatta risalet elçisine eziyet, hakaret ve getirilmesi vadedilen azabın geciktirilmemesi talep edildi. Nihayet Allah (cc) geminin yapılması için Hiz. Nuh'a emir verdi. Bununla beraber yanındaki iman edenleri de gemiye bindirmesini söyledi. Hiz. Nuh gemiyi tamamladıktan sonra kendisine emredilen şeyleri tamamladı.⁸¹²

3.6.4. Kralın Gemiye Yakma Talebi

Dönemin kralı olan Dermesil geminin tamamlanıp Hiz. Nuh ve beraberindekilerin bindiğini öğrenince adamlarıyla geminin bulunduğu yere doğru gitti. Kralın niyetinde gemiyi ve içindekileri yakmak vardı. Bu şekilde Hiz. Nuh ve ona

⁸⁰⁷ Ebu's-Su'ud, *İrşadu Akli's-Selim*, III/. 38.

⁸⁰⁸ Araf, 7/63.

⁸⁰⁹ Ebu's-Suud, *İrşadu Akli's-Selim*, III/. 237-238

⁸¹⁰ Meragi, *Tefsiru'l-Meragi*, XIX/. 83.

⁸¹¹ Köksal, *Peygamberler Tarihi*, I/. 91.

⁸¹² Hud, 11/40-41.

iman edenlerden kurtulmayı düşünen Kral Hz. Nuh ve beraberindekilerin inmesini istedi. Hz. Nuh da onun bu talebine karşılık iman etmesini Allah'a karşı gelmemesini telkin etti. Nihayetinde olacakları inkar eden kral ve tebası inat üzere istedikleri talepleriyle helak oldular.⁸¹³

Hz. Nuh'un kavmi içindeki elit kesim kendilerinin Hz. Nuh ve getirdiği şeyden daha üstün olduklarını ima ederek, tevhid inancı ve tek ilah söylemlerini gariptediler.⁸¹⁴ Bunun yeni bir şey olduğunu böyle bir şeyi daha önce duymadıklarını söylediler. Dolayısıyla Hz. Nuh'un anlamsız şeyler söylediklerini dile getirerek, Hz. Nuh'u yalnız bırakmaya çalıştılar. Bu iddialarını destekler mahiyette, Hz. Nuh'un bir beşer olduğu, eğer getirdiği şey Allah tarafından gönderilseydi, bunun neden bir melek vasıtasıyla gönderilmediğini söyleyerek haklılıklarını ispatlamaya çalıştılar.⁸¹⁵

Bu şekilde çeşitli bahaneler ileri sürüp risalete karşı bir duruş sergileyen müşrikler böylesi taleplerde bulunarak toplum üzerinde kurdukları şirk psikolojisini derinleştirmek ve bununla beraber kendilerince kurdukları düzenin devamını sağlamlaştırmak istediler.

İnsanlık tarihinin ikinci babası Hz. Nuh'un Tufanı genelleyici (bazılarına göre bölgeseldir) olmakla beşeriyetin ortak hafızasında derin bir yer edinmiştir. Bu mesele evrensel bir boyut kazanıp dünya milletleri tarafından kabul görmüştür. Çünkü tufan sonrası bu mesele mistik bir boyut kazanıp insanlar gittikleri her tarafta bu meseleyi de anlatarak nesilden nesile aktarılmasında rol oynamışlardır. Tufandan sonra insanlar yeniden dünya üzerinde dağılmalar yaşamış ve çeşitli yerlerde mesken ve barınaklar kurmuşlardır.⁸¹⁶

3.7. Müşriklerin Hz. İbrahim'den Talepleri

Hz. İbrahim içinde yaşadığı toplum tarafından çeşitli sıkıntılara maruz kalmıştır. Bu toplum putperestlikte çok aşırı gitmiştir. İbrahim daha çocuk iken içinde yaşadığı kavmin yanlış yolda olduklarını hissedip bu durumdan rahatsızlık duydu. Çünkü bu insanlar düşünme yetilerini kaybetmekle kendi elleriyle yaptıkları eşyalara köle olmuşlardı. Durum böyleyken peygamberlerin asli görevlerinden biri de insanı

⁸¹³ Köksal, *Peygamberler Tarihi*, I/. 98.

⁸¹⁴ Muminun, 23/24.

⁸¹⁵ Taberi, *Tarihu't-Taberi*, XVII/. 34.

⁸¹⁶ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/. 155.

eşyanın köleliğinden kurtarıp, Allah'a kul olmaklaasil özgürlüğe kavuşmanın yolunu göstermeleridir.⁸¹⁷

Böyle sancılı ve meşakkatli bir süreçte Hz. İbrahim kavminin hidayet bulması ve elleriyle yaptıklarının faydasız olduklarını göstermek için çabalayarak bu işe en yakın çevresinden başladı. Hz. İbrahim halim ve şefkatli birisi olması hasebiyle babasının içinde bulunduğu durumdan rahatsızlık duydu. Bunun için de ilk önce babasını bu şirkten kurtarmayı düşündü.⁸¹⁸

Hz.İbrahim'in hikâyesi ve kavmiyle mücadelesi Kur'an'da anlatılmıştır. O kavminin hidayeti bulmaları için gerektiğinde akli delilleri de kullanarak⁸¹⁹ doğru olanı gösterip insan aklının Allah'ı bulabileceğini göstermeye çalıştı. Düşünen ve akleden insanın, cansız ve taştan yapılmış cisimlere kulluk yapmasını, insana ve aklına karşı yapılan bir saygısızlık olduğunu göstererek, insanların akıllarını kaplayan, düşüncelerini köleleştiren bu durumdan kurtulmaları için çaba sarfetti.⁸²⁰

3.7.1. Bayram Törenine Katılma Talebi

Hz. İbrahim çok uğraşmasına rağmen tebliğ esnasında yakın çevresinden, yani babasından tepki aldı.⁸²¹ Azer, kendisini hidayete çağıran oğluna, benden uzaklaş, şeklinde talepte bulundu.Bu talep öyle şiddetli bir hal aldı ki Hz. İbrahim'in babası, Hz. İbrahim uzaklaşmadığı takdirde onu taşıyacağını, eziyet edeceğini ve olayı biraz daha ileri bir aşamaya taşıyarak Hz. İbrahim'in iddia ettiği tek ilah meselesi ve tanrılarına karşı ileri sürdüğü ithamları ifşa ederek onu içinde yaşadığı toplumda zor durumda bırakmaktan geri durmayacağını söyledi. Bu, akli melekeleri körelmiş insanların tutarsız talepleriyle ilahi hakikate karşı anlamsız ve tutarsız bir şekilde inatlaşmalarını yansıtmaktadır.⁸²² Bu, hakikatten uzaklaşmanın sonucu olan şirk, babanın oğluna karşı cephe almasına sebep oldu.⁸²³

Azer kendince Hz. İbrahim'in taşkınlık yapıp yoldan çıktığını düşündü. Bu yüzden de gidecekleri bayrama Hz. İbrahim'in degelmesini talep etti. Bu şekilde belki

⁸¹⁷ Maide, 5/67.

⁸¹⁸ Meryem, 19/42.

⁸¹⁹ Enâm, 6/75-79.

⁸²⁰ Kutup, *Fizilali'l-Kur'an*, II/. 1141-1142.

⁸²¹ Meryem, 19/46.

⁸²² Kurtubi, *el-Camiu'li-Ahkam'il-Kur'an*, XIII/. 458.

⁸²³ Tusi, *et-Tibyan*, VII/. 130.

Hız. İbrahim'i savunduğu düşüncesinden vazgeçirip putperestliğe döndürebilirim, düşüncesi Azer'de hasıl oldu.⁸²⁴

Hız. İbrahim her fırsatta kavminin içine düştükleri yanlış kendilerine göstermek için uygun fırsat bekleyip, tapmış oldukları taşların cansız birer varlık olduklarını göstermeye çalıştı. Bunun için de bazen onlarla tartışmalar yaşadı. Müşriklerde yaptıkları işin doğru olduğunu ve bunun delilinin de kendilerinden önceki ataları olduklarını ileri sürüp Hız. İbrahim'in boş bir uğraş içinde olduğunu iddia ettiler. Burada müşrikler kendilerinden önceki atalarını örnek göstermek suretiyle inandıkları dinin doğruluğunu savundukları anlaşılmaktadır. Buna binaen Hız. İbrahim'e karşı alayımı bir tavırla varsa bir delili getirmesi şeklinde ki taleplerini ima ettikleri görülmektedir.⁸²⁵

3.7.2. Nemrut'un Kurban Kesme Talebi

Hız. İbrahim ateşe atıldıktan sonra Nemrut onun yanıp yanmadığını merak ettiği için Hız. İbrahim'i görmek istedi. İbrahim'in yanmadığını, sağlam olduğunu görünce hemen İbrahim'in yanına geldi. Nemrut Hız. İbrahim'e "senin tanrın seni koruduğu için çok güçlüdür. Bu yüzden ona çok kurban kesmek istiyorum," deyince Hız. İbrahim bunun kabul olması için imanın şart olduğunu söyledi. Fakat Nemrut hakikati gördüğü halde kendi düşüncesinde ısrar ettiği için kurban kesme talebi karşılıksız kaldı.⁸²⁶

Hakikati kalplerinde görmek istemeyen tarih sahnesinde ki zorba insanlar, hakikatin kendi bildiklerinden müteşekkil olduğunu sanmıştır. Bundan dolayı kendilerine açık bir şekilde gösterilen olağanüstü hakikateri kabule yanaşmamışlardır. İlahlık iddasında bulunan Nemrut'ta hakikate yüz çeviren zorbalardan olmuştur.⁸²⁷

Nemrut her fırsatta insanları içinde buldukları durumdan istifade ederek tebasını köleleştirme fırsatı yakalamaya çalışmıştır. Kuraklığın ve kıtlığın hüküm sürdüğü senelerin birinde kendisinden yardım talebinde bulunan insanlardan ilahlığını kabul etmeleri şartıyla yardım edeceğini söyledi. Hız. İbrahim de yardıma muhtaç olduğu bir zamanda Nemrut'a gelerek yardım talebinde bulundu. Fakat Nemrut ancak

⁸²⁴ Köksal, *Peygamberler Tarihi*, I. 152.

⁸²⁵ Enbiya, 21/52-56.

⁸²⁶ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I. 84.

⁸²⁷ Bakara, 2/258.

Hız. İbrahim'in kendisinin tanrılığını kabul etmesi şartıyla yardımda bulunacağını söyleyince bu talebe karşılık Hız. İbrahim'den sert bir karşılık gördü. Nemrut ve onun gibi zorba şahıslar sahte ilahlık iddialarını inat, hakikati görmeme isteği ve insanların acizliklerinden beslenerek devam ettirmek istemişlerdir.⁸²⁸

3.7.3. Kralın Hız. İbrahim'in Eşi Sare İle İlgili Talebi

Hız. İbrahim, eşi Sare ile Mısır'dayken dönemin kralı onların Mısır'a gelişlerinden haberdar oldu. Kral, Hız. İbrahim'e bir takım sorular sorup yanındaki bayanın kim olduğunu merak etti. Sare çok güzel bir bayan olduğu için kral onu görme talebinde bulundu. Bu talep üzerine Allah, Hız. İbrahim ve Sare'yi bu kötü düşünceli insanın şerrinden muhafaza edip korudu.⁸²⁹

Hız. İbrahim Firavun'un kötülük etmesinden endişe edip ailesini alarak Şam'da bulunan Sebe'ye götürdü. Burada bir müddet kaldılar. Buradayken su ihtiyacını karşılamak için bir kuyu açtı. Fakat buradaki insanlar bir zaman sonra Hız. İbrahim'e eziyet etmeye başlayınca oradan ayrılmak zorunda kaldı. Hız. İbrahim'in ayrılmasıyla kuyu suyunun çekilmesi üzerine oradaki insanlar hata yaptıklarını anlayıp Hız. İbrahim'in geri gelmesini istediler.⁸³⁰

3.7.4. Diriltme ve Öldürme Talebi

“Allah, kendisine hükümdarlık verdi diye (şumarıp böbürlenerek) Rabbi hakkında İbrahim ile tartışanı görmedin mi? Hani İbrahim, “Benim Rabbin diriltir, öldürür.” demiş; o da, “Ben de diriltir, öldürürüm” demişti. (Bunun üzerine) İbrahim, “Şüphesiz Allah güneşi doğudan getirir, sen de onu batıdan getir” deyince, kâfir şaşırıp kaldı. Zaten Allah zalimler topluluğunu hidayete erdirmez.”⁸³¹

Bu ayete göre Nemrut Hız. İbrahim'i yıldırım için kendisinin ilah olduğunu, ister yaşatıp isterse de öldürebilme kudretine sahip olduğunu iddia ederek, butalebiyle Hız. İbrahim'i çaresiz bırakmayı hedefledi. Bunun yanında risalet elçileri daima müşriklerin tepkilere maruz kalmış ve çeşitli sıkıntılarla yüzleşmişlerdir. Hız. İbrahim de bu sıkıntılara maruz kalan peygamberlerden biridir. O her fırsatta insanların hidayet bulmaları için çabalamış bu uğurda zor aşamalardan geçmiştir. Hakikatin açık bir

⁸²⁸ Suyuti, *Durru'l-Mensur*, III/. 205.

⁸²⁹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/. 213.

⁸³⁰ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/. 86.

⁸³¹ Bakara, 2/258.

şekilde görülmesi için canı pahasına mücadele vererek insanların akli melekelerini doğru istikamette kullanmaları için çaba sarfetmiştir.⁸³²

Müşrikler içinde buldukları durum ve karşıt tutumları yüzünden risaleti tebliğle görevli olanlar yakın akrabaları dahi olsalar onlara karşı katı tutum sergilemekten geri durmamışlardır. Hakikati görmezden gelip nefis ve hevalarına yenik düşenlerin karşı saflarda direndikleri ve hakikati kabul etmekten imtina ettikleri görülmüştür.⁸³³

Müşrikler tutarsız yöntemler kullanarak bazen caydırıcı bazen de tehdit şeklinde faklı psikolojik tutum sergileyerek peygamberleri engellemeye çalışmışlardır.

3.8. Müşriklerin Hz. Musa'dan Talepleri

Hz.Musa'nın annesi zalim Mısır Firavun'unun zulmünden korkarak Nil'e saldığı yavrusundan doğan endişe, telaş ve korku; müjde sevinç ve umuda dönüştü. Allah'ın ikramıyla köleleştirilmiş İsrailoğullarının umudu olan Hz. Musa, alın teriyle kazandığını yiyen takvalı bir Peygamberdir.

3.8.1. Firavun'un Mucize Talebi

Hz. Musa Mısır'da işlemiş olduğu suçtan dolayı ayrılmak zorunda kalmıştı. Bir süre Medyen'de kaldıktan sonra nübüvvetle görevlendirilmesi üzerine Mısır'a geri dönmüştü. Yıllarca sarayında kaldığı Firavun'la yüzleşme zamanı gelmişti. Hz. Musa kendisini vekardeşi Harun'u Allah'ın iki elçisi olarak Firavun'a tanıttı. Aralarında geçen konuşmadan sonra Firavun, Hz. Musa'nın dediklerini doğrulayacak bir karine getirmesini istedi.⁸³⁴ Firavun bununla kendisini haklı Hz. Musa'yı da zor durumda bırakacak bir talepte bulunma gayretine girerek Hz. Musa'nın dediklerini ve ileri sürdüğü elçilik vazifesini doğrulayacak emareler getirmesini istedi.⁸³⁵ Firavun'un bu talebine hemen cevap verildi. Hz. Musa kendisine verilen emir doğrultusunda esasını yere koyunca kocaman bir ejderha oldu.⁸³⁶ Firavun tatmin olmamış gibi, bunun haricinde delilin var mı? dedi.⁸³⁷ Bununla Hz. Musa'yı zor durumda bırakmayı hedefleyip daha önce sihirbazlardan gördüklerini delil olarak kullanmak istedi. Çünkü

⁸³² İbn Atiye, *el-Muharreru'l-Veciz*, I/. 346.

⁸³³ Meryem, 19/42.

⁸³⁴ Şu'ara, 26/31.

⁸³⁵ Alusi, Mahmut Şükrü, *Ruhu'l-Meani*, Daru Heyati Tusasi'l-Arab, Beyrut, trs. XIX/. 75.

⁸³⁶ Şu'ara, 26/32.

⁸³⁷ Begavi, *Mealimu't-Tenzil*, VI/. 112.

sihirbazların yaptıkları şeylerde yere bırakılınca hareket ediyordu. Firavun bununla durumu lehine çevirmek istiyordu. Çünkü etrafındaki insanlarda sihirbazların yaptıklarını bildikleri için Firavun Hz. Musa'nı yaptığını insanların gözünde sihir olarak lanse etmeye çalışıyordu.⁸³⁸

Firavun taleplerine devam ederek tatmin olmamış gibi, bunun haricinde delilin var mı? dedi.⁸³⁹ Hz. Musada elinin nasıl beyazladığını gösterdi. Eli parlak ve bembeyazdı. Buna rağmen Firavun ve etrafındakiler hakikati kabul edip tabi olmak yerine yine kendi düşüncelerini savundular. Hz. Musa için, bu bir sihirbazdır, sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor, deyip Hz. Musa ve kardeşini getirdikleri hakikat karşısında etraftan topladıkları sihirbazlarıyla sınamak istediler.⁸⁴⁰

Firavun'un taleplerinden birisi de Hz. Musa, Rabbinin yerin, göğün ve her şeyin yaratıcısı olduğunu söylemesine karşılık, Firavun Hz. Musa'nın tanımını etkisiz bırakacak somut delillerle tebasını etkilemeye çalıştı. Çünkü Firavun oradakilere dönerek kendisi dışında bir ilah tanıyıp tanımadıklarını sormakla kendini onlara kabul ettirmeyi hedefledi. Kendi varlığını Hz. Musa'nın Rabbiyle somut bir şekilde kıyaslıyordu. Bu şekilde hissiyatı zayıf olan insanlar gaip olana karşı hazır olanı tercihe zorlanmış oluyorlardı.⁸⁴¹

Firavun saltanatının devamı için çeşitli hile ve tuzak kurma arayışındaydı. Hz. Musa'dan bir buluşma mekanı seçmesini talep etti. Kendince her kesin gözü önünde Hz. Musa'yı mağlup edip mülkünü ve saltanatını emniyete almayı hedefliyordu. Bu, Hz. Musa için de bir fırsattı. Çünkü insanların toplanacağı bu bayram günü hakikatin ortaya çıkıp Firavun ve tebasının inatları yüzünden zelil olacakları bir gündü.⁸⁴²

Firavun Hz. Musa'dan talep ettiği bu işiyle de istediğini elde edemedi. Galip olmayı düşünürken mağlup olanlardan olmuştu. En zoru da kendi elleriyle topladığı ve organize ettiği sihirbaz ve büyücülerin Hz. Musa'nın getirdiği haikate tabi olmalarıydı.⁸⁴³ Hz. Musa'yla yaptıkları sihir karşılaşmasında yenilgiye uğramalarına rağmen Firavun ve kavmi durum ve duruşlarında ısrar edip hakikaten yüz çevirmeye

⁸³⁸ Alusi, *Ruhu'l-Meani*, XIX/. 75.

⁸³⁹ Begavi, *Mealimu't-Tenzil*, VI. 112.

⁸⁴⁰ Şu'ara, 26/33.

⁸⁴¹ Araf, 7/106; Kasas, 28/38; Naziat, 79/23-24.

⁸⁴² Taha, 20/56-59.

⁸⁴³ Şu'ara, 26/46.

devam ettiler.⁸⁴⁴ Bu da yetmiyormuş gibi Hz. Musa'ya tehditler savurup getireceği her şeye karşı çıkıp iman etmeyip muhalif davranacakların söylediler. Bu noktadan sonra onlar için sıkıntılı günler başladı.⁸⁴⁵

Allah, Firavun ve kavmini ilk önce art arda gelen kıtlıkla sınamadı.⁸⁴⁶ Sonra Mısır'dan yağmuru esirgeyince Mısır'ın bereketli toprakları ürün vermemeye başladı. Böylece ürünlerde gittikçe bir azalma yaşandı.⁸⁴⁷ Öyle bir hale geldiler ki hurma dışında yiyecek bir şey bulamadılar. İnsanlar böyle durumlarda ellerindeki nimetlerin kıymetini bilsinler diye onları bu şekilde imtihan etmişti.⁸⁴⁸

Allah, Firavun ve kavmini çekirge, kan, kurbağa gibi çeşitli belalarla imtihan etti.⁸⁴⁹ Kendilerine gelen hakikati inkâr eden bu kavim ve liderleri dara düştüler. İlk anda Hz. Musa'ya iman etmeyeceklerini söylediler. İçtikleri su kanlanıyor, ürünlerini çekirgeler basıyor, yaşadıkları alanların tamamını haşereler istila ediyordu. Bu ağır sınamadan sonra kendilerinden azab ve sıkıntıların kaldırılması şartıyla iman edeceklerini söylediler. Fakat bu sıkıntılar onlardan kaldırılınca taleplerinin aksine davranmaya devam ettiler.⁸⁵⁰ Aşağıdaki ayette taleplerine şöyle değinilmiştir:

*“Üzerlerine azap çökünce, “Ey Musa!” dediler, “Rabbinin sana verdiği söz uyarınca bizim için dua et. Eğer azabı üzerimizden kaldırırsan, mutlaka sana inanacağız ve İsrail oğullarını seninle birlikte elbette göndereceğiz” dediler.*⁸⁵¹

Allah onları farklı şeylerle sınamınca bu durum onlar için azaba dönüştü. Bir zamanlar her şeye istedikleri gibi sahip olanlar ve her zaman zulmedebileceklerini sanan Firavun ve ileri gelenleri şimdi bu belaların defî için sevmedikleri ve tabi olmak istemedikleri Hz. Musa'dan ricada bulunup taleplerini sıralamaya devam ettiler.⁸⁵² Hz. Musa da Allah'tan kendilerinden bu belanın kaldırılmasını istediğinde Allah peygamberinin isteğine olumlu cevapta bulunup Firavun ve kavmi hakikati görürler diye belayı kendilerinden kaldırıyor.⁸⁵³ Fakat buna karşılık Firavun ve tebası her

⁸⁴⁴ Hazin, *Tefsiru'l-Hazin* IV. 239.

⁸⁴⁵ Araf, 7/132.

⁸⁴⁶ Taberi, *Cami'u'l-Beyan*, X/. 374.

⁸⁴⁷ Mukatil, *Tefsiru Mukatil*, I. 409.

⁸⁴⁸ Zemahşeri, *Keşşaf*, II/. 493.

⁸⁴⁹ Araf, 7/134-136

⁸⁵⁰ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, I/. 398-399.

⁸⁵¹ Araf, 7/134.

⁸⁵² Salebi, *Tefsiru Salebi*, III/. 70.

⁸⁵³ İbn Esir, *el-kâmil fi't-Tarih*, I/. 164.

fırsatta azabın kendilerinden kaldırılmasından sonra sözlerinde durmamaya devam ettiler.⁸⁵⁴

Bahaneler bulmaya devam ettiler. Firavun Hz. Musa'yı çaresiz bırakmak istediği için Hz. Musa'nın huzurunda Mısır ülkesinin tek hakimi ve sahibi kendisinin olduğunu ve bu iddiasını güçlendirmek için de tebasını buna şahit kılarak Hz. Musa'nın delilleri karşısında kendini sağlama almaya çalışıyordu.⁸⁵⁵ Risalet elçisinin güçlü vekuvvetli olması ve arkasında onu destekleyecek güçlü kuvvetli bir topluluk olması lazımdır. Firavun Hz. Musa'nın tek başına olmasını fırsat bilip oradaki topluluk karşısında Hz. Musa'nın bir zamanlar kendisinin yanında kaldığını, kendi sarayında büyüdüğünü, yediğini içtiğini hatırlatması⁸⁵⁶ aslında Firavun'un kendisini oradaki topluluğa kabul ettirme çabasından başka bir şey değildir. Çünkü oradaki her şeyin sahibinin kendisi olduğunu düşünerek oradaki muhatap kitleyi etkilemeye çalışıyordu. Bununla beraber Firavun sözüne itibar edilmesi gerekenin kendisi olduğunu ima edere⁸⁵⁷ şöyle bir iddiada bulundu:

“(Eğer doğru söylüyorsa) ona altın bilezikler atılmalı, yahut onunla beraber bulunmak üzere melekler gelmeli değil miydi?”⁸⁵⁸

3.8.2. Melek Talebi

Hz. Musa'yla beraber gökten meleklerin gelmesi gerektiği şeklinde talepte bulundular. Firavun Hz. Musa'nın yalnızlığından ve kimsesizliğinden istifade etmeye devam etti. Dönemin anlayışına göre toplum içindeki ileri gelenlerin bileklerinde onların asaletini simgeleyen altın bilezikleri vardı. Firavun Hz. Musa'yı toplum nazarındaki bu eksiklik üzerinden sıkıştırmaya çalıştı. O dönemde bu taleplerle Hz. Musa'yı susturmaya çalışmaları makam ve eşyanın varlığının etkisini göstermektedir.⁸⁵⁹

Firavun kendi saltanatı ile Hz. Musa'yı muhatap kitlenin karşısında kıyaslamaya çalıştı. Kendisinin asaletli, mal mülk sahibi olduğunu ve bunun yanında bir danışma meclisinin olduğunu ima ederek Hz. Musa'nın kale alınmaması

⁸⁵⁴ Araf, 7/134.

⁸⁵⁵ Zuhruf, 43/51.

⁸⁵⁶ Şuara, 26/18.

⁸⁵⁷ Zuhruf, 43/52.

⁸⁵⁸ Zuhruf, 43/53.

⁸⁵⁹ Vahidi, *el-Vesit fi Tefsir 'l-Kur'ani 'l-Mecid*, IV/. 77.

gerektiğini muhataplara kabul ettirmeye çalıştı. Fakat bunlara karşı Hz. Musa'nın elinde aslında başka bir şeyi yoktu! Nasıl olurda Firavun ve tebasının kendisine tabi olmasını isteyebilirdi. Firavun bu durumu toplumun gözünde garipsenecek bir duruma indirgemeye çalıştı. Ve bunlara binaen Hz. Musa'nın risaletini destekleyecek, kendisiyle yürüyecek ve ona işlerinde yardımcı olacak meleklerin olması gerektiği de taleplerine ekleyerek toplum üzerindeki hakimiyetini iyice pekiştirmeyi hedefledi.⁸⁶⁰ Şuursuzca Firavun'un taleplerine uyan ve ilahi mesajı sorgulamadan reddeden kavim sonunda helak oldu.⁸⁶¹

Başlarına çeşitli belalar gelen kavim peygamberin getirdiği ilahi emirleri kabul etmedikleri için Allah onların mallarında bir takım eksilme olmasını diledi. Durumu gören kavim hemen Hz. Musa'ya gelip, bu sıkıntının kendilerinden kaldırılması şartıyla kendisine iman edip İsrailoğullarını da beraberinde göndereceklerine söz verdiler. Talepleri üzerine kendilerinden sıkıntının kaldırılmasına rağmen durumlarında bir değişiklik olmayıp inat etmeye devam ettiler.⁸⁶²

Firavun ve kavmi helak olduktan sonra Allah Hz. Musa ve kavmini bu şerli toplumdan emin kılmıştır. Esaretten yeni kurtulmuş olan bu kavim artık dünyaya yeni ve farklı bir bakış açısıyla bakmaya başlayıp, daha nereye gidecekleri ve ne olacaklarını bilmeden Hz. Musa'dan bazı taleplerde bulunmaya başladılar. Fakat bu talepleri tevhidden ziyade şirk kokmuştur. Firavun'un zulmünden kurtarılan İsrailoğulları bir zaman sonra şirki çağrıştıracak bazı taleplerde bulundular. Hz. Musa'nın kendileri için gözle görülür elle tutulur bir ilahedinmesini isteyecek kadar taleplerinde ileri gittiler.⁸⁶³ Aslında İsrailoğulları tevhid dinine yabancı bir millet değildir. Çünkü bu kavim ataları Hz. İbrahim'in dini üzerinde idiler. Tevhid dininden uzaklaşma Hz. Yusuf'tan sonra Mısır yönetiminin değişmesiyle köleleşen İsrailoğullarını dünyevileşme ve bunun sunucunda da maddiyata itmiştir. Bu da bozağı ya da somut bir tanrı edinme taleplerinin Mısır'da gördükleri dini anlayışın ve yıllarca

⁸⁶⁰ Meragi, *Tefsiru'l-Meragi*, XXV/. 99-100.

⁸⁶¹ Zuhruf, 43/55.

⁸⁶² Araf, 7/130-135.

⁸⁶³ Araf, 7/138.

ezilmişliğin bir yansıması olarak kaynaklanmıştır.⁸⁶⁴ Ya da bu kalıntılardan iyice arınamayıp tek tanrı inancını içselleştirmemelerinden kaynaklanmış da olabilir.

Samiri hadisesinden sonra Allah'ın nimetlerini unutan bu kavim ve her türlü ikram kendilerine verilmiş bu insanlardan seçilmiş bir grubu, Allah Hz. Musa ile Tur-i Sina dağına davet etti. Hz. Musa'yla Tur dağına gittiklerinde, Allah'ı açıktan görmedikçe iman etmeyeceklerini söylediler.⁸⁶⁵ Hz. Musa onlara Tevbe edip oruç tutmalarını ve elbiselerini de temiz tutup maddi ve manevi temiz bir şekilde Allah'ın huzuruna gitmeleri gerektiğini bildirdi. Kavim buluşma noktasına gelince Hz. Musa'ya "Biz Rabbimizin sesini duymak istiyoruz." demeleri üzerine Hz. Musa: "Bunu talep edeceğim." dedi.⁸⁶⁶

Hz. Musa'dan olması mümkün olmayan bir talepte bulundular. Hz. Musa'ya açık bir şekilde, Allah hakkında yaptığı nitelermeleri gözleriyle görmedikçe kendisine inanmayacaklarını söylediler. Hatta bu taleplerinde daha da ileri giderek Allah'ı açık bir şekilde görmedikçe Tevrat ve içindekilere de inanmayacaklarını taleplerine eklediler.⁸⁶⁷ Fakat bu talep nimetleri görmezden gelen bu kişiler için helak olmalarına sebep olmuştur.⁸⁶⁸

Hz. Musa kavmine Allah'a karşı tevazulu olup kendilerine verdiği nimetleri hatırlamalarını istedi.⁸⁶⁹ Allah çok sayıda peygamber göndererek onları Firavun'un köleliğinden kurtarıp özgürce bir hayat yaşayabilecekleri bir duruma getirip dünyada hiç kimseye vermediği nimetleri onlara verdi.⁸⁷⁰

3.8.3. Kudüs'ün Fethedilmesi Talebi

*Ey kavmim! "Allah'ın size yazdığı kutsal toprağa girin. Sakın ardınıza dönmeyin. Yoksa ziyana uğrayanlar olursunuz."*⁸⁷¹

Allah Hz. Musa'ya kavmini alıp kutsal toprak olan Kudüs'e gitmelerini söyledi. Nihayet Kudüs taraflarına geldiklerinde Hisaniler, Feraziler, Kenaniler ve civardaki çeşitli kabilelere rastladılar. Bunlar zorba topluluklardı. Allah Kudüs'ün

⁸⁶⁴ Tabatabai, *el-Mizan fi Tefsiri'l-Kur'an*, VIII/ 239-240.

⁸⁶⁵ İbn Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, I/ 169.

⁸⁶⁶ Taberi, *Tarihu't-Taberi*, I/ 427.

⁸⁶⁷ Tabersi, *Mecmu'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'an*, I/ 155.

⁸⁶⁸ Bakara, 2/55.

⁸⁶⁹ Maide, 5/20.

⁸⁷⁰ Zühayli, *Tefsiru'l-Veciz*, I/ 434.

⁸⁷¹ Maide, 5/21.

fethedilip oradaki zalim toplumların çıkarılmasını ve buralara israiloğullarının yerleşmesini istedi. Bu ağır görev İsrailoğullarına yüklendi.⁸⁷² Arzı Mukaddes'in fethinden maksat Filistin, Uriha, Şam ve Ürdün olmuştur.⁸⁷³ Buna rağmen İsrailoğullarından Filistin'e girmeleri istendiğinde Hz. Musa'ya: "*Sen ve Rabbin gidin savaşın, dediler.*"⁸⁷⁴

3.8.4. Yiyecek Talebi

Hani, "Ey Musa! Biz bir çeşit yemeğe asla katlanamayız. O halde, bizim için Rabbine yalvar da o bize yerden biten sebze, kabak, sarımsak, mercimek, soğan versin" demiştiniz. O da size: "İyi olanı düşük olanla değiştirmek mi istiyorsunuz? Öyle ise inin şehre! İstedikleriniz orada var." demişti. Böylece zillet ve yoksulluk onları kapladı. Onlar, Allah'ın gazabına uğradılar. Bunun sebebi, onların; Allah'ın ayetlerini inkâr ediyor, peygamberleri de haksız yere öldürüyor olmaları idi. Bütün bunların sebebi ise isyan etmek ve aşırı gitmekte oluşlarıydı."⁸⁷⁵

İsrailoğulları Firavun ve ordusundan kurtulduktan sonra Hz. Musa'dan yiyecek talebinde bulundular. Bunlara bildircin eti ve bol miktarda helva indirildi. Bu nimetlere rağmen kendilerine çeşitli yiyecekler indirildiğinde ise itiraz ettiler. Bunlar sürekli itiraz eden bir kavim olmakla beraber itirazları altında yatan asıl sebep hububat vb. şeylerle daha önce uğraşmış olmalarıdır. Bunun yerine karada yetişen yiyeceklerin gönderilmesi şeklinde ilginç taleplerde bulundular. Bunların taleplerine karşılık Allah da istedikleri şeyleri elde etmenin ancak Filistin'ialmaları neticesinde olduğunu bildirdi.⁸⁷⁶ Aynı şekilde öldürülen birmaktulle ilgili kesilmesi istenen ineyin cinsi ve rengiyle alakalı bahane bulup, faklı talep arayışları içine girdiler. Bu talepleriyle de öldürülmüş şahsın faillerinin açığa çıkmaması için her defasında yapmaları gereken işi öteleme gayretinde oldular. Fakat her seferinde taleplerine cevap verilip yapmaya çalıştıkları olumsuz şeylerin önüne sed çekilmiştir.⁸⁷⁷

Çünkü hakikatin içindeyken şirk psikolojisiyle hareket eden bu insanlar iman etmek yerine her defasında bahane bulup verdikleri sözden döndüler. Uzun zaman

⁸⁷² Hamedî, *Tehzibu't-Tefsiri*, IV/. 135-136.

⁸⁷³ Salebi, *el-Keşfu ve'l-Beyan*, IV/. 42.

⁸⁷⁴ Maide, 5/24-45.

⁸⁷⁵ Bakara, 2/61, 67-74.

⁸⁷⁶ Salebi, *el-Keşfu ve'l-Beyan*, I/. 205-207.

⁸⁷⁷ Suyuti, *Durru'l-Mensur*, I/. 385-389.

kölelik dönemi yaşayan İsrailoğulları özgürlük ve refaha kavuşturulmalarına rağmen risalet elçisine makul olmayan taleplerle karşı çıkmaya devam ettiler.

3.9. Müşriklerin Hz. İsa'dan Talepleri

Yahudiler Hz. İsa'ya tabi olmak yerine her defasında kendisine engel olup ona karşı hasmane hareketlerde bulunmuşlardır. Hz. İsa'nın yaşamış olduğu dönemde tıp ve sihir ileri bir düzeydedir. Hz. İsa'da bu dönemde bazı mucizeler gösterdi. Örneğin Hz. İsa çocuk iken akrabalarıyla oynar onlardan bazılarına, annenin senin için sakladığı şeyleri söyleyeyim mi?" demesi üzerine Çocukta, "Evet" deyince, annen, senin için falan şeyi sakladı, diyerek karşılık verirdi. Çocukta eve gidip annesine, "Benim için gizlediklerini bana ver derdi." annesi, "Bunu nerden biliyorsun kim haber verdi." dediğinde, çocuk, "Meryem oğlu İsa" şeklinde cevap verirdi.⁸⁷⁸

Hz. İsa'nın mucizeler gösterdiğini duyan, Hz. İsa karşıtı İsrailoğulları, ataları olan ve Hz. Musa döneminde yaşamış olan İsrailoğulları gibi hakikati bilmelerine rağmen, hakka tabi olmaları gerekirken içi boş taleplerle Hz. İsa'nın karşısına dikildiler. Peygamberlere muhalefet etme sanki İsrailoğulları arasında bir gelenek halini almış gibidir. Her nesil kendisinden bir önceki neslin yapmış olduğu serkeşliği ve tutarsız taleplerle direnmeyi gelenek haline getirmişlerdir.⁸⁷⁹

Hz. İsa'nın yaratılması ve annesi hakkında Ehl-i kitab çirkin isnatlarda bulunmuşlardır. Yeryüzündeki hayatı ve risalet süresi kısa olmasına rağmen içinde yaşadığı toplumla yaşadığı sıkıntılar ve mücadelesi önem arz eden büyük peygamberlerden birisidir. Müşrikler bütün peygamberlerden istekte buldukları gibi Hz. İsa'da yaşamış olan insanlarda Hz. İsa'dan bir takım taleplerde bulunmuşlardır.

3.9.1. Ölüyü Diriltme Talebi

Allah onu İsrailoğullarına bir Peygamber olarak gönderecek (ve o da onlara şöyle diyecek): "Şüphesiz ben size Rabbinizden bir mucize getirdim. Ben çamurdan kuş şeklinde bir şey yapar, ona üflerim. O da Allah'ın izniyle hemen kuş oluverir. Körü ve alacalıyı iyileştiririm ve Allah'ın izniyle ölüleri diriltirim. Evlerinizde ne yiyip ne

⁸⁷⁸ İbn Kesir, *el-Bidaye ve 'n-Nihaye*, II/ 126.

⁸⁷⁹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve 'n-Nihaye*, II/ 127.

*biriktirdiğinizi size haber veririm. Eğer mşminler iseniz bunda sizin için elbette bir ibret vardır.*⁸⁸⁰

Yukarıdaki ayette değinildiği üzere Hz. İsa kendi dۆneminde Allah'ın izniyle çeşitli mucizeler gۆstermiřtir. Her peygamber kendi dۆnemine uygun Allah'ın izniyle insanların talepleri üzerine mucizeler getirmiştir.⁸⁸¹ Hz. İsa dۆneminde yaşayan insanlar da kendilerine gelen peygamberden bazı taleplerde bulunmuşlardır. Çünkü Hz. İsa'da bazı olağanşstş haller olduğu dۆnemindeki insanlar tarafından bilinmiştir. amurdan yaptığı kuşlar canlanlanmış, anadan doğma kۆrleri Allah'ın izniyle iyileştirmiştir. Baras hastalığına şifa verme ve ۆlřleri diriltme gibi mucizeler Hz. İsa'nın eliyle zuhur bulmuştur.⁸⁸²

3.9.2. Diriltme Talebi

İsrailoğulları kendilerine fayda vermeyen sadece ii bahanelerle dolu olan taleplerle Hz. İsa'dan ۆzeyir Peygamberi diriltmesini talep ettiler. İsrailoğulları ۆzeyir'in meselesini biliyorlardı. Hz. İsa'yı bu mesele ۆzerinden zor durumda bırakmayı hedefliyorlardı.⁸⁸³ Ayrıca Hz. İsa'nın bunu yapmaması durumunda kendisini ateşte yakmakla tehdit ettiler. Bunun ۆzerine Hz. İsa kendisinden istenen talebin gerçekleşmesi için Allah'a dua edip ۆzeyir'in dirilmesini Rabbinden isteyince, ۆzeyir Peygamber dirilip Hz. İsa'nın Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şehadet etti. Hakikati gۆzler ۆnřne seren bu olay İsrailoğullarından bazılarının iman etmesine vesile olurken bazıları da inkārlarında devam ettiler. ۆne sşrdükleri talepleri onları hakikate yۆnlendirmiřken kendi taleplerinin aksine hareket ettikleri sabittir.⁸⁸⁴ Dolayısıyla Peygamberlerin Allah'ın izniyle gۆsterdikleri mucizeler İsrailoğullarının peygamberlere tabi olup muhalefeti bırakmaları gerekirken sşrekli aksi yۆnde hareket etmişlerdir. Bu muhalefet İsrailoğulları arasında bir alışkanlık kazanmış gibi gۆrřnmektedir.

3.10. Mşşriklerin Hz. Muhammed'den Talepleri

Peygamberlik mşhrşnşn son halkasını teşkil eden⁸⁸⁵ Hz. peygamber mşşriklerle yaptığı mşcadele esnasında çevresindeki insanlar tarafından farklı şeylerle

⁸⁸⁰ Ali İmran, 3/49.

⁸⁸¹ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, II/ 138.

⁸⁸² İbn Esir, *el-kāmil fi't-Tarih*, I/ 278.

⁸⁸³ İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, II/ 73-75.

⁸⁸⁴ İbn Esir, *el-kāmil fi't-Tarih* I/ 279.

⁸⁸⁵ Ahzap, 33/40.

ilgili taleplerde bulduklarına dair Kur'an, hadis ve diğer islami kaynaklarda çokça örneğe rastlamak mümkündür. Burada Hz. peygamberden istenilen talepler ele alınıp konuya ışık tutacak örnek talepler sunulmuştur.

Hız. Peygamber Mekke ve Medine'de toplam yirmi üç yıllık bir mücadele vermiştir. Bu süre zarfında Mekke ve Medine'de Hz. Peygamber çeşitli sıkıntılara maruz kalmıştır. Bu mücadelenin başarıyla sonuçlanması çok yönlü bir çalışmanın neticesinde gerçekleşmiştir. Kendilerine dini tebliğ eden her elçiye insanlar ilk başta nasıl tepki göstermişlerse Hz. Peygambere ve kendisine inananlara da Mekke müşrikleri tarafından ağır saldırılar yapıp risalet mesajının hedefine ulaşması karşısında, makam, mevki ve etrafındaki insanlar üzerinde kurdukları tahakkümleriyle beraber nüfuzlarını da kullanarak karşı çıkmışlardır. Mekke'nin sosyal, ekonomik ve dini yapısı da müşriklerin peygambere karşı tavır takınıp bazı taleplerde bulunmalarını tetiklemiştir.⁸⁸⁶

Hız. Peygambere nübüvvet görevi verildikten sonra davetini gizli ve açık şekilde insanlara duyurmaya başladı. Bu çağrıya karşılık her tabakadan insan olumlu ya da olumsuz bir tavır sergilemiştir. İlk başta Kureyş tepkisinde hafif kalıpolayı kenardan izlemekle yetindi. Hatta Kureyş bu işi o kadar önemsiz gördü ki, Abdulmuttalib'in çocuğu gökten kendisiyle konuşulduğunu iddia ediyor, diye önemsemeyip dalga geçmişlerdir. Davetin günden güne taraftar topladığını güren Kureyş'in ileri gelenleri daha sonra vahyin, müşriklerin taptığı ilahların faydasız olduklarını dillendirmesiyle beraber verilen tepkinin dozunda artmıştır. Bunun neticesinde Hz. Peygambere karşı farklı söylemler geliştirip onu zor durumda bırakmak için çeşitli önlemler almışlardır.⁸⁸⁷

3.10.1. Mescidi Aksa'yı Tanıtma Talebi

*Kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz o, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.*⁸⁸⁸

⁸⁸⁶ İbn Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, I. 221-224.

⁸⁸⁷ Zühri, Muhammed b. Sad b. Muni' *Kitabu't-Tabakati'l-Kebir*, thk. Ali Muhammed Ömer, Mektebetu'l-Hanci, Kahire 2001, I. 169.

⁸⁸⁸ İsra, 17/1.

Hz. Peygamberin hayatında önemli bir yer tutan olaylardan birisi eşi ve amcasını kaybettikten sonra semaya yükseltilip aracı olmadan Allah (cc) ile yaptığı görüşmedir. Bu olay Hz. Peygamber için bir teselli ve destek olmuşken, aynı zamanda İslam tarihinde önemli bir yer edinmiştir. Bu olay kendi döneminde inanılması mümkün görünmeyen bir şekilde meydana geldiği için müşriklerin Hz. Peygamberden farklı taleplerde bulunmalarını beraberinde getirmiştir.⁸⁸⁹

Hz. Peygamber Allah ile yaptığı buluşmadan sonra tekrar Mekke'ye döndü. Mescidi Haram'da oturduğu bir esnada yanından geçenler alaylı bir edayla, yeni bir gelişme olup olmadığını sordular. Hz. Peygamber, Evet Rabbim beni dün akşam Mescidi Aksay'a götürdü deyince etrafındakiler birden şaşırıp, o günün imkanları dahilinde bunun mümkün olamayacağını alaycı bir dil ile reddettiler. Tatmin olmak isteyen müşrikler o gün Hz. Peygamberin en samimi arkadaşı olan Hz. Ebu Bekir'e koşular. Hz. Ebu Bekir müşriklerin yanında iyi bir konuma sahipti. Hz. Ebu Bekir'den inkar edici bir cevap alamayan müşrikler tekrar Hz. Peygambere gelip, Mescidi Aksa'nın özelliklerinden bahsetmesini talep ettiler. Hz. Peygamber Allah'ın izniyle talep edilen sorulara müşrikleri hayrete düşürecek şekilde cevaplar verdi. Bu cevaplarla tatmin olmayan müşrikler, bize kervanımız hakkında bilgiver talebine karşılık Hz. Peygamber detaylı cevaplar vererek istenilen taleplere karşılık verdi. Müşrikleri asıl hayrete düşüren şey Hz. Peygamberin daha önce bahsedilen yere gitmediğinin bilinmesidir. Bunu bildikleri halde kendisine yönlettikleri soruları cevaplama onları şaşkına çevirmişti.⁸⁹⁰

Görüldüğü üzere müşrikler ellerine geçen malzemeleri Hz. Peygambere karşı kullanmaya çalışmışlardır. Miraç gibi önemli bir mesele müşriklerin hayal dünyasında olması mümkün olmayan bir vaka gibi görülmüştür. Çünkü o günün imkan ve şartları dahilinde gecenin kısacık bir vaktinde uzun mesafeler katedip Filistin'e gidip oradaki tarihi Mescid-i Aksa'yı görüp aynı gecede dönmek mümkün değildir. Bu yüzden bunu ellerinde bir koz olarak düşünüp izahı mümkün olmayan bir talep şeklinde düşünerek bununla Hz. Peygamberi, insanların önünde gerçeği söylemeyen adan konumuna indirgemek istemişlerdir.

⁸⁸⁹ Salebi, *el-Keşfu ve'l-Beyan*, VI/ 68.

⁸⁹⁰ İbn Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, I/ 243-244.

3.10.2. Ebu Talip'ten Talepleri

Hız. Peygamberin hamilik görevini Abdulmuttalip'ten sonra Ebu Talip üstlenmiştir. Müşrikler Ebu Talip'ten Hız. Peygamberin yaptıklarından vaz geçmesi için kendisini uyarmasını istediler. Ebu Talip de onları her defasında uygun bir dille çevirdi.⁸⁹¹

Müşrikler Hız. Peygambere ilk başlarda fazla tepki vermediler. Fakat zamanın ilerlemesiyle beraber Hız. Peygambere bildirilen ayetlerin muhtevası ve işlediği konular değişip kendi dünyalarında kutsallık atfettikleri şeyleri hedef alınca müşriklerin tavırlarında bazı değişiklikleri beraberinde getirdi. Çünkü yeni nazil olan ayetler müşriklerin putlarını hedef alıp küçümsemekteydi. Bunu gören müşrikler faklı önlemlere başvurarak tepkilerinin dozunu arttırdılar. Hız. Peygamberin o zaman ki hamisi Ebu Talip'tir. Müşrikler canlarını sıkan bu durum üzerine yeniden Ebu Talib'e yeğeninin yapmış olduğu işten vaz geçmesini istediler.⁸⁹²

Dönemin Mekke'si hem Kureyş müşriklerinin nezdinde hemde çevre belde ve kabilelerin yanında saygın bir konuma sahip idi. Bu itibar ve konumlarının sarsılmaması için Ebu Talip'le görüşmeler yapmışlardır. Kur'an'ın hedef aldığı putlar bu dönemde sadece Kureyş'in değil çevre kabilelerin de inanç dünyasında önemli bir yere sahiptir. Müşrikler, Hız. Peygamberin tek ilah söyleminden rahatsız oldular. Bunun özerine Ebu Talip Hız. Peygamebere, Kureyşin rahatsızlığını ve taleplerini iletince Hız. Peygamber, Allah'a iman etmelerine karşılık Allah'ın onlara bol ihsanda bolunacağını söyledi. Hız. Peygamber onşları tek olan Allah'a çağırdı. Bu söyleme karşılık Kureyş, işi hafife alıp, içinde buldukları durumun kendileri için daha hayırlı olduğunu iddia ettiler. Hız. Peygamberin tek ilah söylemi Kureyş'in durumunu sarsıcı mahiyette olmuştur.⁸⁹³ İnsanlar her sene hac mevsiminde Mekke'ye gelip ibadetlerini yapıyorlardı. Bununla beraber panayırlara katılıp, ticari ilişkiler de geliştiriyorlardı. Dolayısıyla Mekke'nin cazibe merkezi olmasının başında gelen sebep Kureyş ve civar beldelerin kutsallık atfettikleri ortak putlarıdır. Eleştirilen bu putların hakikati gün yüzüne çıkarsa, Mekke müşriklerinin ekonomik kazanç damarı olan putlara insanlar yüz çevirecek ve Mekke'nin elit kesimi ekonomik gücünü kaybetmiş

⁸⁹¹ İbn Haldun, Abdurrahman, *Tarihu İbni Haldun*, Daru'l-Fikr, Beyrut 2001, II/. 412.

⁸⁹² İbn Esir, *el-kâmil fi't-Tarih* II/. 49.

⁸⁹³ Kurtubi, *el-Camiu'li-Ahkami'l-Kur'an*, XVIII/. 133-134.

olacaktı. Bundan dolayı Hz. Peygamberin getirmiş oduğu Kur'an'a müşriklerin şiddetle karşı çıktıkları görölmüştür.⁸⁹⁴

Vahyin putları hedef almayı bırakıp Hz. Peygamberin de bu işten vazgeçmesi müşriklerin talepleri arasındadır. Fakat ne vahiy hakikatin insanlara ulaşması için putları diline dolamaktan vazgeçti ne de vahiy insanlara ulaştırmakla mükellef olan Hz. Peygamber işinden geri durmuştur.

3.10.3. Makam ve Mülk Talebi

Müşrikler zaman zaman Hz. peygambere başvurarak kendisinden bazı taleplerde bulunmuşlardır. Bazen ferdi bazen de toplu bir şekilde gelip, mal istiyorsa mal verileceği, saltanat vb. isteniyorsa verileceği, kendisine bir hastalığın bulaşmış olması durumunda tedavi edileceği şeklinde teklifler ileri sürmüşlerdir. Hz. Peygamber buna benzer tekliflerle gelen müşriklere, gayesinin bu olmadığını uygun bir dille anlatıp asıl gayesini açıklamak için uygun bir zemin uluşturmaya çalışmıştır.⁸⁹⁵ Her devirde makamın ebediliğine inananlar şekilsel olarak değişmişlerse de hala risalet elçisini, makam, elbise, kadın ve parayla yolundan döndürebileceklerini zannetmişlerdir. Çünkü bunların bakış açıları ve zihni çalışma şekilleri sürekli aynı kalmıştır.⁸⁹⁶

3.10.4. Hz. Peygambere Karşılık Birini Takas Etme Talebi

Şikayetler artıp durumu idare etmek Ebu Talib'e ağır gelince yeğenini yanına çağırıp uygun bir dille kureyşin isteklerini ilettili. Fakat Hz. Peygamber Allah'ın kendisine yüklediği görevi yerine getirme hususunda azim ve kararlılık gösterdi. Vahyin hedefine ulaşım insanların karanlıktan çıkmaları için bu uğurda canını feda edebileceğini amcasına bildirmekle, ne pahasına olursa olsun mücadelesine devam edeceğini ilan etmişti.⁸⁹⁷

Hz. Peygamberin mücadelesi devam ederken müşrikler Ebu Talib'e kabul edilmesi mümkün olmayan farklı bir taleple geldiler. Çünkü hergün bir çok kimsenin İlâhî hidâyete koştüğünü gören müşrikler, buna tahammül edememişlerdir. Biran için bir şeyler yapılması gerektiğini düşünerek tedbir almaya çalışmışlardır. Hz.

⁸⁹⁴ Cabiri, Muhammed Âbid, *Kur'an'a Giriş*, Mana yay, İstanbul 2013, 129.

⁸⁹⁵ İbn Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, I. 120-125.

⁸⁹⁶ Çakan, ve diğerleri, *Kur'an'ı Kerim'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi*, 272.

⁸⁹⁷ Havva, *el-Esas fi's-Sünne*, I. 316.

Peygamberi yolundan döndürmek için de başka bir tedbir düşündüler. Yine Ebû Talib'e başvurarak şu teklifte bulunmuşlardır: "Ey Ebû Talib! Sana Kureyş gençlerinin en güçlü, en kuvvetli, en yakışıklısı ve akıllısı olan Umâre bin Velid'i verelim, kendine evlâd edin. Aklından, yardımından istifâde edersin. Buna karşılık sen de bize, kardeşin oğlunu teslim et, öldürelim! İşte sana adam karşılığında adam, daha ne istersin?" dediler. Ebû Talib bu mantıksız teklife karşılık, "Önce siz bana kendi oğullarınızı verirsiniz, onları ben öldürürüm, ancak sonra onu size verebilirim" diye cevap vererek yeğenini koruyacak azmi göstermiştir.⁸⁹⁸

Bu teklife müşrikler tepki vererek: "Bizim çocuklarımız," dediler, "onun yaptıklarını yapmıyorlar ki!" şeklinde karşılık vererek üste çıkmaya çalışmışlardır. Ebû Talib, bu sözlerini de cevapsız bırakmamış ve sert bir dille, "Vallahi, o sizin çocuklarınızdan çok daha hayırlıdır. Siz bana çok çirkin bir teklifte bulunuyorsunuz? Nasıl olur! Siz, oğlunuzu bana yetiştirmek üzere vereceksiniz, benimkini ise öldürmek için alacaksınız? Buna asla müsâade edemem! "şeklinde onlara kararlı olduğunu gösterdi.⁸⁹⁹ Müşriklerin kin ve nefretleri artık son haddine varmıştı. Bu nefret ve kinleri bundan böyle sadece Resûlullah ve Müslümanlara değil, Ebû Talib'e de yönelmişti.

3.10.5. Peygamberlik Talebi

"Bu Kur'an iki şehrin birinden bir büyük adama indirilseydi ya!" dediler.⁹⁰⁰

Müşrikler bu söylemleriyle bir taraftan vahiy ve peygamberliği kabul etmemekle beraber indirilen vahyin kendilerine has kılınması gerektiğini taleplerine eklemişlerdir. Aksine, makam ve mevki sahibi insanlar dururken nasıl oluyor da Allah tarafından indirildiği iddia edilen bu Kur'an yetim, makam ve her hangi bir güce sahip olmayan Muhammed'e iniyordu! şeklinde itiraz etmişlerdir. Ayyette sözü edilen iki şehir Mekke ve Taif şehirleridir. Müşrikler, peygamberliği, çok sade ve mütevazi bir hayat yaşayan Hz. Peygamber'e yakıştıramıyor, Kur'an'ın; aristokrat sınıfa mensup Mekkeli Velid b. Muğîre'ye, ya da Taif'li Urve b. Mesud es-Sekafi'ye inmesi gerektiğini taleplerine eklemişlerdir.⁹⁰¹

⁸⁹⁸ İbn Esir, *El-Kamil Fi't-Tarih*, II/. 49-51.

⁸⁹⁹ İbn Hişâm, *es-Sîre en-Nebeviyye*, I/. 285.

⁹⁰⁰ Zuhruf, 43/31.

⁹⁰¹ Semerkandi, *Tefsiru's-Semerkandi*, III/. 207.

3.10.6 Kur'an'ın Farklı Dilden Olması Talebi

Eğer biz onu başka dilde bir Kur'an yapsaydık onlar mutlaka, "Onun ayetleri genişçe açıklanmalı değil miydi? Başka dilde bir kitap ve Arap bir peygamber öyle mi?", derlerdi. De ki, o, inananlar için bir hidayet ve şifâdır. İnanmayanların kulaklarında bir ağırlık vardır ve Kur'an onlara kapalı ve anlaşılmaz gelir. (Sanki onlara uzak bir yerden sesleniliyor (da anlamıyorlar)).⁹⁰²

Müşrikler her fırsatta kendilerini haklı çıkarmak için çeşitli bahaneler uydurmuşlardır. Hz. peygambere, Kur'an'ın başka bir dilde inmesi gerektiğini kendisinin deArap olması hasebiyle bu Kur'an'ın Arapça değilde peygamberliğini tasdik edecek bir dilde olması gerektiğini talep etmişlerdir. Bu taleplerine rağmen eğer Kur'an yabancı bir dilde olmuş olsaydı bu sefer de biz anlamıyoruz, şeklinde itiraz edeceklerdi.⁹⁰³ Bundan dolayı bu itirazları bertaraf etmek için, bir nevi bizde, dilimiz Arapça olduğu için buna benzer bir kitap getirebiliriz, önemli olan senin dilin Arapça olması hasebiyle farklı bir kitap getirmendir, imasında bulunarak Hz. Peygamberin karşısına farklı taleplerle çıkmaya çalışmışlardır.⁹⁰⁴

3.10.7. Kur'an Tek Parça Halinde İnmesi Talebi

İnkâr edenler, "Kur'an ona bir defada toptan indirilseydi ya!" dediler. Biz Kur'an'la senin kalbini pekiştirmek için onu böyle kısım kısım indirdik ve onu ağır ağır okuduk.⁹⁰⁵

Kur'an'ın belagati ve i'cazı karşısında çaresiz kalıp hayrete düşen müşrikler taleplerinin haklılığını ispatlamak için kendilerince Hz. Peygamberin elini kolunu bağlayıp çaresiz bırakacaklarını zannetmişlerdir. Bunun için de karar meclisinde oturup peygambere karşı nasıl bir tavır takınması gerektiğini kararlaştırmışlardır. Bu kararlardan biride Kur'an'ın bir seferde indirilmesi gerektiğini ileri sürmeleridir. Müşrikler bu taleplerde bulunurken etrafındaki Ehl-i kitap olan Hristiyan ve Yahudiler de nübüvvet elçisinden istekte bulunan müşriklere çanak görevi görmüşlerdir. Çünkü Tevrat ve Zebur bir seferde indirilmiştir.⁹⁰⁶ Bunu yaparak risalet elçisini, tiritleşmiş düşünce yapılarıyla zorda bırakacaklarını düşünmüşlerdir. Kur'an onların bu

⁹⁰² Fussilet, 41/44.

⁹⁰³ Suyuti, *Durru'l-Mensur*, XIII/. 123.

⁹⁰⁴ Tabersi, *Mecmu'l-Beyan*, XI/. 23-24.

⁹⁰⁵ Furkan, 25/32.

⁹⁰⁶ Şevkani, *Fethu'l-Kadir*, IV/. 98.

taleplerinin tamamına gerekli cevapları verip dillendirdikleri taleplerinin arka planında başka maksatların yattığını haber vermiştir.⁹⁰⁷

3.10.8. İtibarsızlaştırma Talebi

Hz. isa'dan sonra insanlar uzun bir zaman fetret dönemi yaşadılar. Geçen her asırla beraber insanlar tevhitten uzaklaştılar. Durum böyle olunca belli bir azınlık sadece tevhid dininden kendilerine ulaşan hakikat kırıntılarıyla hanif olarak yaşamaya ve putlardan uzak durmaya çalıştılar. Fakat o günün toplumunda bunların sayıları çok azdı. Bunlar var olan sisteme tehdit olarak görülmüşlerdir. Fakat bunlara bir de Hz. peygamberin getirdiği vahiy eklenince müşriklerin maddi vemanevi dünyaları alt üst olmuştu. Şuana kadar denedikleri yol ve yöntemler risalet elçisini yolundan döndürememişti. Bundan dolayı mücadele üsluplarını değiştirerek, onun için kahin, büyücü, sihirbazgibi söylemler geliştirerek Hz. Peygamberin de kendileri gibi bir insan olduğunu söyleyip onu insanların nazarında değersizleştirme girişimlerinde bulunarak asılsız taleplerde bulunmuşlardır.⁹⁰⁸ Kur'an onların bu taleplerine şöyle karşılık vermiştir:

“Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler de şüphesiz yemek yerler, çarşıda pazarda gezerlerdi. (Ey insanlar!) Sizi birbiriniz için imtihan aracı kıldık. (Bakalım) sabredecek misiniz? Rabbin hakkıyla görendir.”⁹⁰⁹

Müşrikler zaman zaman yaptıkları ticari ilişkiler neticesinde tevhid diniyle ilgili bazı bilgiler edinmişlerdi. Bu bilgileri ilk duyduklarında kendileri için çokta önemli görmemişlerdi. Çünkü onlariçin mal, saltanat ve hükümdarlık önde gelmekte idi. Fakat bu bilinç altında saklı kalan bilgiler Hz. Peygamberin getirdiği vahye ve içeriğine karşı birargüman olarak kullanmışlardır. İşte bu noktada müşrikler Hz. Peygamberde olağanüstü bir durum görmeyince onu zor durumda bırakmak için beşerüstü olan taleplerle karşısına çıkmaya başladılar. Hz. Peygamberden kendisinden önceki peygamberlerin getirdikleri benzeri mucizeler göstermesini istediler. Bu bilgiler ehli kitaptan devşirdikleri bilgilerdir.⁹¹⁰

Kur'an onların bu tutarsız taleplerine şu şekilde cevap vermiştir:

⁹⁰⁷ En'am, 6/7.

⁹⁰⁸ Cabiri, *Kur'an'a Giriş*, II/. 109-110.

⁹⁰⁹ Furkan, 25/20.

⁹¹⁰ Cabiri, *Kur'an'a Giriş*, II/. 110.

Dediler ki: “Yerden bize bir pınar fışkırtmadıkça, yahut senin hurmalardan, üzümlerden oluşan bir bahçen olup, aralarından şarıl şarıl ırmaklar akıtmadıkça, yahut iddia ettiğin gibi, gökyüzünü üzerimize parça parça düşürmedikçe, yahut Allah’ı ve melekleri karşımıza getirmediğçe, yahut altından bir evin olmadıkça, ya da göğe çıkmadıkça sana asla inanmayacağız. Bize gökten okuyacağımız bir kitap indirmedikçe göğe çıktığına da inanacak değiliz.” De ki: “Rabbimin şanı yücedir. Ben ancak resul olan bir beşerim.”⁹¹¹

Ve Kur’an onların hakikati saptırma çabalarının faydasız olduğunu ilan ederek ehli kitaptan devşirdikleri bilgilerin asılsız olduğunu yüzlerine vuruyordu:

“Senden önce de ancak kendilerine vahyettiğimiz bir takım adamları peygamber gönderdik. Eğer bilmiyorsanız ilim sahiplerine sorun.” “Biz onları yemek yemez bir beden yapısında yaratmadık. Onlar ölümsüz de değillerdi.”⁹¹²

Ayetler nazil olunca müşrikler bahaneler ileri sürüp süslü sözler kullanarak insanları Allah (cc) yolundan çevirmeye çalışmışlardır. Kendilerini nübüvvetin ortakları olarak görüpkabul edilmesi mümkün olmayan taleplerle Hz. Peygamberin karşısına çıkmışlardır.⁹¹³ Elçilik ve nübüvvetle ilgili taleplerine karşılık aşağıdaki ayetle cevap verilmiştir:

“Onlara bir ayet geldiği zaman, “Allah elçilerine verilenin bir benzeri bize de verilinceye kadar asla inanmayacağız” derler. Allah elçilik görevini nereye koyacağını çok iyi bilir. Suç işleyenlere Allah katından bir horluk ve yapmakta oldukları hilekârlık sebebiyle çetin bir azap erişecektir.”⁹¹⁴

Aynı bağlamda aşağıdaki ayetler de müşriklerin genel talepleri arasında yer almıştır:

“Ayetlerimiz kendilerine apaçık birer delil olarak okunduğunda, (öldükten sonra) bize kavuşmayı ummayanlar, “Ya (bize) bundan başka bir Kur’an getir veya onu değiştir” dediler. De ki: “Onu kendiliğimden değiştirmem benim için olacak şey değildir.”⁹¹⁵

⁹¹¹ İsra, 17/90-93.

⁹¹² Enbiya, 21/7-8.

⁹¹³ Kurtubi, *el-Camiu’ li-Ahkami’l-Kur’an*, IX/. 20-21.

⁹¹⁴ En’am, 6/124.

⁹¹⁵ Yunus, 10/15.

Dediler ki: “Yerden bize bir pınar fişkırtmadıkça, yahut senin hurmalardan, üzümlerden oluşan bir bahçen olup, aralarından şarıl şarıl ırmaklar akıtmadıkça, yahut iddia ettiğin gibi, gökyüzünü üzerimize parça parça düşürmedikçe, yahut Allah’ı ve melekleri karşımıza getirmediğimiz, yahut altından bir evin olmadıkça, ya da göğe çıkmadıkça sana asla inanmayacağız. Bize gökten okuyacağımız bir kitap indirmedikçe göğe çıktığına da inanacak değiliz.” De ki: “Rabbimin şanı yücedir. Ben ancak resul olan bir beşerim.”⁹¹⁶

“Dediler ki: “Bu ne biçim peygamber ki yemek yer, çarşıda, pazarda dolaşır. Ona bir melek indirilseydi de bu onunla beraber bir uyarıcı olsaydı ya!” “Yahut kendisine bir hazine verilseydi veya ürününden yiyeceği bir bahçesi olsaydı ya! Bu zalimler (inanana): “Siz ancak büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz”, dediler.”⁹¹⁷

3.10.9. Meleklerin İndirilmesi Talebi

Müşrikler iddialarını daha ileri bir aşamaya taşıyarak, mücadelelerini ve karşı koyuşlarını pekiştirmeye çalışmışlardır. Bu bağlamda Hz. Peygamberden getirdiği dininin ve peygamberliğinin hak olduğunu ıspatlayacak taleplerde bulunmuşlardır.⁹¹⁸ Bu taleplerinden birisi de Hz. Peygamberden melekleri getirmesini istemiş olmalarıdır.⁹¹⁹ Fakat Allah onların bu talepleriyle neyi tasarladıklarını içi ve dışıyla bildiği için, melekleri getirip önlerine koysa bile iman etmeyeceklerini bildirdirmiştir.⁹²⁰ Bunlar bu talepleriyle de yetinmeyip Hz. Musa’ya verilen asa, parlak el vb. gibi mucizeler talep ettiler. Yani Hz. Peygambere inanmamak için her türlü bahaneyi ileri sürdüler.⁹²¹

Müşriklere şöyle cevap verilmiştir:

“Bir de dediler ki, “Ona (açıktan göreceğimiz) bir melek indirilse ya! Eğer (öyle) bir melek indirseydik artık iş bitirilmiş olurdu, sonra da kendilerine göz açtırılmazdı. (Hemen helak edilirdi)”⁹²²

⁹¹⁶ İsra, 17/90-93.

⁹¹⁷ Furkan, 25/7-8.

⁹¹⁸ Taberi, *Camii'l-Beyan*, XIV/. 15.

⁹¹⁹ Hicr, 15/6-7.

⁹²⁰ En'am, 6/111.

⁹²¹ Kasas, 25/48.

⁹²² En'am, 6/8.

Onlar, “Hayır, bunlar karma karışık yalancı düşlerdir. Hayır, onu kendisi uydurdu, hayır, o bir şairdir. Eğer böyle değilse önceki peygamberlerin (mucizelerle) gönderildikleri gibi o da bize bir mucize getirsin”, dediler.⁹²³ Bu ayetten de açıkça anlaşıldığı gibi eğer melekler indirilseydi tutumları değişmeyip inkar etmeye devam edeceklerdir. Zaten ayetten de anlaşıldığı gibi müşrikler kendileriyle çelişmektedirler.

Kur’an her defasında onların istedikleri taleplerle derin bir yanılğı ve çelişki içinde olduklarını bildirmiştir. Ayeti kerime’de:

“Onlara gökten bir kapı açsak da oradan yukarı çıkmaya koyulsalar yine “Gözlerimiz döndürüldü, biz her halde büyülenmiş bir toplumuz”, derlerdi.⁹²⁴

(Ey Muhammed!) Eğer sana kağıda yazılı bir kitap indirseydik, onlar da elleriyle ona dokunsalardı, yine o inkar edenler, “Bu apaçık büyüden başka bir şey değildir.” diyeceklerdi.⁹²⁵ Şeklinde bu husus, açıkça beyan edilmiştir.

Müşriklerin taleplerine karşı nazil olan bu ayetler, müşriklerin inat, bahane ve büyüklenmelerinin arka planındayatan asıl maksadı açıklamıştır.

Kur’an’da Hz. Peygamberin kendisinden istenilen taleplere karşı daraldığı, iç dünyasında huzursuzluk yaşadığı aktarılmaktadır. Zaman zaman istenilen talepler karşılanmayınca müşrikler Hz. Peygamberle alay etmişlerdir. Bu durum Hz. Peygambere ağır gelip, müşriklerden uzak durmuşve kalbi daralmıştır. Çünkü müşrikler durumdan istifade edip bazen karşı çıkıyorlar ve bazen de Hz. Peygamberi vahyin terkettiğini ileri sürüp onu alaya almışlardır. Fakat bütün bu durumlara karşılık Hz. Peygambere kendisinin sadece tebliğ göreviyle mesul olduğu hatırlatılmıştır.⁹²⁶

3.10.10. Azap Talebi

Hani onlar: “Ey Allah’ım, eğer şu (Kur’an) senin katından inmiş hak (kitap) ise hemen üzerimize gökten taş yağdır veya bize elem dolu bir azap getir” demişlerdi.⁹²⁷

⁹²³ Enbiya, 21/5.

⁹²⁴ Hicr, 15/14-15.

⁹²⁵ En’am, 6/7.

⁹²⁶ En’am, 6/35, Hud, 11/12.

⁹²⁷ Enfal, 8/32.

Müşriklerin taleplerini bazen daha üst bir perdeden dile getirdikleri görülmüştür. İçinde yaşadıkları toplumu kendilerine inandırmak için doğrudan Hz. Peygamberden değil vahyin vedinin sahibi olan Allah'tan, iddia edilen din eğer hak ise kendilerine azabın indirilmesini talep etmişlerdir. Onları bu söyleme iten şey Hz. Peygamberin kendilerinden önceki atalarını zikretmesidir. Bununla beraber isteseler bu Kur'nın ifadelerine benzer söylemlerde bulunabileceklerini de iddia etmişlerdir.⁹²⁸ Böylece eğer istenilen talep karşılıksız kalırsa Hz. Peygamber onların yanında mağlup konuma düşecekti. Çünkü zaman zaman istenilen taleplere cevap verilmemiştir. Bu da müşrikleri cesaretlendirmiştir. Müşriklerin Hz. Peygambere karşı çirkin propaganda yapmaları bunun en önemli göstergelerindedir.⁹²⁹

3.10.11. Mucize Talebi

Müşrikler kendilerine gelen peygamberlerin nübüvvetlerini delillendirecek mucize talebinde bulunmuşlardır. Semud Kavmi de Peygamberleri Salih'ten nübüvvetini ıspatlayacak bir delil getirmesini istediler. Bu talebe karşılık Allah Salih Peygamberin nübüvvetini ıspatlayan deveyi bir mucize olarak gönderdi.⁹³⁰ Mekke müşrikleri de Hz. peygamberin Allah'ın tebliğcisi olduğuna dair kendisinden bazı taleplerde bulundular. Örneğin iman etmelerine karşılık Safa Tepesinin kendileri için altına dönüştürülmesi talepleri arasındadır. Buna karşılık istedikleri her talebin gerçekleşmeyeceği kendilerine haber verilerek, Hz. Peygamber de kendileri gibi bir beşer olduğunu hatırlatıp, mucizelerin ancak Allah'ın izniyle gerçekleşebilecek bir şey olduğunu hatırlattı.⁹³¹ Müşrikler sadece olumsuz manada peygamberden talepte bulunmayıp bazen faydaları doğrultusunda da istekte bulunmuşlardır.⁹³²

3.10.12. Ayın Yarılmasını Talep Etme

*“Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı.”*⁹³³

Hız. Peygamber dönmeindeki müşriklerin istedikleri en ilginç taleplerden birisi ayın yarılmasını istemeleridir. Ayın yarılması Hız. Peygamberin gösterdiği mucizelerden biridir. Müşriklerin bir mucize istemeleri üzerine Hız. Peygamber

⁹²⁸ Hazin, *Tefsiru'l-Hazin*, II/ 309.

⁹²⁹ Derveze, *Kur'an'a Göre Hız. Muhammed'in Hayatı*, II/ 114.

⁹³⁰ Taberi, *camiu'l-Beyan*, X/ 287-289.

⁹³¹ Kehf, 18/110.

⁹³² Ömer, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, I/ 161.

⁹³³ Kamer, 54/1.

parmağı ile aya işaret etmiş ve ay ikiye bölünmüştür. Bu olay Çevre kabile ve insanlar tarafından da görülmüştü. Mesele bu kadar meşhur olup kendi gözleriyle tanıklık ettikten sonra iman etmek yerine olayı farklı mecralara kaydırmışlardır.⁹³⁴

Müşrikler, eğer Hz. Peygamber davasında haklı ise ayı ikiye yarmasını talep edip bunun neticesinde kendisine iman edeceklerini söylediler. Onların bu talebine cevap verilmiş ve ayın her iki yarısı farklı iki dağın üzerinde görünmüştü. Bu olay sonucunda bazıları tereddütlerinde ısrar edip meseleyi çöldeki insanlara sordular. Çöldeki bedevilerde ayın yarılmaya şahit olduklarını söyledikten sonra başta Ebu Cehil olmak üzere olayın bir sihirden ibaret olduğunu iddia ettiler.⁹³⁵ Aslında İslam inancına göre Peygamberin muhatapları inandırmak için mucize göstermesine gerek yoktur. Hz. Peygamber böyle bir şeye mecbur olmayıp sadece tebliğle görevlidir.⁹³⁶ Görüldüğü gibi hakikati kabul etmek istemeyenler hakikatle kendi aralarına perde çekmişlerdir.

Aynı bağlamda ayın ikiye ayrılma hadisesini duyan Yemen'in Ezd kabilesinden Dımâd adındaki kişi çevresinde ünlü bir sihirbaz olarak tanınıyordu. Mekke'ye uğradığı bir esnada kendisinin bir sihirbaz rakibinin olduğu bilgisi verildi. Kureyş Hz. Peygamberi rakip sihirbaz olarak tanıttı. Bunun üzerine Dımâd, ileri gelenlere rakibi olan kişiyle ilgileceğini söyledi. Hz. Peygamberin yanına vardığında ondan kendisini dinlemesini istedi. Fakat Hz. Peygamber fırsat vermeden Allah'a hamdu sena ederek onun sıfatlarını ve sonsuz kudretini ihtiva eden ayetleri okuyunca Dımâd etkilenmiş vehemen Hz. Peygamberin nübüvvetini orada kabul etmişti.⁹³⁷ Kureyş her meseleyi kendi lehine çevirmeye çalışmış fakat bir türlü başarılı olamamıştı.

Kureyş'ten bir grup Hz. Peygambere gelip, peygamberliğini ispatlayacak bazı delilleri kendilerine göstermesini talep ettiler. Bu talepleri arasında, Hz. Musa'nın asası, Hz. İsa'nın ölüleri diriltmesi, Salih (as)'in devesi, geçmiş peygamberlere ait yaşanmış bazı olayları kendilerine göstermesi, Safa tepesinin kendileri için altına dönüştürülmesi gibi bazı talepler sıraladılar. Bunu yapması karşılığında kendisine iman edeceklerini söylediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber

⁹³⁴ Salebi, *el-Keşfu ve'l-Beyan*, XI. 162.

⁹³⁵ Ebu Hayyan, Muhammed b. Yusuf, *el-Bahru'l-Muhit*, Daru'l-Kutubu'l-ilm, Beyrut, trs. VI/ 171.

⁹³⁶ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 98.

⁹³⁷ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, 135.

Allah'tan bu talebin karşılanması için dua etmiştir. Durum üzerine Hz. Cebrail gelip, eğer iman etmezlerse kendilerini büyük bir azabın beklediğini haber verdi. Durumu öğrenen Hz. Peygamber bu talebin gerçekleştirilmesinden vazgeçti. Talebin gerçekleşmemesi üzerine her ne kadar müşrikler eleştiride bulunmuşlarsa da Hz. Peygamberin merhameti üstün gelmişti.⁹³⁸

3.10.13. Müşriklerin Müslümanları Kovma Talebi

Kureyş'ten bir grup müşrik Hz. Peygamber ashabıyla oturmakta iken yanlarına geldiler. Hz. Peygamberin etrafındaki insanların kendilerince ayak takımından olduklarını gören müşrikler gördükleri manzara karşısında hayrete düştüler. Nasıl olurda kendisine gökten haber geldiğini iddia eden Muhammed toplumda en alt tabakayı temsil eden insanlarla beraber oturuyor şeklinde söylenmeye başladılar. Sonra da sen bunlara razı olup bizi terk ettin. Bunlar varken etrafında biz sana nasıl iman edelim. Ancak bunları kovman şartıyla sana iman edebiliriz şeklinde talepte bulunmuşlardır.⁹³⁹ Bunun üzerine içinde buldukları makam ve mevkinin kendilerini nasıl köreltip yanılttığını gösteren aşağıdaki ayet nazil olmuştur.

*“Rab'lerinin rızasını isteyerek sabah akşam ona dua edenleri yanından kovma. Onların hesabından sana bir şey yok, senin hesabından da onlara bir şey yok ki onları kovasın. Eğer kovarsan zalimlerden olursun.”*⁹⁴⁰ Bu taleplerinden de açık bir şekilde görüldüğü gibi müşrikler Hz. Peygamberin getirdiği yeni dine girme taleplerinin altında yatan asıl sebebin kendi konumlarını kullanıp zahiri imanları üzerinden rant elde etmeye çalıştıkları görülmektedir. Taleplerden de anlaşıldığı gibi müşrikler risalet elçilerine karşı farklı tavır sergilemişlerdir. Onları faklı tavır sergilemeye iten etken ise karşılaştıkları hakikat karşısında konum ve varlıklarını devam ettirme çabaları olmuştur.⁹⁴¹

İnsanlar içinde buldukları durum ve konumlarına göre karşı tarafa faklı tutum sergilerler. Mesele inanç etrafında şekillendiğinde ekonomik, askeri ve politik gücü ellerinde bulunduran vahiy ve risalet karşıtlarlarında bulunan güç ve kuvvetin çıkmaması için mücadele ederler. Bu mücadelelerinin nasıl olması gerektiğini uygun

⁹³⁸ Salebi, *el-Keşf ve'l-Beyan*, IV/. 179.

⁹³⁹ Taberi, *Cami'u'l-Beyan*, IX/. 258-265.

⁹⁴⁰ En'am, 6/52-54.

⁹⁴¹ Mustafa, *el-Mu'cemu'l-Vesit*, 665.

zaman ve zeminde satır aralarına serpiştirerek insanlar üzerinde kendi hegemonyalarını kurarlar. Bu mücadele için gelen risalet elçisini zor durumda bırakmakve kendilerine tabi olan insanları etkilemeye çalışarak peygamberlerden insanların gerçekleştirmesi mümkün olmayan isteklerde bulunurlar. Bu isteklerin altında yatan asıl maksad hiçbir zaman Allah'ın varlığı problemi olmamıştır. Çoğu zaman peygamberlerin şahsiyetleri de temel problemi teşkil etmemiştir. Asıl maksad Allah'ın birliği meselesi olup zihinleri karıştırmaktan ibaret olmuştur. Buna ek olarak peygamberlerin getirdiği vahyin muhtevası da eklenince konumlarını sağlamlaştırmak için içinde buldukları zaman, zemin ve koşullara uygun hareket ettikleri görülmüştür.⁹⁴²

3.10.14. İlahlara Sövme İle İlgili Talebi

Müşrikler bazen grup bazen de ferdi şekilde Hz. Peygambere gelip taleplerde bulunmuşlardır. Vahyin putları eleştirdiğini ve değersiz varlıklar olduklarını ifade etmesinden sonra Ebu Cehil Hz. Peygambere hitaben, eğer bizim ilahlarımıza sövmekten geri durmazsan bizde senin ilahına söveriz, şeklinde karşılık verdi. *“Onların, Allah'ı bırakıp tapındıklarına sövmeyin, sonra onlar da haddi aşarak, bilgisizce Allah'a söverler. Her ümmete yaptıklarını böyle süsledik. Sonra dönüşleri ancak Rablerinedir. O, yapmakta olduklarını kendilerine bildirecektir.”*⁹⁴³ Bu ayetten sonra Hz. Peygamberin ve Müslümanların ayetin üslubuna uyup putlara sövmedikleri rivayet edilmiştir.⁹⁴⁴ Müşriklerden bazılarının Hz. Peygambere gelip çöürümüş ve toz toprak heline gelmiş olan kemiklerin kim tarafından tekrar yaratılacağını sorgulamış olmaları sabittir.⁹⁴⁵

Müşriklerin zamanla vahye karşı farklı bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Hz. Peygambere gelip böyle bir talepte bulunmuş olmaları vahye göre bir tavır sergilemek zorunda kaldıklarının göstergesidir. Ayrıca Ebu Cehil'in, Senin ilahın, şeklindeki müfret siyga kullanmış olması da manidardır.

Müşriklerin şu talebi de ilginç istekleri arasında olmuştur. Hz. Peygamber Kabe'yi tavaf ederken bir grup Kureyş'in ileri geleni Hz. Peygamberin yanına geldi. Bunlar Hz. Peygambere, haydi sen bizim dinimize inan biz de senin dinine iman

⁹⁴² Zühri, *Kitabu't-Tabakat*, I/ 180.

⁹⁴³ En'am, 6/108.

⁹⁴⁴ İbn Hişâm, *es-Sîre'n-Nebeviyye*, I/ 223.

⁹⁴⁵ Yasin, 36/77-79.

edelim. Biz senin ilahına ibadet edelim sende bizim ilahımıza ibadet et, şeklinde bir talepte bulundular. Burada Hz. Peygamberi kendi inançlarına ortak ederek putlara ve kendi konumlarına meşruluk kazandırmaya çalıştıkları görülmektedir. Şu ana kadar Hz. Peygamberi ve getirdiği yeni dini kendileri için tehdit olarak gören bu müşrikler Müslümanların iyice kuvvet kazandıklarını gördükten sonra varlıklarını korumak için Müslümanlarla bir denge politikası yürütme çabası içinde oldukları görülmüştür.⁹⁴⁶ Müşrikler bu hedefi gerçekleştirme çabası içinde iken Hz. Peygamberin takınması gereken üslup bizzat vahiyyle bildirilip, müşriklerle polemığe girilmeden onları tebliğten sonra oldukları hal üzere bırakması bildirilmiştir.⁹⁴⁷

---

⁹⁴⁶ Ebu's-Su'ud, *İrşadu Akli's-Selim*, IX/. 108-109.

⁹⁴⁷ Kafirun, 109/1-6.

SONUÇ

İnsanlar zamanla Allah'a kulluktan yüz çevirip kulluk bilincini farklı şeylere atfetmişlerdir. Hakikatte kulluk bilincini yitirenler şursuz bir şekilde yönetilmeye mahkum olmuşlardır. İslam inancına göre tek tanrı olan Allah'a ibadet edilmesi gerekliken makam, mevki ve güçlerine aldanan kimseler kendilerini ilah mesabesinde görüp güçlerini kullanarak tebalarınıher konuda yönetilmeye esir olan insan toplulukları haline dönüştürmüşlerdir.

Böyle bir durumda yapay ilahların zamanla kendi anlayış ve inançlarını hakim kılp dinin önüne geçmeleri neticesinde hakikatin üstü örtülmüştür. İnsanlar bu durumda kıvranmakta ve yollarını şaşırıp tağutların ellerinde mahkum bir haldeyken Allah onların doğru yolu bulmaları için peygamberler göndermiştir.

İnsanlar dünya hayatına fitrat (buradaki fitrat yüce bir güce inanma anlamında kullanılmıştır.) üzere gönderilmiştir. Sonra insan ya çevresi ya da faklı etkenler sonucunda kendisine yakın hissettiği inancı benimsemiştir. Bu anlayış tarih boyunca devam etmiştir. Daha sonra insanların çoğalıp yeryüzüne dağılmasıyla farklı inanç sistemleri tezahür etmiştir. Bunun sonucunda da insanlık tarihi serüveni içinde hidayet ve dalalet arasında bir yol izlemek zorunda kalmıştır. İnsanın başlıca düşmanı şeytan şirk ve şirki çağrıştıran şeylerle insanı sürekli meşgul etme arayışında olmuştur. Bunun neticesinde ilahi davetten yüz çeviren insanlar Allah'ın kendilerine musahhar kıldığı eşyanın kulu-kölesi haline gelmişlerdir.

Allah (cc) peygamberler vasıtasıyla insanların şirkten uzak olup hidayet bulmalarını istemiştir. Fakat insanlar inanç bakımından nesilden nesile farklılık göstererek çeşitli akımların etkisine kapılıp şirk tuzağına düşmüş, neticesinde temelleri tevhid üzere kurulan semavi dinlerden uzaklaşmışlardır. Semavi dinin mensupları da zamanla birbirilerine fikirsel bağlamda uzak düşüp benimsedikleri ilahi mesajlara uymayan beşeri düşünceleri katmalarıyla duru ve saf olan ilahi mesajların üstü örtülüp inanç sistemlerine şirk bulaştırmışlardır. Örneğin Hristiyanlıktaki teslis inancı ve Yahudilerdeki Üzeyir'in Allah'ın oğlu olduğu şeklindeki bakış açısı, bu inanç sistemlerine dahil edilen hafifletilmiş şirkten ibarettir. Bu durumu öteki din mensuplarında da görmek mümkündür. İlahi mesajlara bu şekilde farklı manalar yüklenmesinin altında yatan temel faktör beşeri etkenlerdir.

İslam öncesi yaşamış olan bazı grup ve akımlarda şirkin izlerine rastlamak mümkün olmakla beraber bu gruplardan bazılarının, Sabiilik gibi, Kur'an'da isimlerinin zikredilmiş olması üzerinde ayrıca durulması gereken önemli bir meseledir. Çünkü tefsirlerde Sabiilikle ilgili yapılan yorumların çok sağlıklı olmadığı görülmektedir. Bahsi geçen bu grubun asli inanç sisteminde hanif dine bağlı olduğu görülmüştür. Buda Sabiilerin detaylı bir şekilde ele alınıp araştırılması gerektiğini gün yüzüne çıkarmıştır.

Müşrikleri şirke iten sebepler farklı olmakla beraber onları böyle bir inanç sistemini benimsemeye iten etkenlerin altında yatan makam, mevki, gurur, istiğna, benlik duygusu, enaniyet gibi tetikleyici faktörler olduğu görülmüştür. Çünkü şirk toplumlarına bakıldığında risalet elçilerine en fazla karşı çıkanlar bu faktörleri ellerinde bulunduranların olduğu şeklinde yapılan tespit düşüncemizi haklı çıkarmıştır. Bu faktörlerle beraber müşrikler ulu'l-azm peygamberlerden farklı taleplerde bulunmuşlardır.

Müşrikleri şirk ve peygamberlere karşı çıkmaya iten etkenler arasında takip ettikleri yol ve inancın babalarından ve dedelerinden kendilerine miras kaldığını savunup bu şekilde bir savunma mekanizması geliştirerek duruş ve tutumlarında haklı olduklarını kanıtlamaya çalıştıkları görülmüştür. Bunu yaparak ileride karşılaşacakları sorumluluktan kendilerini kurtarmayı hedefledikleri anlaşılmaktadır.

Mekke'nin İslamla şereflenmesinden önce Kabe'nin içi ve dışı putlarla dolu idi. Buda beraberinde şirkin yoğun yaşanmasını getirmiştir. Aslında burası Hz. Nuh'tan sonra uzun bir zaman bu olumsuz etkenlerden korunmuştur. Bölge halkının zamanla dışarıya açılması farklı kapıların aralanmasını beraberinde getirmiştir. Çünkü Mekke ticaret dışında dışarıya kapalı bir havza konumundadır. Şirk inancı buralara dışarıdan gelen insanlar tarafından taşınmıştır. Atalara saygı, vefa gibi etkenlerle ataların resimleri ve heykelleri yapılmış zamanla bu heykellere atfedilen kutsiyet artmıştır. Bazen de Mekke'den başka yerlere giden insanlar gördükleri ve iyi niyet üzere kabullendikleri inaçları benimseyip Mekke'deki insanlara ulaştırmışlardır. İyi niyetle benimsenen bu inaçlar zamanla Kâbe gibi bir mekanın putlarla dolmasıyla neticelenip insanların duru olan vahiyden uzaklaşmasına neden olmuştur.

Mekke yani Beytullahın bulunduğu yerde o dönemde çok sayıda put olduğu biliniyor. Bununla beraber bu putların varlığı yanında her sene insanlar çeşitli

yerlerden Mekke'ye gelip hac menasiklerini eda etmeye çalışmışlardır. Bir yanda tek tanrı inancı bir yanda da çoklu tanrı inancı tezahür etmiştir. Mekke'nin sahipleri konumunda olduklarını düşünen elit kesim insanların bu karmaşık tekli ilah anlayışları altında yatan çoklu ve karmaşık ilah inancından beslenip kendi lehlerine değiştirme çabası içinde oldukları tesbit edilmiştir.

Elit kesimi temsil eden müşrikler risalet elçileriyle bir denge politikası gözetmişlerdir. Fakat zamanla gelen elçilerin etrafında insanların kümелendiğini ve makamlarının tehlikede olduklarını hissettikleri anda farklı reaksiyonlar sergilemişlerdir. Burada alt tabakada yaşayıp da şirki benimseyen insanların risalet elçileriyle bir problem yaşadıkları görülmemiştir. Bunları harekete geçiren beyin takımının elit tabakayı temsil eden kişiler olduğu tespit edilmiştir. Çünkü güçle beraber başka etkenleri ellerinde bulunduranlar bunlar olmuştur.

Bununla beraber inanç bakımından karmaşık bir yapıya sahip olan elit kesim dışında kalan insanlar belli bir zaman sonra ilahi tebliğin kendilerine ulaşmasından sonra kimisi hidayete tabi olmuşken elit kesim ise benliklerinde yer edinmiş üstünlük ve istigna duygusundan dolayı azı hariç hidayetten geri durmuşlardır. Diğer taraftan nübüvveti kabule yanaşmayanlar nübüvvetin olması durumunda bu hakkın kendilerinde olması gerektiğini savunmuşlardır. Çünkü bunlardaki benlik duygusu onları üstünlük vasfına bürümüştür.

Müşriklerin inançları karmaşık bir yapıdadır. Mutlak manada tanrıtanımazlık hiç birinde olmamıştır. Çünkü bunların inanç sisteminde problem teşkil eden Allah'ın varlığı değil birliği sorundur. Müşriklerin dünyasında asıl hakim olan ve her şeyi yaratan tek güç Allah'tır. Çünkü müşriklerin peygamberlerle yaptıkları tartışmalarda her şeyin yaratıcısının Allah olduğu itirafında buldukları görülmektedir. Nitekim cahiliye döneminde Kabenin yıkılmak istenmesi karşısında putlar yerine Kabenin sahibi Allah'tan yardım istenmiş olması ve yine cahiliye dönemi müşrik Arapların Kabe'yi tavaf ederken "lebbeyke la şerike" demeleride bu insanların nasıl bir inanç çelişkisi içinde olduklarını göstermesi adına önem arz etmektedir.

Ateistlerde de durum çok farklı değildir. Bunlarda da inanç sistemi karmaşık olmakla beraber tanrı atıl durumdadır fikrinin ağır bastığı görülmektedir. Yani asıl olan insanın kendi tanrısı olmasıdır. Ateistler tanrının kendilerine emir vermesini sevmedikleri için bir tarı egemenliğinde yaşamı kabul etmezler.

Dolayısıyla inanç bakımından müşriklerin zihin dünyasına bakıldığında kafalarının karışık olduğu görülür. İyi niyetle çıkılan yola zamanla şirki andıran faklı kavramların nid, evlad vb. işin içine girmesiyle insanlar faklı mecralara kayarak bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde şirk tuzağına düşmektedirler. Dolayısıyla müşrikler ve onlara bilmeden özenenler mutlak manada Allah'ı inkar etmemişlerdir. Onların zihin dünyasında en büyük Tanrı hükümdara ulaşmak için araya kendilerine şefaatecekleri vasıtalar koymalarının şart olduğu görülmektedir. Böyle bir hiyerarşiyi takip etmelerinin altında yatan asıl maksadın tespiti güç görünmektedir.

Müşrik toplumlarda ahiret inancının da karışık bir yapıda olduğu görülmektedir. Bu konu bazı şirk toplumlarında belirsizken bazılarında ise biraz daha netlik kazanmış durumdadır. Çünkü semavi dinler dışındaki bazı inançlarda bile bir hayvan ya da bir bitkinin bedeninde yeniden hayat bulma çabaları insanların ölümden sonra başka şekillerde başka hayatların varlığına inandıkları ve bununla mutlak manada yok olma inancını benimsemediklerini göstermiştir.

Müslümanlarında durumu fazla faklılık arzetmemektedir. Peygamber sonrası fırkalara ayrılma neticesinde oluşan gruplaşma ve cemaatleşmeler zamanla ilahi mesaja hizmet yerine cemaat ve liderlerinin söylemleri merkeze alınarak öncelenmiştir. Bu gruplaşmalar zamanla insanların itikadları üzerinde de etkili olup saf ve duru olan peygamberin getirdiği din yerine uydurulan yeni bir din şeklinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu gruplaşma beraberinde Allah ve peygamberin söylemleri yerine cemaat, tarikat ve din büyüklerinin sözleri yer almıştır.

KAYNAKÇA

Kur'ân-ı Kerîm

Abduh, Muhammed, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Kerim (Tefsiru'l-Menar)*, Daru'l-Menar, Kahire 1947.

Abdubaki, Muhammed Fuat, *el-Mu'cemu'l-Müfehrez li'Elfazi'l-Kur'ani'l-Kerim*, Daru'l-Marife, Beyrut 2012.

Albani, Muhammed Nasiruddin, *Kitabu'l-Eti'me*, Müessesetu Horasan, Kuveyt 2002.

Alusi, Mahmud Şükrü, *Ruhu'l-Meani*, Daru Heyati Tusasi'l-Arab, Beyrut, trs.

Askalani, Ahmed b. Ali b. Hacer, *Fethu'l-Bari Şerhu Sahihi Buhari*, Daru'l-Feyh, Suriye 2000.

Aydemir, Abdullah, *İslami Kaynaklara Göre Peygamberler*, Türkiye Diyanet Vakfı yay. Ankara 2005.

Bayındır, Abdulaziz, *Kur'an Işığında Aracılık ve Şirk*, Süleymaniye Vakfı yay, İstanbul 2015.

Begavi, Muhyi's-Sünne Ebu Muhammed el-Hüseyi b. Mesut, *Mealimu't-Tenzil*, thk. Muhammed Abdurrahman, Daru't-Tayyib, Riyad, trs.

Cabiri, Muhammed Âbid, *Kur'an'a Giriş*, çev. Muhammed Çoşkun, Mana yay, İstanbul 2013.

Çakan, İsmail Lütfü, Solmaz, N. Mehmet, *Kur'an'ı Kerime Göre Peygamberler Ve Tevhit Mücadelesi*, Yeni Şafak, Kültür Armağanı (Ensar Neşriyat), trs.

Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed*, çev. Mehmet Yolcu, Düşün Yay, İstanbul 2012.

Ebu Hatim, Abdurrahman b. Muhammed ibn İdris er-Razi, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim Mesneden an Resulullahi ve Sahabeti ve Tabiin*, thk. Esed Muhammed et-Tayyip, el Memleketu'l-Arabiyyetu es-Suudiyeye, Riyad 1997.

Cezairi, Ebu bekir, *Eyseru't-Tefasir li Kelami'l-Aliyyi'l-Kebir*, yy, 1990.

Ebu'l-Ferec, Cemaluddin, Abdurrahman, b. Ali b. Muhammed el-Cevzi, *Zadu'l-Mesir*, Mektebu'l-İslam, Beyrut 1974.

Ebu'l-Hasan, Mukatil b. Süleyman b. Beşir el-Ezdi bil'vela'i-Belhi, *Tefsiru Mukatil b. Süleyman*, thk. Ahmed Ferit, Daru'l-İlmi, Beyrut 2003.

Ebu's-Suud, Muhammed b. Muhammed el-İ'madi, *İrşadu Akli's-Selim ila Mezaya'l-Kur'ni'l-Kerim*, thk. Abdulkadir Ahmed Ata, Daru'l-Hayâ-i ve Turasi'l-Arab, Beyrut, trs.

Elci, Muhammed b. Abdurrahman b. Muhammed b. Abdullah eş-Şirazi eş-Şafii, me' Haşiyeti Muhammed b. Abdullah el-Gaznevi, *Camiu'l-Beyan fi Tefsiru'l-Kur'an*, thk. Abdülhamid b. Ahmet b. Yusuf Hendavi, Daru'l-Kutubu'l-İlm, Beyrut 2004.

Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Birleşik yay. Ankara 2003.

Endelusi, Ebu Hayyan, Muhammed b. Yusuf, *el-Bahru'l-Muhit*, Daru'l-Kutubi'l-ilm, Beyrut, trs.

Gündüz, Şinasi, *Yaşayan Dünya Dinleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı yay, Ankara 2010.

İbn Hambel, Ahmed b. Muhammed b. Müsned, thk. Ahmed Muhammed Şakir, Daru'l-hadis, Kahire 1995.

Hamedî, Abdu'l-Kadir b. Şeybe, *Tehzibu't-Tefsiri ve Tecridu't-Tevili mimma ulhike bihi mine'l-Ebatili ve Reddi'l-Ekavili*, Mektebetu'l-Maarif, Riyad, 1993.

Hamidullah, *Muhammed, İslam Peygamberi*, çev. Mehmet Yazgan, Beyan yay, İstanbul 2012.

Havva, Said, *el-Esas fi's-Sünne*, çev. Abdurrahim Ali Ural, Recep Çetintaş, M. Ahmet Varol, Aktepe, Orhan, H. Ahmet Özdemir, Aksa, İstanbul, 1989.

Hazin, Ali b. Muhammed b. İbrahim el-Bağdadi, *Tefsiru'l-Hazin(Lubabu't-Tevil fi Meani't-Tenzil)*, thk. Abdu's-Salam Muhammed Ali Şahin, Daru'l-Kutubu'l-İlm, Beyrut 2004.

Hilali, ed-Dehhak b. Muzahim el-Belhi, *Tefsir'u-Dehhak*, Daru's-Salam, Kahire 1999.

İbn Atıyye, Ebu Muhammed, Abdulhak b. Galip, *el Muharreru'l-Veciz fi Tefsiri'l-Kitabi'l-Aziz*, thk. Abdüsselam Abduşşafî Muhammed, Daru'l-Kutubi'l-İlm, Beyrut 2001.

İbn Haldun, Abdurrahman, *Tarihu İbni Haldun*, Daru'l-Fikr, Beyrut 2001.

Güneş, Hüseyin, *Nuh Tufanı ve Cudi Dağı*, İlahiyat yay. Ankara, 2014.

İbn Hişam, Ebu Muhammed Abdu'l-Melik, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, thk. Ömer Abdüsselam Tedmiri, Darul-Kitabi'l-Arab, Beyrut 2012.

İbn Kesir, Ebu'l-fida İsmail b. Umar b. Katir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, çev. Mehmet Keskin, Çağrı yay, İstanbul 1994.

.....*Tefsiru'l-Kur'an'il-Azim, Daru'l-Fikir*, Beyrut 2011.

İbn Kesir, İsmail, e's-Şeyh Kasım, e's-Şemai, e'r-Rafi, *Kıyasu'l-Embiya*, thk. Daru'l-Erkam, Beyrut trs.

İbn Manzur, *Lisanu'l-Arap*, thk. Abdullah Ali el-Kebir, Muhammed Ahmed Hasbullah, Haşim Muhammed eş-Şazali, Daru'l-Maarif, trs.

İbn Adil, Ebu Hafs Ömer b. Ali ed-Dımeşki el-Hanbeli, *el-Beyanu fi Ulumil'Kitabi*, Daru'l-Kutubi'l-İlm, thk. Adil Ahmed Abdu'l-Mevcut, Ali Muhammed Muarridi, Beyrut 1998.

İbn Aşur, eş-Şeyh Muhammed Tahir, *Tefsiru't-Tehrir ve't-Tenvir*, Daru't-Tunus, Tunus 1984.

İbn Esir, Ebu'l-Hasan İzzeddin Ali b. Ebi'l-Kerem Muhammed eş-Şeybani el-Cezeri, *el-Kami'l-fi't-Tarih*, Çev. Ahmet Ağırakça, Beşir Eryarsoy, Zülfikar Tüccar, Abdulkerim Özaydın, Yunus Apaydın, Abdullah Köşe, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2008.

Kasımı, Muhammed Cemaluddin, *Tefsiru Kasımı (Mehasinu't-Tevil)*, thk. Muhammed Fuad Abdalbaki, yy, 1957.

Kilinçli, Sami, *Mekki Surelerde Müminlerin Müşrikler ve Ehl-i Kitap İle İlişkileri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Tefsir Anabilim Dalı, 2012.

Köksal, Mustafa Asım, *Peygamberler Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı yay, Ankara 1989.

Kurtubi, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebu Bekir, *el-Camiu'li-Ahkami'l-Kur'an*, thk. Abdullah b. Abdu'l-Muhsin et-Türki, Muessesetu'r-Risale, Beyrut 2006.

Kuşeyri, *Letaifu'l-İşarat*, thk. İbrahim Biruni, Daru'l-Kutubi'l-Arab, Kahire 1974.

Maturidi, Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed b. Mahmut, *Te'vilatu Ehli's-Sünne (Tefsiru'l-Maturidi)*, thk. Mecdi Baslum, Daru'l-Kutubi'l-İlm, Beyrut 2005.

Maturidi, es-Semerandi, Ebu Mensur Muhammed b. Muhammed, *Kur'an*, thk. Ali Haydar Ulusoy, Daru'l-Mizan, İstanbul 2008.

Meraği, Ahmet Mustafa, *Tefsiru'l-Meragi*, Kulliyetu Daru'l-İlm, 1946.

Mevdudi, Ebu'l-Ala, *Tefhimu'l-Kur'an*, çev. Muhammed Han Kayani, Yusuf Karaca, Naziye Şişman, İsmail Bosnalı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş, Tuğlar Matbası, İnsan yay, İstanbul 2006.

Meyli, Mübarek b. Mahmud, *Risaletu'ş-Şirki ve Mezahiruhu*, thk. Ebu Abdurrahman b. Mahmut, Daru'r-Rayye, Cidde 2001.

Mubarekfuri, Sefiyyurrahman, *er-Rahiku'l-Mahtum*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut 2008.

Muhammed b. İshak, *Tefsiru Muhammed b. İshak*, Beyrut yy, 1996.

Mustafa, İbrahim, Abdulkadir, Hamid, ez-Zeyati, Ahmet Hasan, en-Neccar, Muhammed Ali, *el-Mu'cemu'l-Vesit*, el-Mektebetu'l-İslamiyye, Kahire 1972.

Nesefi, Ebu'l-Berekat Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, *Medariku't-Tenzil ve hakaiku't-Tevil*, thk. Yusuf Ali Bedevi, Daru'l-Kulliyeye, Beyrut 1998.

Nisaburi, Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed el-Vahidi, *el-Vasit fi Tefsir'l-Kur'ani'l-Mecid*, Daru'l-Kutubi'l-İlm, thk. Şeyh Ahmed Abdu'l-Mersud, Ahmed Abdu'l-Fenni el-Cemeli, Beyrut 1994.

Ömer, Ahmet Ziya, *es-Siretu'n-Nebeviyyetu's-Sehihetu Muhaveletun li Tatbiki Kavaidi'l-muhaddisine fi Nakdi Sireti'n-Nebeviyyeti*, Mektebetu'l-Ulum ve'l-Hikem, Medinetu'l-Munevvere 1994.

Paçacı, Mehmet, *Kutsal Kitaplarda Ölümötesi*, Ankara Okulu yay, Ankara 2001.

Razi, Muhammed b. Ömer b. Hüseyin b. Ali et-Teymi el-Bekri et-Taberi, *Mefatihü'l-Gayb (Tefsiru'l-Kebir)*, Daru'l-Fikr, Beyrut 1981.

Rehberi, Muhammed b. Sad b. Muni, *Kitabu't-Tabakat*, thk. Ali Muhammed Ömer, Mektebetu'l-Hanci, Kahire 2001.

Salebi, Abdurrahman b. Muhammed, *Tefsiru Sa'lebi (bi Cevahiri'l-Hisani fi Tefsiri'l-Kur'an)*, Daru'l-Heyai't-Turasi'l-Arab, Beyrut 1997.

.....*el-Keşf ve'l-Beyan*, thk. Ebu Muhammed b. Aşur, Daru'l-Heyai't-Turasi'l-Arab, Beyrut 2002.

Sarıçam, İbrahim, *Hız Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay, Ankara 2004.

Semerkandi, Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmet b. İbrahim, *Tefsir's-Semerkandi*, thk. Şeyh Ali Muhammed Muvahhit, Daru'l-Kutubu'l-Arab, Beyrut, trs.

Suyuti, Celaluddin, *ed-Durru'l-Mensur fi't-Tefsiri bi'l-Me'sur*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki, Merkezun lil Buhusi ve'd-Diraseti'l-Arabiyye ve'l-İslamiyye, Kahire 2003.

Şa'ravi, Muhammed, *Tefsiru Şa'ravi*, thk. Ahmed Ömer Haşim, el-Ezher yay,1961.

Şahin Ersin, Musa, *Fethu'l-Muni'm Şerhu Sahihi Müslim, Kitabu'l-Fiten ve Eşratu's-Sae'ti*, Daruş-Şuruk, Beyrut 2002.

Şehristani, Ebuleth Muhammed Abdulkerim İbnu Ebu Bekr Ahmed, *el-Milel ve'n-Nihal*, thk. Abdulaziz Muhammed el-Vekil, Daru'l-Maarif, Kahire 1968.

Şeriati, Ali, *Dine Karşı Din*, trc. Doğan Özlük, Fecr yay, Ankara 2015.

Tabatabai, es-Seyit Muhammed Hüseyin, *el-Mizan fi Tefsiru'l-Kur'an*, thk. Şeyh Hüseyin er-Raimi, Muessesetu'l-Alam, Beyrut 1997.

Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, *Cami'u'l-Beyan an Te'vili Ayi'l-Kur'an*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki, Daru'l-Hicr yay, Kahire 2001.

.....*Tarihu't-Taberi*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Daru'l-Maarif, Kahire 1967.

Tabersi, Emini'l-İslam Ebu Ali el-Fadl b el-Hasan, *Mecmu'l-Beyan fi Tefsiril'-Kur'an*, Daru'l-Murteda, Beyrut 2006.

Topaloğlu, Aydın, *Ateizim ve Eleştirisi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay, Ankara 2004.

Tusi, eş-Şeyh, et-Tibyan, thk. AhmedHabib Kasiru'l-Amil trs.

Tümer, Güney, Küçük, Abdurrahman, *Dinler Tarihi*, Ocak yay, Ankara 1988.

Zemahşeri, el-Allame, Carullah ebi'l-Kasım Mahmud b. Ömer, *el-Keşşaf an Hakaiki'l-Gavamidi't-Tenzili ve Uyuni'l-Ekavili fi Vucuhi't-Tenzili*, Riyad 1998.

Zühayli, Vehbe, *et-Tefsiru'l-Munir fi'l-Akideti ve's-Şerieti ve'l-Menheci*, Daru'l-Fikr, Dimaşk 2009.

.....*Tefsiru'l-Veciz ala Hamişi'l-Kur'ani'l-Azim ve Esbabi'n-Nuzul*, Daru'l-Fikr, çev. Hacı İnan, Dimaşk 1998.

Zühri, Muhammed b. Sa'd b. Muni', *Kitabu Tabakati'l-Kebir*, Mektebetu'l-Hanci, thk. Ali Muhammed Ömer, Kahire 2001.

ÖZGEÇMİŞ

1982 yılında Hakkari/Yüksekova'da doğdu. İlköğrenimini köyünde tamamladı. Ortaokul ve liseyi Hakkari İmam Hatip okulunda tamamlayıp 2000 senesinde mezun oldu. Daha sonra 2007 senesinde Anadolu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Ön lisans bölümünden mezun oldu. 2014 yılında Şırnak Üniversitesi ilahiyat bölümünden mezun oldu. 2004 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde İmam Hatip olarak göreve başladı. Şuan Diyanet İşleri bünyesinde Diyarbakır ilinde icra edilen Dini Yüksek İhtisas Eğitim Merkezi'nde ihtisas son sınıfta okumaktadır.

